272005
НБ ЛНУ ім. Івана Франка
ЛНУ ім. Івана Франка
БІБЛІОТЕКА
Інституту
франкознавства

ІВАН ФРАНКО

СТАТТІ І МАТЕРІАЛИ

ЗБІРНИК ДЕВ'ЯТИЙ

ВИДАВНИЦТВО
ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
1962

І. ФРАНКО
1856-1916

80
Ф-83

МІНІСТЕРСТВО ВИЩОЇ
І СЕРЕДНЬОЇ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ УРСР

ЛЬВІВСЬКИЙ ОРДЕНА ЛЕНІНА
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ім. Ів. ФРАНКА

ІВАН ФРАНКО

СТАТТІ І МАТЕРІАЛИ

ЗБІРНИК ДЕВ'ЯТИЙ

ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ
100-річчю з дня смерті
Т. Г. Шевченка

2772005
30

Міністерство вищої і середньої спеціальної
освіти УРСР
Львівський Державний університет
ім. Івана Франка
СТУДЕНТСЬКА БІБЛІОТЕКА

ВИДАВНИЦТВО
ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
1962

8УІ
Ф83

ЛЬВІВСЬКИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Збірник складається з трьох розділів. У першому з них уміщені статті, в яких показано, як Франко боровся за революційну спадщину Т. Г. Шевченка, як редагував і видавав твори великого Кобзаря, як він розумів роль свідомості, єдність почуття і мислення в художній творчості, а також висвітлюються взаємини Франка з письменниками того часу, боротьба революціонера-демократа проти літературної реакції тощо.

У другому розділі публікуються нові документи й матеріали, зв'язані з життям і творчістю І. Франка.

Питанням бібліографії присвячений третій розділ. Тут подається критична література про Франка за 1875—1938 роки, перелік статей про Каменяра на сторінках канадської та румунської преси.

Збірник розрахований на викладачів вузів, студентів, учителів середніх шкіл, літературознавців і всіх, хто цікавиться творчістю Івана Франка і українською літературою взагалі.

Редакційна колегія:

професор А. С. Брагінець, доцент В. В. Лесик, доцент О. Н. Мороз (відповідальний редактор), професор М. І. Рудницький, доцент А. М. Халімончук, доцент С. М. Шаховський, кандидат філологічних наук Я. І. Шуст (відповідальний секретар).

Друкується за рішенням
Редакційно-видавничої ради
Львівського університету ім. Ів. Франка

СТАТТІ
ТА
ДОСЛІДЖЕННЯ

М. РУДНИЦЬКИЙ

ФРАНКО НА СТОРОЖІ ШЕВЧЕНКОВОГО СЛОВА

I

Коли у процесі розвитку літератури з'являється її перший видатний критик, він не може не звертатись раз у раз думками до найвидатнішого її представника. На творах і діяльності геніального письменника можна найбільш наочно проілюструвати ті ідейні принципи та форми їх художнього втілення, за які завжди бореться передовий критик, протиставляючи їх ідейно недолугим та художньо недосконалим літературним зразкам, застарілим та шкідливим поглядам на літературу. Значна кількість робіт Франка про Шевченка виникла як духовна потреба розкрити своїм сучасникам те, що у «Кобзарі» було найціннішим, найживішим та невмирущим.

На протязі тридцяти років Франко стежив за різними статтями та виданнями, присвяченими пам'яті Шевченка, і за кожним разом уважав за свій обов'язок виступати на захист його революційних ідей. Світогляд геніального Кобзаря досить часто спотворювався у Галичині у таких дивовижних формах, що поет, якого справедливо вважали пробудником та обновником національного життя, революційної думки та літературного руху, під пером деяких його «звеличників» ставав нібито проповідником міжнаціональної ненависті і трубадуром гетьманщини. Творчість Шевченка стала в Галичині пробним каменем ідейного змісту різних ідеологічних напрямків, політичних груп і громадських діячів. З поезії Шевченка галицькі «народовці» та «москвофіли», перевершуючи один одного у демагогії, «позичали» цитати, позбавлені революційного духу.

Сьогодні нам важко уявити собі літературний та громадський рух у Галичині без того впливу, яким «Кобзар» своєю народністю та своєю свіжістю полонив серця читачів, спрагнених нового рідного слова. Як це закономірно буває у випадках захоплення видатним письменником, коли його світогляд і талант формуються в інших соціально-політичних обстави-

нах, поодинокі поетичні образи «Кобзаря» та висловлені в ньому ідеї сприймались у Галичині часто поверхово, без зв'язку з тим грунтом, де вони виросли. Ідейний зміст, яким була надихана Шевченкова поезія, галицька буржуазна інтеліґенція сприймала здебільшого абстрактно, не вміючи пов'язати його з громадською діяльністю.

Самі факти біографії Шевченка тлумачились як типові ознаки царського гніту та послідовної політики самодержавства, спрямованого проти всього українського народу. Так створювалось фальшиве уявлення, нібито на одному боці стоїть зацькований український поет, а на другому всі росіяни.

Гострі конфлікти, які виникли в час перших літературних починів Франка-студента, природно, пов'язувались з питанням мови літературної і розмовної. Мова перших ентузіастів галицького «відродження» поряд з Шевченковою була наче замрячений місяць проти ранкового сонця. За часів Франка вона поросла вже бур'яном канцелярщини і всіх механічних впливів мови сусідніх народів.

Тридцять років після революції 1848 року, єдиної, яку знала Австрія, — кволої та несміливої, як сама її зачинателька — австрійська буржуазія, перед галицькою інтеліґенцією стало руба питання зберегти своє національне обличчя або розлитись у морі культури загарбників. Австрія, під натиском революційних настроїв, прикидалась ліберальною покровителькою: говоріть і пишіть, зверталась вона до слов'ян, як хочете, засновуйте власні школи, байдужа нам ваша мова, як і байдуже те, хто може вас її навчати. Причому польські пани вважали цю мову хлопським діалектом, німці не втручались у таку «домашню справу», а «народовецькі» діячі були переконані, що вони мусять все робити самі. Організаторам шкіл, редакторам, авторам підручників, словників, навіть деяким письменникам легше було говорити і писати тією мовою, яку вони знали, ніж поволі та наполегливо поширювати в Галичині багату і живу мову Шевченка.

Молодий Франко опинився на роздоріжжі і хоч мав у своєму роді німців, хоч одержав середню освіту в німецькій гімназії і легко засвоїв вироблену польську літературну мову, інстинктом, серцем і критичним розумом вибрав ту живу мову, яку чув у кузні свого батька та серед широкої селянської маси. Та як тільки його зогріло перше полум'я таланту, як тільки прокинувся в ньому перший протест проти поневолення, як тільки із сторінок «Кобзаря» повіяв на нього перший подих народної поезії, він захлинувся її повітрям як в'язень, що занадто довго дихав сопухом тюремних мурів і вперше усвідомив невгасну потребу спрагненої волі. Франко не міг не

спостерегти, що в Галичині Шевченко сприймається у відриві від тієї дійсності, яка його породила, від тих своєрідних обставин, що мали вплив на формування його світогляду, і він не міг не обурюватись, побачивши, як ганебно спотворюються головні ідеї Шевченкової творчості. Могло б здаватись, що за австрійською конституцією — передрук усіх заборонених царською цензурою Шевченкових поем чи поодиноких їх місць не зустріне жодних труднощів. Одначе ті самі людці, які хотіли перевидавати твори Шевченка, самі ставали цензорами і «редагували» їх. Вважаючи себе «патріотами» і влаштовуючи Шевченкові вечори, вони хотіли поєднати свою пошану до поетичної пам'яті з своєю плутаною, облудною та туманною ідеологією. У боротьбі так званих «москвофілів» і «народовців» проступало типове явище, яке їх об'єднувало. «Москвофіли» хотіли мати «свого» Шевченка, який хоч і бунтувався проти царського насильства, але, згідно з їх розумінням, час від часу каявся, як православний християнин, і мріяв про одну всеслов'янську сім'ю — згуртовану, звичайно, під жезлом царя. Об'єднання слов'ян та їх визволення вони уявляли собі так само, як «народовці», поки що з допомогою австрійського уряду.

«Народовці», вбачаючи у Шевченкові свого національного поета, не проводили межі між мільйонами трудящого народу і такими, як вони, панами, які хотіли б замінити польську шляхту та австрійських бюрократів. Вони якомога затушковували факт, що Шевченко «православний»; ця його «пляма» компенсувалась в їх очах його, мовляв, ненавистю до всього російського. Як вірнопіддані австрійські громадяни вони носили гордо голови, переконані в тому, що австрійська конституція є доказом вищої культури у порівнянні з Росією. Переказуючи біографію Шевченка, вони не згадували про його дружні зв'язки з передовими російськими людьми — революційними діячами. Геній Шевченка, в їх уявленні, появився, як вулкан, стихійно, і його вогонь знищить царську тюрму народів, на руїнах якої можна буде побудувати самостійну Україну; вони покладали надію більше на австрійського цісаря, ніж на інші слов'янські народи. Серед російського народу вони не хотіли добачати ні селян, ні робітників, ні представників передової інтелігенції, яким Шевченко так багато завдячував і тим, що вирвався з пут кріпацтва і тим, що став високоосвіченою людиною.

Франко усвідомив свій обов'язок додати до «Кобзаря» коментарії і протестувати проти його фальсифікації, якої допускались представники буржуазних націоналістів, коли вони наголошували більше на уявній, абстрактній Україні та туман-

ній волі, а не на закликах Шевченка до революційної боротьби. Франко був ворогом усякого прикрашування дійсності та беззмістовного красномовства. Він захищав погляд, що творчість та життя Шевченка промовлятимуть з більшою силою, коли перед нашими очима стане сувора їх правда, ніж тоді, коли дійсність буде закрита дешевим кольоровим серпанком. Борючись за ту правду, Франко протестував проти зазіхань на право друкувати твори Шевченка ненауковим комісіям, де засідали запеклі вороги революційного слова «Кобзаря».

Розглядаючи творчість геніальних поетів як один із проявів історичного розвитку народу, з якого вони вийшли, Франко вважав, що у творах Шевченка та його біографії не треба нічого затаювати та перекручувати, бо від таких намагань аж ніяк не збільшується його ореол. Він спростовував невірні факти про велике поширення першої Шевченкової збірки, яка нібито попадала під кожну селянську стріху в Галичині, або про якусь тріумфальну мандрівку поета по Україні в 1844 році. Він розвінчував легенду, начебто Шевченкові ввижалась революція, яка закінчиться соціальною ідилією, коли польські селяни потиснуть руку своїм панам-поневолювачам і цим навіки засиплять соціальну прірву між ними.

Франко посилався на твори Шевченка, щоб заперечувати літературознавцям, які чомусь вважали Шевченка песимістом, романтичним містиком та покірливим християнином, який нібито у зневірі приймає ідею приречення людини і покладається тільки на боже спасіння. Виступав Франко і проти тих інтерпретаторів Шевченка, які вбачали у «Перебенді» символ особистих поетових мрій — індивідуаліста, зневажливого до народної маси, а не вміли добачати в ньому народного співця, для якого жодне горе знедолених не було байдужим. І не був Шевченко для Франка таким виразником народних дум, який уміє, за прикладом біблійних єремій, тільки проливати сльози над неминучою загибеллю нещасливого народу.

Творчу уяву Шевченка, на думку Франка, надихав його життєрадісний світогляд борця — сина землі, який, зовсім матеріалістично сприймаючи світ, ніколи не вірив у жодні потойбічні сили. Розуміючи сучасні потреби свого народу, він як поет умів надати їм звучання революційного протесту; згадуючи минуле, Шевченко вболівав над стихійними поривами гайдамаччини, коли любов до батьківщини вилівалася іноді в актах помсти. Він закликав до «братерства братнього», розуміючи, як легко збуджена, хоч і закономірна, помста прадідів може іноді притьмарити свідомість сучасників і нащадків, коли вони добиваються віками бажаної волі.

Франко був першим критиком, який поклав головний наголос на гуманізмі Шевченка, так яскраво виявленому в поемах, де зображена сім'я та звеличена жінка. На прикладі «Наймички» він ілюстрував ту рису геніального поета, для якого не існує межі між реальними фактами дійсності і мистецтвом, коли він зуміє перетворити їх у досконалу художню форму. При такій нагоді Франко нагадував теж своїм галицьким землякам величезне значення творів Шевченка, написаних російською мовою, необхідних для зрозуміння його естетичних поглядів. І водночас, замислюючись над геніем Шевченка, він розсував рамки просвітянської літератури, зв'язуючи його поеми з творами інших геніальних письменників.

Франко — сам тонкий перекладач Шевченка на німецьку мову — ставився критично до різних спроб будь-якої популяризації «Кобзаря» на чужині перекладами. Зроблені в цій ділянці спроби іноземними перекладачами часто спотворювали ясну думку поета і нездатні були перевтілити його майстерну, художню форму. Франко-критик узяв на себе ту роль, яку в Росії виконували Добролюбов і Чернишевський, коли говорили про Шевченка як свого однодумця та борця проти «темного царства». Літературознавець І. Романченко зауважує, що «Франко ставить завдання перед українськими письменниками врахувати конкретний і повчальний досвід Шевченка».[1] Та чи галицькі буржуазні шанувальники Шевченка усвідомили, що тільки нищівний вогонь народної революції в силі змести з поверхні землі всю «погань» кріпосницько-капіталістичного устрою?

Як гострий спостерігач, — чулий на взаємодії таланту письменника і свого суспільства. Франко не одноразово реагував на факт, що поезія Шевченка сприймається в Галичині зовсім інакше, ніж у царській Росії, де передові люди вбачали в кожному його виступі схвильований протест не тільки проти національного гніту, але й соціального насильства.

Підладжуючи висловлювання Шевченка до дрібних потреб свого культурництва, галицькі народовці не могли й збагнути, що має на думці Герцен, коли знаходив у «Кобзарі» новий напрямок, який може мати значення для всієї російської літератури.[2]

Франка до болю вражало те, що галицькі громадські діячі, які називали себе чомусь «народовцями», фальшиво розуміли свої обов'язки перед народом. Він хотів викресати у своїх

---

[1] Див. І. Романченко, Франко про Шевченка (У зб. «Слово про Великого Каменяра», К., 1956, т. II, стор. 326).

[2] Див. Л. И. Герцен. Полн. собр. соч. под ред. М. К. Лемке, т. XVI, стор. 185, т. XIX, стор. 207.

читачів іскру того вогню, яким горіло Шевченкове слово. Для нього, як і для самого Шевченка, це слово було провісником великої пожежі, яка повинна повернути в попіл несправедливий соціальний лад, щоб із цього попелу народилась, наче Фенікс, нова вільна людина. Його перша молодеча «студія» (з 1881 р.) з приводу Шенченкових поем «Сон» і «Кавказ» — не випадково відштовхується від статті Добролюбова. Франко хотів розкрити суспільно-політичне тло самодержавного «темного царства», щоб галицькі читачі зуміли пов'язати Шевченкові поеми з реальними обставинами, серед яких вони народились. Животворна міць Шевченкової поезії — як на це вказував аналіз, проведений Франком, — у тому, що вона таврує і обвинувачує творців пекельної державної машини, яка придушує і Росію, і Україну. Проте, частина галицького громадянства не була підготовлена до зрозуміння джерел, з яких живилася поезія Шевченка, і не бачила гирла, яким вона може розлитись загрозливою для самодержавства повіддю.

II

Може дехто сьогодні міг би дивуватись, чому Франко виразно не провів паралелі між державною машиною царської Росії і тією, яку створили австрійські імператори, щоб тримати в лабетах слов'янські народи. Чи занадто свіжим залишився в його пам'яті спогад про його арешт у 1880 р., коли зовсім помилково запроторили його у смердючу яму?

Спробуймо уявити собі ще раз атмосферу, в якій були написані статті Франка про Шевченка.

Після виступу М. Шашкевича і діяльності «Руської трійці» так зване «літературне відродження» в Галичині було досить кволою спробою протиставити щось рідне польській літературі з їх багатою традицією і оригінальною романтичною поезією. Тяжко було піти слідами Котляревського, геніального сатирика з його соковитою мовою та буйною уявою; ніхто не йшов за Квіткою-Основ'яненком, щоб відобразити галицький побут. Поезія Шевченка перевищила всі уявлення про те, як можна використовувати народну творчість і як поєднувати інтимну лірику з наболілими соціально-політичними проблемами. Усе те, що ми вкладаємо у поняття «соціально-політичних» проблем, у галицьких письменників дофранківського періоду зводилось до оспівування любові до рідного краю, а поодинокі факти з історії України мали розбуджувати національну свідомість і тільки висловлювати співчуття до долі простолюддя. Для цього не треба було мати ні оригінальних

думок, ні зображати конфлікти живих сучасників у боротьбі з обставинами.

Шевченко був першим українським поетом, який з не меншою, якщо не з більшою силою, висловлював тугу, відчай, порив, гнів, любов і ненависть одиниці та члена суспільства, як і сучасні йому видатні поети інших народів.

Розуміючи багатогранну велич Шевченкового таланту, Франко бачив, що в Галичині є відповідна атмосфера, щоб у ній луною відбився бунтарський дух Шевченкового слова, хоч частина галицької інтелігенції, борсаючись у протиріччях колоніальної провінції, спрямувала всі свої зусилля на захист первісних примітивних прав своєї національності. Вона механічно переносила галицькі відносини, в яких не існували ще форми спільної боротьби прогресивних польських діячів з українськими проти австрійського уряду, на відносини в Росії, де декабристи об'єднували довкола себе всіх революційних борців, без огляду на їх національність.

Франко детально проаналізував «Сон» і «Кавказ», щоб перекласти натхненний порив цих поем, їх художні образи та символи на мову політичних фактів. Навіть погляди Драгоманова на Шевченка, які у передових колах галицької молоді вважались прогресивними, він уважав занадто опортуністичними. «Вороги революційної поезії Шевченка, а частково й Драгоманов, неправильно визначаючи тему поеми, перекручували й її сюжет...»[3]

Перекручувати сюжет — це ще не було найгіршим лихом. У добі Франка питання про те, що таке сюжет, не було ще своєчасним. Художній аналіз поем у зв'язку з інтерпретацією їх ідейного змісту пропадав у каламутному потоці, де навіть письменники та публіцисти не добачали чітких ідеологічних різниць між головами, що підіймались понад загальний рівень однієї течії. Поряд із Франком часто стояли люди, що не завжди погоджувалися з ним в оцінці російської дійсності та її передової літератури, бо не знали її так добре, як він. Коли ми сьогодні згадуємо про окремий прогресивний табір, до якого належали М. Павлик, О. Терлецький, В. Навроцький, С. Подолинський, ми забуваємо, що це був гурт людей, проти якого стояла численна громада «народовецької» буржуазії, глибоко переконаної в тому, що серед українців не було, не має і не може бути куркулів, ні «великих панів», ні поневолювачів (звичайно, свого народу).

Широка маса читачів Франка не була ознайомлена з умовами життя царської Росії через недостатнє знання росій-

---

[3] П. Г. Приходько, Поема Т. Г. Шевченка «Сон», К., 1957, стор. 33.

ської мови: цьому перешкоджала цензура, не пропускаючи в Галичину російських видань. Навіть москвофіли, які вважали своєю рідною мовою російську, вдавались до жахливого жаргону. Не було в той час словників російської мови з допомогою яких можна було б її вивчити. Твори революціонерів-демократів, які попадали в Галичину в одному чи двох примірниках, повільно мандрували з рук до рук нечисленних вибранців. Для того, щоб ідеї цих творів могли формувати світогляд галицької інтелігенції, читачі повинні б бути добре ознайомлені і з письменниками, твори яких проаналізовували Герцен, Писарєв, Бєлінський, Чернишевський, Добролюбов. Що вже й казати про весь той світ явищ, для зрозуміння яких необхідно було знати російську пресу, побут, умови життя різних класів російської імперії, особливості складного процесу російської літератури, яка не становила одного потоку і в якій гостріше, ніж у будь-якій іншій у XIX ст., проходила боротьба проти уряду.

Коли «народовці» хотіли загальним терміном «москвофіли» затаврувати всіх, хто виявляє будь-які симпатії до Росії, Франко не вагався назвати себе та інших прихильників передової російської культури «москвофілами», підкреслюючи, що ця культура ближча йому та дорожча, ніж західноєвропейська, в якій нелегко знайти таке тепле та відчутне ставлення до маси поневолених, як у російських письменників.

У той час, коли Франко захоплювався Марксом, великий процент галицької інтелігенції складали попи. Вони були найбільш активними громадськими діячами хоч би тому, що, живучи на селі, мали нагоду повсякчас зустрічатись із селянами. Поняття «народ» було однозначне з селянською масою, а політична пропаганда зводилась лише до освітньої роботи на селі, і тільки іноді до передвиборчої кампанії.

Такі поети, як М. Шашкевич, К. Устиянович, А. Могильницький, були типовими представниками «передової» інтелігенції, що поєднували професію священиків з світоглядом «світських» людей; релігію вони вважали більше потрібною селянам, ніж їм самим. Були серед них атеїсти та радикали. Міркування такого націоналіста, як Данило Танячкевич, у хаті мого батька, коли він привозив всілякі політичні новини і посилався на розмови з Франком, не залишили серед моїх вражень гімназиста сильного впливу в той час, коли я зачитувався книжками про соціалізм. Це було типове явище. Середньошкільники старших класів болюче шукали відповіді на те, чому найбільше відомі, так би мовити, «професійні» громадські діячі відпекувались від соціалізму і від Франка. Вчителі відверто говорили між собою, що не можна давати

«повного Кобзаря» в руки гімназистів, ні масово поширювати його серед селянства. А від таких розмов молодь знаходила прямий шлях до нелегальних гуртків з «забороненими» книжками.

Відомо, що для сучасників Франка соціалізм не був тотожний з марксизмом. Маркса популяризували брошури Каутського, Бернштейна, Шефля, по книгарнях продавали десятки інших трактатів, а серед них і віденського професора А. Менгера, який розробив точний план утопійної, нібито комуністичної, держави. Справжніми соціалістами вважали себе і читачі Фур'є, Прудона чи Михайловського.

У різних своїх листах з 1878 по 1883 рік Франко говорив виразно про необхідність організувати «явну соціалістичну партію»[4], про конфлікти з цензурою, про популяризацію атеїстичної поеми, «Марія»[5], про занепад поезії в Галичині після смерті Шевченка[6], а передусім мріяв про те, щоб упав кордон між Галичиною і Україною. Без цього він не бачив можливості утримати пресу, ні забезпечити нормальний розвиток літератури.

Здавалося, немає нічого простішого, як передрукувати поезії Шевченка, коли в Австрії не існувало попередньої цензури. Та ця буцімто «свобода друку» призводила до дивовижної ілюзії: буржуазні пристосованці добачали в цій «свободі» доказ, що боротьба з австрійським урядом повинна обертатись тільки в межах, передбачених конституцією. Перші покоління інтелігентів — селянські сини, прищеплювали свої погляди бідним селянам. Наочний для селян приклад попівства і поміщиків зміцнював власницькі інстинкти. Деякі галицькі громадські діячі не мали сміливості ставити голосно питання про те, кого треба вважати справжнім союзником у боротьбі за національне визволення. Провінціальна чванькуватість довела їх до того, що вони на словах для ефектної офіціальної програми почали говорити про «самостійність України» так, ніби вони мали будь-який вплив на долю мільйонів своїх братів за Збручем.

Для них нібито було самозрозумілим, що коли в Галичині є можливість воювати проти царського гніту, то не треба виступати так само гостро проти Австрії, яка дозволяє на антиросійську пропаганду, а навіть потурає їй. А тому, що і сама австрійська монархія була природним ворогом Росії, то за ідеологією галицьких націоналістів тягнулась все виразніша тінь затисненого кулака німецького імперіалізму, як та сила,

---

[4] І. Франко. Твори, т. XX, стор. 43.
[5] Там же, стор. 163. 207.
[6] Там же, стор. 194.

що мала розтрощити царську Росію. Не випадково національним героєм усіх тих, хто уявляв собі визволення України з допомогою чужої армії, ставав Мазепа.

Ніхто з українських буржуазних націоналістів не поставив досі питання, чому ж Шевченко, якого вони перемальовують на ідеолога «самостійництва» не звеличав Мазепу? Його ж як авантюрного героя вивели у своїх творах Вольтер і Байрон, Віктор Гюго та Словацький.

Легше було вдаватись до щорічних традиційних концертів на пошану пам'яті Шевченка, ніж надрукувати повну збірку його творів або захищати недоторканість літературної спадщини поета. Шевченкові вечори були найбільш сприятною нагодою популяризувати твори та ідеї народного поета. Та за малими винятками, автори урочистих промов на таких вечорах не думали про те, щоб висвітлити якісь основні питання його поетичної творчості. Франко, не вважаючи на дружні взаємини з В. Щуратом, не міг стриматись від гострих зауважень, коли Щурат побудував таку свою промову на паралелі Шевченка з Єремією — пророком розпачу та безнадії. І згодом, коли В. Щурат шукав у «Кобзарі» впливів «святого письма», — він повторював методологічну помилку тих галицьких дослідників, які не розуміли, що поетичні образи, запозичені Шевченком з священних книг, не були доказом його релігійної віри, а часто явно їй суперечили. Франко як поет продовжив і поширив такі засоби, коли використовував символи, запозичені з релігійних вірувань різних народів.

Історики доби Франка, здається, не згадують про те, що австрійська влада не забороняла «шевченківські свята», коли їх організовували «народовці». Зате місцева поліція уважно стежила за промовами на таких вечорах, коли в них проводилась пропаганда соціалістичних ідей. Франко як захисник цих ідей ніколи не лякався переслідувань. Не було в його житті ні однісінької ночі, яку він провів би у безсонні з думкою про якийсь трус або ночував не вдома з остраху перед поліцією. Риса громадської мужності єднала його з Шевченком, так само безстрашним. Зате думка про долю написаного твору, який може знищити чи понівечити цензура, зганяла сон з його повік у не одну ніч. Франко добре знав брошуру Джона Мільтона, спрямовану проти цензури, перекладену напередодні французької революції одним з її діячів Мірабо; він поділяв погляд обох цих борців проти деспотизму та захисників вільного слова, що «вбити книжку ще більший злочин, ніж убити людину».

Поезія Шевченка була для нього такою дорогоцінною зброєю проти ненависного гніту, що він хотів зберегти її не-

заржавіле вістря. Найбільшою образою пам'яті поета він уважав намагання пристосувати бунтарське слово поета до примиренського провінціального політиканства. Видавці «Кобзаря» в Галичині зловживали ситуацією, в якій не можливо було звірити надрукований текст з оригіналом. Франко завжди протестував проти того, як деякі професори, наче круки, шматували живе тіло «Кобзаря». І хоч не було в той час ні у Львові, ні в іншому місті, інстанції, перед якою можна б було покликати на суд фальсифікаторів Шевченкового заповіту, Франко розвінчував їх у статтях, друкованих у тогочасній пресі.

Чого можна було сподіватись від такого редактора, як О. Огоновський, вихованця католицької духовної семінарії, що захищався щитом професора університету? Як можна було дивуватись «Просвіті», у правлінні якої вирішальний голос мали найпокірливіші австрійські урядовці, щоб вона до видання «Кобзаря» додавала ясні коментарії про «темні місця» його поезій.

Минуло багато років, поки Франко міг повідомити широкий загал читачів, що появилося перше повне, критичне видання Шевченка в «можливо точній і повній формі»[7]. Таке видання не було б ніколи здійснене, якби Франко у свій час не запротестував у «Народі» проти намагань окремого редакційного комітету «видати Шевченка обкроєного»[8]. Його заява, що він не візьме участі в роботі такого комітету, була пересторогою для наступних спроб видавців творів Шевченка. За життя Франка не можна було уявити собі складу редакційної комісії, в якій бракувало б такого знавця, як він. Підготовляючи перше критичне видання творів Шевченка в Галичині, Франко з обуренням згадував вагання О. Огоновського, який у своєму виданні Шевченка не хотів вмістити заголовку «Гоголю» над поезією «За думою дума». Цей факт він наводив неодноразово у розмовах, щоб ілюструвати безшабашне ставлення галицьких видавців і редакторів, які не шанували оригінальних рукописів великого поета.[9]

Та чи мали вони пошану до його ідей?

Тяжко було Франкові розкрити весь зміст закликів геніального поета до всеслов'янського єднання і вселюдського братерства. Чи міг він, у лабетах цензури, з такою чіткістю та силою говорити про австрійський гніт, як говорив про насильство царського уряду?

---

[7] І. Франко, Твори, т. XVII, стор. 140.

[8] Там же, стор. 95, 99.

[9] Як він ставився до цього завдання, свідчить його лист до В. Доманицького від 17 липня 1906 року, наведений у книжці Д. Іофанова «Матеріали про життя і творчість Тараса Шевченка», К., 1957, стор. 148.

Чим з більшою чіткістю з'ясовував Франко суспільно-політичну сутність Шевченкової поезії, тим більше яскравою ставала прірва, яка відмежовувала його від націоналістичного табору. Та за кожним разом, коли він говорив про Шевченка як про революційного поета і про неперевершеного майстра слова, зростало коло тих, які все краще розуміли його вагу та силу. І про них можна було сказати те, що сказав співробітник «Современника», знайомий Чернишевського, над труною Шевченка: «Ми дорожили кожним словом поета за його життя; тепер — це святий обов'язок кожного»[10].

Коли Франко почав розмову про складні «секрети поетичної творчості», то черпав із скарбниці Шевченкового слова якнайбільше прикладів, щоб вказати на високу школу майстерності для всіх наших письменників.

Своїми статтями про Шевченка він хотів розбудити свідомість того, що перед нами не геніальний самотник, відірваний від усього історичного процесу, в якому брала участь передова російська інтелігенція, духовно споріднена з нашим поетом. Треба було геніальної людини, щоб при даних умовах самотужки здобутої освіти та об'єктивних обставинах, які з усією міццю супротивних вітрів хотіли збити поета з обраного шляху, могла так швидко та глибоко засвоїти передові ідеї історичного моменту та наче рефлектором осяяти дальший шлях свого народу. Проте Шевченко не менше сміливо, ніж сучасні йому західні письменники — Байрон і Шеллі, Віктор Гюго та Жорж Санд — ішов назустріч гостро соціально-політичним проблемам. Жоден з видатних його сучасників не зумів так тісно пов'язати загальні соціально-політичні проблеми з особистими переживаннями, як він.

Всупереч усім звеличникам Шевченка як співця романтичної бувальщини Франко бачив у його постаті непримиренного реаліста. Він вказував на нього як на геніального поета, який зумів відчути невиявлені прагнення широких трудящих мас і закликати їх до боротьби за кращу долю.

Поетична творчість і революційні ідеї Шевченка сто років після його смерті не залишились для нас тільки одним розділом історії літератури та зворушливим спогадом. «Боротьба за Шевченка» — не закінчилась. Українські буржуазні націоналісти та мракобіси, хотіли б, як і за життя Франка, вивернути справжній зміст його творів та накласти на нього театральний грим, щоб він виступив як поборник вигаданої ними «самостійної» України.

В останні роки свого життя Франкові довелось бути свідком найганебнішої сторінки в історії Галичини: на початку

---

[10] «Спогади про Шевченка», 1958, стор. 517.

XX ст. представники «офіціальної» галицької політики організували військові відділи «Січових стрільців», щоб вони йшли за Збруч у рядах австро-німецької армії «визволяти» Україну. Ті самі прислужники іноземних паліїв війни та зрадники свого народу, двадцять два роки пізніше вже зовсім відкрито допомагали німецьким фашистам руйнувати Україну і мовчки дивились на те, як озвіріла навала топтала портрети та твори Шевченка.

Було б зневагою пам'яті наших народних поетів, якби ми у такому збірнику згадували прізвища прислужників паліїв війни тільки тому, що вони теж пишуть про Шевченка та Франка. Українські буржуазні націоналісти хотіли б довести, що Шевченко і Франко найближчі саме їхній ідеології. Для цих діячів і «вчених», що розташувались на емігрантських смітниках між Мюнхеном і Нью-Йорком, історія зупинилась наче годинник у покиненому середньовічному замку. Як і за першої та другої світових воєн їх і сьогодні влаштувала б Україна з будь-яким королем чи отаманом, відмежована високим тином від усіх сусідів. Їх влаштовує сьогодні і Франко без соціалізму і без будь-яких симпатій до росіян і поляків. Говорячи про геній Шевченка, вони й досі бачать у ньому тільки бюст, придатний для просвітянських концертів, на яких можна мріяти про Україну, так ніби і для Шевченка вона була тільки романтичною мрією, а не суворою дійсністю і боротьбою за краще життя трудящих.

27205

Якими творами не захоплювався б Франко як письменник і критик творчість Шевченка була для нього одним з найясніших вікон, прорубаних у темній стіні галицької тюрми. Сама постать народного поета виринала перед його очима в не одну тяжку хвилину його життя, додаючи йому сил до праці й боротьби. Обох поетів єднала спільна ненависть до державної машини, яка підтримувала владу багатих над бідними; їх єднав спільний протест проти поневолення народу народом і людини людиною, глибока віра у неминучу перемогу над соціальним злом, невгасна потреба закликати поневолених до революційних дій, щоб приспішити момент їх соціального та національного визволення.

Для тих, хто знає історію боротьби нашого народу за свою незалежність, боротьби проти фашистської навали і проти українських буржуазних націоналістів, не має жодного сумніву в тому, на чийому боці опинились би Шевченко і Франко, якби могли брати в ній участь, бо вони своїм словом залишились з народом, щоб підтримати його в його ненависті до загарбників та їх прислужників і в любові до рідної землі, для якої ми сьогодні працюємо.

БІБЛІОТЕКА Інституту Франкознавства

Міністерство вищої і середньої спеціальної освіти УРСР
Львівський державний університет
ім. Івана Франка
СТУДЕНТСЬКА БІБЛІОТЕКА

Т. РОМАНЧЕНКО

ІВАН ФРАНКО — РЕДАКТОР І ВИДАВЕЦЬ «КОБЗАРЯ» Т. Г. ШЕВЧЕНКА

І

Про Франка як редактора творів Шевченка, крім невеличкої статті І. І. Пільгука[1], є тільки принагідні висловлювання критиків на цю тему.

Не буде перебільшенням, коли скажемо, що Іван Франко постійно боронив спадщину Шевченка від вульгаризаторів з націоналістичного табору та занедбувачів текстів «Кобзаря». Майже не було таких збірок творів Шевченка аж до Франкового видання «Кобзаря», де б не вміщувалися поезії, бездоказово приписувані великому українському народному поетові. Так, наприклад, чужий твір «В альбом» потрапив до празького «Кобзаря» (1876), до женевського (1890) і до «Кобзаря» Ом. Огоновського (1893). Ряд поезій Афанасьєва-Чужбинського («Гарно твоя кобза грає», «Думка» (Як ранок сипле квіточки росою), «Не журюсь, а не спиться», «Дівоцька правда») увійшло до «Кобзарів», виданих у Празі, Женеві, Львові, зокрема у виданнях Огоновського та Романчука. Відома поезія М. Петренка «Дивлюся на небо та й думку гадаю», що стала народною піснею, інтерпретувалася львівським журналом «Правда» як шевченківський твір.[2]

Тільки на тій підставі, що в архівах III відділу серед документів і поезій Шевченка періоду заслання був і вірш Олександри Псьол «До сестри», деякі видавці «Кобзаря» вмістили його, а різні журнали і альманахи згодом передруковували. Чимало критиків і дослідників навіть доводили, що цей твір за змістом і стилем належить перу Шевченка. Цим сперечан-

[1] Жур. «Жовтень», 1956, № 9, стор. 80—86.
[2] Див. «Правда», Львів, 1876, № 4, стор. 127.

ням поклав край Іван Франко, навівши свідчення В. Репніної, що цей вірш написала Олександра Псьол[3].

З легкої руки «Русского курьера» (М., 1889) явно антихудожній твір, зовсім далекий від стилю автора «Кобзаря», «І драгуни і піхота» приписували Шевченкові: «Одесский вестник» (1889), «Елисаветградский вестник» (1889), «Киевская старина» (1889), львівські органи «Беседа» і «Червона Русь» (1889).

Народну пісню «Ой у саду, у саду гуляли кокошки» без всяких підстав Огоновський і Романчук вмістили у свої видання «Кобзаря». Франкові не тяжко було переконати читачів, що ця поезія записана з «народних уст».

Професор московського університету М. І. Стороженко опублікував поезію «Слов'янам», повідомивши, що вона знайдена в архіві департаменту поліції в Петербурзі, в актах Кирило-Мефодіївського братства, між паперами М. Костомарова. В доказ належності цієї поезії Шевченкові він висунув твердження, що поезія співзвучна слов'янофільським симпатіям Шевченка. Франко у статті «Чи справді Т. Шевченко написав вірш «Слов'янам»? (1897) довів, що слов'янофільство Шевченка було зовсім відмінне від слов'янофільства автора поезії «Слов'янам». Справді, не міг Шевченко гостро засуджувати царизм і в той же час звеличувати «двоглавого орла», як це виразно звучить у цій поезії. Слов'янофільство Шевченка було зовсім протилежне до слов'янофільства Костомарова, а також Куліша та його однодумців з Кирило-Мефодіївського братства.[4]

Проти Шевченкового авторства поезії «Слов'янам» промовляють мовно-стилістичні особливості, відмінні від мови та віршування в Шевченкових творах. «Та всі оці докази, — говорить Франко, — могли би ще бути хиткими, якби ми не мали ще одного і то рішучого, т. є. якби не могли с к а з а т и м а й ж е н а п е в н о, х т о б у в а в т о р о м с ь о г о в і р ш а». Автором «Слов'янам» був Ієремія Галка, тобто М. Костомаров, а поезія ця — перша редакція вірша під заголовком «На добраніч», надрукованого у збірці творів Ієремії Галки (Одеса, 1875, стор. 105—109).[5]

Іван Франко був дуже здивований, що в женевське видання «Поезії Т. Гр. Шевченка, заборонені в Росії» (Женева—

---

[3] Невідомий реферат Івана Франка про Тараса Шевченка. «Дукля», Пряшів, 1958, № 2, стор. 168.

[4] Праця П. А. Зайончковського (Кирилло-Мефодиевское общество, вид. Московського університету, 1959) блискуче підтверджує науковість тверджень Франка про відмінність слов'янофільства Куліша і Костомарова і слов'янофільства Шевченка.

[5] Ів. Ф р а н к о, Твори, т. XVII, стор. 122–123.

Прага, 1890) внесено не Шевченкові твори («В альбом» та ін.). Виявилося, що це видання готував до друку не Драгоманов, як думав Франко, а Кузьма Ляхоцький і Людмила Драгоманова. Упорядники навіть не проконсультувалися з Драгомановим, а механічно перенесли помилки з празького видання. В листі до Франка від 20. 3 — 1. 4 1890 р. М. Драгоманов писав: «Взагалі це буде зовсім не моє видання, а жінки моєї та Кузьми»[6].

Деякі видавці й упорядники вносили в «Кобзар» не Шевченкові твори, розраховуючи на сенсації, а найчастіше через незнання літературної спадщини великого поета. Дехто (наприклад, професор Огоновський) приписував Шевченкові твори, які йому не належали, з тенденційною метою. Це викликало обурення у Франка.

Але стан шевченківської рукописної спадщини в другій половині XIX століття і аж до Жовтневої революції був такий, що навіть сам Франко не уникнув деяких помилок щодо визначення авторства окремих творів Шевченка. Так, він включив у «Кобзар» поезії «Та головонька моя бідна», «Титарівна біля криниці» (Повій, вітре, понад яром), автором яких Шевченко не був. Проте такі огріхи не мають нічого спільного з тенденційними помилками Огоновського та йому подібних, які навмисне принижували великого українського поета.

II

Франкове видання «Кобзаря» в двох томах у 1908 р. було новим етапом в історії дослідження шевченкових текстів.

За життя поета, як відомо, вийшли у світ «Кобзар» в 1840 р., «Чигиринський Кобзар і Гайдамаки» в 1844 р., «Новые стихотворения Пушкина и Шевченки» в Лейпцігу 1859 р., «Кобзар» у 1860 р., «Кобзарський гостинець» у виданні П.Куліша в тому ж році і «Кобзар», вміщений у журналі «Основа» за 1861 рік. Після смерті поета його твори друкувалися у цьому ж журналі, а також виходили «Кобзарі», «Ілюстровані Кобзарі», «Кобзарики», «Вибрані поезії», «Поезії», «Малі Кобзарі», «Маленькі Кобзарі» у різних виданнях: Балашова, Гайдебурова, Гамалія, Нагірного, Драгоманова, Іогансона, Кожанчикова, «Киевской старины», Огоновського, Товариства ім. Шевченка, Товариства «Просвіти», Микешіна, Романчука, Сушкевича та ін.

Найкращим виданням свого часу вважалося празьке двотомне, 1876 року. Проте Іван Франко в статті «Про видання

---

[6] Листування І. Франка і М. Драгоманова. К., 1928, стор. 318.

творів Т. Шевченка» ще в 1890 р. писав, що і тут є чимало пропусків, помилок і навіть чужих творів.[7]

Велику Франкову оцінку здобув «Кобзар» Шевченка женевського видання 1890 року. Позитивно відгукнувся на це видання і Г. В. Плеханов.[8] Франко присвятив спеціальну статтю женевському виданню («Поезії, заборонені в Росії»), яке уклали, як ми вже говорили, Л. Драгоманова і Кузьма Ляхоцький. Поезії, вміщені в цьому виданні, не всі були заборонені в Росії. Вони, як стверджено в передмові, передруковані з другого тому празького «Кобзаря» з деякими додатками і змінами. «Тарасова ніч», наприклад, не заборонялася в Росії, але подавалася в скороченому вигляді. Женевське видання вперше відновило названу поезію в цілому. Новим віршем у женевському виданні є невеликий фрагмент, відгук поета на початок Кримської війни:

Мій боже милий, знову лихо!
Було так любо, було тихо;
Ми заходились розкувать
Своїм невольникам кайдани.
Аж гульк!.. Знову потекла
Мужицька кров! Кати вінчанні,
Мов пси голодні за маслак,
Гризуться знову.

Іван Франко перший встановив майже точну дату написання цього фрагменту.

Він відзначив, що упорядники некритично поставилися до празького видання «Кобзаря» і звідти перенесли не Шевченкові твори, помилково розміщували деякі поеми, порушували хронологію, виявляли непослідовність у правописі, в пунктуації. (Один раз пишуть «Рим», а другий раз «Рім»). З цієї нагоди Франко звернувся з закликом до майбутніх видавців «Кобзаря» врахувати помилки всіх попередніх видань і подбати про нове, гідне поета, «що є красою і гордощами нашої літератури».[9]

Франко з гнівом картає тих «діячів», які жахаються вільнолюбивого слова Кобзаря, не хочуть друкувати всі твори поета, встановлюють «хатню цензуру», яка незрівняно гірша і страшніша, ніж цензура царської Росії, на вечорах, присвячених пам'яті Шевченка, не допускають читати деякі його твори.

У 1889 р., львівське товариство «Просвіта» і товариство ім. Шевченка ухвалили здійснити нове тритомне видання тво-

---

[7] Ів. Франко, Твори, т. XVII, стор. 81.

[8] Див. Т. Г. Шевченко в критиці, Держлітвидав, К., 1953, стор. 108; Г. В. Плеханов, Соч., т. IV, стор. 313.

[9] Див. Ів. Франко, Твори, т. XVII, стор. 97.

рів поета, створивши редакційний комітет у складі О. Огоновського, О. Барвінського, В. Коцовського і І. Франка. У програмі значилося, що це видання повинно бути по змозі критичне, у вступі передбачалося подати головні факти з життя Шевченка, обговорити попередні видання його творів, охарактеризувати рукописи Шевченка, вказати найважливіші праці про нього, планувалося також перекласти його твори іншими мовами, дати передмову і примітки.[10]

На засіданнях редакційного комітету багато говорилося про те, що нове видання повинно бути якомога повне, проте у програму такий пункт не потрапив. Більше того, там підкреслювалося, що видаватимуться лише українські твори Шевченка.

Але чергове засідання редакційного комітету, на якому ставилося питання про зміну первісного плану видання «Кобзаря», відбулося без участі Франка. Буржуазно-націоналістичні «діячі», очолювані Ом. Огоновським, хотіли «обкроєного» видання, а не повного. Франко, довідавшись про цю «тактику», категорично заявив: «Я прилюдно зрікаюся засідання в тім комітеті і до обкроювання Шевченка рук не приложу»[11].

Після деяких «контрактацій» редагування «Кобзаря» перейшло повністю до рук Франка.

Про труднощі над цим виданням Франко розповідає в одній із своїх автобіографій.[12]. Справді, праця виконана Франком, величезна. Треба було кожну поезію Шевченка прочитати у численних варіантах, звірити їх з першодруком, довідатися, чи існують автографи. В останньому питанні Франкові подав допомогу В. Доманицький своєю розвідкою «Критичний розслід над текстом «Кобзаря» Шевченка»,[13] а також відповідями на листи. Франко детально вивчив усю літературу, яка стосувалася першодруків, здійснених за життя поета і після його смерті, ознайомився з публікаціями творів Шевченка в журналах «Основа» та «Киевская старина», з усіма спогадами про нього. В. Доманицький порівняв автографи (оскільки вони були йому доступні) Шевченка з першодруками, а Франко перевірив кожний Шевченків твір у різних виданнях його поезій.[14] Він уточнив дату і місце написання того чи іншого твору, розставив всюди наголоси, дбаючи про те, щоб вірші звучали вірно, звільнив текст від свідомого і несвідомого пе-

---

[10] Див. Ів. Франко, Твори, т. XVII, стор. 81—82.
[11] Там же, стор. 95.
[12] Ів. Франко, Твори, т. I, стор. 45.
[13] Див. «Киевская старина», 1906, т. 94, кн. IX, стор. 21—82; кн. X, стор. 198—268; кн. XI, стор. 331—564.
[14] Див. «Киевская старина», 1906, т. 94, стор. 27.

рекручення, подав у примітках відхилення попередніх редакторів чи видавців. Таких приміток в обох томах нараховується до трьох тисяч.

III

Для ілюстрації повноти Франкового видання «Кобзаря» наведемо кілька цифр.

Поема «Катерина» у львівському виданні 1867 р. мала 717 рядків, у виданні Романчука 1902 р. — 749 рядків, у Франковій редакції — 766 рядків.

«Тарасова ніч» у львівському виданні 1867 р. — 128 рядків, у Романчука — 150 рядків, у Франка — 195 рядків.

«Невольник» у львівському виданні 1867 р. — 678 рядків, у Романчука — 733 рядки, у Франка — 761 рядок.

«Гайдамаки» у львівському виданні 1867 р. — 2141 рядок, у Романчука — 2314 рядків, у Франка — 2594 рядки.

«Поема «Сон» у львівському виданні 1867 р. — 574 рядки, у Романчука — 574 рядки, у Франка — 578 рядків.

«Великий льох» у львівському виданні 1867 р. — 315 рядків, у Романчука — 392 рядки, у Франка — 497 рядків.

«Відьма» у львівському виданні 1867 р. — 482 рядки, у Романчука — 638 рядків, у Франка — 697 рядків.

Франко перший вносить у «Кобзар» поеми Шевченка, написані російською мовою («Слепая» і «Тризна»).

Деякі поправки, доповнення, перенесення тексту із варіантів у головний текст відповідають духові ідей Шевченка. Яскравим прикладом цього може бути перенесення одного з варіантів поеми «Відьма» до основного тексту. Найраніший варіант цієї поеми мав такі рядки:

Росте в полі на могилі
Осика заклята;
Отам відьма похована. —
Хрестіться дівчата!
Хрестіться і не кваптесь
На панів лукавих,
Бо загинете осміяні,
Наробите слави,
Злої слави на сім світі,
А на тім!.. Крий боже!
Сам бог не поможе.
Нехай пани знущаються,
Братами торгують
Та сльозами кривавими
Сатану частують,—
Їх вже душі запродані,
То їм і байдуже,
А вам треба стерегтися,
Стерегтись, тай дуже!

Стережіться ж! Кохайтеся,
Хоч із наймитами,
З ким хочете, мої любі,
Тільки не з панами![15]

До Франка ні один видавець не вносив цього уривку в «Кобзар». Немає наведених рядків і в основному тексті Академічного видання творів Т. Г. Шевченка. Він вміщений у варіантах на тій підставі, що Шевченко їх сам викинув, коли готував новий текст до друку. В «Щоденнику» Шевченка читаємо: «В ожидании Овсянникова и полицейского пропуска в Питер принялся переписывать «Відьму» для печати. Нашел много длинного и недоделанного».[16]

Нам здається, що Шевченко, готуючи до видання свої твори, знаючи добре вимоги цензури, сам викинув уривок з поеми «Відьма» («Осики»), щоб зберегти цілий твір від конфіскації. Не могла цензура пропустити текст, де є такі рядки:

Кохайтеся,
Хоч із наймитами,
З ким хочете, мої любі,
Тільки не з панами!

Поема «Гайдамаки», мабуть, найбільше з усіх творів Шевченка підпадала численним змінам та скороченням. Більшість видавців уміщували в «Кобзар» першу редакцію «Гайдамаків», а Іван Франко вніс другу. Причину цього він пояснив у своїй статті «Нове видання Шевченка».[17]

Якби проаналізувати всі примітки Франка до видання «Кобзаря» Шевченка, то вийшло б величезне дослідження, на зразок праці В. Доманицького. Тому ми наголосимо лише на найістотніших примітках, щоб побачити творчу лабораторію редактора і видавця.

Франко подає з поеми «Черниця Мар'яна» текст Шевченка і причепурений текст у редакції П. Куліша.

У Шевченка	У Куліша
Стала мати гадати	Стала маги міркувати
Стала зятя єднати.	Та зятя єднати,
А Мар'яна не до пана	А Мар'яна не до пана
Виходила стояти.	Ходила стояти, —
Не до пана товстого,	Не до пана усатого,
Усатого, старого.	Сідого, старого, —
А з Петрусем	До Петруся щовечора,,
В гаю, в лузі	Вечора святого.
Щовечора святого —	
Розмовляла,	
Жартувала...	

[15] Твори Тараса Шевченка. Кобзар, т. I (1838—1847). Виданий під редакцією Івана Франка, Львів, 1908, стор. 389—390.

[16] Тарас Шевченко, Повна збірка творів у 5-и томах, т. 5, К., 1939, стор. 229.

[17] Див. Ів. Франко, Твори, т. XVII, стор. 141.

«Розрита могила». Видавці празького «Кобзаря» не розібрали і надрукували замість

Помагайте недолітки,
Матір катувати!

помилково

Поспішайте, недовгодки,
Матір катувати!

Кінцівка цієї поезії у празькому виданні зовсім перекручена:

Ех як би-ж то
Як би були знали,
Що там заховали,
Не плакали б діти,
Матір-б не ридала.

Франко дивується, як могла потрапити така вигадка до празького видання. У Шевченка кінцівка звучить так:

Ех, якби-то,
Якби-то найшли те, що там схоронили, —
Не плакали б діти, мати не журилась.

«Чигирин». Франко зазначає, що у празькому виданні замість «недолітки» — «недолюдки». У Романчука сказано: «Поростуть гетьмани», а треба «Підростуть гетьмани».

✓ «Сон» (У всякого своя доля).

У Шевченка:

Чиї тяжкі руки
В тілі душу закували,
Серце запалили
І галичі силу —
Думи розпустили?

У виданнях празькому, Огоновського, Романчука:

І ганячи силу
Думи розпустили?

У Шевченка:

За що, не знаю, а караюсь,
І тяжко караюсь!

Майже у всіх «Кобзарях» дофранкового видання:

За що, не знаю, а карають,
І тяжко карають!

Найбільш понівечив текст поеми «Сон» П. Куліш. Він додавав і докорінно змінював окремі вирази. Замість «цариця небога, мов опеньок засушений», у Куліша читаємо: «жіночка небога».

«Не завидуй багатому». Усі видання до 1908 року друкували цей твір за Кулішевою «Основою», де він вперше появився.

В автографі:

Нема раю на всій землі,
Нема й на небі.

У Куліша і Доманицького:

Нема раю на всім світі,
Хіба що на небі!

Франко передрукував цей твір так, як йому написав В. Доманицький, який мав під руками автограф, але за ним не пішов. Франко автографа не бачив.

«Є р е т и к». З поеми «Єретик» у «Кобзарі» Огоновського відсутні 159 рядків, саме тих, де засуджується Ватікан.

У празькому виданні чомусь не названо Шафарика, а сказано:

Слава тобі, славний чеху

Тоді, як у Шевченка:

Слава тобі, Шафарику

«К а в к а з». У Шевченка:

Не вмирає душа наша

У Романчуковому виданні:

Не вмирає правда наша

Чимало помилок знаходимо у книзі «Новые стихотворения Пушкина и Шевченки» (Лейпціг, 1859).

У Шевченка:

На те письменні ми

У лейпцігському виданні:

На те нещасні ми

Найбільше плутанини вийшло у різних «Кобзарях» з Шевченковим висловом:

За вас правда, за вас слава
І воля святая.

Навіть у Франка цей вислів звучить не зовсім по-шевченківському:

За вас сила, за вас воля
І правда святая.

У Шевченка:

За кого ж ти розіп'явся...
За нас д о б р и х, чи за слово...

У виданні Романчука:

За кого ж ти розпинався,
За нас г р і ш н и х, чи за слово...

У празькому виданні після слів «Кнутів вузлуватих» вставлено рядок:

Як під них спини підставляти

На думку Франка, цей рядок — «творчість» упорядників.

«І мертвим, і живим, і ненародженим...». Цей твір у першодрукові (лейпцігське видання) нараховує 261 рядок. Куліш для «Основи» відредагував його так, що залишилося лише 36 рядків. Викреслені всі ті місця, де поет плямує українське панство.

Шевченківський текст:

Бо хто матір забуває,
Того бог карає,
Того діти цураються,
В хату не пускають.
Чужі люди проганяють...

Куліш, Огоновський та інші виправили:

Чужі люди цураються
Свої діти — мов чужії.

У Шевченка:

І діточок поцілує
Вольними устами.

У Куліша:

І жіночок поцілує
Вольними устами.

Навіть у празькому виданні допущено низку прикрих помилок.

У Шевченка:

Якби взять
І всю мізерію з собою,
Дідами крадене добро...

У празькому виданні:

Якби взять
І всю містерію з собою...

Наведемо ще один типовий приклад перекручення Шевченкової думки. У Шевченка:

Дознаються небожата,
Чия на вас шкура,
Та й засудять, і премудрих
Немудрі одурять!

У лейпцігському виданні та деяких львівських:

Дознаються небожата,
Чия на вас шкура,
Та й засядуть, і премудрих
Немудрі одурять!

«Як умру, то поховайте». У деяких виданнях читаємо чомусь не «Як умру, то поховайте», а «Як умру, то заховайте». У лейпцігському виданні скрізь замість «Україна», «Вкраїна» стоїть «Країна». У празькому виданні не:

Як понесе з України
У синє море
Кров ворожу...,

а

Як потече з України
У синє море
Кров ворожа...

В окремих виданнях, навіть у Франка читаємо:

А до того
Ні бога, ні чого!

У деяких виданнях текст подано за фальшивою копією:

Прокиньтеся, брати мої,
Кайдани порвіте...

У празькому виданні:

І вражою ч а р к о й кров'ю
Землю окропіте.

«М е н і о д н а к о в о, ч и б у д у я ж и т ь в У к р а ї н і». У Франка так само, як і в Академічному «Кобзарі» (1951):

На нашій — не своїй землі

У лейпцігському, Романчуковому:

на обезчещеній землі

У Романчука знаходимо і такі «перли», які не мають нічого спільного з Шевченковим текстом:

Задушать ввісні і в огні
Бдову окраденую збудять...

«С о н» (Г о р и м о ї в и с о к і ї). Франко перший подав найповніше цей твір, вставив цензурні пропуски, виправив помилки інших видань.

У празькому виданні та майже в усіх львівських пропущено рядок:

Що проклену святого бога

«Щ е я к б у л и м и к о з а к а м и» (П о л я к а м). У Шевченка: «Пишались вольними степами», а у львівському виданні 1867 р. перекручено на «буйними степами».

«Ч е р н е ц ь». У першій редакції стояла присвята: «П. А. Кулішу». Переписуючи до «Малої книжечки», поет зняв її. І це зрозуміло, бо взаємини Шевченка з Кулішем усе гіршали. Доманицький, читаючи автограф Шевченка, не вважав за потрібне зняти присвяту, а вмістив поезію за першодруком. Франко, не маючи перед собою автографа, залишив «присвяту».

«М о с к а л е в а к р и н и ц я». Романчук не вмістив цього твору у своє видання.

«Ц а р і» (С т а р е н ь к а с е с т р о А п о л л о н а). У копії Максимовича читаємо:

А той бугай собі здоровий,
У храмині своїй кедровій
Лежить як той бугай здоровий.

Франко, хоч і не бачив автографа, але редакції Максимовича не прийняв і відповідно до стилю Шевченка, відредагував так:

А той, бугай собі здоровий,
У храмині своїй кедровій
Лежить, аж стогне, та лежить.

Так і в Академічному виданні.

«П. С.». Франко до цього твору дає примітку, з якої довідуємося, що в копіях Максимовича і Жемчужникова кінцівка така:

Зовуть світилом
Кривого п'яного Петра
І покровителя добра
І патріотом Боже милий.
А деж та правда на землі?

Навряд чи це Шевченкові рядки.

«Г. З.». До Франкового видання цей твір з ініціативи Куліша носив назву «На Вкраїну». Франко дав їй вірну назву — «Г. З.», тобто «Г[анні] З[акревській]».

У Шевченка:

Та ще й в неволі. Доле! Доле!
Моя ти співаная воле!
Хоч глянь на мене з-за Дніпра,
Хоч усміхнися з-за (двора).[18]

У Кулішевій переробці:

Та щей в неволі. Степ і море
Посиніли синіше,
І лютує моє горе
Погіршало ще гірше.

Тут явно фальсифіковані рядки.

«Пророк». У виданні Кожанчикова чомусь випущені останні три рядки:

І, роде лютий і жестокий!
Вомісто кроткого пророка...
Царя вам повелів надать!

«Якби ви знали, паничі». У Шевченка:

То ви белегій не творили

У виданні Романчука:

То ви бідилій не творили

«На батька бісового я трачу». Франко виправив явно попсований рядок:

На бісового я трачу, та те, я

---

[18] У дужках здогад Франка.

«Неофіти». Франко наводить багато різних перекручень тексту, особливо львівськими видавцями. Наведемо лише один типовий приклад.

У Шевченка:

Сказав апостол утомленний
І оргію благословив.

У львівському виданні 1867 р.:

Сказав апостол утомленний,
І взором оргію змірив

Іван Франко, наводячи це місце занотовує: «Галицька фабрика, з кепським акцентом змірив».

«Юродивий». В автографі Шевченка читаємо:

Ти спиш в кіоті, а кати...

Франко не взяв цей первісний текст, а вніс до свого «Кобзаря» пізніший варіант:

Ти спиш в кіоті, а царі...

Після рядків

Що в морду затопив капрала,
Та ще й у церкві, і пропало,
Як на собаці...

була ще така вставка:

Тоді, дурні, і вам було б
На його вийти з рогачами,
А ви злякались...

Шевченко сам викинув ці останні рядки, добре знаючи царську цензуру. Усі «Кобзарі» дофранкового видання не вносили цитованих рядків Шевченка. Академічне видання (1954) пішло за Франком і внесло цю важливу строфу.

«Сон» (На панщині пшеницю жала). Кінцівка цього твору у львівському виданні 1867 р. перекручена і, за висловом Франка, текст вийшов «баламутно». У Шевченка:

І копу дожинать пішла,
Поки не чути ланового.

А Романчук і Огоновський «відредагували» так:

Та й щоб до ланового,
Ще копу дожинать пішла.

В останньому академічному виданні ці рядки подано за пізнішим варіантом:

Та щоб дожать до ланового,
Ще копу дожинать пішла.

«Я не нездужаю, ніврокуу». У Шевченка:

І серце жде чогось. Болить,
Болить і плаче і не спить,
Мов негодована дитина.

У львівському виданні:

І не спить, а серце б'ється
Болить, мов негодована дитина.

«Марку Вовчку». Ця поезія кінчалася такими рядками:

Пророче наш! Моя ти доне!
Тьоєю думу назову.

Після цих слів у першому варіанті були ще такі рядки:

А дні мої, моя ти доле,
Твоїми днями назову.

Франко вставив цю кінцівку у примітку свого видання.

«Во Іудеї в одні они». У празькому виданні пропущено місце, де говориться, що «самодержавний государ (!) лизав у ліктора халяву», зате вміщено сім рядків, які Шевченко викреслив у другому варіанті, а саме:

Великомученице сину,
Її єдиная дитино,
Прости мене, неправедного! Нині,
Сьогодні маю я клясти
Твоїх мучителів. А ти
Благословенная в женах,
Пренепорочная...

У виданні Франка вони залишені без усякого вмотивування.

«Марія». Іван Франко у примітках вказує на два варіанти цієї поеми. Радянські текстологи говорять про те, що варіантів було, певно, три. Женевське видання не подібне ні на перший, ні на другий варіант. Франко про це говорить, але не дає пояснення.

«Світе ясний, світе тихий». На думку Франка, цей твір має кілька списків. Явно різні тексти в публікаціях Партицького («Провідні ідеї в письмах Т. Шевченка»), львівської «Правди», «Кобзарі» Романчука та ін. Можна припустити, що відмінності в текстах різних видань походять від того, що кожний редактор, відповідно до свого «смаку», переробляв цю поезію. Один викидає слово «обдурено», а другий — «одурено» заміняє словом «окурено» і т. д.

«Саул». Романчук та Огоновський найбільше приклали сил для зменшення соціальної загостреності цього твору. Шевченко говорить про «пастирів пузатих», а Романчук заміняє «ріднею Савула». Шевченко говорить про «лукавого Давида», а Романчук викидає слово «лукавий» і заміняє його словом «поганим», тобто не християнином.

* *
*

Ми бачимо, що й Франкове видання «Кобзаря» не вільне від помилок. Деяку частину недоліків видання можна пояснити тодішнім станом шевченкознавства. Їх було б менше, якби Франко мав доступ до автографів Шевченка.

Все ж Франко дав читачам найповніший, найбільш науково-критичний текст творів Шевченка. Він переконливо довів, що всі «Кобзарі» до 1908 р. не тільки не повні, а й у багатьох місцях тексти поезій перекручені.

Франкове видання «Кобзаря» аж до розвитку радянського шевченкознавства вважалося найбільш науковим, критично перевіреним, придатним для широкого масового вжитку і для науковців. Тільки радянське видання «Кобзаря» перевищило видавничу й редакторську працю Ів. Франка.

Я. ШУСТ

ДО ПИТАННЯ ТРАДИЦІЙ Т. ШЕВЧЕНКА У ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ І. ФРАНКА

У радянському літературознавстві щодо питання традицій, успадкування творчості одних письменників іншими довгий час існували різні думки. Деякі літературознавці поза терміном «традиції» (під яким дехто розуміє метод відображення дійсності, дехто — манеру і поетичний стиль «письма», дехто — спільну тематику, а дехто — поетико-стилістичні засоби й подібну лексику) далеко у цьому відношенні не пішли.

Задум висвітлити традиції, творче відношення сатири Франка до сатиричної поезії Шевченка бачимо, наприклад, у статті І. І. Пільгука «Шевченківські традиції в сатирі Франка»[1]. Деякі питання творчих зв'язків І. Франка з Шевченком порушив також І. С. Романченко у ювілейній статті «Франко про Шевченка», але в дуже загальному плані[2].

Проте обидва дослідники не з'ясовували своєрідностей цих традицій. Наприклад, І. І. Пільгук загальною фразою заявив: «Кожен талановитий письменник користувався традиціями свого великого попередника, підпорядковуючи їх своїй творчій індивідуальності та розвиваючи свій оригінальний стиль».[3]

За цим визначенням нам важко уявити традиції хоча б у сфері сатири.

Найбільш істотними у питаннях традицій, на думку видатних дослідників, слід вважати естетичні принципи і погляди письменників на завдання літератури, її ставлення до життя та участь творчості письменників у перетворенню життя.[4]

[1] Збірник праць П'ятої наукової Шевченківської конференції, вид. АН УРСР, К., 1957, стор. 274—287.

[2] Слово про великого Каменяра. Збірник статей, т. II, К., 1956, стор. 341—344.

[3] Цит. стаття, стор. 274.

[4] М. Т. Рильський, Великий майстер українського слова (зб. «Матеріали до вивчення історії укр. літ.», т. III, К., 1960), а також Семен Шаховський, Майстерність Івана Франка, К., 1956, стор. 188—189. Питання Франкового розуміння традицій висвітлював у цьому відношенні і О. І. Білецький.

Тим часом правильно наголошують радянські посібники з теорії літератури,[5] що під літературними традиціями слід вважати вплив у літературі всього досвіду минулого, силу творчого успадкування в літературному житті. І в той же час, чим значніший письменник, тим більше в його творчості новаторства, значить, такого змісту і таких форм, які саме й відповідають його епосі.

На такому розумінні традицій тим більш треба наголосити, бо вже у самого Франка питання творчого успадкування було чітко сформульоване.[6] З одного боку, він заперечував «епігонство», невольниче поетичне наслідування, а з другого, — стверджував глибокий слід, який залишають у літературі великі індивідуальності.

Слова таких поетів, як Шевченко, заявляв у 1903 р. Франко, «надихані великим вогнем їх душі», вони «робляться немов розтопленим металом, виливаються в нові форми, в нові цінності, збагачують нашу душу новими образами, збагачують наше власне чуття, розширяють наше духовне я, бо дають йому можливість відчувати та розуміти більше, ширше, повніше, ніж перед тим. В тім лежить велика вага живого поетичного слова для виховання молодих поколінь, в тім криється секрет їх впливу на уформоване душі та ідеалів цілих народів».

Хвилюючі думки про вплив поетичного слова на покоління однаково зворушували і Шевченка і Франка, який писав: «Слово великих поетів тим власне велике й віковічне, що не зупиняючися... на тимчасових формах явищ, захапує їх суть, основу, те, що в них вічне і загальнолюдське і через те воно в душі кожного чоловіка вміє збудити відгук та співчутє і може в даній нагоді відповісти тій душі та її найглубші, найболючіші запити та пориви, дати їй потіху в горю, вказати ясний шлях».[7]

Для глибокого розкриття характеру взаємозв'язків між творчістю окремих письменників не зайвим було б пригадати, як оцінювали українські письменники творчість своїх попередників. Щоб глибше розглянути питання традицій Шевченка в поезії Франка, ми лише спинимося на оцінці, як охарактеризував великий Каменяр революційну музу Кобзаря, яка мала на Франка безперечний вплив. Це поглибить питання, як Франко, будучи оригінальним продовжувачем його традицій, став неповторним новатором в українській літературі.

---

[5] Л. И. Тимофеев, Основы теории литературы, М., 1959, стор. 387—388.

[6] Див. статті І. Франка «Михайло Старицький», «Шевченко і критики» та ін.

[7] Літературна спадщина. Іван Франко. Вип. І, К., 1956, стор. 375.

* *
*

Серед великої кількості літературознавчих праць Івана Франка про класиків російської, слов'янських та світової літератур невипадково найзначніше місце займають його дослідження творчості Тараса Шевченка. Понад 50 статей написав Франко, популяризуючи революційне і високопоетичне слово Шевченка. З-посеред них слід відзначити окремі великі розвідки, як «Темне царство», «Наймичка», «Тарас Шевченко», «Переднє слово до «Перебенді» Т. Г. Шевченка», «Тополя», «Шевченко і Єремія», «Шевченко і критики», «Шевченкова Марія» та інші. Вони не лише становлять найсерйозніший доробок між тогочасними працями дореволюційних літературознавців про поетичну майстерність Шевченка, своєрідну велику монографію.

Ці статті є доказом могутнього сліду, який залишила у Франка спадщина Шевченка. Вона була у центрі уваги Франка на протязі всього його життя і стала одним з важливих стимулів його власної поетичної творчості.

Франко один з перших, після М. О. Добролюбова та М. Г. Чернишевського, а також О. М. Пипіна, вказав на всесвітнє значення великого Кобзаря. Найвищі ідеї поезії—ідеали інтернаціонального братерства і служіння йому поетичним словом — у Шевченка завжди зливаються, на думку Франка, з глибоким народним змістом. Шевченко — народний поет у найповнішому і найблагороднішому розумінні цього слова. Франко продовжував і розвивав оцінку творчості Шевченка, дану М. О. Добролюбовим у його рецензії на «Кобзар». І ця Франкова оцінка спиралася на глибоке вивчення поетичної творчості Шевченка. Це видно, наприклад, з його «Автобіографії», посланої М. П. Драгоманову 26 квітня 1890 року: «В нижчій гімназії я читав мало... Зате Шевченка (Львівське видання) [«Кобзаря» — Я. Ш.], а також визиченого від Верх(ратського), я вивчив майже всього напам'ять...»[8]

Основні джерела — поезія Шевченка і народна пісня, крім самого життя, — були одним з перших стимулів естетичного світосприймання Франка. Вони й увійшли як складова частина всієї системи його образного художнього мислення. Щоб побачити, як взагалі творчість Шевченка впливала на процес образного мислення самого Франка, як вона збуджувала в нього естетичні переживання, ми розглянемо деякі Франкові статті.

---

[8] І. Франко, Твори, т. І, стор. 13—14. Розрядка наша.

У своїй праці «Із секретів поетичної творчості»[9] Іван Франко характеризує образне мислення Шевченка-поета.

Майже половину своєї статті Франко будує на розгляді поезії Шевченка. Зокрема розділ про основні закони асоціації образів у поетичних творах Франко проводить на основі таких Шевченкових поезій і поем, як «Гайдамаки» (асоціація через контраст), «Садок вишневий» (легкість асоціацій образів), «Заповіт» (поетична градація у створенні картини-образу), «Хустина» (напруження у психології, сприймання) тощо.

Франко показав, як Шевченко умів оживляти образи природи і людей на її фоні своїм словом, багатим на інтонації, динаміку, барви кольорів, зриму музикальну палітру вислову.

Уся стаття Франка побудована на Шевченковій трактовці усього процесу поетичної творчості, на глибокому розумінні Шевченкової поезії. Для Франка Шевченкова поетична творчість була вершиною образного мислення. Але аналіз Шевченкових творів Франко поєднував із спостереженнями над власним процесом творчості. Так, у згаданій статті він говорив про основну здатність письменника «творити» під час поетичного натхнення (про так звану здатність е р у п т и в н о с т і н и ж н ь о ї с в і д о м о с т і п о е т а), «значить, здібності час від часу п і д н і м а т и ц і л і к о м п л е к с и давно погребаних вражінь і споминів, покомбінованих не раз також несвідомо, одні з одним, н а д е н н е с в і т л о в е р х н ь о ї с в і д о м о с т і».[10] (Розрядка наша — *Я. Ш.*). Тут Франко на матеріалі поезії Шевченка одночасно розкривав і роль багатьох чинників, що визначали обличчя письменника: тонкощі поетичної асоціації, ерудицію, критицизм поета. «Повна гармонія сеї еруптивної сили вітхнення з холодною силою розумового обміркування показується у найбільших велетнів людського слова, таких, як Гомер, Софокл, Данте, Шекспір, Гете і небагато інших».

Поряд з розглядом поетичної майстерності Шевченка Франко дав і характеристику всієї творчості великого Кобзаря, що залишила глибокий слід в українській літературі. Візьмемо, наприклад, досі мало досліджені уривки Франкової статті «Політична поезія Шевченка 1844—1847» з оцінкою політичних поем. Думки Франка про могутній вплив Шевченка на цілі покоління безперечно мали також значний автобіографічний характер, коли він писав: «Шевченко не перестане вважатися головою і завершенням одної багатозначущої доби нашої літератури, котра, хоч і видала його, але в ньому ж від першого його виступу бачила д ж е р е л о н о в о-

[9] Зокрема розділ II — Психологічні основи поетичної творчості.

[10] Із секретів поетичної творчості, ЛНВ, 1898, т. I, книга II, стор. 85.

го для себе розвою і натхнення... Від самих 40-х років ціла плеяда поетів і письменників іде за його слідом, творить можна сказати, осібну школу його наслідувань. Могучий дух, котрим він натхнув нашу літературу, не перестав віяти, і досі нема українського поета і письменника пізнішої доби, який би не зазнав впливу його духа».[11]

Зрозуміло, що Франко має тут на думці не школу «наслідувань», а пряме продовження Шевченкових традицій, літературного успадкування.

Мова йде про глибоке творче переосмислення революційної поезії, поетичного надбання Шевченка.

Розуміння традицій Шевченка можна бачити і в таких його маловідомих статтях, як «Шевченко і критики» (з 1904 р.), «На роковини Т. Г. Шевченка» (1903 р.) та й в інших дослідженнях.

* * *

Звертаючись до традицій Шевченка у поетичній творчості Франка, ми зробимо застереження, що висловлюємо лише деякі думки з цього питання, розуміючи, що не всі проблеми, які ми порушуємо у статті, необхідно розв'язати так, як ми це робимо. Наприклад, окремо можна б розглянути питання про традиції щодо форми поезії І. Франка, питання традицій у ділянці сатири, використання багатства поетичної мови Шевченка, його образів тощо.

Ми розглянемо лише такі питання: як Франко під впливом Шевченка визначав роль поета в суспільстві, наскільки оригінальною була Франкова сатира, як під впливом Шевченка Франко зумів переосмислити біблійну поезію, як він під впливом Шевченка розвинув деякі фольклорні образи у власну систему поетики, дуже близьку до народної пісні та й Шевченкової поезії.

З-посеред питань, які особливо хвилювали Франка-поета, так само як і Т. Г. Шевченка, на першому плані було ставлення письменника до поетичного слова, до завдання поезії. Наприклад, уже Франкова поезія «Сучасна пісня» (1880 р.) — це глибоко оновлене і переосмислене Франком Шевченкове розуміння поетичного слова та його впливу на читача. Сучасна поезія — потужний бойовий заклик. Ним повинна бути, на думку Франка, поетична пісня, натхненна, жива:

---

[11] Архів І. Франка № 152. Цит. за статтею І. С. Романченка «Франко про Шевченка», див. «Слово про великого Каменяра», К., 1956, т. II, стор. 328 (Матеріали до статті І. Франка «Політична поезія Шевченка 1844—1847»).

В'на дзвін той, що народ скликає,
В добі нещасть до дружніх діл,
Потужна пісня бойовая
Защита серед граду стріл...[12]

Оживляючу силу натхненного поетичного слова Шевченка Франко розвинув у цілу програму завдань, які стояли перед представниками критичного реалізму, що боролись проти декадансу. Його відповідь декадентам виходила далеко поза індивідуальний спір про роль поезії у суспільстві. Це був новий виклад, глибоко реалістичне трактування прометеїзму революційно-демократичної літератури.

Сучасна пісня не перина,
Не госпітальнеє лежання.
Вона вся пристрасть і бажання,
І вся вогонь і вся тривога,
Вся боротьба і вся дорога,
шукання, дослід і погоні
До мет, що мчать на небосклоні... (XI, 238—239).

Шевченкові заклики до боротьби у поетичних повтореннях «Встане правда, встане воля!..», «Борітеся, поборете!» знаходять у Франка резонанс уже в піснях початку 1880-х років у серії «Думи пролетарія» (III, IV та інші пісні);

Всюди нівечиться правда,
Всюди панує брехня...
Трисне з-під зла й пересудів
Правда жива на землі! (X, 38).

Франкова поезія оновлена силою закликів поета до конкретної революційної дії, до об'єднання «робочих рук» і «світлих умів» із світочем науки:

Правда проти сили! —
Боєм проти зла!
Між народ похилий
Вольності слова!..

Ще те не вродилось
Гостреє залізо,
Щоб ним правду й волю
Самодур зарізав (X, 37).

Активний революційний романтизм ранніх балад, а потім історичних поем Шевченка у Франка знаходить свою паралель, зокрема у його «пролетарській» поезії, тобто ще в ранній, революційній ліриці. У ліричних поезіях та поемах, як «Наймит», «Гімн», «Каменярі», «Товариші», «Товаришам з тюрми», в алегоричних «веснянках», а далі у «тюремних» та «вольних» сонетах виникає нова трактовка революційної боротьби. Так значна частина циклу «Думи пролетарія», написана у коломийській тюрмі 1880 р., була новим викладом програми Франкового гуртка, програми «союзників». До них, до молодого покоління соціалістів, переслідуваних буржуазією, звертається Франко, пристрасний продовжувач Шевченкової «невольничої» поезії, у сьомій пісні «Товаришам»:

[12] І. Франко, Твори. т, XVII, стор. 92. (Далі в дужках указуватимемо том і стор.).

Щоб брата і в найменшому пізнали...
На поклик правди проти брехні стали...
Борітеся! Терпіть! По всій землі
Рівняйте стежку правді! Де застали
Лиш гложжя, терня, там по вас нехай
Зазеленіє жито, наче гай! (X, 40).

Глибокий гуманізм Шевченка по-новому відроджується у Франковій ранній революційній поезії і в «Гімні», і в «Каменярах», а також в уривку з поеми «Нове життя» (1883 р.).

Хоч порох чоловік, та вірю я в той порох,
Я твердо вірю в труд його могучий,
В ті мільйони невсипущих рук,
І твердо вірю в людський ум могучий,
І в ясний день по ночі горя й мук (X, 199).

Ще у 1877 р. Франко у заспіві до поеми «Сон князя Святослава» не лише відзначав епохальне значення, переконливу міць Шевченкової поезії та її художню силу впливу на покоління письменників, але й сам переосмислював, оновлював, осучаснював завдання новітньої поетичної творчості:

Мир душі твоїй, кобзарю,
Мир вам, пісні чародійні!
Мир вам, струни золотії,
Спіть спокійно у могилі;
Ваші звуки наче громи,
Не завмерли, по Вкраїні,
По широкій гомонять!
Іншу пісню час почати,
Не про море, про козацтво,
Не про пімсту, про могили,
Не про війни, не про кров!
Та почати, браття, пісню
Про пекуче людське горе,
Про нікчемність та злу волю
Тих, що мали б помагать...
(XIII, 8).

Так народжується у Франка оновлений образ народного пристрасного пролетарського поета, революціонера-демократа.

Шевченкові роздуми, охарактеризовані загальним терміном «Думи», під впливом яких народилось багато «дум» у літературі, у Франка набувають нової якості невольничих «тюремних» дум, дум пролетаря з їх конкретизацією завдань, суспільного призначення поета.

Вітаючи поета у понурій тюрмі, думи налітають на нього, наче запах весни, і він посилає їх у світ, будити уми, «живі серця», підтримувати оптимістичні настрої втомленого духа, оживляти думки про близьку перемогу трударів:

Думи, діти мої,
Думи, любі мої...
Там, ви, думи, летіть,
Слабосилих кріпіть,
В горя й сумніву змрік
Лийте радісний світ! (X, 18).

Правда, «Невольничі думи» Шевченка «Згадайте братія моя» з Орської кріпості (1847) своїм поетичним зверненням до «соузників», своїми художніми деталями відмінні від

Франкових тюремних «Дум пролетарія» (від 9. IV 1880 р.). Але між ними відчувається глибока ідейна спорідненість у звертанні обох поетів до своїх «соузників»:

Любітеся, брати мої,
Украйну любіте!..
(Шевченко).

Щоб брата і в найменшому пізнали,
Борітеся! Терпіть!
(Франко).

* * *

Серед хвилюючих тем, що відображають погляди письменників на дійсність, та з-поміж художніх образів, які цікавили обох поетів, значне місце займає сатиричне заперечення сучасної їм дійсності.

Середньоєвропейська колоніальна імперія, австрійська тюрма у Франкових сонетах не лише розкрита засобами метафоричних гіпербол, але й глибоко народними сатиричними літотами, багатством іронії:

Багно гнилеє між країв Європи
розсаднице недумства і застою...

Уже в своїй ранній поетичній творчості у кінці 1870-х р., а потім у 1880-х та 1890-х роках Франко підіймає свою пристрасну сатиру як проти царського і австро-угорського самодержавства, так і проти української, польської реакційної буржуазії, попівства, вірнопідданства буржуазних націоналістів, «галицьких рутенців». Він не лише вдається до стилю українських народних дум про боротьбу з козацькою старшиною (як це бачимо у «Думі про Наума Безумовича», в «Думі про Маледикта Плосколоба» та в найранішій поемі «Сон князя»), але й хронологічно пізніших сатиричних дум. Тоді ж виникає Франкова сатирична проза з багатоплановістю її ідейних задумів, з багатством художніх засобів змалювання портрета, уміння переосмислювати, удохіднювати улюблені Шевченкові саркастичні вислови про «патріотів», які пруться в чужі землі на науку. Шевченківські сатиричні прізвиська такого типу, як «Капрал Гаврилович Безрукий» (генерал-губернатор Київщини, Поділля й Волині Бібіков Дмитро Гаврилович) та «Унтер п'яний Довгорукий» (князь Долгоруков Микола Онуфрійович, генерал-губернатор Харківщини, Полтавщини і Чернігівщини), як і сатиричні прізвиська героїв Салтикова-Щедріна, увійшли у всю Франкову систему образної переоцінки негативних характерів та образів. Франко створює власні, різноманітні смисловими відтінками та своїм багатством змістовного навантаження породійні прізвиська: Слабоум, Наум Безумович (Наумович), Маледикт Плосколоб (Венедикт Площанський), Тихович Мов-

чальський, Сидірко Шаранець (Сидір Шараневич), Нещасний Филимон з Турецького здиханату, Встидіон (граф Стадіон), Дмитро Політа (Митрополит Сембратович) та інші.

Сюди також належать образні узагальнення карикатурного плану, Франкові збірні поняття, які постійно конкретизуються доповненнями, наприклад: Ботокуди, Ботокудська рада з «Голодного дому», у місті Глупові (з поеми «Вісті з краю ботокудів»), з їх «ботокудством» як системою невольничого «рутенства», плазування.

Сатиричні поеми Франка циклу «Оси», а саме: «Ботокуди» («Вісті з краю ботокудів»), «Оси», «Ужас на Руси» — подібно, як і його проза («Свинська конституція», «Опозиція», «Іригація», «Як русин товкся по тому світі»), гнівним сміхом збагачують іносказання Шевченкової та Щедрінської езопівської мови з метою ще ширшої типізації та індивідуалізації образів, рутенської обмеженості, політичного упадку рутенських «стовпів» з їх орієнтацією на Австро-Угорську монархію, шляхту і попівство.

До них треба б приєднати Франкову сатиру, написану у плані Шевченкових епіграм чи послань. У Шевченка епіграматична сатира відслонює риси образів, типових для середини XIX ст., як це бачимо у поезіях «П. С.» (Скоропадському, потомкові козацького старшинства), «Дурні та гордії ми люди», «Бували войни і військові свари».

Франкова ж характеристика псевдопатріотів — «Антошкові П.». (А. С. Петрушевичу), «Патріот», «Сідоглавому» — є сарказмом на тогочасних «братолюбів» та їх безхребетність, сатирою на фарисейське заграванння у патріотизм досвідчених «рутинованих» «сідоглавих».

Але в окремих рисах такого об'єкту сатира Франка, як раніше Шевченкова (в поемі «Княжна», «П. С.») має дещо спільне: вона яскраво змальовувала картини п'янки, гультяйства поміщиків-самодурів. Зразок такого шляхетського «оригінала» з середини XIX ст. по-новому відтворює Франко у своїй поемі «Панські жарти». Тут заграванння поміщика у лібералізм є лише евфемізмом у змалюванні жорстокого садиста-феодала, глашатая пропінації, системи палки та нагайки. Надзвичайно повнокровний і типовий для польської шляхти образ поміщика, душителя періоду 1848 р. «весни народів», у поемі Франка створений багатством художніх деталей:

Ні нині й цар, мабуть, не ходить
Так гордо по своїй столиці,
Як пан тоді селом ходив...
Тоді в панів сміялись очі,
Забави по дворах гули,
І лови по лісах ішли,
Лунали співи дні і ночі... (X, 268).

Тут у лексиці та стилістиці, у засобах ритміки й акцентній системі, в багатстві іронії, відчувається Шевченкове слово, втілене у нову форму.

Шевченкова сатира на попівство у поемах «Єретик», «І живим, і мертвим», «Царі», «Псалми» та в інших антирелігійних поезіях знаходять своє продовження у Франковому розкритті реакційної ролі православної церкви і ватіканського католицизму як прислужників монархізму, що відвертають увагу від класової боротьби своїми інтригами («Строфи», «Хлібороб»). Проте тут Франко більше сказав у своїй сатиричній прозі.

У поетичних же творах («Сучасний літопис», «Слово літописця до будущих поколінь», «На святоюрській горі») Франко у сатиричних образах єзуїтів — Готоровських, Любовицьких — відтворює образи католицьких місіонерів, що сіяли нову «чуму», темряву та зраду.

Увагу поетів-сатириків Шевченка й Франка привертали біблійні письменники з їх біблійними образами, біблійними темами; за допомогою їх обидва поети підносились або до стилю ораторського пафосу, або до епіграмного сарказму, виступаючи проти релігійного культу. Проте роль біблійних образів і стилю біблійної поезії в обох письменників різні.

Так, відомому біблійному образові «блаженного мужа» Шевченко у «Першому псаломі Давида» дає свою трактовку, накреслюючи позитивний характер «блаженного мужа», що в своєму «праведному» житті «в добрі своїм спіє», «як на добрім полі над водою посаджене древо... плодом вкрите». Ідея «Давидового псалма» у розумінні Шевченка («Діла добрих оновляться, діла злих загинуть») глибоко гуманна: це філософськи узагальнений образ, яким Шевченко заперечує «діла лукавих нечестивих» (з яких і «слід пропадає» у наступних поколіннях).

Нові обставини, нове «фарисейське» оточення «братолюбів» спонукують Франка говорити по-новому у циклі «На старі теми». У нього — це вже типовий для нових часів образ сміливого борця, революціонера, який не уникає, а прагне колізій, зіткнень:

Блажен муж, що йде на суд неправих
І там за правду голос свій підносить,
Що безтурботно в сонмищах лукавих
Зациплії сумління їх термосить...
Блаженний муж, що серед гвалту й гуку
Стоїть, як дуб, посеред бур і грому,
На згоду з підлістю не простягає руку,
Волить зломатися, ніж поклониться злому... (XI, 278—279).

Щоб розкрити узагальнення, філософський ідейний задум такого оновлення біблійної теми, варто ще пригадати, що у

Франка вона не раз зустрінеться в цьому плані і в сатиричних поезіях, наприклад:

Блаженний муж, котрий все йде туди,
Де раду радять Рідель і Калинка... (XIII, 187).

Подібним новаторським підходом до біблійного матеріалу можна вважати ставлення Шевченка і Франка до 52 та до 136 «Давидових псалмів».

У своєму 52 «Псалмі Давида» Шевченко проводить ідею перемоги правди. Він ставить на реальну основу ідеалістичний біблійний мотив «беззаконнія» («Рече безуменъ в сердцѣ своемъ, яко нѣсть богъ...»).

Пребезумний в серцю скаже,
Що бога немає,
В беззаконії мерзіє,
Не творить благая...

У нових обставинах, наприкінці XIX ст., Франко відкидає таке осмислення біблійного мотиву, бо воно тоді було девізом ліберальної буржуазії. Тому він у XIII пісні циклу «На старі теми» пародіює весь цей псалом, відкидаючи наївну віру в біблійне «откровення»:

Говорить дурень в серці своїм:
Єсть бог і єсть, він богом моїм...
(XI, 289—290).

Одночасно з цим Франко наближає до обставин кінця XIX ст. звучання «старих тем» і в 136 «Псалмі Давида». Франко по-новому трактує відповідь біблійного поета на іронічний вигук вавілонців:

Про Сіон? Про Табор? їм же честі нема.
На Таборі — пустель! На Сіоні — тюрма (XI, 286).

Цим Франко осуджує рабське, невольниче плазування.

У Шевченка — лише прокляття руйникам Єрусалиму. Правда, цей проклін вихоплений з полум'я ненависті, яка огортає античного поета, коли він побачив «Вавілона дщеру окаянну».

Розгляд подібної трактовки і переосмислення біблійних тем Шевченком і Франком — це лише невеличка ілюстрація до питання, як обидва поети, звертаючись до образів релігійної літератури, зуміли використати їх для посилення переконливості своєї революційної поезії.

* * *

Подібно, як Шевченко, Франко звертається до образів народної пісні. Звідси і образ орача, наймита, що оре свій лан (поема «Наймит»), сівача, що засіває ниву, і звертання у

«веснянках» до землі, «до всеплодющої матері», щоб дала силу, яка живе в її глибині.

Встань орачу, встань!
Сій в щасливий час,
Золоте зерно!.. (X, 11).

За алегоричним «веснянковим» образом орача у Франка не важко розкрити й інтернаціональні заклики поета «сіяти думи вольнії»:

Гей брати! В кого
Серце чистеє,
Руки сильні,
Думка чесная —
Прокидайтеся!
Сійте в головах
Думи вольнії!
В серцях жадобу
Братолюбія,
В грудях сміливість
До великого
Бою за добро,
Щастя й волю всіх!
Сійте! На пухку,
На живу ріллю
Впадуть сімена
Думки вашої (X, 11).

За веснянками Франка ми відчуваємо Шевченкову революційну поезію «Молитва»:

Роботящим умам,
Роботящим рукам
Перелоги орать,
Думать, сіять, не ждать,
І посіяне жать
Роботящим рукам.[13]

Шевченкові образи убогої ниви-десятини, засіяної «добрим житом», розумом, картини ниви, яка, розвернувшись, приносить «веселії жнива», мають багато спільного з Франковими. Це філософськи викладені, хоч і в популярних образах, мрії обох поетів про соціальне звільнення народів.

Шевченкові роздуми про майбутнє всенародне щастя виливаються в інтонації народних пісень, в їх могутню ритміку із риторичними анафорами — закликами. Їх інтонаційне спрямування збільшується посиленням поетичної градації в розвитку образу-алегорії:

Орися жти, моя ниво,
Долом за горою
Та засійся, чорна ниво,
Волею ясною!
Орися жти, розвернися,
Полем розтелися!
Та посійся добрим житом,
Долею полийся!
Розвернися ж на всі боки,
Ниво — десятино,
Та посійся не словами,
А розумом, ниво:
Вийдуть люди жито жати...
Веселії жнива!
Розвернися ж, розстелися ж,[14]
Убогая ниво!!!

[13] Т. Шевченко, Твори, т. І, К., 1949, стор. 577.
[14] Там же, стор. 586—587. Розрядка наша.

У Франкових алегоріях, у веснянках, таких же народно-пісенних, як і лірична поезія Т. Шевченка, поряд улюбленого в народі образу-символу колосистої ниви зустрічається й образ алегоричної Долі, яка засіває грядки розумом, красою. Цей характер риторичних звертань є у Франка в деяких веснянках («Розвивайся лозо борзо», «Ой що в полі за димове?»).

Франко віддає деяку данину і Шевченковій, і пісенній народній традиціям, але надихає свою поезію метафоричним образом «поля»:

Зеленійся рідне поле,
Українська ниво!
Підоймися, колосися,
Достигай щасливо!
І щоб всяке добре сім'я
Ти повік плекала,
І щоб світу добра служба
З твого плоду стала! (X, 13).

Ще глибшою народно-пісенною символікою сповнена XII веснянка Франка «Ой що в полі за димове?» з центральними і наскрізь оновленими, інтернаціональними алегоричними образами Долі, Розуму.

За образом Долі не важко бачити леліяні мрії Франка про народ-трударя, що «красу садить, розум сіє»:

Примовляє, приспівує:
Сходи, красо, до схід сонця,
Ти, розуме, з-позаранку!
Рости, красо, до пояса,
Ти, розуме, вище мене...

Це значний крок вперед у порівнянні з Шевченковим зверганням до образу ниви. Франкова лірика «веснянок» інтернаціональна, сповнена революційних закликів. Частково їх бачимо і в самій поезії «Ой що в полі за димове?»

Ти, розуме, бистроуме,
Порви пута вікові
Що скували думку людську!
Двигни з пітьми люд робучий...

Але в більшості Франкових «Веснянок» вчувається і рокотання громів, і подихи «бурі» під час «весни народів», що ждуть благодатної хвилі, яка «людськість, мов красна весна, обновить...»

І цей схвильований настрій передається навіть на цикл «Скорбних пісень», який закінчується IX піснею «Мій раю зелений...».

У багатій поетичній творчості Івана Франка, пристрасній за своїм спрямуванням, знаходимо багато образів, мотивів, спільних з полум'яною музою Шевченка. Але Франко пішов своїм поетичним шляхом як глибоко оригінальний письменник, революціонер-демократ, продовжувач традицій Шевченка.

І. БАЦУЛА

ІВАН ФРАНКО ПРО РОЛЬ СВІДОМОСТІ В ПРОЦЕСІ ПОЕТИЧНОЇ ТВОРЧОСТІ

Франкова інтерпретація психології творчості уже висвітлювалась у статтях радянських дослідників — М. Години, І. Білявського, Б. Кубланова, Б. Гориня, Б. Кубланова та О. Мороза й інших авторів. Але це лише частина тієї роботи, на яку заслуговує згадане питання.

Проблему природи поетичної творчості І. Франко порушує в цілому ряді своїх літературно-критичних виступів, таких як: «Леся Українка», «Михайло П. Старицький», «Як виникають народні пісні?», «Тополя Т. Шевченка», «Шевченко і Єремія», «Сучасні польські поети», «Із поезій Павла Думки», «Теорія і розвій історії літератури» тощо. Проте на першому місці серед них стоїть трактат «Із секретів поетичної творчості». Тому ми в першу чергу звернемося до цієї праці, зокрема до першого розділу її другої частини — з метою проаналізувати окремі положення досліджуваної проблеми.

Праця «Із секретів поетичної творчості», зокрема друга її частина, є і досі актуальною у зв'язку з боротьбою проти сучасних ідеалістичних течій у буржуазній естетиці.

У трактуванні психології творчості Франко проявляє себе як послідовний матеріаліст, хоча окремі деталі його інтерпретації і потребують уточнення.

Говорячи про роль свідомості у творчому процесі, Франко спиняється на деяких штрихах з історії проблеми. «Відколи поезія виділилася з буденної мови і зробилася окремою духовною функцією, — пише він, — відтоді люди почали застановлятися над її основою. Сказати по правді, для тих первісних критиків не було ніякого питання. Вони були занадто близькі того джерела, звідки плила їх поезія, занадто різко і ярко почували на собі її вплив, щоб могли вагатися хоч би на хвилю, і вони згідно відповідали, що їх поети творят несвідомо, висказують, а властиво виспівують не свої власні слова, не свої власні думки і образи, а тільки те, що

їм піддає якась вища, божа сила. Поезія, по думці старинних народів, с е б о ж е в і т х н е н н я, inspiratio; поет є тільки знаряддям божого об'явлення; він не є одвічальний за свої пісні, бо творить їх в непритомнім стані».[1]

Якщо поезія залежала від богів, то процес поетичної творчості в уявленні стародавніх людей не що інше, як механічна передача поетовими устами думок і почуттів божества. Секрети поетичної творчості, за поняттями древніх, не розкривалися навіть перед самим поетом.

Іван Франко зазначає, що стародавні люди творчий стан поета уявляли як стан оп'яніння. У староіндійських «Рігведах» і в циклі зороастризму «Зенд-Авеста» рослина сома, з якої добували п'яний напій, вважалася «святою» і називалася «батьком гімнів». Вино в «Одісеї» Гомера названо «божим». Один з богів грецької міфології Діоніс був одночасно богом вина і драматичної творчості. Таке сполучення двох, здавалось би, різнорідних функцій не було випадковим. Франко згадує оповідання грецького географа Павзанія (II ст. н. е.), в якому говориться про поета-трагіка Есхіла як товариша Діоніса. Сп'янілий від вина, Есхіл творив свої п'єси не власною свідомістю, а передавав думки Діоніса.

Стародавні греки процес поетичної творчості пов'язували ще з певного роду божевіллям. У грецькій міфології зустрічаються випадки, коли сп'яніння, божевілля і процес поетичної творчості зливаються в одному образі того або іншого бога. Так, згадуваний Діоніс не тільки відав вином і драматичною творчістю, але мав ще силу зводити людей з розуму. В одному з фіванських переказів цей бог зводить з глузду царя Пентея. Коли Аполлон утратив функцію відання вином, він ще зберіг функцію опікуна мистецтва. Його іменують богом світла, віщування, музики, поезії і божевілля. Правда, в окремих міфах, де фігурує Аполлон, ще використовується образ пиття як джерела поетичного натхнення, але це вже цілком інший напій — вода з Кастальського джерела (назва походить від імені німфи Касталії, в яку був закоханий Аполлон).

Це джерело знаходиться серед чудової природи на південному схилі Парнасу. Свіже повітря, джерельна вода у спеку благотворно впливали на людський організм, створювали піднесений настрій. Треба було тільки імпульсу ззовні, який би допоміг уже наявним потенціальним силам розуму загорітись чарівними мріями, а почуттям — бурхливо захвилюватись. Таким імпульсом, з одного боку, була велич пейзажу, з другого — любов, що на лоні природи окрилювала почуття й розум поета. Другий фактор поетичного натхнення виступає

---

[1] ЛНВ, 1898, т. I, стор. 75.

у міфі провідним мотивом. Правда, на цьому факторі виростає міфологічна надбудова, але для нас важливе тут те, що любов увійшла як невід'ємний складник в образ Кастальського джерела.

У міфі не відображене головне джерело натхнення — велика попередня праця поета над збагаченням своєї свідомості суспільним досвідом. Без цієї бази ні природа, ні любов самі по собі ще не дають натхнення.

Аполлон перетворює згодом Касталію в джерело чистої води. Пити воду з Кастальського джерела означало пити предмет колишньої любові Аполлона, а звідси — здобути ласку бога поезії, який і нашле на поета творче піднесення. Так нереальне вплітається в реальне, внаслідок чого появляється фальшиве тлумачення про натхнення «боже». Центральною фігурою стає Аполлон, по-перше, як творець чарівного напою для поетів, по-друге, як його господар. І. Франко наводить рядки з Овідія:

Низьке хай бавить юрбу, а мені Аполлон кучерявий
Дасть Кастальське питво, чару, налиту ущерть.[2]

Як бачимо, в Овідія поняття кастальського напою, як і в міфі, стоїть ще поряд з поняттям бога поезії і залежне від нього. І лише пізніше, ставши традиційним символом поетичного натхнення, воно використовується в самостійному значенні. Так, у вірші О. С. Пушкіна «В степи мирской» читаємо:

Кастальський ключ волною вдохновенья
В степи мирской изгнанников поит.[3]

Але повернемось до питання про зв'язок процесу поетичної творчості з божевіллям. Правда, Іван Франко має на увазі не будь-яке, а «певного роду» божевілля, але це мало міняє справу. Як видно з наступних рядків трактату, автор використовує даний термін не в метафоричному, а в прямому значенні, розуміючи під ним душевну хворобу, причину якої стародавні вбачали в опануванні людської душі демоном.

Чому ж поняття божества, божевілля і поезії опинились поряд? Поведінка божевільного в очах тодішніх нормальних людей була так само незрозумілою і страшною, як і поведінка богів. Через те дії божевільного, як і наїзд ворога чи вибух вулкану, залежали від волі бога. Мова божевільного, за уявленням стародавніх народів, містила в собі таємничий смисл. Якщо поезія є вираженням думок і почуттів по божій волі, то цілком природне її сусідство з вираженням думок і почуттів по божій волі у стані божевілля.

---

[2] ЛНВ, 1898, т. I, стор. 76.
[3] А. С. Пушкин, Сочинения, М., 1949, стор. 135.

Франко наводить з античної літератури кілька прикладів, де боги Зевс, Аполлон, музи диктують поетам свою волю. Особливу увагу звертає він на одне місце в «Одісеї» Гомера. Пенелопа докоряє співцеві Фемієві за тужливу пісню, що нагадує їй про розлуку з чоловіком. Телемах заперечує їй:

Нене! Нащо зборонять кобзареві наш дух звеселяти
Тим, що спадає на думку? Кобзар ні один тут не винен,
Винен Зевес, що по волі своїй і на кого лиш схоче,
З неба високого силу таку насилає.[4]

Напрошується паралель: поет безвідповідальний за свої слова, як божевільний за свої вчинки, поет і божевільний — сліпе знаряддя в божих руках. Наївність такого погляду очевидна, проте такий погляд проникає у філософію Платона і в ліричні роздуми видатних поетів пізніших часів.

Платон, вказує І. Франко, прямо називає творче піднесення художника то манією, то божим насланням, проводить думку, нібито поети не чинять з «розмислом», але якимсь природним поривом, немов маючи в собі іншого духа, «виразно протиставляє поетичне вітхнення свідомій штуці».[5]

Що ж розумів Платон під свідомим мистецтвом? Скористуємось рецензією М. Г. Чернишевського на переклад «Поетики» Арістотеля, зроблений Б. Ординським: «Мистецтва, говорить Платон, бувають двох родів: продуктивні і наслідувальні (за нашою термінологією: практичні, або технічні, і красні). Перші створюють що-небудь потрібне для життя, придатне до вжитку. Сюди належать, наприклад, землеробство, ремесла, гімнастика, яка дає людині сили, і медицина, яка дає їй здоров'я».[6]

Красне мистецтво Платон схильний був навіть позбавити назви мистецтва: «Щоб моя діяльність гідна була назви мистецтва, мені треба ясно усвідомлювати те, що я роблю, — художник не має цієї свідомості. Столяр, роблячи стіл, знає, що, навіщо і як він робить, — живописець і поет самі не знають справжньої природи предметів, що їх наслідують. Їх мистецтво не мистецтво, а сліпа робота за темним інстинктом, навмання; вони називають це «натхненням».[7]

Процес художньої творчості, на думку Платона, — це процес інстинктивний, сліпий, без участі свідомості. Творити за натхненням — творити несвідомо. Натхнення і свідомість — поняття протилежні. Це й не дивно, коли врахувати, що Платон уважав натхнення божим втручанням, а звідси робив висновок, що людська свідомість у поетовій голові повинна усту-

---

[4] ЛНВ, 1898, т. I, стор. 75.
[5] Там же, стор. 77.
[6] М. Г. Чернишевський, Вибр. філос. твори, К., 1950, стор. 274.
[7] Там же, стор. 275.

пити місце свідомості божій. Цим саме і пояснюється протиставлення понять натхнення і свідомості, яке з часів Платона стало однією з «вічних проблем» у теорії мистецтва. До речі, Франко наводить думку і Демокріта, передану Ціцероном, що великим поетом не можна стати без шаленого пориву (furore).

Зв'язок процесу поетичної творчості із сферою божественного, а звідси — з божевіллям підкреслений уже в самій назві творчого піднесення: поету надихає свої ідеї і почуття божество, а звідси й термін — «натхнення» або «відхнення» («вдихання»). Досить довгий час розуміли цей термін як «боже вітхнення». І пізніше, коли дане поняття в передовій науці набуло матеріалістичного тлумачення, його попередня назва залишилась, як це буває з багатьма термінами. Отже, у слові «натхнення» бачимо сліди міфологічного розуміння творчого процесу.

Цікаві етимологічні екскурси І. Франка щодо термінів: «вірш», «поема», «поезія». Старе латинське слово carmen спочатку означало замовляння, чарівницьку промову і лише пізніше набуло значення вірша, поеми. «Відгомін сего первісного значення, — говорить Франко, — заховався ще й досі в французькім слові charme (чари, принада), charmant (принадний, чарівний).[8] Сліди спорідненості понять «чарівний» і «поетичний» маємо і в українській чи російській мовах: «чарівні, поетичні мрії», «очаровательное, поэтическое создание» і т. п.

Розглядаючи термін «поезія», Франко іде за працею Г. Брунгофера «Vom Pontus bis zum Indus» (Лейпціг, 1890) і виводить слово «поет» від слова «пой», що зберігся в старослов'янській та російській мовах, а звідси заперечує походження даного слова від грецького ποιεῖν — робити, чинити. Вивівши «поет» від «пой» і, таким чином, зв'язавши поняття поезії із співом, І. Франко проводить нитку семантичного зв'язку догомерівського ἀοιδοϛ — співець. Зрозуміло, що в цьому глибока логіка, бо перші поети були співцями. Є підстави думати, що ця етимологічна лінія досить давня за своїм походженням й існувала вже з часів Гомера. Сам Гомер говорить про поета як співця. Подібне розуміння було характерним і для інших народів, зокрема наш руський Боян охарактеризований у «Слові» як поет-співець.

Які ж характерні ознаки тієї етимологічної лінії, яку заперечує І. Франко? Чому вона визнана в останніх авторитетних наукових джерелах (напр., у «Большой Советской Энциклопедии», т. 31, стор. 333), і наскільки правий Франко в критичних зауваженнях на її адресу?

---

[8] ЛНВ, 1898, т. I, стор. 77

Цілком логічно вивести слово «поет» від ποιεω — роблю, творю, отже, «поет» дорівнюватиме значенню «творець». Немає нічого дивного, що від цього ж ποιωε відходила інша галузь — ποιητής — ремісник, рукодільник. Як видно з класифікаційної системи мистецтв, розробленої Платоном, ремесла також відносились до мистецтв, тому сусідство слів «поет» і «ремісник» було виправданим, тим більше, що в етимологічній основі обох цих слів лежало семантичне ядро в значенні праці, творення. Ось та межа, до якої етимологічна лінія, заперечувана Франком, повинна бути визнаною, на наш погляд, науковою істиною. І у дослідженні «Із секретів поетичної творчості» відкидається, по суті, не стільки ця початкова частина лінії, скільки її продовження із штучними нашаруваннями.

Геродот говорив, що Гомер і Гесіод створили грекам богів. Це було сміливе на той час матеріалістичне твердження, яке стверджувало дійсний стан речей: люди створили богів, а не боги людей. Геродот відзначив тільки одну з характерних рис творчості славних поетів. На нашу думку, він говорив це як історик і не мав наміру з'ясовувати предмет поезії. Інакше використали цю думку Платон, а трохи пізніше — Арістотель. Вони взяли її як основу визначення поезії.

Безумовно, І. Франко правий, коли критикує дефініції поезії, дані Платоном і Арістотелем, за їх однобічність. Хоча в старогрецькій поезії міфологічне забарвлення було досить сильним, воно не могло вважатися визначальним. Платон явно перебільшує міфологічну сторону поетичних творів, недооцінюючи їх соціальної значимості, ліричного струменя, специфіки образного мислення тощо. Так же звужено, вказує Франко, розумів поезію й Арістотель. Він визначав її як «свідоме перетворювання міфів, т. є. в найширшім розумінні слова споминів, тобто ідей, отже як артистичну техніку без властивої творчості».[9] Дійсно, як говориться в трактаті, ці дефініції «незгідні — з самою основою предмету», тому що в них виколощується творчий елемент. Це суттєва сторона питання. Водночас у розуміння предмету поезії вплівся чисто мовний, етимологічний елемент і наробив, за вдалим словом І. Франка, «багато заколоту». Це було слово ποιητής (ремісник). В очах деяких теоретиків воно заслонило спільний для понять поезії і ремесла корінь ποιεω — роблю, творю. Так, Платон і Арістотель у дефініції поезії відштовхувались не стільки від згаданого кореня, скільки від похідного від нього ποιητής із значенням «ремісник». А коли так, то стали, в деякому розумінні, підганяти поняття поезії під поняття ремесла, форма

[9] Там же.

відривалась від змісту і набирала головного значення. Платон і Арістотель зробили крок назад порівняно з Геродотом, бо за Геродотом поети самі творили міфи, а за Платоном й Арістотелем — тільки перетворювали їх, обробляли. Отже, творчий елемент заходив у тупик непізнавального, а непізнавальне, як ми згадували вище, ставало сприятливим грунтом, на якому розросталося міфологічне.

І. Франко не ставив за мету давати історичний огляд проблеми. Він лише декількома характерними штрихами накреслює розвиток теорії поетичної творчості. З його зауважень, про античний світ, видно, що у старовині не могли дивитись на творчий процес без густого міфологічного нальоту, який зберігся у зміненому вигляді ще й у поетів XVIII і XIX ст. Причому лінія зв'язку творчого процесу з божою опікою і з «божевіллям» настільки тонко переплітається з художнім осмисленням, що іноді важко відрізнити перше від другого. Це ми спостерігаємо і в наведених у Франковому трактаті прикладах з трьох поетів — Гете, Віланда, Міцкевича. Треба відзначити, що І. Франко не має на увазі такої двоїстості. Усі цитати він наводить для підтвердження думки, що у представників «Бурі і натиску», в романтиків «виринає знов розуміння поетичної творчості як божевілля»[10]. Поетичне натхнення розуміється цими представниками як «приємний шал думки» (holder Wahnsinn). У подібному ж дусі витримані початкові рядки твору Гете «Вічний жид»: десь коло півночі, зіскочивши з ліжка, як шалений, відчув поет бажання творити. Віланда полонили музи, коли він писав «Оберона». Франко приєднується до поширеної в свій час думки, що поети романтичної школи були людьми, які відкривали несвідоме (підсвідоме).

До речі, висловлення про легкість процесу творення можна знайти і в О. Пушкіна:

И мысли в голове волнуются в отваге,
И рифмы легкие навстречу им бегут,
И пальцы просятся к перу, перо к бумаге,
Минута — и стихи свободно потекут.
(«Осень»).

Проте у Пушкіна немає і сліду містичного пояснення цього, здавалося б, неймовірного, хоч і цілком реального явища. Навпаки, у нього все земне, матеріальне.

Хочеться висловити свою думку щодо оцінки І. Франком Шевченкової позиції в даному питанні. Франко не має на увазі містичного розуміння Шевченком ні «дум», ні музи.

Не викликає заперечень положення Франка про те, що Шевченко вважає поетичну творчість чимось «відмінним від

[10] ЛНВ, 1898. т. І, стор. 78.

звичайного людського я», що великий поет «дуже часто обертається до своїх «дум», як до якихось істот, окремих від нього, обдарованих власною волею».[11]

Ми б сказали, що це не що інше, як відчуття Кобзарем специфіки поетичного мислення, відмінного від мислення звичайного, ділового, характерного для «звичайного людського я».

Навівши цитату з поезії Т. Г. Шевченка «Думи мої, думи мої, ви мої єдині», І. Франко робить висновок, що такі місця в «Кобзарі» можна б узяти за образні речення, за конвенціональні звороти, якби вони не появлялися надто часто власне в пізнішій добі Шевченкової творчості, в тих його ліричних творах, де він добував найглибших, найсердечніших тонів, де був свобідний від усієї конвенціональної фразеології».[12] Для більшої переконливості автор статті «Із секретів поетичної творчості» наводить ще одну ілюстрацію — з вірша «Муза». Дійсно, в цій поезії Шевченко веде задушевну розмову з музою, ніби з живою людиною. Але нам здається, що трактування Шевченком і дум як окремих свідомих істот, і музи як живої особи — персоніфікація. Та ж муза, покровителька поезії, фігурує і в поемі «Царі», причому змальована тут у явно зниженому тоні:

Старенька сестро Аполлона!
Якби ви часом хоч на час
Придибали-таки до нас...

У «Кобзарі» персоніфікація — звичайне явище. «Буйний вітер» тут наділений свідомістю, можуть говорити «і Дніпро і гори». Поет звертається до абстрактного поняття слави в конкретно-персоніфікованому плані:

А ти, задрипанко, шинкарко,
Перекупко п'яна!
Де ти в ката забарилась
З своїми лучами?

Так, і «думи», і муза в Шевченка виступають в основному в образному значенні, і перше поняття так чи інакше зв'язане з поняттям жанру українських народних дум, а друге — з відповідним образом грецької міфології.

У «Кобзарі» муза — персоніфікований образ поезії. Правда, залежно від спрямування твору вона характеризується Шевченком або у зневажливому тоні (в поемі «Царі», де вона виступає як покровителька «оди пишно-чепурної», як образ апології царизму), або ж поет оспівує музу в тоні схвильовано-інтимному, як символ своєї поезії-страдниці, поезії народної («Муза», «Чи не покинуть нам, небого»). Безсумнівно, що

[11] ЛНВ, 1898, т. I, стор. 78—79.
[12] Там же, стор. 79.

в останньому випадку Шевченко в образі музи має на увазі традиційний ідеал поетичної краси. І в той же час у його розумінні музи є додаткове значення, на яке вказував І. Франко, — значення «чогось особливого», чогось ледве вловного, що зв'язане із специфікою поетичного мислення, інакше кажучи, — це символ творчого піднесення, натхнення. А в зв'язку з цим цілком природне Шевченкове звертання до музи як до «матері і вчительки», як до «порадоньки», зрозуміле поетове благання не покидати його ніколи, учити «неложними устами сказати правду».

Як же виглядає процес поетичної творчості з «розсекреченої сторони», в науковій інтерпретації Франка як вченого-психолога?

Поетичну творчість І. Франко визначає як «високу та скомпліковану психологічну діяльність», в якій наявні (умовно їх назовемо) «свідомий» та «несвідомий» елементи. Ні філософи-раціоналісти 18 ст., ні ідеалісти першої половини 19 ст. другого елементу не визнавали (вони визнавали свідомість «божу» на місці «несвідомого»). «Сам факт», говориться в трактаті, що в поетичній творчості «несвідомий елемент може грати важну чи навіть головну роль, належить до досить нового наукового надбання».[13] Поняття «несвідоме», як переконаємось далі, розуміється Франком із значною часткою умовності.

Важливо відзначити, що в праці «Із секретів поетичної творчості» Франко критикує Шопенгауера і Гартмана як ідеалістів-песимістів. Він вказує на неспроможність наукового методу Гартмана, в якого «несвідоме» стало основним елементом усього його світогляду. «Та для наукового досліду, — говорить далі автор трактату, — сего було замало, бо, роблячи «несвідоме» основним елементом, Гартман тим самим зробив його чимсь незвісним, таким, що не підлягає дальшому аналізові».[14]

Тупик непізнаваності, як правило, збігається з містицизмом, у Гартмана ця закономірність проявилась особливо яскраво: «Сам процес творчості генія-художника, — говорить професор С. Грузенберг, — уявляється Гартману дією «божественного безумства» (göttlicher wahnsinn): він приписує його «животворному диханню несвідомого», яке являється свідомості, «як вище непоясниме натхнення».

«Геніальний задум, — твердить Гартман, — осяває художника несподівано, без всяких зусиль з його боку, як «дар богів»; у цьому смислі художню концепцію можна порівняти з живим організмом: обоє вони — породження тієї самої ж не-

---

[13] ЛНВ, 1898, т. I, стор. 79.
[14] Там же, стор. 80.

свідомої творчої стихії. «Свідома воля» не робить ніякого впливу на процес зародження творчих замислів художника: скоріше навпаки, свідоме зусилля волі в цьому напрямі паралізує зародження творчих замислів у надрах «несвідомого»: в цьому смислі навмисні свідомі пошуки образів та ідей залишаються безплодними потугами творчої фантазії художника»[15].

Тому немає нічого дивного, що Гартманова теорія, яку він розвиває у «Філософії несвідомого» та в «Філософії прекрасного», кваліфікується не тільки як теорія «несвідомої творчості», але й як один з найбільш яскравих проявів містичної концепції творчості.

Зовсім протилежний — матеріалістичний підхід до ролі підсвідомого у творчому процесі ми спостерігаємо в Івана Франка. Тому приписувати якийсь «вплив» Гартмана на Франка немає жодних підстав, тим більше, що тут же, в трактаті, подається досить негативна оцінка Гартманових поглядів.

Не можна знайти подібного «впливу» і з боку Фехнера та Вундта, німецьких філософів-ідеалістів, представників експериментальної психології, імена яких згадуються у праці «Із секретів поетичної творчості» в порядку констатації, а іноді— критично. Та було б дивним посилатись на дані експериментальної психології і не згадати, напр., її засновника Фехнера. Нічого поганого немає в тому, що Фехнер і Вундт займалися експериментами в галузі психології, погано тільки те, що вони даними своїх дослідів живили ідеалістичні висновки. Франко ж, згадуючи Фехнера і Вундта, має на увазі їх не як філософів, а як експериментаторів.

Не суперечить матеріалістичному напрямові Франкового твору і посилання на деякі дані з Дессуара. Ось як ці посилання оцінюються Б. Кублановим та О. Морозом у їх спільній статті: «Згадуючи Макса Дессуара, Франко наводить факти, які подає цей автор у своїй книзі «Das Doppel ich», але ж ці факти незаперечні — це наслідок експериментальних досліджень та наукових спостережень, і до того ж Іван Франко витлумачує ці факти матеріалістично. Хіба є хибним твердження М. Дессуара, що людина зберігає колишні враження, «затерті враження», які він називає «нижньою свідомістю», і що фізіологічною основою цього підсвідомого є сліди в «комірках нашої мозкової матерії»? Адже це збігається з вченням І. М. Сеченова і І. П. Павлова про сліди колишніх подразнень у нервових клітинах мозку, про гальмування і збудження»[16].

Наприклад, такий факт з Дессуара: «Хтось читає голосно книжку, та його думки, звернені чимсь на інший предмет, зай-

---

[15] С. О. Грузенберг, Гений и творчество, Л., 1924, стор. 156—157.
[16] Журн. «Жовтень», 1958, № 12, стор. 127.

маються тим постороннім предметом. Та проте він читає добре, відповідно виголошує речення, перевертає картки, одним словом, виконує діяльність, майже незрозумілу, без певної інтелігентної свідомості».[17]

Ми можемо не погодитись з Дессуаром, що в кожнім індивідуумі є також друге, несвідоме я, бо, якщо вдуматись глибше, то таких «я» можна знайти і більше; відокремлювати їх одне від одного, а разом — від першого, головного «я» — це метафізика, але немає підстав не погоджуватись з фактичними даними Дессуара, якими користується Іван Франко. Не можна також погодитись з Дессуаровою класифікацією свідомості на «верхню» і «нижню», бо це означало б визнати якусь самодостатність кожної з них, чого насправді немає і не може бути, вони обидві — тільки ланки єдиного складного психічного процесу, що перебувають у найтіснішій діалектичній єдності. І хоч Франко приймає терміни Дессуара, навіть додає, що вони «дуже влучні», але це зовнішня, технічна сторона питання. Нічого метафізичного в трактуванні понять, які Дессуар називає «верхньою і нижньою свідомістю», у Франка нема.

«Те, — пише він, — що в звичайнім житті називаємо «свідомість», се по Дессуаровій термінології є верхня свідомість. Та під нею є глибока верства психічного життя, що звичайно лежить в тіні, та проте не менше важне, а для багатьох людей навіть далеко важніше, ніж уся хоч і як багата діяльність верхньої верстви. Найбільша часть того, що чоловік зазнав з житті, найбільша часть усіх тих сугестій, які називаємо вихованням і в яких чоловік вбирає в себе здобутки многотисячолітньої культурної праці всього людського роду, перейшовши через ясну верству верхньої свідомості, помалу темніє, щезає з поверхні, тоне в глибокій криниці нашої душі і лежить там погребана як золото в підземних жилах. Та й там, хоч неприступне для нашої свідомості, все те добро не перестає жити, раз у раз сильно впливає на наші суди, на нашу діяльність і кермує нею не раз далеко сильніше від усіх контр-аргументів нашого розуму. Отсе є та нижня свідомість, те гніздо «пересудів» і «упереджень», неясних поривів, симпатій і антипатій. Вони для нас неясні власне для того, що їх основи скриті від нашої свідомості».[18]

Тут важливо відзначити кілька моментів.

1. Утворення «нижньої» свідомості зобов'язане людському досвіду, «многотисячолітній культурній праці всього роду», отже, — йде від матеріального світу, а не від «надприродних» сил, як це трактують ідеалісти. Таким чином, всяка можли-

---

[17] ЛНВ, 1898, т. I, стор. 81.
[18] Там же, стор. 81—82.

вість вмонтувати будь-які елементи містичного в «нижню» свідомість виключається. Франко зриває маску таємничості з «несвідомого» і показує, що в ньому не криється і не може критися жоден «дар богів», жодне «божественне безумство» (Гартман).

2. Якщо запаси «нижньої» свідомості, що відіграють значну роль у процесі поетичної творчості, поповнюються з людського досвіду, то рівень талановитості поета, художника вступає в пряму залежність від затраченої ним роботи на збирання досвіду, тобто — від навчання, праці. І це положення знаходить підтвердження в самовизнаннях цілого ряду творців— О. С. Пушкіна, М. В. Гоголя, Едгара По, І. С. Тургенєва, П. І. Чайковського, О. М. Горького та інших. Блискучим підтвердженням цього є також трудовий подвиг самого Івана Франка, якого акад. Возняк називає велетнем думки і праці.

3. Елементи «нижньої» свідомості заходять у людську психіку «через ясну верству верхньої свідомості», отже, і під її контролем. Таким чином, у сферу несвідомого попадає не будь-що, а відібране і оброблене свідомістю, інакше кажучи, перевірене людським досвідом. Тому немає нічого дивного, коли оці елементи, ставши матеріалом несвідомого, іноді досить розумно впливають на «верхню» свідомість, ефективно допомагають навіть у найскладнішій психічній діяльності — у творчій роботі. Свідоме і несвідоме мають спільне походження і спільну природу і перебувають між собою в діалектній взаємодії.

Зробімо одне зіставлення. «Діяльність людини це єдність свідомого і несвідомого, в якій основна і провідна роль належить свідомому.

Несвідоме в психічній діяльності людини є в значній мірі результатом її попередньої свідомої діяльності, обумовленої суспільно. Свідома відображальна діяльність людини стає можливою тому, що вона спирається на ці результати, основою яких є численні системи тимчасових зв'язків, утворених у корі головних півкуль. Ті чи інші системи цих зв'язків актуалізуються і стають фактом свідомості в залежності від конкретних завдань і умов діяльності людини, створюваних під їх впливом індукційних співвідношень мозкових процесів збудження і гальмування. Для психічної діяльності характерні постійні переходи в несвідоме і навпаки».[19]

Чи перебуває Франкове розуміння співвідношення свідомого і несвідомого у протиріччі з трактуванням цього питання радянською психологією? Ні. Це не значить, звичайно, що

---

[19] Психологія, за ред. проф. Г. С. Костюка, К., 1955, стор. 88—89.

ми схильні розглядати Франка-психолога поза історичними рамками його революційно-демократичного кредо.

Посилаючись на достовірні наукові факти, Франко доводить, що переведення думок, вражень із свідомого в несвідоме — явище необхідне для нормального функціонування психічної діяльності людини. Порушення цієї закономірності можна спостерігати лише в божевільних. Людський мозок не може вмістити усіх сприймань зовнішнього світу, які супроводжують людину протягом усього її життя. І щоб знайти собі місце у свідомості, нові думки і враження повинні лягти не на tabula rasa мозку, а на його поверхню, уже покриту борознами попередніх думок і вражень. В силу цього попередні враження, відкладаючись «в комірках нашої мізкової матерії», ніби закриваються від свідомості свіжими думками і враженнями, темніють. Але там вони не пропадають. Адже в такому разі свідомість людини була б подібна до дзеркала, не більше: вона віддзеркалювала б тільки те, що відбувається навколо людини в даний момент. Тоді збагачення досвідом було б неможливе. В тім то й суть прекрасної властивості нашого мозку, що він здатний робити величезні запаси знань, більшість яких знаходиться в пасивному стані і лише в разі потреби випливає на поверхню свідомості, перетворюючись в активну силу.

Перехід несвідомого у сферу свідомого відбувається багатьма шляхами, завдяки найрізноманітнішим зв'язкам у діяльності нервових клітин. Звичайно, цей процес у більшості випадків залежить від волі людини, проходить при навмисному спрямуванні роботи мозку у відповідному напряму. Але трапляється, що спливання несвідомого на поверхню свідомого не залежить від нашої волі, а появляється несподівано. Причини цього можуть бути різні. В одному випадку, напр., два якісь мозкові центри намагаються дати певний контакт, але, посилаючи струм, зачіпають, ніби рикошетом, третій центр, який спалахує, а два перші залишаються в тіні. Результат — несподіваний. В іншому випадку нервові клітини ніби займаються свого роду «експериментуванням». Відбувається щось подібне до того, про що пише М. Горький у статті «Про казки»— думка дослідника, будучи «неспроможна зв'язати свої спостереження», вдається до засобу домислу: «А може, це ось так?» Подібно й певні комплекси нервових клітин у пошуках відповіді на питання роблять припущення, іноді невдалі, далекі від мети. У процесі пробудження несвідомого можуть давати несподівані ходи також сон або сильне нервове збудження.

Та які б не були причини оцих несподіваних результатів, вони завжди матеріально обумовлені. Франко підтверджує це переконливими фактами, наводить свідчення проф. Бенедікта. Стара служниця в гарячці почала декламувати цілі уривки

з біблії по-єврейськи, з арамейським коментарем. Чи не найкращий матеріал для «чуда?» Не інакше, подумали забобонні, як устами служниці говорить сам бог, бо звідки ж неграмотній жінці знати біблію та ще й в оригіналі! А таємниця пояснюється науково. Кілька років тому служниця працювала в попа, який любив по ночах читати біблію єврейською мовою, з арамейським коментарем. Наймичка слухала все це і механічно запам'ятовувала. Потім незрозумілі слова потонули в її психіці. І лише в процесі боротьби з хворобою були якось зачеплені пригаслі вогнища пам'яті, в яких закарбувалися оці слова.

Науково-атеїстичне спрямування наведеної ілюстрації незаперечне. Такі ж матеріалістично переконливі факти про створення Грільпарцером трагедії «Прабабка» і про спосіб роботи над своїми творами Альфонса Доде. Іван Франко проводить думку, що відносна легкість творчого процесу письменника досягається шляхом величезного нагромадження вражень у попередні періоди його навчання й роботи, особливо в періоди його творчих мук. Отже, для такої нібито легкості вже наявні усі підготовчі дані.

«Майже кожний чоловік, — говориться в трактаті, — має в собі величезне багатство ідей і почувань, хоча мало хто може і вміє користуватися ним. Бо все, що чоловік у своїм житті думав і читав, що ворушилось у його душі і розбуджувало його чуття, все те не пропадає, а робиться тривким, хоч звичайно, скритим набутком його душі.

Та є люди, котрі мають здібність видобувати ті глибоко заховані скарби своєї душі і давати їм вираз у зрозумілих для кожного словах. Отсі щасливо обдаровані психологічні Крези і копачі захованих скарбів — се й є наші поети»[20].

«Знакомцы давние, плоды мечты моей» — ніби перекликається Пушкін з Франком, називаючи так «заховані скарби» попередніх спостережень у своїй душі.

«Дар божий» — називають ці скарби усі ідеалісти усіх часів. І заслуга Франка полягає саме в тому, що він спростовує трактування позитивної ролі несвідомого у творчому процесі як «дару божого». Це не дар, стверджує вчений, а результат великої праці самого поета.

«Заховані скарби» в поетовій свідомості Франко кладе в основу віднесення «поетичної вдачі» до «окремого психічного типу». «Для науки, — говорить він, — важне пізнання його (художнього типу. — *І. Б.*) основної прикмети: е р у п т и в н о с т і й о г о н и ж н ь о ї с в і д о м о с т і, т. є. її здібності — час від часу піднімати цілі комплекси давно погребаних вражінь

---

[20] ЛНВ, 1898, т. I, стор. 83.

і споминів, покомбінованих, не раз також несвідомо, одні з одними, на денне світло верхньої свідомості».[21]

Отже, Франко трактував процес поетичної творчості як поєднання свідомого і несвідомого при керівній ролі «холодної сили розумового обмірковування».

Несвідоме залежне від матеріального світу, утворилося як його відображення. У поетичній творчості воно бере участь не як самодостатня сила. Несвідоме є лише сировинним матеріалом для творчості. Тільки надходячи в розпорядження свідомості, воно стає творчим фактором.

Корінна протилежність між Франковою інтерпретацією даного питання й ідеалістичною — очевидна.

---

[21] ЛНВ, 1898, т. I, стор. 85.

А. ВОЙТЮК

ІВАН ФРАНКО ПРО ЄДНІСТЬ ПОЧУТТЯ І МИСЛЕННЯ У ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ

Боротьба Франка-критика за вірне розуміння природи поетичного образу знаходила в його працях глибоке теоретичне обгрунтування. Ця боротьба особливо гостро розгорілася наприкінці 90-х років XIX ст. і на початку 900-х років. Вести її Франкові доводилось у складних умовах.

Одна з течій модернізму — символісти, спекулюючи на такій властивості поетичного образу, як його метафоричність, намагалась видати свої суб'єктивістські, псевдопоетичні конструкції за справжню суть поезії взагалі.

У статті «Принципи і безпринципність», навівши для підтвердження своєї думки слова Гете (Alles Künstlerische ist Symbol), Франко говорить про символізм, як про зв'язок ідей, «що почасти належить до невідлучних прикмет штуки від самого початку її існування...».[1] У «Доповіді Міріама» він ширше висвітлює своє розуміння символіки поетичного образу: «Символом в поезії може бути все. Тут не йдеться про алегорію, про прикриття дійсності якимись апріорними ідеями. Йдеться про те, аби поет, змальовуючи певне явище, разом з тим умів порушити в нашій душі цілі акорди почуттів і уявлень, котрі б піднімали нашу фантазію до якогось далекого, нескінченого простору, відкривали б нам широкі горизонти думок і марень, щоб, як колись сказав Гейне, кожен вірш був немов тісне віконце у безконечність»[2]. Після цього Франко відмічає, що символістами в такому розумінні були всі великі поети. Але в бельгійських поетів йшлося зовсім не про таке широке розуміння символізму в поезії, їх символізм, як говорить Франко, «переходить в містицизм, у прагнення до чогось таємничого, надрозумного і неземного»[3].

---

[1] ЛНВ, Львів, 1903, т. XXI, кн. II, стор. 116.
[2] І. Франко, Твори, т. XVIII, К., 1955, стор. 230.
[3] Там же.

Само собою зрозуміло, що таке викривлення суті поетичного образу викликало у Франка заперечення. Для Франка символічне — це глибше, ширше значення поетичного образу, а не схематично-умовне зображення дійсності, тим більше, не прагнення до чогось надрозумового, таємничого. Якщо ми зіставимо ряд висловлювань Франка, що стосуються даної проблеми, і вдумаємося в їх суть, то прийдемо до висновку, що поняття символічності образу для Франка рівнозначне поняттю його ідейності, типовості.

У статті «Леся Українка», говорячи про творчий процес, Франко зазначає, що поет, взявши в основу поетичного твору якийсь живий образ, факт, враження, чуття, старається сконцентрувати його, відчути його суть, його значення, тобто виключити з нього все випадкове і виявити все типове, ідейне. Мета поета — передати читачеві цей «глибший, ідейний підклад даного живого образу».[4]

У праці «Із секретів поетичної творчості» (1898) Франко розглядає це ж співвідношення між образом і його «ідейним підкладом», вказуючи, що поет безпосередньому переживанню, яке лягло в основу поетичного образу, мусить надати такої словесної форми, яка «підносила б те переживання понад рівень буденної дійсності, надавала б йому коли вже не якесь вище символічне значення, то бодай будила в душі читача певні суголосні тони як часті якоїсь ширшої мелодії»[5]. У розділі «Поезія і малярство», де мова йде про один з віршів Гейне, Франко знову ж таки говорить про «глибший, символічний смисл», який надають живописному, «кольористичному» образові останні слова вірша, де підкреслено психологічний мотив. У висловлюваннях Франка терміни «символічне значення», «символічний смисл» означають не що інше, як приховану ідею образу чи твору.

Високе розуміння мистецтва спонукувало Шевченка-поета очищувати вибрану тему від усіх зайвих подробиць, «від усіх, так сказати, жужелів буденного життя, щоб тим способом піднести звичайний життєвий факт в ясну сферу ідей... Вірно заобсервований і вміло вхоплений факт живої дійсності він старався тим способом перетворити в тип, скристалізувати в символічний образ самої ідеї».[6]

Виняткова цінність цих теоретичних положень Франка очевидна, особливо, якщо врахувати трудність об'єктивного висвітлення творчого процесу. Без вияснення цього питання не можна до кінця зрозуміти самої суті, внутрішньої будови того органічного сплаву, що називається поетичним твором.

---

[4] І. Франко, Твори, т. XVII, стор. 253—254.
[5] І. Франко, Твори, т. XXVI, стор. 252.
[6] І. Франко, Твори, т. XVII, стор. 115.

Викінчений поетичний образ — це кінцевий результат творчого процесу. Факти живої дійсності, що лягли в його основу, життєві переживання і почуття поета не існують у поетичному творі в «чистому» вигляді. Поетичний твір — це «сконцентрована, скристалізована дійсність», це об'єктивна реальність, перенесена в «ясну сферу ідей». Дійсність — джерело всякої поезії, але для того, щоб вона стала поезією — потрібна творча індивідуальність поета.

Коли Франко хотів висвітлити складні «секрети» поетичної творчості, він, звичайно, спирався не лише на об'єктивні дані, але використовував і власний поетичний досвід.

Процес створення поезії «Каменярі» — чи не найкраща ілюстрація до вищерозглянутих положень Франка. У статті про польський переклад «Каменярів» Франко досить детально розглядає механізм творчого процесу, коли розкриває дійсний «підтекст» цього поетичного твору.

Як свідчить автор, в основу вірша покладено конкретні враження, викликані працею робітників, що розбивали каміння на дорозі, та оповідання про будівництво залізничного тунелю в Карпатах. Ці конкретні образи послужили імпульсом до створення алегоричного образу громади працівників, що спільною важкою працею ламають скелю для промощення дороги. Змалювати за допомогою конкретно-чуттєвого образу суспільно-психологічний факт — це й значить передати читачеві «глибший ідейний підклад даного живого образу», «виявити його глибше символічне значення». Тут знаходить своє втілення загальна закономірність поезії — абстрактні за своєю суттю поняття, духовні, психологічні факти передавати конкретними образами. Тому Франко і підкреслює, що його вірші слід вважати «пластичною проекцією» того настрою, який у ту пору переживав не тільки він сам, «але, певно, й не один інший, хоч може, й не відчуваючи його так живо»[7].

Уся своєрідність поетичного відображення стає особливо відчутною, якщо його порівняти з абстрактно-науковим викладом ідейної суті твору. Життєвий та «ідейний підклад» «Каменярів» Франко-критик передає так: «Вірш був випливом тодішнього мого положення і настрою. Засуджений у процесі 1877 р., я вийшов із тюрми з тим почуттям, що всяка урядова кар'єра, спеціально ж учительство, до якого я приготовлявся, ходячи на університет, для мене замкнена, а до того живо відчував ворожий настрій руської суспільності до тих ідей, задля яких мені довелося потерпіти більше як дев'ятимісячне тюремне заключення... З другого боку, я не менше живо відчував той гарячий запал, з яким горнулася до нових ідей

[7] І. Франко, Твори, т. XVI, стор. 401.

часть галицько-руської молодіжі, і се викликало в мене при всій невідрадності економічних відносин, той бадьорий, бойовий настрій, яким визначалося розпочате М. Павликом і мною видавництво зразу місячника «Громадський друг», яке по двох місяцях, систематично конфісковане поліцією, перемінилося на неперіодичні збірки «Дзвін» і «Молот»»[8]. Цей текст від поетичного твору відрізняється, звичайно, не лише тим, що написаний прозою і що в ньому немає метафор, епітетів і порівнянь. Франко любив досить часто і в критичних статтях вживати метафори та епітети, але через це ми не вважаємо їх поетичними творами.

Різниця полягає в тому, що тут немає конкретно-чуттєвої картини, немає живого образу. Про переживання і почуття розказано загально, а не показано їх у живій картині.

Франко ніколи не вважав справжніми поетами тих «пленеристів пера і чорнила», які «безцільну гру слів, колористичні контрасти, барвисті декорації» вважали вершиною поезії.

Написати високопоетичний твір — це не значить підібрати вдалі рими, милозвучні слова, вишукані метафори. «Поетична красота, — твердить Франко, — се не є сама красота поетичної форми, ані нагромадження якихось нібито естетичних і гарних образів, ані комбінація гучних слів. Усі ті складники тільки тоді творять дійсну красоту, коли являються частями вищої цілості — духовної красоти, ідейної гармонії»[9].

Який же зміст вкладав Франко в поняття «ідейна гармонія», «ідейний підклад» поетичного образу? Він ніде не говорить про основну думку поетичного твору, а всюди підкреслює, що «живу душу» поезії становить чуття поета. Таке на перший погляд «неточне» і широке поняття, як «чуття поета», Франко бере критерієм оцінки і поетичного таланту в цілому, і поетичної вартості окремого твору. Наприклад, відшліфовані «освітні» вірші Куліша він ставить незрівняно нижче навіть від «ескізних» поезій Шевченка, тому що у гладко відшліфованих «полінах» Куліша «не було одного — Шевченкового генія, Шевченкового гарячого чуття, яким він умів осяяти, огріти все, до чого доторкнулося його перо»[10].

У Руданського, на думку Франка, була поетична форма Шевченка, але не було «ані іскри того могутнього чуття, що б'є на нас із кожної строфи Шевченкової»[11].

Найкращі поезії Федьковича «навіяні теплим, індивідуальним чуттям автора. І в тім іменно й лежить чаруюча си-

---

[8] І. Франко, Твори, т. XVI, стор. 401.
[9] І. Франко, Твори, т. XVII, стор. 255.
[10] Там же, стор. 308.
[11] Там же.

ла його поезії, в тім лежить порука її живучості, доки живе наша мова»[12].

На перший погляд може здатися, що Франко переоцінює роль почуття в поетичній творчості і недооцінює ролі інтелекту поета, його мислення. Ясно, що почуття виступає на перший план в інтимній ліриці. А як бути з громадською, суспільно-політичною лірикою, не кажучи вже про так звану філософську? І тут визначальними є образність і почуття. Де цього немає, там маємо «римовані філософські трактати і програмові вступні статті».

У таких творах фантазія поета даремно «силкується логічні формулки прибрати в святкову одежу поезії». «Подібні твори, — говорить Франко, — завжди викликають в душі читача розчарування і перевтому; читач хоче бачити й відчувати, між тим як поет приневолює його думати...»[13]

Франко відмічає, що в кращих поезіях на суспільно-політичні теми «звичайно видно одно: силу чуття, котрим автор обіймає якийсь ряд соціальних явищ і котре позволяє йому сконцентрувати на них велику масу світла, зазначити різко їх контури, відрізнити ясно своїх від ворогів і не раз розвернути перед читачем ширші перспективи, ніж би се міг учинити холодний політик»[14].

Отже, ідейність поетичного твору — це органічна єдність глибокої думки з не менше глибоким почуттям, причому почуття відіграє вирішальну роль: де його немає, там немає ні поетичної думки, ні справді поетичної образності. Нерозривна єдність думки і почуття, які лежать в основі ідейності поетичного твору, обумовлюється тим, що ця єдність є виразом світовідчування поета, «випливом такого, а не іншого способу думання, бачення і почування автора, випливом і маніфестацією його душі, образом його індивідуальності»[15].

Коли ми розглядаємо ці думки Франка про природу поетичного образу, про поєднання в ньому інтелектуального і емоціонального начал, то пригадуємо аналогічні міркування Бєлінського, який для позначення ідеї поетичного твору, що ідентична почуттю індивідуальності поета, вжив спеціальний термін — «пафос». Бєлінський писав: «Мистецтво не допускає до себе абстрактних філософських, а тим менше розсудкових ідей, воно допускає лише ідеї поетичні, а поетична ідея — це не силогізм, не догма, не правило, це жива пристрасть, це пафос»[16].

---

[12] І. Франко, Твори, т. XVII, стор. 202.
[13] І. Франко, Твори, т. XVIII, стор. 183.
[14] Там же, стор. 215.
[15] І. Франко, Твори, т. XVII, стор. 254.
[16] В. Г. Белинский, Избранные сочинения, М.—Л., 1949, стор. 569.

Сила поетичних творів, на думку Франка, полягає в тому, що «вони ясно, пластично, сильно висказують те, що в нашій душі ворушиться неясно і слабо, вони, так сказати, розширюють обсяг нашого духовного життя, збільшують скарб нашого досвіду в сфері найкоштовнішій, в сфері чуття»[17]. Специфіка поезії не в тому, що вона в доступній формі передає знання про зовнішні предмети і факти, це — завдання точних наук. Пізнавальна функція поезії полягає в тому, що вона збагачує наше почуття, підвищує нашу емоціональну «грамотність», вносить «нове зерно життєвого досвіду», «нове пережиття...»[18]. Поезія звичайно не обходить зовнішніх предметів, вона використовує їх як засіб образного зображення почуття, переживання. Тому Франко в статті «Із поезій Павла Думки», процитувавши вірш Т. Г. Шевченка «І небо не вмите і заспані хвилі...», з захопленням констатує: «Отсе правдиво поетичний спосіб малювання чуття живими образами!»[19]

Зображення того самого явища в художній прозі має знову ж свої особливості.

До «Каменярів» своїм ідейним спрямуванням близькі такі прозові твори Франка, як «Борислав сміється», «На дні», «Моя стріча з Олексою».

У цих творах суспільно-психологічні факти передаються з допомогою людських характерів-типів, змальованих з усіма подробицями місця і часу. На цьому питанні Франко зупиняється в лекції про «Наймичку» Т. Г. Шевченка. Порівнюючи повість і поему, він, насамперед, відмічає, що в поемі впадає в око «цілковитий брак локального колориту». В повісті, навпаки, детально змальовані побутові картини, місцевий колорит, розповідь про взаємовідносини персонажів ведеться в спокійно-епічному тоні.

У поемі образи «згущені», описи і деталі «зняті», розповідь пронизана ліризмом, характеризується піднесеним, поважно-урочистим тоном, внутрішньою напруженістю навіть там, де поет веде об'єктивно-епічну розповідь.

У поетичному образі більш відчутно виступає його ідейна насиченість, пафос поета. «Дуже цікаво, — пише Франко, — порівняти розмову старих перед найденням дитини в повісті і поемі. Поет тут і там снує ту саму провідну думку, та в поемі висказує її коротко, без усіх лишніх подробиць, але способом таким пластичним та ясним, і при тім у такім зв'язку з попередньою рефлексією, що тих кілька рядків робить далеко глибше і суцільніше враження, ніж аналогічна сцена в повісті, де реалізм подробиць шкодить суцільності вражен-

---

[17] І. Франко, Твори, т. XVIII, стор. 118.
[18] І. Франко, Твори, т. XVI, стор. 252.
[19] Там же, стор. 159.

ня. Так і чуємо, порівнюючи ті і многі інші місця обох сих творів, що поет наш, свідомо чи несвідомо, держався тої думку, що поезія — то згущена, сконцентрована, скристалізована дійсність»[20].

Аналогічну думку про особливості художнього відтворення життя в поемі порівняно до повісті і роману висловлював у свій час Бєлінський.

«Поема, — писав він, — малює ідеальну дійсність і схоплює життя в його вищих моментах. Роман і повість, навпаки, зображають життя у всій його прозаїчній дійсності, незалежно від того, віршами чи прозою вони пишуться»[21].

У працях І. Франка знаходимо багато цінних думок і про характер асоціативних зв'язків у поезії, які обумовлюють метафоричність поетичного образу.

У поезії явища мертвої природи передаються словами, що вживаються звичайно для передачі явищ живої природи. Ще сильніше враження робить поетичний образ, коли в ньому природне і чуттєве прибране у форму духовного, психічного явища. Наприклад, у Шевченка про Дніпро сказано: «Зареготався дід наш дужий, аж піна з уса потекла». Навпаки, складні психологічні явища, думки і переживання людини часто в поезії передаються через образи, взяті із сфери предметів природи.

Цю властивість поетичної фантазії Франко називає «здатністю до символізування», а метафоричні образи, побудовані на основі асоціативних зв'язків між якісно відмінними групами явищ — «поетичною символікою», «символічними образами».

Відомо, що у своїй праці «Із секретів поетичної творчості» Франко проводить аналогію між поетичною і сонною фантазією і констатує, що одній і другій властива «здатність до символізування».

Наскільки правомірна Франкова аналогія з суто психологічного боку — це широке питання. Ми спинимось на ньому лише для того, щоб виявнити, який конкретний зміст вкладає Франко в поняття «символічний образ».

На його думку, сни бувають аналітичні і символічні. В чому ж полягає символічність сну?

«Те, — пише Франко, — що на яві ми називаємо абстракційними словами, бачимо не раз у сні в якімсь однім конкретнім образі, взятім інколи із сфери дуже далекої від даного предмету».[22] Наприклад, закоханому часто сняться барвисті, запашні квіти, людині у веселім настрою сниться, що вона

---

[20] І. Франко, Твори, т. XVII, стор. 110.
[21] В. Г. Белинский, Избранные сочинения, стор. 613.
[22] ЛНВ, Львів, 1898, т. I, кн. III, стор. 149.

купається в чистій воді; людині, яка дізналась про страшну несподівану новину, сниться, що вона падає в безодню, і т. п.

З наведених прикладів видно, що символічними Франко називає такі образи і асоціативні зв'язки, коли психологічний стан людини відображається за допомогою образів, взятих з конкретно-чуттєвої сфери.

Франко далі відмічає, що «та ж сама здатність до символізування є також одною з головних характерних прикмет поетичної фантазії».[23]

Поетична фантазія теж «не любить абстрактів і загальників і залюбки транспортує їх на мову конкретних образів».[24]

На думку Франка, «особливо багатою символікою визначається поезія Шевченка. У нього жаль висловлюється картиною «серце плаче та болить», смерть являється в образі косаря, що

Понад полем іде,
Не покоси кладе,
Не покоси кладе — гори,
Стогне земля, стогне море,
Стогне і гуде.

Його думи — то «сизі голуб'ята, що прилітають із-за Дніпра у степ погуляти». Проблиск радості по довгих днях смутку він малює ось як:

І стане ясно перед ним
Надія ангелом святим,
І зоря, молодість його,
Витає весело над ним.

Моральний упадок чоловіка він малює такими словами:

Ви ж украли,
В багно погане заховали
Алмаз мій чистий, дорогий,
Мою колись святую душу.

Таких символічних образів багато майже в кожнім творі нашого Кобзаря; їх багатство, натуральність і пластика се найбільше свідоцтво його великого поетичного таланту»[25].

З наведених вище прикладів видно, що символічними Франко вважає ті метафоричні образи, в яких абстрактні поняття із сфери психологічних явищ передаються через конкретні образи, через опис предметів і явищ фізичного світу. Ця особливість поетичного образу обумовлює своєрідну роль різних відчуттів («змислів», за термінологією Франка) у процесі поетичної творчості.

Наприклад, відчуття дотику служить нам для пізнання форми фізичних тіл, ступеня їх твердості, якості їх поверхні,

---

[23] ЛНВ. Львів, 1898, т. I, кн. III, стор. 150.
[24] Там же.
[25] Там же, стор. 151.

температури тощо. У процесі розвитку мови слова, якими первісно позначали властивості фізичних тіл, починають вживатись у переносному значенні для позначення складних психологічних явищ. Франко наводить чимало прикладів такого використання слів, зв'язаних з відчуттям дотику.

У повсякденній мові не раз вживаємо такі вирази, як «тяжка справа, легко мені на душі, гаряче любити, холодна розпука, твердий характер, м'яка вдача». Франко відмічає, що, вживаючи подібні вирази, ми часто і не думаємо про їх первісний зміст, тому що при цьому «в нашій уяві виринають образи різного роду, але не дотикові, хоч певно, що несвідомо примішуються й вони, даючи тим іншим образам певний окремий колорит».[26]

Ці образи, нагромаджені на протязі віків у скарбниці мови, широко використовує поезія, тим більше, що вони, як каже Франко, «вже поетичні самі собою».

Користуючись цією готовою поезією, готовим запасом «абстракцій і абревіатур», «правдиві поети» з багатого запасу рідної мови вміють вибирати саме ті слова, які «найшвидше і найлегше викликають у нашій душі конкретні змислові враження»[27].

Але поети не лише користуються готовими скарбами рідної мови. Вони в той же час «творять залюбки образи наскрізь змислові для виявлення своїх ідей, і в числі таких образів дуже часто знаходимо образи, взяті з дотикового змислу». Як приклад, Франко наводить вірш Шевченка, в якому поет, щоб показати свою змарновану з вини деяких людців молодість, звертається до них з докором:

Ви тяжкий камінь положили
Посеред шляху і розбили
О його, бога боячись,
Моє малеє та убоге
Те серце праведне колись.

І тут ми бачимо те ж саме явище: складний психологічний процес за своєю суттю «невидимий», «безобразний» показано як картину, яку можна бачити, відчути дотиком (звичайно, в уяві).

Це і є та властивість поетичної мови, яку І. Франко називає «здатністю до символізування». Тепер стає більш зрозумілим і той факт, чому Франко, виступаючи проти теорії і практики поетів-символістів, у той же час твердив, що символізм у широкому розумінні властивий поезії від самих початків її існування.

---

[26] І. Франко, Твори, т. XVI, стор. 263.
[27] Там же.

З. КИРИЛЮК

З ТВОРЧОЇ ЛАБОРАТОРІЇ ІВАНА ФРАНКА

Рукописи Івана Яковича Франка є цінним матеріалом для висвітлення складного та кропіткого процесу його творчості. Дослідники літературної спадщини письменника в основному базуються на друкованих творах і мало використовують рукописний матеріал.

Ми розглянемо частину рукописів І. Франка в колекції державної публічної бібліотеки АН УРСР.

Велику цінність становить зошит[1], в якому записані дев'ять поезій, що ввійшли до збірки «Мій Ізмарагд»: «Ти брате любиш Русь», «Важке ярмо твоє, мій рідний краю», «Якби само великеє страждання», «Притча про нерозум», «Притча про красу», «Притча про смерть», «Притча про правдиву вартість», «Притча про піст», «Притча про приязнь», «Життє, страждання і спійманнє, і смерть, і муки, і прославленнє преподобного Селедія» та «Поема про білу сорочку».

Це здебільшого перші варіанти творів Франка, не вміщені у двадцятитомному виданні (Держлітвидав, 1950—1956 рр.) і не відомі дослідникам спадщини поета.

Ці поезії написані восени 1897 року. Важкий час переживав тоді Франко. Його цькували польські і українські шовіністи, австрійська цісарська влада. В цей же час його спіткала тяжка хвороба. Але хворий, знервований Ів. Франко продовжував невтомно працювати. Про твори із збірки «Мій Ізмарагд» поет говорить у передмові: «Я писав їх в темній кімнаті з зажмуреними, болючими очима»[2]. Тому не випадково на першій же сторінці зошита ми бачимо вірш «Ти, брате, любиш Русь», в якому поет гнівно виступає проти українських націоналістів, викриває їх облудний, брехливий, корисливий псевдопатріотизм.

---

[1] ДПБ АН УРСР, Відділ рукописів, № 1, 7444. (Усі вірші, коли немає інших посилань, взяті з цього зошита).

[2] І. Франко, Мій Ізмарагд, Львів, 1898, стор. IV.

Згодом у збірці «Давнє і нове» (1911 р.), що є другим виданням збірки «Мій Ізмарагд», Ів. Франко дав творові назву «Сідоглавому», вказавши цим, що мав тут на увазі лідера галицько-українських націоналістів Юліана Романчука[3].

У поезію «Важке ярмо твоє, мій рідний краю» Франко пізніше не вніс ніяких змін, у поезії «Якби само великеє страждання» зроблені незначні стилістичні виправлення[4].

Після цих віршів іде «Притча про нерозум». Вона ще не має заголовку і налічує всього 84 рядки, в той час, як друкований її текст має 92 рядки.

Настрій і поведінку стрільця, після того як, випустивши пташку, він почув, що разом з нею втратив велику перлину, в рукописному варіанті передано так:

Стрілець аж зойкнув з жалю:
А що ж я наробив,
Що так без застанови
Великий скарб згубив.
А потім мовив: «Пташко,
Пташиночка моя!
Вернись до мене! Буду
Тебе кормити я».

Пізніше автор дописує рядки, підсилюючи цим картину розпачу стрільця. Після рядка «Великий скарб згубив» вставлена така строфа:

І він підбіг під гілку
І скочив, що є сил,
Щоби спіймати пташку, —
Та ба, не має крил![5]

Створюється картина зміни настроїв: жаль за втраченим, розпач і далі — застосування хитрощів. Рядок «Тебе кормити я» замінено словами «Тобі за батька я». Інші зміни — тільки стилістична правка.

Робота над «Притчею про красу» показує, як Ів. Франко намагається повніше розкрити провідну ідею твору ощадним застосуванням мовно-стилістичних засобів. Про появу в саду Аглаї в рукописі сказано: «Аж Аглая нараз проти нього пройшла». У друкованому тексті цей рядок замінено на такий: «Бач, Аглая іде і очима стріля».

---

[3] У 20-томному виданні у примітках помилково — Ю. Романович (т. II, стор. 507).

[4] Про джерела поезій збірки «Мій Ізмарагд», про зміни, які вніс Ів. Франко в сюжети, запозичені з стародавніх рукописів, говорить О. Н. Мороз у роботі «До генези і джерел «Мого Ізмарагду» Ів. Франка» (Іван Франко, Статті і матеріали. Збірник перший, Львів, 1848, стор. 125). Але автор не згадує про існування рукописних варіантів, що дають можливість побачити, як шляхом наполегливої роботи над словом поет надає йому найбільшої виразності.

[5] І. Франко, Твори, т. II, стор. 91.

Логічно обумовленою стає вимога Аглаї возити її «на хребті» після того, як у текст внесені слова, з якими звертається до неї Арістотель:

На часок-волосок вволи волю мою, —
Чого хоч зажадай, для тебе я зроблю![6]

Описуючи появу Аглаї верхи на Арістотелі, для створення більш яскравої картини поет вживає фольклорно-казковий вираз «Що там сміху було, то й пером не списать», замість пасивного «то не трудно вгадать».

Не порушуючи розміру вірша і зберігаючи риму, автор відшліфовує деякі рядки, що здавались йому недосконалими. Так, у передостанньому рядку «Сам на собі я взнав» замінюється більш чітким «Се я сам досвідив».

Використавши відому йому з численних списків романа «Варлаам і Іоасаф» «Притчу про смертну трубу і чотири скриньки», Франко створює «Притчу про смерть» і «Притчу про правдиву вартість».

У зошиті вони записані поряд, як один твір. Очевидно, спочатку це була одна притча, яка пізніше поділена на дві. За справедливість цього припущення говорить ціла низка спільних рис, що поєднують обидва твори. Починаються вони одним рядком: «Асока цар премудрий, милосердий». У першому варіанті це було звичайне для багатьох поезій Франка повторення при переході від одної частини розповіді до іншої. Написані твори одним розміром — п'ятистопним ямбом, строфами з різною кількістю рядків. Нарешті, цар як головна дійова особа в обох притчах має ім'я Асока, внесене в текст притчі І. Франком (у романі «Варлаам і Іоасаф» ім'я царя не згадувалось зовсім). Після розділу притчі про Асоку стало два окремих твори із спільною головною дієвою особою.

Значних змін у друкованому тексті цих творів нема, автор лише виправляє деяку недоопрацьованість.

Найбільших змін зазнала «Притча про піст». Рукописний варіант притчі є наслідком одного з перших етапів роботи. Детально розроблений сюжет викладено п'ятистопним ямбом, білим віршем.

Раз цар один на ловах заблудився
Посеред гір і не було нікого
При нім окрім хлопчини руженосця.
Ізголоднів той цар, і сів обідать,
Та щось не йшла йому до рота страва,
Бо він привик обідати не сам,
А серед шуму-гамору дворян
Говорить цар до хлопця руженосця:
Піди поклич мені кого знайдеш,
Щоб зо мною сів обід обідать.

---

[6] І. Франко, Твори, т. 11, стор. 84. У рукописному варіанті ці рядки відсутні.

Побіг хлопчина, пастуха веде,
Що стадо пас у близькій полонині,
Здоров був брате, цар йому сказав
Ходи, сідай обідати зо мною,
Бо не привик я їісти сам один.
Здоров був царю, — відповів пастух, —
З тобою я обідати не можу,
Бо запросив мене на свій обід
Ще старший цар від тебе. Що за цар?
Здивований спитав його володар.
Сам Бог, пастух з поклоном відмовляє.
Я піст держу сьогодні, царю мій.
Га, добре діло, — мовив цар, — та всеж
Для мене се зроби, зломай свій піст.
Обідай враз зо мною, а свій піст
Відпостиш завтра. — Я готов мій царю
Зробити се, лиш при одній умові:
Поруку вірну дай міні, що я
Дожду до завтра і переживу
Те завтра й буду міг сповнити.
Те, що сьогодні Богу обіцяв!
І вдарили царя по серцю ті
Слова і пастуху він покорився
І мовив «Правду мовиш сину мій
Не годен я тобі поруки дати
Іди й сповняй свій заповіт як знаєш».
Пастух пішов, а цар погодувавши
Хлопчину руженосця та не їівши,
Не пивши сам подався в город свій.[7]

Зіставлення рукописного тексту з друкованим дає можливість простежити творчий процес на наступному етапі. Автор викреслює ті відомості, які або не додають до змісту нічого нового, або суперечать ідеї твору. Так, викреслені рядки про те, що цар сів обідати, що він послав хлопчину, щоб той привів кого-небудь, а також слова «і пастуху він покорився». Твір виграв від цього скорочення, бо дія в ньому розгортається тепер швидше. Не затримуючи уваги читача на другорядних моментах, автор підкреслює головне, створює картину, в якій немає зайвих деталей. Зміна кінцівки твору має на меті загострити сатиру на панівну верхівку суспільства з її примхами та зовнішньою релігійністю. В останньому варіанті цар не годує хлопчину і не іде до міста голодний, а сідає снідати сам. «Пастух пішов, а цар сів сам снідать»[8].

Зовсім перероблено і форму твору: білий вірш замінюється терцинами. Ритмічний лад вірша посилюється впорядкуванням чергування неоднорідних клаузул. Якщо в першому варіанті вони чергуються без закономірності, то в другому або вся строфа має однакові клаузули, або тільки перший

---

[7] Тут і в інших випадках текст подано з дотриманням орфографії і пунктуації рукопису.

[8] І. Франко, Твори, т. 11, стор. 94.

і останній рядки. У другому варіанті виправлено стиль та усунено зайві переноси, що послаблювали ритміку вірша.

Рукопис «Притчі про піст» дає можливість простежити творчий процес у всій його послідовності.

Багато говорить нам і робота Ів. Франка над рукописом «Притчі про приязнь». Вимогливо переглядає автор текст, намагаючись повніше розкрити зміст образів твору, вдосконалити форму.

В рукописному тексті юнак, який хоче заховатися у свого друга, одержує таку відповідь:

Адже коли тебе почнуть шукать,
То де ж підуть насамперед? Сюди!
То й я як спільник твій прийму біди.

Ці слова не характеризують лицемірного «друга», він наче просить пробачення. Тому у друкованому варіанті його відповідь звучить так: «Бо знають, що я друг твій! Геть іди»[9].

Зазнали зміни і такі рядки:

Рятуйте, дядьку! Я людину вбив,
Ось труп та вже і шуму наробив
У місті десь погоня вже жене.

З такими словами юнак звертається до друга свого батька. Непослідовність, уривчастість мови створює враження схвильованості. Так могла б говорити людина, яка дійсно шукає порятунку. Але герой притчі лише перевіряє своїх друзів, тому в друкованому тексті ці рядки перероблено:

Рятуйте, дядьку! Я людину вбив,
Та вже й у місті шуму наробив!
Ось труп! Там десь погоня вже жене
Ой пробі, скрийте трупа і мене![10]

До останнього варіанту внесені рядки, що повніше розкривають поведінку друга батька:

Старий живенько замки відкрутив
І з міхом парубка в свій двір пустив.[11]

Зразу ж після «Притчі про приязнь» записана строфа, де поет славить щиру жіночу душу. Пізніше ця строфа стала другою половиною XII вірша циклу «Перенетікон» збірки «Мій Ізмарагд».

Ці думки ширше розвинені у «Поемі про білу сорочку», написаній тієї ж осені. Рукопис — первісний варіант, дуже відмінний від друкованого тексту, він досі неопублікований, про нього навіть не згадується ні в роботах про творчість Ів. Франка, ні в двадцятитомному виданні творів поета.

---

[9] І. Франко, Твори, т. 11, стор. 86.
[10] Там же, стор. 86—87.
[11] Там же. У рукописі ці рядки відсутні.

Як довідуємося з передмови до другого видання поеми, вона створена під враженням хорватської пісні «Aleksander», яка на думку дослідника Ф. Курелаца перекладена з німецької мови.[12] Франко майже точно дотримується сюжету цієї пісні, доповнюючи її мотивами української народної творчості. На відміну від тексту пісні в «Поемі про білу сорочку» поглиблені характеристики дійових осіб. Зокрема виразнішим стає образ Юліани.

Ці риси позначились уже і в першому варіанті поеми, але в другому вони розроблені значно ширше.

В рукописному варіанті мати Олександра засмучена «зрадою» Юліани:

Подалася мати у покої
І вертає за малую хвилю
Олександре, сину мій коханий,
Всі покої я перешукала
Та немає в жоднім Юліани.

В останньому тексті — це енергійна, палаюча гнівом жінка. Її поведінкою керує вже не тільки страждання, але й злість і бажання довести винуватість Юліани. Тепер цей уривок звучить так:

Поспішає стара мати живо,
Ще живіше за гостей вернула
І говорить голосно до сина:
«Дармо, сину, замки розбивати!
Всі покої я перешукала
Та немає в жоднім Юліани
Видно знає — чим та пахне справа
Іще ніччю навтеки вдалася».[13]

Перший, рукописний варіант в окремих деталях ближчий до тексту хорватської пісні. У рукописі є ще згадка про половину сорочки, яку бере Юліана в Олександра для того, щоб потім довести, що це вона визволила його з неволі.

Не кажи так Олександре брате
Коли вірна тобі твоя жінка
Гріх би мав ти її покинути
Як у тебе [ ] одного
Дай міні своєї пів сорочки
Щоб я знак мав в монастирі твій
Що тебе я визволив з неволі
Радо сеє вволив Олександр
Півсорочки своєї відрізав
І чернець сховав її до себе.

---

[12] Див. Fran Kurelac, Jačke ili narodne pěssme prostoga i neprostoga nuka hrvatskoga, Zagreb, 1871, стор. 138—147. Цікаво відзначити, що в староіндійській літературі є легенда, сюжетно подібна до мотивів, розроблюваних у поемі. Докладніше про це див.: «Легенды о Кришну», т. I, Лалу Джи лал, Прем Сагар, М.—Л., 1937, стор. 186.

[13] І. Франко, Твори, т. 11, стор. 332—333.

Якщо в першому варіанті кінцівка була такою ж стислою, як і в пісні, то при обробці поет створює драматичну сцену, в якій глибше розкриваються почуття героїв.

Але в дечому автор при остаточній обробці повертається до першоджерела. Наприклад, у рукописі султан зустрічає Галанбега, який повертається від Юліани і запитує про його успіхи:

Прибуває Галанбег у місто,
То султан його до себе кличе.
І вітає щирими словами
О мій вірний беже Галамбеже,
Як щастилося тобі в дорозі,
Як сповнив ти мою волю в Відні?

Але запитання про успіхи, яке часто зустрічається в народній творчості, тут логічно не обумовлене, бо біла сорочка Олександра свідчить про невдачу Галанбега.

У другому варіанті, як і в хорватському тексті, султан висміює невдачу свого посланця.

Прибуває Галамбег у місто,
Та Осман його до себе кличе
І здалека сміхом зустрічає:
«Галамбеже, витязю мій вірний,
Знать тобі не дуже пощастило,
Не здобув у Відні ти побіди,
Срібла-злота заслужить не здужав,
Ані мого коня вороного!
Ще сорочка в Олександра біла,
Ні крихітки не забрукалася».[14]

У відповіді Галамбег, пояснюючи причину своєї невдачі, дає характеристику Юліани. В рукописному варіанті ця характеристика така ж стисла, як і в пісні:

Та я в Відні не зробив нічого
Непохитна Олександра жінка
А розумна, що нема їй пари
А що гарна то й не розповісти.

У друкованому варіанті Галамбег багато і палко говорить про Юліану і тим викликає зауваження султана:

Ой мій друже, беже Галамбеже,
Справді диво мусило там статься,
Що тебе поетом і зробило![15]

Після внесення цих змін стає зрозумілим рішення султана відпустити Олександра заради його дружини.

Імена героїв в усіх трьох текстах збігаються, крім імені султана. У хорватській пісні він зветься Магомет, у рукописному варіанті — просто султан, а в друкованому — Осман.

---

[14] І. Франко, Твори, т. 11, стор. 324.
[15] Там же, стор. 325.

Франко вмотивовує окремі сюжетні елементи, намагається глибше розкрити образи, виправити строфи.

Поема в хорватському варіанті написана коломийковим розміром, але без рими. Ів. Франко пише свою поему п'ятистопним хореєм, білим віршем.

Серед притч у зошиті записана сатирична легенда «Життє і страждання, і спійманнє, і смерть, і муки, і прославленє преподобного Селедія», що вміщена в розділі «Легенди» збірки «Мій Ізмарагд». Це єдиний твір у згаданому зошиті, що вже в першому варіанті має назву.

Робота над текстом іде в кількох напрямах. Вдосконалюючи форму, поет конкретизує образ, створює оригінальну сатиричну характеристику. Прикладом такої переробки може бути строфа:

Важке зітханнє, се була
Його мольба глубока,
Весь вік рота не закрив(ав)
Не зажмурив і ока.

Заміною двох останніх рядків автор поглиблює зміст. У друкованому варіанті читаємо:

Весь вік прожив зітхаючи,
Не зажмуривши ока.[16]

Селедій не просто не закривав рота, а весь вік провів у молитвах бо зітхання — «Се була його мольба глубока».

Разом з тим поліпшується і форма вірша, стає стрункішою. У першому ж рядку, який у рукописі звучав так: «Скривати царську таїну», — незначною перестановкою слів автор уникає штучної граматичної форми слова, яка була необхідна, щоб зберегти віршований розмір. У рядку «Скривати тайну царськую» склад, якого бракувало для 5-стопного ямбу, вноситься за рахунок іншого слова, а перестановка слів потрібна для того, щоб наголошені склади збігалися з наголосами слів.

Аналогічна заміна і в останньому рядку сьомої строфи:

Для дужшої покути пив
Солену морську воду.

Перестановкою слів «Морську, солену воду» Ів. Франко уникнув штучного наголосу, що знижував художність вірша.

Цілком перероблено чотирнадцяту строфу:

Король безбожний крикнув:
Живіт йому розтяти
І викидати всі кишки
Нутро все вимотати.

---

[16] І. Франко, Твори, т. 11, стор. 104.

У друкованому тексті вона виглядає зовсім інакше:

То цар безбожний крикнув: «Гей!
Беріть його, тримайте!
Йому живіт живцем поріть,
З його нутро мотайте!»[17]

Цілий ряд змін у тексті говорить про бажання Ів. Франка підсилити сатиричний елемент. Починаючи розповідь про Селедія, автор у першому варіанті говорить: «Бажаю сповістити вам», але потім замінює слово «сповістити» словом «оспівати». Урочистий вираз «оспівати», коли мова йде про життя оселедця, підсилює комічний ефект.

Загостренню сатиричного ефекту служить і внесена в друкований варіант строфа, в якій Селедій обіцяє рай голодним русинам:

Як їх патрон я відчинять
Їм буду неба брами,
Пісний Селедій рай знайду
З пісними Русинами.[18]

Стилізуючи мову Селедія під мову служителя церкви, Франко змінює останній рядок 22-ї строфи, де Селедій закликає русинів постити. Тепер строфа кінчається так: «І ждуть святої паски», замість «І ждуть ковбас і паски».

Наведені приклади дають уявлення про те, як письменник намагався все повніше розкрити образи та ідею твору, вдосконалити форму, як відбирав ті сюжетні елементи, які служать цій меті, як усував зайві деталі, домагався стислості виразу тощо.

---

[17] І. Франко, Твори, т. 11, стор. 105.
[18] Там же, стор. 106. У рукописі ці рядки відсутні.

І. СІРАК

МІСЦЕ І. ФРАНКА У РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ДОРЕВОЛЮЦІЙНОГО ОПОВІДАННЯ

В історії українського оповідання І. Франко мав, звичайно, і своїх попередників, і наступників. На письменника, який так жваво цікавився творами літератур різних народів, не могла не вплинути українська, російська і вся зарубіжна новелістика.

Варто простежити характерні риси оповідань тих українських письменників, які відіграли роль попередників І. Франка в історії рідної літератури, і замислитися над питанням про місце І. Франка в історії українського дореволюційного оповідання.

Хоч обрана тема нова і майже досі не опрацьована, однак до неї можна знайти багато цікавого матеріалу.[1]

При висвітленні історії українського оповідання як жанру, природно, виникає питання, чи існує якась відмінність між оповіданням і новелою. Воно досі цікавить літературознавців, його зачіпав І. Франко. Його висловлювання про тих чи інших українських прозаїків допомагають нам і тепер краще уявити специфіку оповідання і новели.

На нашу думку, в новелі, коли її порівняти з оповіданням, де події, як правило, змальовуються ширше і розгортаються поступово, в хронологічному, «протоколярному» порядку (вислів І. Франка), цей порядок може порушуватись. Такі елементи новели, як зав'язка, кульмінація та розв'язка, можуть, так би мовити, переміщатись. Сюжет новели має тенденцію до скорочення в часі, а тому він більш динамічний, напруже-

[1] Див. О. Белецкий, Украинская классическая проза (в кн. «Украинские повести и рассказы», т. I, ГИХЛ, М., 1954); Д. Чалый, Становлення реалізму в українській літературі. Перша половина 19 ст., К., 1956; А. Крутікова, Гоголь та українська література (30—80 рр. 19 ст.), К., 1957; О. Засенко. «Народні оповідання» Марка Вовчка і їх місце в історії української літератури (в кн. «Марко Вовчок. Статті і дослідження», К., 1957).

ний і здебільшого має несподівану розв'язку. Крім того, автор новели приділяє головну увагу змалюванню життєвих явищ чи подій крізь призму настроїв і переживань своїх героїв — «крізь призму їх душі», а це надає їй особливого ліричного забарвлення, якоїсь особливої задушевності.

Українське оповідання, взявши початок з цілющих джерел народної творчості, запозичило в неї поетичність вислову, гумор і сатиру, демократичну тенденцію, волелюбний пафос, мотиви і теми, зв'язані з боротьбою трудящих проти гнобителів. В історії української дожовтневої літератури воно розвивалось під пером Г. Квітки-Основ'яненка, М. Вовчка, І. Нечуя-Левицького, П. Мирного, І. Франка, М. Коцюбинського, В. Стефаника та багатьох інших. На небувалу височінь піднялось воно в наш час завдяки творчості українських радянських письменників.

«Малоросійські повісті» (1834 р.) Г. Квітки-Основ'яненка справедливо вважають ранньою ластівкою на полі української прози. Його талант, високо оцінений українською і російською прогресивною критикою, проявився також в оповіданнях, які докладним, поетичним описом народного побуту є наче першою на Україні енциклопедією фольклору та етнографії.

Своєю тематикою, образами, мовно-стилістичними засобами оповідання Г. Квітки-Основ'яненка тісно пов'язані з українською народною словесністю. Їх автор залюбки вдається до зменшених і пестливих форм, народнопоетичних епітетів, порівнянь, до прислів'їв і приказок. У нього надмірна чутливість, поєднана з народним гумором. Мотиви, сюжети, образи казок, легенд, повір'я, народну фантастику він переплітає реалістичними картинами, сценами, епізодами. Герої його оповідань змальовані на широкому реалістичному побутовому тлі.

Сучасна радянська критична література про Квітку-Основ'яненка відзначає його надзвичайну увагу до всього зовнішнього, до біографічних деталей героїв, до широких описів природи, звичаїв, і справедливо дорікає, що йому не вдалось глибше змалювати характери людей і відтворити їх внутрішній світ.[2] І в цьому вона перегукується з дореволюційним літературознавством.

Ще В. Бєлінський зауважував, що героям Г. Квітки бракує яскраво виявлених рис індивідуальності[3]. Квітка був не

---

[2] Див. О. І. Білецький, Українська проза першої половини 19 ст. (від Г. Квітки до прози «Основи»), у книзі: О. І. Білецький, Від давнини до сучасності, К., 1960, стор. 231—282.

[3] В. Белинский, Полное собрание сочинений в 12-и томах, т. IV, СПБ, 1903, стор. 75.

скупий на слова, він впадав іноді в багатослів'я, забуваючи, як писав І. Франко, про те, що часом одним вдалим словом можна викликати в читача і відповідний настрій, і певні почуття.[4]

У Квітки-Основ'яненка ми вперше в українській літературі зустрічаємося з оповіданням, в якому розповідь ведеться від першої особи, від імені вигаданого розповідача. Розповідачем у Квітки фактично є сам письменник, з властивим йому ліберально-консервативним світоглядом. Він любить і посмішити читача («Салдатський патрет», «Пархімове снідання», «Підбрехач», «На пущання, як зав'язано»), і повчити його. У своїх творах письменник завжди намагався ставити морально-етичні питання. Кожен крок своїх героїв він старався пояснити, прокоментувати в дусі релігійної дидактики.

Реалістичні тенденції в оповіданнях і повістях Г. Квітки виявляються у змалюванні ним буденних подій, позбавлених будь-якої незвичайності, в зображенні рядових людей — представників селянського та міщанського середовища, в розповіді від імені рядової, нічим не помітної, хіба тільки своєю дотепною розповіддю, людини. А це змушувало письменника на описані явища дивитись очима особи з демократичного середовища, перевтілюватися в неї, поділяти її погляди тощо.

Українські «повісті» Квітки забарвлені дотепним гумором, який ішов від традицій чи то народної творчості, чи літературного бурлеску. Часом якесь народне прислів'я, цікавий анекдот давали поштовх його творчій уяві, організовували гумористичний сюжет його оповідань, дозволяли дотепно їх закінчити («Салдатський патрет», «Пархімове снідання», «Підбрехач», «На пущання, як зав'язано»).

Гумористичний характер має не тільки фабульно-сюжетна основа його оповідань, а й стиль мови оповідача, наївний своєю безпосередністю, добродушний. Розповідь переривається часто вставними епізодами, раптовими асоціаціями, емоційними запитаннями і вигуками. Натяки, недомовленості, навмисні пригадування, прямі чи посередні звертання до уявних слухачів або співрозмовників — все це створює в оповіданнях Квітки ілюзію справжньої фамільярної розмови в гурті сусідів-односельчан чи давніх хороших приятелів, зачаровує читачів («Салдатський патрет»).

Невипадково І. Франко в статті «Bel parlar gentile» (ЛНВ, 1906 р., т. 33) з цього приводу писав, що Г. Квітка вмів майстерно передавати характер селянських розмов — їх захоплений епічний тон, барвисту мозаїку розповідей, а в іншій статті — «Літературна мова і діалекти» (ЛНВ, 1907, т. 27,

---

[4] І. Франко, Твори, т. 16, стор. 269.

кн. 2) — навіть радив письменникам виробляти свою літературну мову не тільки на основі творів Т. Шевченка, М. Вовчка, І. Левицького та П. Мирного, але й Г. Квітки-Основ'яненка.

Кілька слів варто сказати і про «Рассказы пирятинца» (1837 р.) Є. Гребінки. Тематично вони тісно зв'язані з українським фольклором, з його фантастикою та романтикою; в них бринять, хоч і слабо, деякі соціальні тони (нещасливе кохання бідного парубка, який полюбив дочку багатого пана — в «Двійнику»), наявні мотиви народного переказу про бузину, що викриває братовбивцю («Страшний звір»), про розбійників («Телепень»), мотиви легенд про походження небесних світил («Місяць і сонце»), картини з українського побуту («Потапова неділя») тощо.

В оповіданнях Є. Гребінки — невимушений, фамільярно-комічний або ліро-епічний тон оповіді («Двійник», «Місяць і сонце»), фантастично-романтичні пейзажі («Страшний звір»). Правда, Є. Гребінці не завжди вдавалось досягти рівня своїх літературних сучасників (М. Гоголя та Г. Квітки-Основ'яненка): у його творах зустрічаються навіть солоденькі сентиментально-ідилічні сценки з сільського побуту, які, як відомо, різко критикував В. Белінський. Є в них іноді не дуже майстерна, фальшива стилізація під мову селянина.

Але в цілому твори Є. Гребінки подобалися читачам за їх теплий, сумний гумор, любов до народної казки, легенди, пісні, співчутливе ставлення до долі «маленької людини».

Ми не випадково докладніше зупинялись на характеристиці творчої манери Г. Квітки-Основ'яненка. Він виробив деякі традиційні засоби, сліди яких зустрінемо у творчості наступних українських письменників, зокрема у Марка Вовчка, Ю. Федьковича, О. Стороженка, П. Куліша, Г. Барвінок, навіть у деяких ранніх оповіданнях І. Франка («Два приятелі»).

Перлиною західноукраїнської прози другої половини 30-х років минулого століття можна вважати романтичне оповідання М. Шашкевича «Олена», вперше надруковане в «Русалці Дністровій» (1837 р.). М. Шашкевич — поет і прозаїк, виступив у західноукраїнській літературі як письменник-новатор. Він сміливо боровся проти церковних, політичних і соціальних традицій, які панували в тогочасному культурному і суспільному житті Галичини.

Творчість М. Шашкевича, як писав І. Франко в «Критичних письмах о галицькій інтелігенції», «якраз ударила від одного маху на всі три точки. Вона поставила і обговорювала предмети зовсім світські, зовсім не обняті тісним церковним світоглядом, — обговорювала їх зовсім не так, як би сього жадали церковники, — ба навіть у письмі і правопису відбіг-

ла від старої традиції, — значить, рішучо встала проти літературно-церковного авторитету».[5]

Його захист простолюддя найвиразніше виявився в казково-романтичному оповіданні «Олена», в якому він з захопленням змальовує опришків-бунтарів і перший у західноукраїнській літературі насмілюється зобразити панів як жорстоких розпусників та показати зовсім не ідилічні відносини між селянами і поміщиками, виправдати народний протест проти панської неволі.

Кращі традиції М. Шашкевича-прозаїка продовжували в західноукраїнській новелістиці М. Устиянович, який намагався розробляти романтичні сюжети («Месть верховинця», «Страстний четвер»), та Ю. Федькович.

Наступним етапом в розвитку українського оповідання у бік критичного реалізму, зростання демократичної ідейності та високої художньої майстерності були «Народні оповідання» Марка Вовчка. В них, за словами І. Франка, без фальшивих, сентиментальних прикрас змальовано будні селянського життя, «з дрібними та малозначущими пригодами, які не поодиноко, але в загальній сумі складаються на ту невдержиму ваготу, під котрою стогне робочий люд».[6] В українській літературі оповідання М. Вовчка, як поезії і повісті Т. Шевченка, вперше розкрили страшні болячки кріпосного ладу, «дали читачеві змогу глибше зазирнути в душу селянина»,[7] були «найвиразнішим тоді українським протестом проти кріпосництва».[8] У них засуджено не тільки антинародну суть кріпацтва, але викрито навіть його залишки в усьому — і в громадському житті, і в побуті.

Як І. Тургенєв у російському оповіданні, Марко Вовчок в українському підняла тему емансипації трудового народу, зокрема найбільш поневоленого в ті часи жіноцтва.

Вона надала слово жінці і говорила від її імені. Її героїні розповідають про те, що самі пережили, або як страждали близькі їм люди. Вони були скупі на слова, розповідаючи про своє чи чуже горе.

Розповіді персонажів М. Вовчок не переривала своїми сентенціями і моралізуваннями, довшими описами чи роздумами. Вона, як це помітив ще Д. Писарєв,[9] передавала свої авторські права простому оповідачеві, який говорив стисло, задушевно, з глибоким переживанням і чарівною наївністю, пере-

---

[5] І. Франко, Твори, т. 16, стор. 36.

[6] І. Франко, Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р., Львів, 1955, стор. 141.

[7] І. Франко, Твори, т. 17, стор. 20.

[8] І. Франко, Літературно-критичні статті, К., 1950, стор. 374.

[9] Д. Писарєв, Літературно-критичні статті, К., 1953, стор. 4.

сипаючи свою мову народними приказками, прислів'ями, емоційними окликами, запитаннями.

Незважаючи на те, що в оповіданнях М. Вовчка мова йде про трагічні конфлікти, сюжет розвивається спокійно, без несподіваних розв'язок.

Кожне з оповідань М. Вовчка складається з трьох окреслених у часі композиційних елементів: 1) короткої експозиції — екскурсу в передісторію героїв, найчастіше в змалювання дитинства персонажів; 2) самої історії, викладеної, як правило, у хронологічній послідовності; 3) лаконічного епілогу — повідомлення про те, чим закінчилась якась історія, якийсь випадок у житті героя.

Говорячи про манеру розповіді в оповіданнях Марка Вовчка, згадаємо, що ми вже зустрічалися з явищем, відомим ще з творів Г. Квітки-Основ'яненка, коли письменник надає слово своїм героям, говорить устами оповідача. Марко Вовчок не знехтувала таким засобом свого попередника — передавати слово героєві, але тільки до певної міри. Оповідач Марка Вовчка не моралізує, не повчає інших, як у Квітки. Він не намагається показати свою вищість над простолюдином, а розповідає, «як простий очевидець, близький до зображених осіб своїм світовідчуванням, освітою, поділяє їх простодушні вірування і забобони, співчуває їх горю і радості», і тому-то читач «ніде не бачить особи автора».[10]

Проте, за слушним зауваженням М. Берштейна, «автор тільки на перший погляд стоїть осторонь, а насправді скрізь і у всьому чути його власний голос, биття його серця — чи в розповіді про трагічну долю кріпачки Одарки з однойменного оповідання, чи в гнівному викритті панів у творі «Козачка».[11]

Авторська інтонація, його ліризм відчувається і в змісті, і у формі оповідань.

Вже Т. Шевченко помітив особливу лагідність, глибоку щирість, хвилюючу задушевність, печаль, чарівну ніжність М. Вовчка і разом з тим почув у її творах голос мужнього борця-протестанта проти всякого гноблення. Саме за це він і називав її «кротким пророком» та «обличителем жестоких людей неситих».

У противагу до Квітки-Основ'яненка М. Вовчок не обмежується змалюванням зовнішності своїх героїв, а проникає в їх психологію. Хоч становище, в яке часто потрапляють її герої, трагічне, вони не втрачають своєї любові до життя, оптимізму.

---

[10] Д. Писарєв, Літературно-критичні статті, К., 1953, стор. 4.

[11] М. Берштейн, Марко Вовчок в критиці (у кн. «Марко Вовчок в критиці», К., 1955, стор. 15).

Зате пани, показані в безпосередніх відносинах з народом, завжди виявляють душевне спустошення, цинізм, аморальність, жорстокість.

«Високооригінальний, — як його назвав І. Франко, — талант М. Вовчка»,[12] викликав сильний і широкий резонанс в українській літературі наступних десятиліть, не виключаючи творчості Ю. Федьковича, І. Нечуя-Левицького, П. Мирного. Далекий відгомін поезії «Народних оповідань» М. Вовчка чути і в оповіданнях І. Франка («На роботі», «Добрий заробок», «Хлопська комісія», «Ліси і пасовиська»), в яких блискуче застосовано розповідь від імені героя — представника народу.

З творів письменників, що виступали на сторінках «Основи», найбільшу групу становлять етнографічно-побутові оповідання О. Стороженка, Г. Барвінок та П. Куліша.

О. Стороженко, розпочавши літературну діяльність в «Основі» (1861—1862 рр.), у 1863 р. в Петербурзі видав двохтомник «Українських оповідань» і зарекомендував себе як талановитий оповідач-анекдотист, що добре володів українською мовою. Однак відсутність «вищої освіти і життєві обставини не позволили йому виробити собі на стільки ідейного способу думання і на стільки глибокого розуміння людського життя, щоб із талановитого анектодиста він міг зробитися дійсним художником».[13]

У нього ще наявна Квітчина манера починати твір якоюсь сентенцією. На неї часто вказує сама назва твору, а сюжет ніби підпорядковується її художньому розкриттю, доказові її життєвої вірності. Створюється враження, ніби для розшифрування кожної приказки автор знаходить якийсь життєвий випадок, гумористичний епізод («Вчи лінивого не молотом, а голодом», «Лучше нехай буде злий, ніж дурний», «Розумний бреше, щоб правду добути»).

Деякі оповідання Стороженка мають казкові елементи («Дурень»), інші нагадують стенограму розповідей («Три сестри»), ще інші — дорожні нотатки, замітки (цикл «З народних уст»). Вони відзначаються дотепом, інтригуючим сюжетом, несподіваною розв'язкою. Нотки критики деяких негативних сторін дійсності виражаються найчастіше через гумористичні натяки, жарти («Не в добрий час», «Голка», «Вуси»).

Тематикою, образною системою оповідання О. Стороженка дуже близькі до народної творчості, зокрема до легенд і переказів про відьом, чортів («Жонатий чорт», «Закоханий чорт»). Переплітанням фантастики з реальністю ці оповідан-

[12] І. Франко, Русько-українська література, Чернівці, 1898, стор. 16.
[13] І. Франко, Нарис історії українсько-руської літератури, Львів, 1910, стор. 193.

ня до деякої міри нагадують гоголівські «Вечори на хуторі біля Диканьки», хоч і позбавлені гоголівської уяви. На відміну від Гоголя, в оповіданнях О. Стороженка майже немає ліризму, а їх герої позбавлені психологічної характеристики. Крім того, оповідач у творах Стороженка—романтична, мрійлива, релігійна людина, яка занадто сумує за минулим і занадто покірлива.

Мораль багатьох оповідань О. Стороженка консервативна, реакційна. Авторські сентенції — «Краще злий, ніж дурний» («Лучше нехай буде злий, ніж дурний»), «Коли бог дасть, то і в вікно подасть», «Не завидуй щастю і багатству інших» («Скарб») — служили виправданню самодержавно-поміщицького гноблення. Автор ідеалізував відносини між поміщиками і підданими, протиставляючи окремим «недобрим людям» благотворну діяльність маси «добрих панів», «справедливих» адміністраторів («Сусіди»).

Представників народу Стороженко змальовував у переважній більшості як занадто релігійних, богобоязливих, смиренних, а іноді як недотепних «мужиків», що розгублювалися і робили багато дурниць («Не в добрий час»).

За вдалим спостереженням Д. Чалого,[14] такі твори Стороженка, як «Се така баба, що чорт їй на махових вилах чоботи оддав», «Закоханий чорт» та інші споріднені навіть з церковно-релігійною, житійною літературою (у першому бачимо варіант житійного сюжету про спокушання людини дияволом, в другому — спасіння грішниці святим пустельником).

Певну «літературну вартість»[15] мають також оповідання П. Куліша. Вони присвячені змалюванню побуту, кохання («Гордовита пара», «Дівоче серце»), гайдамацьких рухів («Мартин Гак»), відносин між поміщиками і трудовим народом («Орися»).

Ідейна вартість оповідань П. Куліша — невисока. Письменник сумує за козацьким минулим, протиставляючи його сучасному, малює ідилії у відносинах між панами і селянами, опльовує гайдамаччину.

Для його оповідань характерна романтична піднесеність: тут і схвильована мова оповідача, і «незвичайні» портрети героїв, і серпанок таємничості при згадці про їх минуле, гіперболізація любовних почуттів персонажів тощо.

П. Куліш, як правило, змальовував ідеальних українських панів. Якою далекою до трагічного становища Олесі — героїні оповідання М. Вовчка «Козачка» — є доля Олени за оповіданням П. Куліша «Дівоче серце»!

---

[14] Д. Чалий, Становлення реалізму в українській літературі. Перша половина 19 ст., К., 1956.

[15] І. Франко, Нарис історії українсько-руської літератури, стор. 124.

Ганну Барвінок справедливо вважають представником «етнографічного реалізму» в українській новелістиці середини 19 ст. Наслідуючи зовнішні художні особливості М. Вовчка, вона, як і її чоловік П. Куліш, кріпосницьку дійсність змальовувала в рожевому світлі («Восени літо», «Сирітський жаль») і згладжувала класові суперечності.

Долю людини вона не зв'язувала з суспільними умовами життя, а пояснювала особистими якостями людини — працьовитістю, чесністю, щирістю тощо. Фольклорні елементи її оповідань не вростають органічно в текст, а скоріше лежать на поверхні. Її оповідання надто розтягнені, перевантажені побутовими описами та етнографічними деталями, її герої багатослівні.

З прогресивних письменників, що виступали в «Основі», слід згадати Д. Мордовцева. Такі його оповідання, як «Дзвонар» або «Салдатка», не складні, щирі і свідчать про спробу автора подолати стару сентиментально-ідилічну традицію в змалюванні народного життя. Ідейно вони в дечому нагадують викривальний пафос творів Т. Шевченка і Марка Вовчка.

Стилістично оповідання Д. Мордовцева близькі до народної творчості: в них мелодійна мова, задушевна розповідь, непідкупний ліризм, тут і народні прислів'я, приказки, повір'я. Манера розповіді від першої особи дає можливість письменникові з народних позицій оцінювати змальовувані життєві явища, показувати суперечності кріпосницької дійсності.

Одним з найкращих майстрів оповідання в західноукраїнській літературі дофранківського періоду справедливо вважають Ю. Федьковича. В його прозі помітний вплив і Г. Квітки-Основ'яненка, і досягнення Марка Вовчка. Ще Леся Українка влучно визначила його індивідуальний стиль: народність, схвильованість, любов до людей і природи, легку ідеалізацію дійсності. Вважаючи Ю. Федьковича найталановитішим стилістом, Л. Українка разом з тим не закривала очей і на деякі слабші сторони його таланту, зокрема на його сентиментальність та етнографізм, пристрасть до змалювання декоративної сторони народного життя.

Тематичний діапазон оповідань Ю. Федьковича нешироκий. Він залюбки змальовує любовні конфлікти («Серце не навчити», «Хто винен», «Люба згуба», «Таліянка», «Побратим»).

У деяких пізніших творах («Штефан Славич», «Сафат Зінич», «Дністрові кручі», «Безталанне кохання») трагедію закоханих Федькович ставить уже на соціально-класовий грунт, вмотивовує майновою нерівністю, рекрутчиною, силуваним шлюбом за багатія-нелюба, сильніше висвітлює класове розшарування гуцульського села.

Федькович уміє зобразити у прозі гордий, волелюбний, духовно сильний народ карпатських полонин. Народна маса в нього не пасивна, а вольова, готова навіть із зброєю виступити на захист своєї честі, скривджених і принижених. Як і Шевченко, Федькович не втрачав віри у визвольні сили народних мас.

Конфлікти в оповіданнях Ю. Федьковича завжди проходять бурхливо, вони гострі і закінчуються несподівано трагічно.

Манера розповіді в оповіданнях Федьковича нагадує манеру М. Вовчка, тільки є в ній та відмінність, що в автора «Народних оповідань» здебільшого говорять жінки та дівчата, у буковинського письменника — парубки та чоловіки.

Як і М. Вовчок, М. Федькович вдається в невеличкі екскурси в минуле своїх героїв, використовує народнопоетичні засоби, а в дусі Г. Квітки-Основ'яненка описує різні обрядові церемонії.

Оповідання і невеличкі повісті Федьковича — це своєрідний гімн волелюбним гуцулам, їх чесності і вірності у дружбі та коханні, це гімн вічнозеленій, чудесній гуцульській природі.

Новий, третій, етап у розвитку українського класичного оповідання представлений творчістю І. Нечуя-Левицького та П. Мирного.

Ці письменники, за словами І. Франка, поважно вивчали економічні та соціальні явища, боротьбу за самовизначення людської особи.[16]

І. Нечуй-Левицький та П. Мирний — першорядні епічні таланти, гострі спостерігачі, іноді і судді. Вони стежили за ходом подій з життя героїв, завжди виявляли своє ставлення до них «чи то довгими описами від свого лиця, чи рефлексіями та іншим способом».[17]

Нечуй-Левицький завжди намагався змальованим персонажам дати якнайповніше етнографічне обрамлення, що рідднить його з Квіткою-Основ'яненком. Однак описи побуту в нього не були, як у Квітки, самоціллю, а служили тлом для соціальної характеристики персонажів.

В оповіданнях І. Левицького чудова мова, про яку Франко писав, що вона «не штучна, силувана, а буденна мова українського простолюддя, проста, проте багата і колоритна».[18]

---

[16] І. Франко, Южнорусская литература, «Энциклопедический словарь Ефрона и Брокгауза», 81 полутом, стор. 322.

[17] І. Франко, Старе й нове в сучасній українській літературі, ЛНВ, 1904, т. 25, кн. 2, стор. 81.

[18] І. Франко, Ювілей Івана Левицького, ЛНВ, 1905, т. 29, кн. 1, стор. 42.

Об'єктом спостережень письменника стали життя і побут селян («Баба Параска і баба Палажка», «Невинна», «Пропащі», «Приятелі», «Старі гультяї», «Телеграма до Грицька Бинди», «Дві милі», «Хрестини», «Сільська старшина бенкетує»), міщан («Рибалка Панас Круть», «Чортяча спокуса»), попів («Афонський пройдисвіт», «Шкідливе ягня»), інтелігенції, панства, чиновників («Дивовижний похорон», «Кохання з притичинами», «Вільне кохання», «Без пуття»), шляхти («Живцем поховані»).

Рідну природу Надросся змальовував він з усіма її барвами, освітленням, обрисами поверхні землі, рослинністю. Іноді його детальні описи природи аж втомлювали увагу читачів.

Переважна більшість його оповідань має, так би мовити, «спокійний» сюжет, без жодних несподіванок і крутих поворотів, бо письменник був мало вигадливий на сюжети. І тільки деякі його оповідання захоплюють своєю сюжетною лінією та кумедними ситуаціями («Афонський пройдисвіт», «Телеграма до Грицька Бинди», «Чортяча спокуса»).

В порівнянні з І. Нечуй-Левицьким, П. Мирний, на думку І. Франка, був кращим оповідачем. Захоплюючись його талантом і замислюючись над власним стилем, Франко заздрив Мирному, який «вмів розбудити у читача настрій, вмів малювати пластичні образи, вирисовувати «у весь зріст» постаті разом з їх оточенням, підхоплювати і передавати процес їх розвою».[19] Ця риса таланту П. Мирного виявилася вже і в його ранніх оповіданнях («Палійка», «Жидівка», «П'яниця», «Лихий попутав»).

Невипадково ці перші оповідання, поряд з творами Т. Шевченка і М. Вовчка, справили сильне враження на І. Франка.

Попередники П. Мирного звертали основну увагу на послідовне, у хронологічному порядку розгортання подій, часто розповідь починали від змалювання дитинства персонажів, а потім уже акцентували на якомусь характерному випадку. Вони найбільше уваги приділяли етнографічно-побутовим описам, які служили або фоном до зображених подій (Г. Квітка-Основ'яненко), або соціальною характеристикою персонажів (частково у Марка Вовчка, більше у І. Нечуя-Левицького), а менше уваги зосереджували на психологічному розкритті образів.

П. Мирний відходить від цих літературних традицій. До речі, вже навіть у ранніх оповіданнях («Палійка») він, використовуючи засіб ретроспекції, порушує принцип хронологічного розгортання подій; якщо й використовує традиційну форму розповіді від першої особи («Лихий попутав»), то вносить

---

[19] І. Франко, Твори, т. XX, стор. 452—453.

у неї свої корективи, даючи читачеві більше відчути авторську присутність, своє «я».

У своїх оповіданнях Мирний обмежується змалюванням якоїсь однієї історії, а не кількох. Письменник більше уваги приділяє композиції та сюжетові, іноді пробує будувати гострий сюжет з несподіваною розв'язкою («Лови»), ускладнює фабулу, заглиблюється у внутрішній світ людини, шукає соціально-психологічних мотивів для розкриття характерів персонажів. Тому оповідання П. Мирного можна назвати психологічними, соціально-психологічними, зарахувати до новел.

Коли говорити про новаторство І. Франка в історії українського дореволюційного оповідання, то насамперед слід мати на увазі новизну ідей, тем, мотивів. Те, що своєю формою більшість його оповідань тяжіють до художньої манери представників так званої старої генерації українських письменників (І. Нечуй-Левицький, П. Мирний), ніж до нової (В. Стефаник, О. Кобилянська, М. Черемшина, М. Коцюбинський), це він сам усвідомлював.[20]

Які ж характерні риси оповідань І. Франка? Насамперед — перевага в них розумового, рефлексійного елементу над чуттєвим. Вважаючи, що в художній літературі «головне діло — думка, головне завдання писателя — збудити в голові думку», Франко завжди старався вплинути своїми оповіданнями на розум читачів. Немає в нього картин, породжених стихійним поривом фантазії, почуттів.

Цим елементом оповідання І. Франка (згадаймо широкі авторські відступи, зачини, обрамлення в таких творах, як «До світла», «На роботі», «Вугляр», у циклі «Рутенці») можуть декому здаватись подібними до оповідань його далекого попередника Г. Квітки-Основ'яненка. Але який контраст між їх ідейним спрямуванням! Квітка виступає як захисник і пропагандист ліберально-дворянських, релігійно-консервативних ідей, а Франко пропагує ідеї революційного визволення трудящих з-під гніту експлуататорів. Квітка розчулює читачів, а Франко апелює до їх розуму.

Революційно-демократичний пафос оповідань І. Франка проявляється у правдивому змалюванні боротьби світу праці із світом капіталу, в зображенні революційного пробудження трудящих, зокрема галицького пролетаріату, в гострій соціально-політичній сатирі на капіталістичний лад, державу з її «свинською» конституцією, в наголошенні на типових фактах бідувань народу в умовах Австро-Угорської імперії, у викриванні паразитизму панівних класів.

---

[20] Див. І. Франко, Старе й нове в сучасній українській літературі, ЛНВ, 1904, т. 25, кн. 2, стор. 82—83.

Новаторство І. Франка передусім у робітничій тематиці. Він один з перших в українському оповіданні 19 ст. дав широку картину життя робітників промислового Бориславa, правдиво, глибоко і художньо переконливо змалював зростання їх класової свідомості (цикл бориславських оповідань).

Новаторство І. Франка виявилось також і в традиційній для українського оповідання 19 ст. селянській тематиці. Село цікавило його не з етнографічного боку, як попередніх письменників. «Його, — як тонко підмітив М. Коцюбинський, — інтересують соціальні й економічні сторони того життя, гніт, страждання і всяка кривда»[21].

Новатором був він теж у жанрі сатиричного оповідання, випередивши навіть такого видатного сатирика, як Л. Мартович. Картини соціального лиха письменник намагався пов'язати з глибоким соціальним, психологічним аналізом обставин, конфліктів і характерів. У світлі соціалістичної теорії Франко завжди старався пояснити дрібні факти сільського і міського життя і побуту. І саме цим він відрізняється від таких своїх близьких попередників у жанрі оповідання, як І. Нечуй-Левицький і П. Мирний.

Франко будував неповторні в українському дожовтневому оповіданні сюжетні колізії, конфлікти, ситуації, епізоди, малював такі ситуації, епізоди, які глибоко переконували читачів у тому, що його герої майже ніколи не бували людьми зовсім темними і безпомічними. Вони викликали симпатію у читачів не своїм терпінням, а життєвою енергією, розумом, чуттям, які вони проявляли в життєвій боротьбі (згадаймо хоч би Олексу Сторожа з оповідання «Моя стріча з Олексою», бідного мітляра з оповідання «Добрий заробок», Яця Зелепугу з однойменного оповідання, Антона Грицуняка із «Свинської конституції»). Зауважимо, що образи селян і робітників в оповіданнях І. Франка більш колоритніші, повнокровніші, ніж інтелігентів чи представників інших суспільних верств. Своєрідність Франка полягає ще й у тому, що в своїх оповіданнях він часто звертав увагу на людей, яких тогочасні суспільні відносини штовхали на «дно суспільності» (Бовдур, Панталаха, Иосько Штерн, герой «Хлопської комісії», героїня «Між добрими людьми» та інші).

Зображуючи майже зовсім пропащих людей, Франко змальовував пробудження в них почуття людяності. Різні збочення в їх характері, психіці він пояснював не фізіологічними, не спадковими причинами, як Е. Золя, а соціальними. Франко був твердо переконаний, що в душевній патології лю-

---

[21] М. Коцюбинський, Вибрані твори в двох томах, т. 2, Київ, 1950, стор. 391.

дини винні насамперед суспільні відносини, а тому він старався «проникнути в глиб такої людини, оцінити ситуацію, в якій вона знаходиться, зрозуміти мотиви її поступування».[22]

Саме таким глибоким, всестороннім, кропітким соціально-психологічним аналізом характерів він відрізняється від І. Нечуя-Левицького та П. Мирного. В цьому відношенні він зазнав впливів не їх творів, а, як сам писав в автобіографії, творів Л. Толстого, І. Тургенєва, Е. Золя. Саме тому у Франка мало коротких оповідань. Деякі з них нагадують навіть повісті («На дні», «Панталаха», «Між добрими людьми», «Як Юра Шикманюк брів Черемош», «Сойчине крило» та інші), хоч у них є і стисліcть вислову, і простота та ясність фрази, і компактність, і пропорційність поодиноких частин.

Сюжети оповідань І. Франка змальовують не традиційні любовні конфлікти з усіма їх перипетіями (як у більшості творів Ю. Федьковича), а гостро класові, соціальні.

Сюжет переважної більшості його оповідань розвивається динамічно, напружено і проходить у певній логічно-часовій послідовності. Правда, можна знайти у Франка твори із спокійним, слаборозвиненим сюжетом («Лесишина челядь», «На роботі», «Вівчар») або такі, де динаміка сюжету гальмується авторськими відступами, портретними зарисовками, описами інтер'єру, зовнішніми характеристиками персонажів, описами їх передісторії, рефлексіями, внутрішніми монологами («Моя стріча з Олексою», «Маніпулянтка», «Панталаха», «Між добрими людьми», «Як Юра Шикманюк брів Черемош» та інші).

Саме цими композиційними (формальними) властивостями оповідання І. Франка близькі до оповідань І. Нечуя-Левицького, П. Мирного, Л. Толстого, І. Тургенєва, Е. Золя і зовсім відмінні від В. Стефаника, М. Черемшини, О. Кобилянської.

Для композиції багатьох його оповідань характерне широке використання засобів художньої антитези, контрасту, які відтворювали соціальні протиріччя тодішньої галицької дійсності.

Характер розповіді у його оповіданнях різноманітний (і від першої особи, і від третьої), але вона завжди напружена, з легким гумористичним тоном.

Монологічна форма викладу в ряді оповідань І. Франка давала йому змогу з позицій народного світосприймання і світогляду змалювати характерні явища тогочасного життя.

Розв'язка гострих динамічних конфліктів в оповіданнях

---

[22] І. Франко, З останніх десятиліть 19 віку, ЛНВ, 1901, т. 15, стор. 55—56.

І. Франка часто трагічна, бо на життєвому шляху людей праці завжди стояли непереборні обставини, породжені умовами капіталістичної дійсності.

Усі його оповідання відзначаються широким колом спостережень та багатством персонажів.

Глибоке знання дійсності, революційно-демократичний світогляд, знайомство з марксистською літературою, вивчення кращих надбань української, російської і світової класики — все це дало можливість Франкові змалювати життя українського суспільства «в різних його верствах, у різних змаганнях, працях, заробітках, стражданнях, поривах, ілюзіях та настроях».[23]

Окреме місце в спадщині І. Франка займають оповідання, написані в 900-х роках («Терен в нозі», «Як Юра Шикманюк брів Черемош», «Сойчине крило», «Батьківщина»), в яких помітний деякий нахил до романтики з її таємничістю. В цих творах письменник змальовує незвичайні характери, інтригує читача незвичайними історіями в житті персонажів, гіперболізує пристрасті героїв, у романтичному плані малює їх портрети. Тут наявні інтригуючі сюжети. Оповідання І. Франка 900-х років своїм драматизмом, поглибленим змалюванням внутрішнього світу персонажів, психологічними колізіями в розвитку сюжету випереджають в історії української літератури твори М. Коцюбинського, О. Кобилянської, В. Стефаника.

Отже, у розвитку українського оповідання дофранківського періоду вирисовується три етапи, хоч, зауважимо, різких меж між ними немає. Ці етапи визначаються манерою відображення життя, способом створення образів-персонажів, побудовою сюжету.

Перший етап в історії українського оповідання названого періоду зв'язаний з прозовою спадщиною Г. Квітки-Основ'яненка та письменників його школи. В їх оповіданнях виклад фабули ведеться від першої особи. Зміст своїх оповідань вони будують на основі фольклорних мотивів, в народнопоетичному дусі створюють образи-персонажі, малюють їх портрети, досить докладно і широко описують побут українського села, навіть перенасичують свої твори етнографічно-фольклорним матеріалом, зате мало уваги звертають на психологію людини. Ці письменники схильні до моралізування і дидактики, захоплюються позасюжетними відступами, більше дбають про фабулу, ніж про сюжет оповідань, який розгортається повільно, поступово і в хронологічному порядку фіксує основні моменти в житті персонажів.

---

[23] І. Франко, Твори, т. І, стор. 421.

Другий етап представлений оповіданнями М. Вовчка і тих письменників, що були прихильниками її пера. Письменники школи автора «Народних оповідань» хоч і використовують манеру розповіді від першої особи, однак відмовляються від дидактики і моралізування; хоч і використовують широко етнографічно-фольклорні матеріали та досить докладно малюють побут, все ж не забувають і про відтворення внутрішнього світу персонажів; хоч і зображують зовнішню, етнографічно-побутову сторону життя села, проте не байдужі до настроїв і переживань їх мешканців. Народнопоетичні елементи вже не мають вирішального впливу на поетику сюжету їх творів. Сюжети їх оповідань більш динамічні, старанніше опрацьовані, ніж у Г. Квітки-Основ'яненка.

До третього етапу можна зарахувати оповідання письменників школи І. Нечуя-Левицького та П. Мирного. Їх оповідання заселені представниками не тільки селян, а й інших станів тогочасної української суспільності. Зникає в них розповідь від першої особи і Квітчин спосіб ліплення образів. Етнографічно-побутовий матеріал ці письменники використовують не тільки для тла, але й для глибокої соціальної характеристики персонажів. Вони стараються вивчити внутрішній світ своїх героїв, чіткіше вирізьбити типи-характери, уважніше ставляться до сюжету і фабули оповідань, намагаються зав'язати класові інтриги.

У четвертому етапі виступають М. Коцюбинський, О. Кобилянська, Л. Мартович, В. Стефаник, М. Черемшина, М. Яцків. Вони змальовують суспільні явища крізь призму настроїв і переживань героїв, тяжіють до конденсації, ритму у прозі.

Франкові оповідання стоять, на нашу думку, на грані третього і четвертого етапів в історії українського дореволюційного оповідання.

М. ПЧЕЛІНЦЕВА

ІВАН ФРАНКО — ДОСЛІДНИК ТВОРЧОСТІ СТЕПАНА РУДАНСЬКОГО

Яскравим і повчальним прикладом всебічної і глибокої критико-бібліографічної роботи Франка над творчістю окремих письменників є його праця над спадщиною Степана Руданського.

Зацікавившись Руданським як талановитим, але безпідставно на той час забутим поетом, Франко доклав багато зусиль, щоб зібрати і опрацювати весь рукописний матеріал, зв'язаний з його життям і творчістю, та підготувати повне критичне видання його творів.

У роботі над Руданським гармонійно поєднувалися глибокий дослідник літератури і вимогливий бібліограф. Франко не тільки вивчав знайдений матеріал як критик, але й систематизував його, давав анотації. При цьому він не нехтував і найменшим твором, жодним аркушем тексту. Адже йшлося про визначного письменника, чиє місце в демократичному таборі літератури було недооцінене і чиї твори не з'явились своєчасно не тому, що були слабкі, а внаслідок несприятливих умов українського друку та відірваності автора від тогочасних українських культурних центрів. Тому розшукування творів цього письменника набирало особливої ваги.

Степан Руданський уже давно став одним з найпопулярніших наших поетів. Перші його вірші появилися в журналі «Основа» (1861). Проте за життя поета було надруковано лише незначну кількість його творів у зв'язку з забороною цензури. Лише через сім років після смерті Руданського, в 1880 р., в Києві було вперше видано невелику збірку вибраних його творів. З того часу і почалося відшукування рукописів поета.

Франко зацікавився Руданським ще у 80-х роках. У листі до Б. С. Познанського (24 січня 1886 р.) він писав:

«А з Руданським у нас теж не краще. Він помер трохи не десять літ тому, і разом з його смертю забули й його твори.

«Іліада» лежала у Львові, відтак узяли її до Києва, і де опинилася — святий знає. «Війна жаб з мишами» є в Києві, і я з трудом випросив з неї копію. А торік розказував Ніщинський, що сам мав у руках два томи його рукописних творів, — а де вони — бог знає. Кажуть, що один у Івана Рудченка. А про життєпись сього талановитого писателя також ніхто не подумав. Їй-богу, сором нам, що так занедбуємо пам'ять людей заслужених, хоч і так їх не много маємо. Коли б ласка Ваша, шановний Добродію, розказати свої споминки про декого з таких людей 60-х років, велике спасибі сказала б Вам історія»[1].

У журналі «Зоря» Франко друкував статті і рецензії на твори Руданського, повідомляв про новознайдені матеріали до його життя і творчості.

Коли відомий український бібліограф Комаров надіслав до журналу «Зоря» біографічний нарис «Степан Васильович Руданський», Франко не задовольнився цим нарисом і сам склав і додав до нього бібліографію Руданського.[2]

Хронологічний порядок, обраний Франком, давав можливість бачити, як поступово зростала творчість поета. У списку вказувались теж окремі видання творів Руданського, твори, вміщені в журналах «Основі», «Правді», «Киевской старине» та інших. На окремих виданнях Франко спинявся докладніше, показуючи зміст тої чи іншої збірки.

Франко подав ще відомості про долю деяких ненадрукованих творів поета (зокрема рукопису «Війни жаб з мишами»), які мали бути надруковані в «Зорі». Він згадав також про два зошити поезій Руданського, які, за свідченням Ніщинського, залишились після його смерті в рукописах, а також про переклади «Іліади», «Слова о полку Ігореве» та про інші, на той час невідомі твори.

Турбуючись про те, що ще не розшукане, Франко встановлював зв'язки з людьми, які знали Руданського й могли мати його рукописи.

У своєму дописі «До бібліографії творів Ст. Руданського»[3] Франко повідомив, що він одержав від Ів. Мандичевського, який давно вже почав складати повну «русько-українську бібліографію», деякі дані. І він знов зробив перелік невідомих творів поета, в першу чергу подавши відомості про рукопис перекладу «Іліади», знайдений після старанних розшуків.

---

[1] І. Франко, Твори, т. 20, К., 1956, стор. 299. Тут і далі цитуємо за двадцятитомним ювілейним виданням.

[2] «Зоря», 1886, ч. 6, стор. 96.

[3] Див. «Зоря», 1886, ч. 7, розділ «Дрібні вісті з літератури і науки», стор. 120.

Через деякий час Франко вмістив у «Зорі» рецензію на «Співомовки».[4] В ній він дав не тільки аналіз творів поета, а й розглядав книгу як видавець і бібліограф, вимагаючи від укладачів і видавців, щоб книжка задовольняла читача своїм зовнішнім виглядом, повнотою представленої бібліографії, зручним розміщенням матеріалу тощо.

Головним недоліком київського і львівського видань творів Руданського Франко вважав відсутність даних, які показували б, коли і де який твір був написаний, бо така «дрібниця», як дата написання твору, для дослідника літератури дуже важлива.

Побувавши в Києві, де проглянув оригінальний рукопис «Співомовок», Франко подав у «Зорі»[5] його точний опис (зовнішній вигляд, обсяг, титульну сторінку і ін.). З наведеного Франком повного змісту рукописної збірки читач міг переконатись, яку незначну частину творів Руданського він досі знав. З задоволенням повідомляв дослідник про одержану від Житецького нову збірку Руданського, що містила в собі 60 співомовок, до того часу — за невеликим винятком — ніде не друкованих.

І. Франко знову дав докладну характеристику нової збірки, вказавши на розмір книги, якість паперу, кількість аркушів і т. д.

Поданий список творів Руданського він пронумерував: під кожним твором ставив дату написання, вказував, які твори і де вже друкувалися. Це було дуже характерне для Франка, який вважав, що бібліограф повинен бути завжди чітким, допомогти дослідникові.

У «Зорі» за «1886 р., Франко почав друкувати вірші Руданського під назвою «Нові співомовки».[6]

У 1891 р. Франко написав замітку «Забуті вірші Ст. Руданського»[7] про його «Лірницькі думи» — цикл віршованих оповідань, тема для яких була взята з народних уст.

Дізнавшись, що на Україні готується видання повної збірки творів Руданського, Франко був занепокоєний тим, щоб своєчасно повідомити видавця про «Лірницькі думи», які, коли б знайшлися, могли б мати деяку вартість, якщо не поетичну, то в усякому разі етнографічну.

Франко знав, що громадськості добре відомі лише співомовки Руданського, а тому радів, що підготовлюване в Києві видання збірки творів поета ознайомить читачів з невідоми-

---

[4] Див. «Зоря», 1886, ч. II, стор. 194—195.
[5] Там же.
[6] Там же, стор. 180—181.
[7] «Зоря», 1891, ч. 19, стор. 377.

ми його творами (йшлося, зокрема, про поему «Цар Соловей», яку дуже хвалив Ніщинський).

Захоплюючись талантом Руданського, Франко в той же час давав і критичну оцінку його творчості. «Найоригінальнішим і заразом найбільш народним, — писав він, — явився Руданський у своїх «Співомовках», у тих коротких епічних анекдотах, котрих сюжет звичайно взятий з уст народу і прибраний у легеньку, сказати б можна, куцу форму народної коломийки. Тут автор наш заявив усі добрі і слабі прикмети свого таланту: незвичайне майстерство форми і народної мови, живість і простоту вислову, делікатний гумор, котрий мов погідний, добродушний усміх, розлитий над усіма тими творами, але заразом недостачу ширшого філософічного погляду на життя людське і народне і невелику творчу спосібність при живій фантазії, зверненій радше на мін'ятурування дрібних фактів, ніж на оживлення і обхоплення широких дійових чи життєвих горизонтів».[8]

З позицій революційного демократа Франко критикував деяку обмеженість світогляду Руданського, те що він свою творчу фантазію спрямовує на дрібні факти, а не на широкі життєві горизонти. Проте у Руданського його улюблена форма — гуморески, в яких він найкраще відбиває події і явища, виявляючи цим своєрідну рису свого таланту.

У замітці «До студій над Ст. Руданським» Франко висловив думку, що для справжнього аналізу народності співомовок треба провести їх порівняння з зібраними Руданським з уст народу оповіданнями. Лише після цього, говорив Франко, можна буде дати оцінку того, наскільки власної творчості проявив Руданський в обробленні сирого матеріалу. І тут же Франко виписав із збірки українських казок і оповідань Драгоманова ті твори, які Руданський сам записав з уст народу. Проаналізувавши 19 творів, Франко зробив висновок, що серед них нема жодного, який можна було б вважати прототипом якоїсь співомовки.

У цій невеличкій роботі ми спостерігаємо і революційно-демократичну критику творів поета, і вимогу користуватись науковим методом при аналізі твору, і рішучий відступ від загального принципу у літературно-видавничій справі, оскільки Франко вважав за необхідне включити в бібліографію не тільки твори Руданського, але й народні оповідання, записані ним з уст народу. Доводячи свою думку, Франко писав: «Аджеж, напр., впорядчик творів Любена Каравелова помістив у першім томі пісні народні, записані тим болгарським поетом і великим патріотом».[9]

---

[8] І. Франко, До студій над Ст. Руданським. Твори, т. 17, стор. 219.
[9] Там же.

Характерно, що жодного нового прізвища чи назви не пускав він у друк без характеристики хоча б і побіжної. Так, говорячи про джерело, з якого він брав народні твори, записані Руданським, Франко зазначає: «В збірці М. Драгоманова «Малорусские предания и рассказы» маємо ми ось які оповідання, записані Ст. Руданським, майже всі високої етнографічної і язикової вартості».[10]

Відомо, що Франко вимагав, щоб бібліографи, збираючи матеріал, записували, де взятий той чи інший твір і хто його записував. Не маючи змоги знайти замітки про народні оповідання, записані з уст народу Руданським, у збірці Чубинського (Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западнорусский край и т. п., Юго-западный отдел, I, II), саме через неточність записів у ній, Франко мимохідь зауважував: «В тій збірці, виданій не систематично і досить недбало, при більшій половині матеріалу не приписано, хто його записав, а при значній часті не подано, ані хто, ані де записав дане оповідання».[11]

Працюючи над «Співомовками» Руданського, Франко дав докладний аналіз співомовки «Ні зле, ні добре» (під заголовком «Студії над Ст. Руданським»).[12] Він висловив думку, що ця співомовка «дуже вдатно малює натуру українця — розважливу, трохи скептичну і з невеликим нахилом до фаталізму. Всяке добро має у него й темний бік, а жадне лихо не буває без добра».

Провівши паралель і між співомовкою Руданського і анекдотом «Нісенітниця» (записаним на Полтавщині Чубинським), Франко зробив висновок, що хоч тема анекдота і співомовки та сама, але складені вони по-різному: у співомовці Руданського — відповіді чумака цілком логічні, а тому вона виграє порівняно з анекдотом.

Варіанти цього оповідання-анекдота Франко знаходив у літературах різних народів (напр., у французькій, польській). «Проти мого сподівання, — писав він, — варіант його, дуже близький до того оригіналу, котрим користувався Руданський, а може й сам той оригінал, я найшов в польській книжці».[13] І після точніших текстологічних досліджень і порівнянь Франко зробив висновок, що співомовка Руданського, хоч і була взята поетом з уст народу, могла перейти до народу з польської книжки, як переходило в літературу чимало інших творів такого роду.

---

[10] І. Франко, До студій над Ст. Руданським. Твори, т. 17, стор. 219.

[11] Там же, стор. 220.

[12] І. Франко, Студії над Ст. Руданським, Твори, т. 17, стор. 221—225.

[13] Там же, стор. 222.

Франко догадувався, що ця співомовка має за собою досить цікаву історичну основу і при переході з крайнього заходу на крайній схід Європи вона дещо втратила первісний колорит, а в руках Руданського дістала зовсім нові фарби.

Порівнявши польський оригінал під назвою «Rozmowa» зі співомовкою Руданського, Франко каже, що майже весь матеріал для свого твору поет знайшов тут готовим, замінивши тільки годівника баранів (за польським оригіналом) на українського чумака. Франко схвалює цю заміну, бо вона надала творові локального, українського характеру. Водночас Франко жалкує, чому в польському оригіналі є аж вісім перипетій, а в співомовці — лише п'ять.

Через багато років, уже тяжко хворий, Франко знову повернувся до творчості Руданського і зробив дослідження його співомовки «Розмова кивками».

В рукописному відділі Франкового архіву в Києві зберігається рукопис, написаний невідомою рукою й датований «29 днем падолиста 1913 р.». Франко тут знову підкреслював народне походження «Співомовок» і згадував, що колись у «Зорі» він вказав на їх джерело в літературі інших народів XVI—XVII ст. Шляхом порівняльного методу Франко довів, що хоч співомовки взяті переважно з уст одиниць, теми їх належать до міжнародної творчості, до так званих мандрівних мотивів, які, виникаючи в різний час і в різних країнах, приходили до літератури, а потім знову переходили у пам'ять читачів або слухачів, поступово переробляючись.

У цій розвідці, як і в своїх попередніх працях, присвячених Руданському, Франко захоплювався легкістю форми співомовок і не без гордості зробив висновок щодо їх особливої, виняткової художності. «Незрівняні в своїм роді «Співомовки» Степана Руданського дали українській публіці збірку людових гумористичних оповідань та анекдот у поетичній переробці, якої, можна сказати, не має ні одно письменство»[14].

Після цього Франко докладно проаналізував співомовку «Розмова кивками».

У згаданій статті «До студій над Ст. Руданським» (1892 р.) Франко розглядає Руданського як найоригінальнішого і одночасно найбільш народного поета саме в «Співомовках», тому що до них він брав теми з уст народних і прибирав ці теми у форму народних творів. Але у статті «Михайло П. Старицький»,[15] написаній у 1902 р., Франко, підтверджуючи безперечну талановитість Руданського, називає його

---

[14] Рукописний відділ архіву Франка в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР, рукопис № 749.

[15] І. Франко, Твори, т. 17, К., 1955, стор. 303—345.

епігоном Шевченка, поетом наскрізь неоригінальним, позбавленим власної індивідуальності. Руданський, мовляв, перейняв від Шевченка поетичну форму, найпростішу, яку тільки має українська мова, і далі неї не йшов, і тільки в деяких своїх ліричних творах запозичував форму і манеру російського народного поета Кольцова. У співомовках, на його погляд, Руданський ще більш несамостійний, ніж у ліричних творах.

Якщо для докорів на адресу лірики Руданського з приводу її епігонства є певні підстави, то навряд чи можна прийняти твердження про епігонство Руданського як автора співомовок.

У своїй грунтовній праці «Нарис історії українсько-руської літератури» (Львів, 1910) Франко не раз повторює цю гостру оцінку співомовок Руданського. Називаючи його талановитим ліриком, найвизначнішим після Шевченка в українській літературі XIX ст., незрівнянним анекдотистом, який бере з уст народних оповідання і переказує їх віршами (з такою простотою, влучністю і грацією, що деякі його співомовки ввійшли в уста народу як народні твори), Франко знов підкреслює, що разом з тим Руданський є тільки «надзвичайно талановитим репродуктором чи то народного традиційного матеріалу, чи історичних фактів».[16]

У розвитку літературного таланту Руданського мав величезне значення факт його близькості до народу. Він так чудово знав життя народу, його побут, його мову, його твори, які він рано почав записувати і збирати, що коли сам став поетом, то з-під його пера — цілком природно — виходили твори, надзвичайно подібні до справжніх народних творів; у цьому саме і полягала оригінальність його таланту, на що правильно вказав Франко у своїй статті «До студій над Ст. Руданським».

Чи був Руданський епігоном Шевченка? Його талант розвивався під впливом фольклору і творчості великого поета. Шевченко був близький Руданському своєю антикріпосницькою тематикою, своєю народністю. Руданський часто користувався формою вірша Шевченка, як дуже простою, зручною для висловлення близьких йому думок і почуттів, але він складав своєрідні ліричні вірші співомовками, поклав початок новому жанру в українській літературі.

Вірші Руданського мають художню силу, властиву оригінальним творам, дають високу насолоду при їх читанні. Франко сам називав їх прекрасними.

В одному з листів до Б. С. Познанського (24.I 1886 р.) він якось особливо дякував йому за присилку вірша Руданського

[16] І. Франко, Нарис історії українсько-руської літератури, Львів, 1910, стор. 148—150.

«Пісня кріпачки над дитиною»: «...Велику радість вчинив мені Ваш ласкавий лист, а надто ще й прилога такого прекрасного вірша, за котрий я в імені цілої публіки щиро Вам дякую. Вірш я поміщую зараз же в другому номері «Зорі».[17]

Можна навести ще один яскравий приклад того, з яким захопленням ставився Франко до Руданського і як високо оцінював він його талант поета-лірика і гумориста.

Мова йде про статтю «Поезії Віктора Забіли»,[18] написану 1906 р., тобто через 20 років після оцінки вірша «Пісня кріпачки».

Кажучи, що Забіла складом свого таланту, м'якістю вдачі і безталанністю долі найближче підходить до Руданського, Франко висловлює думку, що Забілу можна вважати за попередника Руданського у поетичній обробці народних казок та оповідань і що Руданський гумористичну і почасти ліричну манеру Забіли довів до справжньої віртуозності у своїх «Світових байках» та «Співомовках».

У цій статті нема жодного натяку на епігонство Руданського; навпаки, відчувається ставлення до нього як до цілком оригінального поета, який талановито розвинув своєрідний жанр поетичної переробки народних оповідань.

Є певні відтінки і у відгуках Франка на поеми Руданського, зроблені в різний час.

Так, у статті «Українська альманахова література», написаній у 1887 р., тобто в період, коли Франко вишукував рукописи творів Руданського і з великим інтересом опубліковував усе новознайдене, він, перелічуючи белетристичні твори, вміщені в альманахах Лукича «Ватра», називає «важливіші» (як він пише) з них, тобто «Мазепу» і «Павла Полуботка» Руданського. «Це поеми історичні, невеликої поетичної вартості, — писав Франко, — але з багатьох поглядів цікаві для історика української літератури...»[19]

Через п'ять років (1892) у статті «До студій над Ст. Руданським» Франко пише про ці поеми, що їх не можна вважати вдалими і що вони мають лише інтерес як історико-літературні документи, бо показують нам, чим займався в 1860—1861 рр. в Петербурзі молодий студент медицини.

У статті «Михайло П. Старицький» Франко досить різко називає історичні поеми Руданського недоладним і зовсім школярським перевіршуванням уривків із Маркевичевої «Истории Малороссии». «Навіть його «Царь Соловей», лишаю-

---

[17] І. Франко, Твори, т. 20, стор. 298.
[18] І. Франко, Твори, т. 17, стор. 435.
[19] І. Франко, Твори, т. 16, стор. 125.

чи на боці дуже наївне алегоризування, показує дуже примітивне розуміння історії «Слов'янщини».[20]

Якийсь час негативно оцінював Франко і переспіви Руданського з грецької літератури, зокрема «Іліаду» Гомера. У листі до Драгоманова від 20.III 1889 р. Франко зазначає: «Переклад безбожно невдалий, скучний і зовсім не стоючий друку, — з того, що було надруковано, я не міг перечитати й одної картки, хоч «Іліада» належить від 5-ої гімн(азичної) класи до улюблених моїх книжок і я читав її в різних переводах щонайменше 10 раз)»[21].

Через три роки, у статті «До студій над Ст. Руданським» Франко підтверджує свою негативну оцінку переспіву і з'ясовує, чим саме він йому так не подобається. Руданський ніби не дав вірного відображення оригіналу, оскільки розмір ліричної пісні, обраний Руданським для переспіву «Іліади», на думку Франка, зовсім не відповідав грецькому творові. Франко навіть признається, що при всім його інтересі до перекладів з чужих мов на українську він не міг ніколи одним духом прочитати цілу рапсодію Іліади в переспіві Руданського.

Ще різкіше про цей переспів висловився Франко у статті «Михайло П. Старицький», кажучи, що обмеженість таланту Руданського і епігонство його манери найяскравіше виявилися в його переспіві «Іліади», для якого він в українській мові не зумів підібрати відповідного розміру і дав розмір жартівливої пісеньки:

Ти ж думаєш, дурню, що я тебе люблю,
А я тебе, дурню, словами голублю!

Франко закінчує свою думку гострою іронією на адресу Руданського: «І таким розміром він узявся передати по-нашому цілу величну Гомерову епопею!»[22]

Згодом Франко, правда, пом'якшив свою оцінку. У 1903 р., видаючи збірку творів Руданського, він у «Передмові» вмістив спогади М. Драгоманова про його листування з Руданським з приводу перекладу «Іліади», якою Драгоманов дуже зацікавився як гарною працею і яку він вважав за необхідне надрукувати; далі подав уривок листа Руданського, адресованого Драгоманову; нарешті зробив опис автографа повного перекладу «Іліади», переробленого Руданським у 1862—1863 роках. При цьому Франко додав складену ним цифрову «табельку», в якій зазначалося: порядковий номер кожної пісні «Іліади», кількість рядків даної пісні з точними вказівками року, місяця і дня написання цих рядків.

---

[20] І. Франко, Твори, т. 17, стор. 308.
[21] І. Франко, Твори, т. 20, стор 387.
[22] І. Франко, Твори, т. 17, стор. 308.

«...Щодо літературної вартості сього перекладу, — пише Франко у передмові, — то я вважаю його дуже цінним придбанням нашої літератури». Він признається, що коли читав переклад у «Правді» «по шматочках», то він йому ніяк не подобався і навіть здавався профанацією Гомера. Згодом він навіть дивувався вірному поетичному тактові перекладача, повній витриманості стилю, який не стільки можна вважати за вірний зразковий стиль Гомера, скільки за стиль, яким дуже добре передає саме те з Гомера, що може розуміти широка верства українсько-руської публіки, що не проходила латино-грецької школи. «...Се не популяризований, але, справді, націоналізований, наш український Гомер, і то націоналізований так щасливо, що я не знаю нації, яка могла б похвалитися подібною працею».[23]

І коли раніш Франко саме за невідповідний поемі розмір найбільш критикував Руданського, навіть докоряючи перекладачеві, що він не міг в українській мові підібрати для перекладу поеми нічого іншого, як розмір жартівливої пісеньки, то тепер він саме за розмір поеми особливо схвалював перекладача. У своєму «Нарисі» Франко писав, що поет переклав 12-складовим, неримованим віршем цілу Гомерову «Іліаду» і що цими куцими дванадцятискладовиками він зумів передати грецькі гексаметри з правдиво українським гумором. «...Не вважаючи на те куце віршування, Руданського «Ільйонянка» читається дуже приємно, і Гомерові герої в тім куцім одязі являються якимись близшими нам, ніж у Гомерових гекзаметрах».[24]

Доказом того, що така схвальна оцінка перекладу була у Франка уже твердою і остаточною, може служити його стаття «Каменярі», надрукована в 1911 році. Роблячи огляд української перекладацької літератури, Франко називає й ім'я перекладача грецької поеми: «...На протязі століття свойого розвою наше нове національне письменство, крім визначних творців, придбало собі також досить поважний ряд перекладачів, серед яких годиться назвати особливо Степана Руданського як перекладача «Іліади...»[25]

* *
*

Продовжуючи розшукувати твори Руданського, Франко друкував новознайдені співомовки, згадував про поета при

---

[23] І. Франко, Твори, т. 17, стор. 425.
[24] І. Франко, Нарис... стор. 148—150.
[25] І. Франко, Твори, т. 16, стор. 397—398.

різних нагодах. Про це свідчить і його листування з М. Драгомановим,[26] О. Пчілкою,[27] В. Лукичем[28] та ін.

Така наполеглива праця Франка та інших літературних і наукових працівників над творчістю Степана Руданського мала свої великі позитивні наслідки: Руданський став широко відомим і улюбленим поетом у народі.

Радянські літературознавці і бібліографи успішно продовжують розпочату Франком справу популяризації творів поета та дослідження його творчості у зв'язку з усім літературним процесом.

---

[26] Див. І. Франко, Твори, т. 20, стор. 270, 277 та ін.
[27] Див. там же, стор. 288—289.
[28] Див. там же, стор. 322.

О. МОРОЗ

ОПІКУН І ВЧИТЕЛЬ МОЛОДИХ ТАЛАНТІВ

(І. Франко, У. Кравченко та К. Попович)

В останній чверті XIX ст. під впливом поширення передових ідей, боротьби за емансипацію жінки та у зв'язку з активною діяльністю Івана Франка і його однодумців в український літературний процес вливається великий загін молодих талановитих письменниць. Услід за Н. Кобринською на літературну ниву виходять У. Кравченко, К. Попович, Є. Ярошинська, Л. Українка, О. Кобилянська, Дніпрова Чайка (літературний псевдонім Л. О. Василевської), Грицько Григоренко (літературний псевдонім О. Є. Судовщикової-Косач) та багато інших.

За останні роки в критичній літературі з'явилося кільканадцять статтей про взаємозв'язки Франка з українськими письменниками, на яких так чи інакше він впливав.[1] Але досі ще не розкрита як слід та велика роль і те виняткове значення, яке Франко мав у вихованні українських жінок-письменниць. А між тим Франко приділяв цьому питанню дуже велику увагу.

У цій статті ми й ставимо перед собою завдання показати (на підставі листування, мало або й зовсім невідомих мате-

---

[1] Див. В. Лесин, Іван Франко — вихователь молодих письменників, «Радянський Львів», 1948, № 11, стор. 72—76; А. Каспрук, Іван Франко — наставник молодих письменників, «Дніпро», 1954, № 6, стор. 107—114; І. Науменко, Іван Франко — учитель молодих письменників, Наукові записки (Дніпр. держ. ун-т), т. 57, Збірник праць іст.-філол. ф-ту (Літературознавство), вип. 10, ч. 2, 1956, стор. 67—73; П. Ящук, Учениця великого вчителя (Про творчий шлях поетеси У. Кравченко, 1860—1947), «Жовтень», 1956, № 1, стор. 105—116; Ф. Погребенник, Друг, порадник, критик, «Рад. культура», 1956, 13 червня; О. Мороз, Іван Франко — вихователь українських письменників (Франко і Кобринська), «Іван Франко. Статті і матеріали. Збірник сьомий», вид. Львівського університету, 1960, стор. 225—246.

ріалів) роль революціонера-демократа у справі виховання українських письменниць (У. Кравченко і К. Попович).

Листи І. Франка до К. Попович, що їх опублікував акад. М. С. Возняк у 1951 р., у третьому франківському збірнику, та листи до У. Кравченко, опубліковані Д. Лук'яновичем у п'ятому збірнику,[2] а також кореспонденції обох письменниць до свого вчителя, які зберігаються в рукописному відділі Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР, є дуже цінним матеріалом не лише для вірного тлумачення ролі Івана Франка у вихованні письменницької молоді, а й кращого розуміння його літературно-критичних та теоретично-естетичних поглядів на літературу, її роль і значення в суспільному житті народу.

У 80-х роках Франко почав листуватися з двома поетесами-початківцями Юлією Шнайдер (псевдонім Уляни Кравченко) і Клементиною Попович (пізніше Боярська), які працювали вчительками початкової школи. Це були представники тієї частини галицької молоді, що читала твори передових письменників свого часу, зокрема Франка.

У. Кравченко згадує у своїй статті «Велика дружба», що вона ще ученицею семінарії (1877—1881) читала вірші Франка, які «були протестом та грімким гаслом до єднання в сильний гурт».[3]

Працюючи в друкованих органах, Франко намагався внести свій дух, своє я. Так було і тоді, коли поет змушений був обставинами життя брати участь у газеті «Діло» та в журналі «Зоря». Він дуже уважно вивчав дописувачів, шукав таких, на кого можна було б розраховувати як на літературну зміну. Але разом з тим, Франко ставився вимогливо до початківців і їх творів. Так, коли редактор «Зорі» О. Партицький передав йому рукописи Уляни Кравченко (повість «Марта» та дрібні нариси), він забракував усі і лише вірш «Згадай мене, милий», який випадково попав між прозові твори, виправив і надрукував у «Зорі» (№ 21 за 1883 р.). У зв'язку з цим Франко написав молодій поетесі листа, в якому, як видно із слів самої У. Кравченко, вибачався за самовільне виправлення вірша і заохочував її до дальшої праці.

На цей перший лист Франка, який, очевидно, не зберігся, Уляна Кравченко відповіла (у першій половині листопада) словами подяки: «За жертвовану поміч і заохоту сердечно дякую. Будьте ласкаві сказати мені, що читати маю, щоб

---

[2] Див. Іван Франко, Статті і матеріали. Збірник третій, 1951—1952 і Збірник п'ятий, 1956.

[3] Див. Уляна Кравченко, Вибрані твори, Держлітвидав, К., 1958, стор. 422.

осягнути те, чого мені недостає»[4]. Відписуючи[5] молодій поетесі (14. XI 1883 р.), Франко критикував її перші твори та відповів на питання, які хвилювали молодого автора.

Пояснюючи, чому йому не сподобалася повість «Марта», він зауважував: «Діло в тім, що до написання доброї повісті треба не тілько сили чутя, але також сильної і ясної фантазії, котра би все, що там описуєсь, докладно представляла авторові перед очі, треба ще й тої сили, котра би раз представлений образ так довго держала ясним і виразним перед очима фантазії, поки перо не зможе єго описати, — треба того, що називаєся «наглядностею», «пластикою», — а у Вас того нема. Впрочім і сего ще замало, бо для написання доброї повісті в наших часах треба також великого очитання в повістевій літературі других народів, треба виробленої методи і великого запасу знання... знання серця людського, бо хто вміє своїми, хоч і не складними щодо форми віршами глибоко потрясти серце другого чоловіка, той мусить свідомо чи інстинктово — знати дорогу до серця. Та тілько все те переконує мене, що у Вас є далеко більша спосібність до поезії, і то до ліричної поезії, ніж до повісті, і я радив би Вам працювати на тім полі, і то працювати систематично, витривало».

Далі Франко застерігає молоду поетесу від легковажного ставлення до змісту і форми поетичного твору і радить вивчати поетів-майстрів, бо без глибокого ознайомлення з тим, що вони робили і як робили, «ми будемо мимоволі тільки повторяти в невдалий спосіб то, що вони говорили далеко краще, і ніколи не поступимось наперед».[6]

Критик закликає поетесу читати поезії світових майстрів слова, вивчати твори Котляревського і Шевченка, Міцкевича

---

[4] Там же, стор. 436—437.

[5] Між іншим, цей лист Франка до Кравченко Д. Лук'янович вважає першим (Див. п'ятий франківський збірник, стор. 133). Таке твердження не відповідає дійсності. За кілька днів до написання т. з. першого Франкового листа Кравченко, відповідаючи на якийсь, досі нам не відомий лист письменника, ставить такі питання і говорить про такі речі, на які Франко дає відповідь у своєму листі від 14. XI. 1883 р., тобто у тому, який є другим, а за припущенням Лук'яновича, є першим. «Злишнім було перепрошати мене за те, — пише Кравченко, — що були Ви ласкаві поправити мій не складний вірш...» Отже, з цих слів ясно видно, що Франко вже писав листа, в якому перепрошував молоду поетесу за те, що поправив її вірш. «З великим здивуванням, — згадує У. Кравченко у статті «Велика дружба», — побачила я цей вірш надрукований у «Зорі» та рівночасно дістала я листа від Франка». І тут же поетеса повідомляє: «Того першого листа не маю. Багато з тих листів, світлин і рукописів моїх і Франка знищила воєнна хуртовина» (Див. У. Кравченко, Вибрані твори, Держлітвидав, К., 1956, стор. 424).

[6] Іван Франко, Статті і матеріали. Збірник п'ятий, стор. 141—142. (Далі усі цитати з листів Франка до У. Кравченко подаємо за цим виданням).

і Словацького, радить вивчати чужі мови, щоб можна було читати в оригіналі твори таких письменників, як Гете, Гайне, Ленау, Віктора Гюго та інших.

Розуміючи ту велику роль Франка в розвиткові її поетичного таланту, У. Кравченко в статті «Щирий друг і учитель» про це писала так:

«І. Франко старався познайомити мене з цінностями світової літератури. Вже тоді, коли він приїхав перший раз до мене, привіз багато книжок. Відтак давав і присилав літературні новини, а не раз і цілі міхи книжок висилав мені залізницею.

Поради, догани і похвали великого мого друга сплітались в китицю запашних польових квітів, в котрій були і колючі будяки».[7]

Прочитавши в одному з листів Уляни Кравченко, що її «живлом єсть чувство», Франко використовує цю репліку поетеси для того, щоб пояснити їй, що чуття є притаманною рисою поезії. Лише «поезія має діло тілько с чуттєм, — зауважує письменник, — з него мусить плисти і на него впливати». Під цим кутом зору критик похвально говорить про вірш своєї учениці «Все никне, гине на життя дорозі».

Як спостережлива людина Франко розумів, що У. Кравченко, в силу різних складних умов життя й оточення, не могла виробити самостійно правильних передових поглядів на літературу й мистецтво, і через те він витрачає багато сил, щоб допомогти їй опанувати основними принципами передової прогресивної естетики.

У своїх листах і розмовах Франко спрямовував творчість Кравченко на позиції реалізму й народності. Так, у листі від 30 листопада 1883 р., відповідаючи на лист поетеси від 27 того ж місяця і року з приводу критики її любовних віршів, Іван Франко писав: «Щож тикаєсь пісень любовних, то я не за то ганьбив Вас, що Ви пишете їх, але за то, що вони не зовсім удалі. А впрочім єслн Ви любови такої доси не зазнавали... то яким же Ви правом о ній пишете? Як можна співати о тім, чого чоловік не знає?»

Франко вимагає від Кравченко писати про те, що вона бачила, добре знає і глибоко пережила. Він кожного разу просить її надсилати до друку більше віршів. «Але що ж то, — писав Франко 2 січня 1884 р., — чи Юля вже забула вірші писати?.. В новий рік кождий старається показатися з чимсь ліпшим ніж досі, а панна Юля ані ду-ду. Так дуже заняли її думку особисті плани, що для бідної руської літератури вже нема ані одної думки, ані хвилини часу?» А через місяць зно-

---

[7] Уляна Кравченко, Вибрані твори, стор. 435.

ву нагадує «не забувайте за вірші, — шліть як найбільше, щоб було до вибору».

Коли попадали до рук Франка твори молодих авторів, у тому числі й вірші Кравченко, він був завжди принциповим критиком і разом з тим уважним учителем. Так, наприклад, коли письменник прочитав надісланий йому вірш «Я ваша», він у листі від 11 лютого 1884 р. писав авторці, що їй удався цей вірш і що він є найліпшим з усього, що вона досі написала, і що цей твір «буде окрасою нашої поезії». Але тут же зауважує, що вона стоїть на слизькій дорозі, що їй треба негайно залишити всі «етери — фалі, і солов'їв, і мотилів, — усе то дрянь не варта Вашого пера — глядіть на річі троха реальніше, — а то пісні Ваші швидко зовсім розплинуться в тони і перестануть бути зрозумілими для людей. Посилаю Вам Шевченка «Марію». Єсть се по моїй думці найкрасша перла нашої поезії, — читайте її і вчитуйтесь добре і пильно придивляйтеся, як можна річи на око прозаїчні піднести до високої поезії, — як можна малими средствами, кількома простими словами викликати велике вражінє».

У. Кравченко зразу ж прислухалась до поради свого вчителя. Це видно з її вірша «Любиш чи не любиш». Твір поетеси сподобався не лише Франкові, як про це він писав у листі від 9 травня 1884 р., а й багатьом іншим тому, що в ньому помітний новий поворот «від Конопницької до пісень народних». Ось цей вірш:

Любиш чи не любиш,
се мені байдуже!
Я все вірна буду,
мій сердечний друже.

Ввік я вірна буду,
бо раз полюбила,
бо любов для мене —
се життя і сила.

Дівчина козацька
тільки раз кохає,
чи любов віддаш їй, —
вона й не питає.

Чи буде відплата,
чи лиш зрада стрітить,
їй душа багата
ярче, краще світить.

Любиш чи не любиш,
се мені байдуже!
Ввік я вірна буду,
Мій сердечний друже.

(«Зоря», 1844, № 9).

Продовжуючи розмову з приводу цього вірша, критик ще раз звертає увагу поетеси на потребу писати тільки правду, писати про те, що глибоко пережито.

Щоб вона краще зрозуміла і наочніше уявила, як треба писати реалістичні твори, Франко дає їй завдання — описати віршами вид на Бібрку від каплички. «...Чим більше в опис внесете свого я, — зауважує він, — свого власного серця і чувства, тим він буде інтересніший і цікавіший. Заразом се привчить Вас — ограничувати крила своєї фантазії, глядіти

поетично на річі близькі, видобувати поезію з дійсності, т. є. зробить Вас поеткою більше реалістичною, ніж Ви доси могли показатися».

І. Франко був не лише учителем і порадником молодого покоління письменників, а й хорошим редактором та видавцем їх творів. Це можна добре простежити на прикладах підготовки і друкування віршів початківців. Так, коли У. Кравченко надіслала свій вірш «Чия вина?», Франко не тільки відредагував його, а й у постскриптумі згаданого листа (від 14.XI 1883 р.) писав про свої принципи, яких він дотримувався при редагуванні чужих творів: «Засилаю Вам на карточці Вашу поезійку, перероблену трошки під зглядом форми. Побачите самі, порівнюючи з оригіналом, що я як лише можу і вмію, стараюсь не затерти Вашої мислі, не здути того ніжного золотого пилку, котрий, мов легкою мракою обслонює Ваше чутьє вилите на папір».

Письменник був завжди задоволений, коли після його критики й порад У. Кравченко надсилала йому хороші твори. Але прихильне ставлення Франка до поетеси не зменшувало його вимогливості до її віршів. Він не був байдужим до тривалої паузи у творчості своєї учениці. Про це найкраще свідчить його лист від 30 листопада 1883 року: «Поперед всего позвольте наганьбити Вас... що се має значитися? Вже два листи від Вас дістаю, а вірша ані одного. Хіба ж се так годиться? Та коли так, то я й кореспондувати з Вами покину, бо до учительки Юлії Шнайдер мені яке діло? Я маю діло тілько до поетки Юлії Ш...». Далі автор листа пояснює, що він критикує поетесу не за те, що вона пише любовні вірші, а за те, що вірші «не зовсім удалі». Франко посилає їй два власні ліричні твори «Не схиляй своє личко прекрасне» і «Я й забув, що то осінь холодна», щоб показати, як треба писати любовні вірші. Зокрема в другому він навмисне пропускає двоє слів і просить «докомпонувати, — побачу, чи вмієте вгадувати».

Зате в листі без підпису, але писаному не пізніше березня 1884 р., Франко з задоволенням повідомляє У. Кравченко про те, що на цей раз вона прислала хороші поезії. «Ще такі дві-три посилки, і буде можна справді видати маленьку книжечку Вашого первоцвіту... скоро буде матеріал, я сам приймуся за єго впорядкуванє і передам все готове до друку. Тілько Ви працюйте дальше, а особливо вчитуйтесь в Ленау, студіюйте єго форму і спосіб вираженя».

Щоб ще більше заохотити поетесу до активної творчої роботи, Франко звертається до неї через місяць з проханням присилати «найновіші плоди своєї музи» і тут же, щоб спрямувати її зусилля на змагання з Клементиною Попович за

кращі твори, додає: «Як знаєте Ви — коли вже бесіда про музу, ще маєте конкурентку в особі також учительки, панни Климентини Попович, котрої вірші зачнуть печататись — не знаю, чи від сего чи від слідуючого числа «Зорі».

Незабаром після цього листа І. Франко одержав від У. Кравченко кільканадцять віршів. У зв'язку з цим він висловив у своїй кореспонденції від 16 травня 1884 р. велике задоволення з успіхів своєї учениці: «На мене Ваші обі коломийки зробили вражінє дуже приємне, — бачу в них поворот до реалізму і мелодії пісень народних».[8] Він також повідомляє, що всі вірші, які вона надіслала, надруковані в газеті «Діло».

Через три дні після цього співчутливого листа (17.XII 1884 р.) поетеси, Франко щиро дякує їй за хороші вірші і з захопленням розповідає про свій план видати в «Руско-українській Бібліотеці» вірші Юлії Шнайдер, просить надіслати ще кільканадцять нових поезій. На думку впорядчика, планована збірка «утвердить дотеперішню славу моєї дорогої сестрички, а їй самій принесе хоч кільканадцять гульденів на нове господарство».

Пропозиція Франка сподобалася У. Кравченко. Це видно з її листа до поета від 23 грудня 1884 р.: «Готовність Ваша, дорогий брате, мої стишилища для бібліотеки Олесницького приладити дуже мене тішить».[9]

І справді, за допомогою Франка і під його редакцією вийшла в січні 1885 р. перша збірка поезій У. Кравченко «Prima vera» («Перша весна»). А другу збірку віршів поетеси «На новий шлях» письменник видав у «Літературно-науковій Бібліотеці» своїм накладом.

Але варто було поетесі запізнитися з надсилкою віршів хоч на два тижні, як Франко зразу ж подавав голос; просив, вимагав, сподівався все нових і нових творів.

З листування Франка з Уляною Кравченко видно, що письменник цікавився не лише творчістю поетеси, а й її роботою, життям учительки. За його клопотанням У. Кравченко переїжджає до Львова і влаштовується на вчительську роботу.

Письменник часто ділився з своєю ученицею думками про боротьбу людини за світлі ідеали майбутнього суспільства, про людське щастя, любов, рівноправність і т. д. Все це впливало на формування світогляду письменниці, на демократизацію її поглядів, на вироблення естетичних смаків.

---

[8] Мова йде про вірші «Встала рано, затужила» і «Повій, вітре, повій, буйний».

[9] Уляна Кравченко. Вибрані твори, стор. 459.

Довідавшись, що журнал «Зоря» перейде до Наукового товариства ім. Шевченка і що Франко не буде більше працювати в редакції цього органу, Уляна Кравченко дає слово не друкуватися там.

Листів І. Франка до У. Кравченко і, навпаки, Кравченко до Франка за 1885 р. ще й досі не знайдено, за винятком двох — поетеси до свого вчителя. В першому з них від 4.XII 1885 р. Кравченко розповідає про своє важке життя в глухому селі, про рутенців, москвофілів та польські хутори. А в другому, як видно із змісту, відповідає на критичні зауваження Франка (нам невідомі) з приводу її творів:

«За критику строгу не гніваюсь на Вас, мій друже-учителю, гніваюсь лишень на себе, що яко Ваша учениця, через так довгий час не вмію ще Вас вдовольнити. Щодо полонізмів, то я сама чую їх згубне вліяніє — знеохочення. Кидаю перо неуміючи горячу серця думку прибрати у відповідну нашу форму».[10]

У кількох листах з 1886 р. Кравченко повідомляє І. Франка про те, що вона одержала від Н. Кобринської запрошення написати вірші для «Жіночого альманаха» і просить його переглянути її твори, які не були ще друковані, та надіслати Н. Кобринській до збірника. Франко, хоч і забарився з відповіддю, зате написав великого й докладного листа, в якому щиро поздоровив поетесу з одруженням і побажав їй щастя на «новій дорозі»: «Звісно, — писав він десь на початку травня 1887 р., — поперед всього я бажав би, щоб Ви не забували нашої спільної приятельки — руської поезії, котра познакомила нас з собою, і надіюсь, що й на дальше удержить в добрій дружбі. Правду сказати, я й тепер пишу до Вас в літературнім ділі, а іменно в ділі «Жіночого альманаха», о котрого виданню Ви може дещо й чували. Отож до того альманаха впакував я більшу часть Ваших недрукованих ще поезій, які у мене остались (доси надруковано 6 сонетів і дві осібні поезії, а до кінця ще піде кілька).[11] Та от зайшла така штука. Пані Кобринська задумала між іншим подати «очерки з життя жіночого, і між ними, розуміється, очерк про житє «учительки». Очерк той написала вона, але на лихо вийшов він доволі слабий, так що якось ніяково його друкувати».

У зв'язку з цим автор листа звертається до Кравченко з пропозицією написати свої спомини про учительське життя в Бібрці і Стоках.

---

[10] Відділ рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР, ф. 3, Шифр — 240, л. 385.

[11] У жіночому альманасі «Перший вінок» (Львів, 1887) надруковано 7 сонетів: «Я не жалюсь», «За много», «Не рвись в будуще!» та ін., вірш «На новий шлях», «Думки I—III».

З листа У. Кравченко, писаного в другій половині травня того ж 1887 р., видно, що вона дуже скоро виконала завдання І. Франка, надіславши для альманаху свій нарис про життя учительки. Але за браком місця, а може з якихось інших причин, цей матеріал не був тоді надрукований. Лише в 1936 р. Кравченко видала нарис окремою книгою під заголовком «Спогади учительки».

Майже за сім наступних років (із середини 1887 і по другу половину 1894) листів І. Франка до У. Кравченко не збереглося, хоч зв'язки між ними тривали. Це видно з листів поетеси до свого вчителя. 23 січня 1891 р. Кравченко надсилає вірші Франкові і просить видати їх окремою книгою. В цьому ж листі вона визнає, що тільки завдяки Франкові їй удалося стати письменницею.

В іншому листі з того ж самого року Кравченко дякує Франкові за прислані книжечки «На новий шлях» і повідомляє, що вона зрікається своєї пайки (гонорару) на користь інших видань та просить прислати той номер журналу «Народ», в якому буде вміщена критична стаття про її вірші.

Кореспонденції Кравченко з 1892, 1894 і 1895 років до Франка чогось оригінального в собі не містять, хіба лише те, що авторка посилається на ті листи Франка, які й досі нам невідомі.

Останній лист Франко написав до Кравченко за чотири з половиною місяці до своєї смерті. В листі він скаржиться на хворобу і висловлює радість від зустрічі з дочками Уляни. «Проте — закінчує він свій лист, — дякую богу не молитвами, а своїми трудами — не опускає мене тверезість та ясність ума, добрий гумор та охота до праці».

Зміст кращих творів У. Кравченко, їх демократичне спрямування наочно показують, яку велику роль відіграв Франко в поетичному розвитку молодої вчительки.

* * *

Такий же довгий і складний шлях розвитку пройшла друга учениця І. Франка — Климентина Попович, хіба з тією різницею, що про У. Кравченко вже дещо написано, її твори видавалися і перевидавались, а про Попович наші читачі майже нічого не знають. Проте її життя і творчість варті уваги.

Ім'я К. Попович нас цікавить не лише з погляду її доробку, а в першу чергу у зв'язку з проблемою літературного руху кінця XIX і початку XX ст. На творчих зв'язках Франка з Попович також легко можна простежити ту велику роль, яку відіграв письменник у вихованні молодих талантів, в організації їх сил.

І. Франко був першим, хто відгукнувся на творчі спроби молодої поетеси, виступивши у пресі («Діло», № 51, 1884) із словом привіту на її адресу. Пізніше він назвав її ім'я в «Історії літератури руської» (1889, ч. II, від. II, стор. 711). За радянських часів про Попович писав О. Дей у примітках до спогадів поетеси про І. Франка,[12] О. Каспрук досліджував вірші Попович і роль Франка як редактора її творів,[13] М. Мороз і П. Медведик надрукували статтю «Талановита учениця Івана Франка» в газеті «Вільне життя» за 12 липня 1960 року. Оце і вся критична література про К. Попович.

У зв'язку з тим, що життєвий і творчий шлях письменниці мало кому відомий, ми подамо найважливіші дані з її біографії.

Климентина Карлівна Попович народилася 3 лютого 1863 р. в селі Велдіжі (тепер Шевченкове) Станіславської області, в сім'ї вчителя. Здобувши середню освіту у Львові, вона поїхала працювати народною вчителькою в село Жовтанці, а через чотири роки переїжджає в село Честин на Львівщині.

На початок 80-х років, тобто на перші роки учительської роботи припадають і перші поетичні спроби К. Попович. Це був період, як пізніше згадує поетеса, коли всі, а «особливо молодь ентузіастично переймалася новими ідеями, яких головними речниками були тоді Франко з Павликом». Під цим впливом щодругий писав вірші. Писала не мало їх і К. Попович.

З тієї полови «духовного намолоту», що надходила до журналу «Зоря», Франкові вдалося розшукати золоті перлини. Однією із таких перлин, що впала в око великому каменяреві, був вірш молодої поетеси, підписаний псевдонімом «Зулейка». Так почалося спочатку листовне, а потім і особисте знайомство І. Франка з К. Попович. Він усе робив, що від нього залежало, аби розвинути талант своєї підопічної. Це добре видно з його листів до молодої поетеси. «І повно в них було усильної заохоти до праці «на літературній ниві», — згадує Попович, — до розвивання, а не марнування богом даного талану. Повно щирої, дружньої принуки, а деколи і докорів за лінь, за легковаження письменницького труду».[14]

Творча атмосфера, що встановилася між Попович і Франком, сприяла їх плідній дружбі. «Дружба наша переходила різні формації, — пише Попович у спогадах, — домішувались

---

[12] Іван Франко у спогадах сучасників, Львів, 1956, стор. 557—559.
[13] «Радянське літературознавство», 1960, № 1, стор. 134—136.
[14] Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка, АН УРСР, Архів І. Франка, Ф. — 3, 1603, арк. 115.

до неї небажані нальоти, аж вкінці в огні проб перетопилась в чисте золото найшляхетніших почувань двох душ, для яких не існує ні стать, ні вік, ані щось суб'єктивно-матеріальне».

Під впливом Франка К. Попович активно включається і в громадську роботу по організації читалень, першого страйку пекарів у Львові. Разом з У. Кравченко та Н. Кобринською бере участь у прогресивному жіночому русі, в жіночому альманасі «Перший вінок», виступає на сторінках періодичної преси із художніми творами.

У 1890 р. Попович одружується і переїжджає на Буковину. Життя, як пише вона, в «сільській глуші», без «жодних виглядів на якийсь контакт з культурним світом», родинні обов'язки не сприяли розвитку літературних інтересів.

Через 10 років К. Попович разом із чоловіком і дітьми переїжджає в село Новосілку-Костюкову Заліщинського повіту на Тернопільщині. Але й тут вона не має можливості писати, хіба тільки тоді, пояснює вона в одному із своїх листів до Франка, коли хвора лежить у ліжку.

У 1926 р. український народ широко відзначив десятиріччя з дня смерті І. Франка. У зв'язку з цим М. Возняк звернувся з проханням до сучасників письменника, в тому числі і до Попович, написати спогади про нього. Це прохання письменниця радо виконала, але після того замовкла надовго. Відтоді і до останнього часу про Попович нічого не було чути, мало хто знав, коли вона й померла.

У зв'язку з такими обмеженими відомостями про учениці Франка автор цих рядків доручив дипломанту Львівського університету П. Г. Баб'яку, який мав писати дипломну роботу на тему: «Творчі взаємини К. Попович з І. Франком», поїхати в ті місця, де жила й працювала письменниця, й зібрати потрібні дані. Баб'як поставився до цього завдання дуже серйозно і роздобув цінні матеріали. Зокрема він розшукав номер багатотиражки «Соціалістична праця» (за 31 грудня 1959 р.) колгоспу ім. Кірова Заліщинського району, в якій була вміщена відповідь на лист студентки Львівського університету Нелі Даньків. Газета подає такі відомості про К. Попович: «Особливо цінне те, що Климентина Попович справді проживала в нашому селі приблизно з 1909 по 1944 рік. Її дівоче прізвище мало хто знав, тому що вона приїхала в Новосілку вже заміжньою і носила прізвище свого чоловіка Омельяна Боярського, який мав у Новосілці парафію.

До одруження вона дійсно учителювала. У зв'язку з тим, що піп Боярський був безкультурною, грубою та морально розпущеною людиною, поетеса дуже мало написала в Новосілці, хоч прожила тут майже 35 років, а після через сімейні обставини зійшла з розуму».

Викладені тут факти підтверджують селяни с. Новосілки Бойчук Іван Васильович і його дружина Анна Григорівна, в яких К. Попович до осени 1944 р. жила на квартирі. А після розгрому в 1944 р. фашистських окупантів вона якийсь час проживала в учительки Горохівної Галини, а останні дні доживала в С. В. Никифорова з того ж села Бабинці. Тут же і померла 7 травня 1945 року. Довідка, яку видав Виконавчий комітет Бабинецької сільської ради депутатів трудящих від 3 березня 1960 р. за № 3, підтверджує наведені дані.

Літературна спадщина письменниці невелика: кілька десятків віршів, одна поема та кілька оповідань. Недруковані твори, які зберігаються в архіві Івана Франка, ще чекають на свого дослідника.

Листування І. Франка з К. Попович має не менш важливе значення, ніж з іншими письменниками. У своїх листах Франко порушував багато важливих питань з історії й теорії літератури та літературної критики тощо.

У перших числах березня 1884 р. Климентина Попович надіслала листа на ім'я редактора львівського журналу «Зоря» О. Партицького, в якому писала: «Посилаю Вам поезії пера сільської дівчини — не кінчила вона шкіл високих, і своє образованьє завдячує лиш множеству книжок — та не лиш на читаню кінчиться її праця, й писаного много я бачила в неї, і чи воно має вартість, осудіт Ви пане з понижене наведеного, а сли Ваш суд випаде в користь стихоробки, то помістіть її поезії в Вашій «Зорі». Чей же се буде заохотою для неї... З поважанєм К. Попович з Жовтанець».[15]

Разом із цим листом К. Попович надіслала вірші: «Чого я багну?», «В мене брови, чорні очі...», «Чому ми бідні?», «Вічна любов» та «Не судилось». Усе це О. Партицький передав Франкові на рецензію. Франко написав молодій поетесі відповідь 16 березня 1884 р., в якій повідомляв, що він, одержавши від редактора її вірші, не хотів читати, бо не сподівався і на цей раз на хороші твори. Але згодом, коли почав читати, то «дуже приємно розчарувався», оскільки окремі думки віршів «місцями навіть з немалою поетичною силою виражені».

«З проб Ваших бачу, — пише далі Франко, — що у Вас є талант поетичний, — тільки форма слаба, потрібно Вам вправи в прозодії і читання знатніших взірців поетичних. Поезія ставить тепер до своїх поклонників строгі вимагання, — зміст і форма мусять бути докладно обдумані, студіовані і введені в як найповнішу гармонію». Автор листа не тільки запитує про те, що поетеса хотіла б почитати, а й пропонує свої послуги: «Я готов Вам по силі можності помогати і вка-

[15] Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка, АН УРСР. Архів І. Франка, Ф. — 1618, арк. 322—324.

зувати дорогу». Разом з цим він цікавиться, що вона досі читала і якими мовами володіє, і тут же повідомляє, що переробив два її вірші «Чого я багну?» і «Вічну любов», що перший із них під заголовком «Чого я бажаю?» надрукований 15 березня у «Зорі» № 6 за 1884 р., і просить докладніше розповісти про себе.

На прихильний лист І. Франка К. Попович надіслала 18 березня 1884 р. відповідь, у якій подає деякі факти із своєї біографії. Вона пояснює Франкові, чому вірші, надіслані йому не назвала своїм прізвищем. «В кождім однак разі, ся третя особа дуже — дуже Вам вдячна за Ваше прихильне занятися її проханням».[16]

Далі Попович говорить про тогочасне виховання, яке було наскрізь «ляцьке», що вона й слова не знала рідною мовою, але згодом наука, життя в ширшім крузі сприяли розбудженню самопізнання. Попович полюбила свою мову і культуру — «вона стала учитись рідної мови, історії і літератури». Все це допомагало переборювати рутенство, насмішки найближчих їй людей. «По двох літах такої праці над власним відродженням постановила, — пише вона, — сплатити своє давнішнє грішне ренегатство посвященням всіх сил своїх для добра ненечки-Руси — она почала писати — бідна! Їй виділось, що зуміє незвучними тонами виспівати ту величаву пісньу, що там гдесь в сердечной глубині звеніла. З. (Зулейка — *О. М.*) довго боялась показати світові свої праці. Вконець перемогла не жадоба слави та шумних оплесків світа, а лиш горяче патріотичне бажання статися пожитовною свому народові.

Знаньє літературне З. ограничалось на перечитаньу немногих творів Шевченка, Котляревського, Міцкевича, Словацького, Пальа, Шіллера, Гете, Шекспіра в переводах, а з сучасних Ваших і Конопницької. Як мож було найкоротше я старалас представити Вам бійографійку З. — А се я вважала конечним, щоби оказалась она Вам гідною Вашої опіки і поради, а також щоби показати Вам, що охоти до праці в неї чимало — і ходи лиш тойє, чи праця ся може бути пожиточною.

Після праці мало лишиться часу на творчість, хіба що ніч. Безконечні мрії, блукання, але «під Вашим руководством, так щиро приобіцянім виповняться чим-то пожиточнішим»[17].

У своїй відповіді на цитований вище лист К. Попович Франко з легкою іронією зауважує, що турецьке ім'я «Зулейка», яке вона взяла собі за псевдонім, не пасує поетесі, бо псевдонімом користуються автори, які пишуть політичні стат-

[16] Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка, АН УРСР, Архів І. Франка, арк. 329.

[17] Там же, Ф. — 1603, арк. 439—441.

ті. Франко обіцяє, що не залежно від особи автора він буде у своїх судженнях про його творчість відвертим і об'єктивним, бо: «Поезія в наших часах перестала бути забавкою неробів, а сталась великим ділом, горожанською службою; вона повинна в найдосаднішій і найвисшій формі висказувати найвисші змагання, сумніви, болі, розчарования і надії цілого віку, — повинна одушевляти і провадити покоління, кристалізувати все, що в їх життю і мислях було найкрасшого і найліпшого, і переховувати на науку і скріплене потомности. А спеціально у нас Русинів поезія повинна бути великою часткою тої культурної, поступової праці, до котрої всі ми рук прикладаємо,— Ви, учачи діти в Жовтанцях, я, пишучи о справах краєвих в Ділі, або сучасну літопись в Зеркалі, — а до котрої не прикладають рук іменно деякі з наших поетів, сидячи днями за картами або за склянкою».

І тут же, відповідаючи на запитання кореспондентки, Франко пояснює, що він уже не так багато працює як їй здається, що літературна робота йому легко дається, гірше композиція: «То правда, що я роблю троха більше від тих людей, що нічого або майже нічого не роблять, — але того ще не досить. Правда, що до розривок у мене надто много часу нема,— але прошу вважати, що те, що люде звичайно називають розривами, мене більше томить, мучить і денервує, ніж не знати яка робота літературна. А з другого боку, робота літературна іде міні досить легко — не задля таланту, котрий зовсім не так великий, як більше задля вправи, задля того, що пишучи від четвертої гімн. кляси ненастанно, я вже вложився в те писанє, як віл в ярмо. Форма міні не робить трудности, — от і ціла штука — але творенє само, композиція стоїть мене дуже дорого, вимагає тяжкої внутрішної праці»[18].

На прохання Попович Франко в листі від 19. IV 1884 р. докладно повідомляє про співробітників газети «Діло» і просить її написати інформацію про читальні, пропонує вступити в члени «Етнографічно-статистичного кружка» та висловлює бажання, щоб вона надсилала частіше і більше своїх поезій. Він пропонує К. Попович, як і У. Кравченко, вибрати все краще із її віршів і видати окремою книжкою. «Я охотно прийму на себе працю над остаточною редакцією Ваших творів до друку....», — зауважує письменник.

Замовлення Франка — написати про жовтанецькі читальні — К. Попович виконала своєчасно. Це видно з його листа від 20. IV 1884 р., в якому поет висловлює своє задоволення. За надісланий матеріал, а також за згоду вступити в члени «Кружка» та обіцянку в кожному листі присилати нові вірші

[18] Іван Франко, Статті і матеріали. Збірник третій, стор. 69. (Далі цитати з листів Франка до К. Попович даємо за цим виданням).

Франко був вдячний: «Я дуже тішуся Вашою обіцянкою — надсилати мінї за кождий раз як найбільше віршів. Будьте певні, що я займуся, як своїми, або й ще старанніше, уже хоч би для того, що власні вірші суть у мене звичайно плодом тяжкої духовної праці і гірких обставин життя, а чужі прилітають до мене готові, свіжі і пахічі, як цвіти кинені невидимою рукою крізь вікно на мій стіл. А що до труду, який я собі нібито задаю при їх редагованю, — то з сего не робіть ані крихіточки нічого. Се у мене не труд, а відпочинок, розривка, котра мене дуже освіжує».

Коли ж поетеса надсилала листи, а барилася з віршами, Франко завжди висловлював своє незадоволення.

Теплі, щирі й приятельські відносини з молодою поетесою не заважали йому відверто висловити критичні зауваження з приводу її творів.

«Ваші два вірші, прислані з листом, слабенькі, — а знаєте, чому? Бо говорять о річах абстракційних, котрі не виплили прямо з Вашого серця, з Вашого життя».

В останній чверті XIX ст. на сторінках періодичної преси, на загальних зборах різних товариств часто порушувалось питання рівноправності жінки. У своєму листуванні це питання порушують Франко і Попович.

Ми не можемо собі відмовити, щоб не процитувати, з нашої точки зору, правильних висловлювань великого Каменяра з приводу емансипації жінки: «Я, звісно, сторонник і приятель як найширшої свободи кождої людини — мужчини зарівно, як і женщини. Але, з другого боку, я бажаю, щоб та свобода проявлялася в ділах поважних, обдуманих, розумних; стіснюванє свободи людської в таких ділах є і буде завсігди неволею, тиранією, супротив котрих кождий чоловік обов'язаний боротися. Інша річ — діла дрібні, побічні, не впливаючі на основний наш світогляд, не альтеруючі нашої серіозної праці і наших найсвятіших чувств. В таких ділах не раз повинен, а то і мусить чоловік або сам себе ограничувати, або дати ограничитися другим. Горде пишанє свободою в таких дрібницях, котрі для ніякого діла користи не приносять, а роблять прикрість хоч би найпослідному з людей, єсть екстраваганцією, примхою, — і характеризує людей, у котрих поза тою свободою в дрібницях глубшої, серіозної свободи нема...»

«Таку мірку я прикладаю й до т. зв. еманціпації женщини. Женщина, котра думає на серіо, працює на серіо над своєю просвітою, трудиться для других, інтересується всім, що високе і красне, всіми тими освободжаючими ідеями, які порушують сучасних людей, і стараєсь по своїй змозі приноровлювати своє житє до них. т. є. жити власним трудом, не стаючись нікому тягаром, і думати власною головою, — така женщина

есть у мене еманціпована, т. є. свобідна, хоч вона цигар не курить, кіс не обстригає, з мущинами не п'є і під боки не водиться. Котра ж всю свою еманціпацію покладає тілько в таких і подібних формальностях, тота не єсть нічим більше, як малпою, т. є. так само не свобідною, як і тисячі тих гусочок, що весь вік не зробили і не подумали нічого на власну руку».

23. 4 1884 р. К. Попович відповідає на похвалу Франка за її наполегливу роботу у зв'язку з відкриттям читальні. У цьому ж листі вона погоджується з висловленими поглядами Франка на рівноправність жінки і з свого боку додає багато розумного до порушеного питання і відверто пише про ту велику роль Франка в розбудженні її самосвідомості.

«Ваші письма, були вольнодумними творами, які мені в руки попалися. Ваші слова наче голосна воскресення пісня збудили мене з неприродного сну — прояснили сумніви, дали постояний напрям безладним досі думкам, і назвали по імені сі неясні і не названі досі чувства, що важились в моїм серцю.

Ви, пане, були для мене першим учителем-провідником, взором, і ще поки могло мені прийти на думку, що колись вільно мені буде так від серця з Вами поговорити»[19].

У багатьох листах до К. Попович І. Франко ставить і розв'язує важливі теоретичні питання. Так, у листі без дати, але писаному не раніше кінця квітня або початку травня 1884 р., він висловлює правильні погляди на суб'єктивність у поезії: «Що нас найбільше інтересує, коли ми читаємо ліричну поезію?»— запитує автор і тут же відповідає, що в ліричній поезії нас не цікавлять загальні думки, сентенції моральні або які небудь інші виводи, бо про все це можна дізнатися з підручників. А в першу чергу «відображення о с о б и поета», «частина его серця, его живої крові і его нервів, котру він вложив у свою поезію».

Виходячи з таких переконань, Франко зауважує, що хотів би бачити поезії Попович такими, які випливають прямо з серця, з її «особистих обставин, з дійсного життя», а не з «голови, з теорії, з фантазії і прочитаних книжок». «Ви нам покажіть, як Ви чувствуєте в кождім або хоч би в однім спеціальнім випадку, представте нам, якими очима глядите на своє власне окруженє, на того хлопа, що йде по перед Ваші вікна, на тих дітей, що гаморять в школі, на той ліс, що шумить в віддали, на ту ворону, що краче на стодолі, — на що хочете. Вірте міні, се буде інтересніше для публіки, бо покаже нам менше слів, а більше житя, більше Вас самих, що єсть головною цілею ліричної поезії».

---

[19] Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка, АН УРСР, Архів І. Франка, Ф.—3, 1618, арк. 479.

На думку Франка, краще було б витлумачити всі ці питання не теоретично, а практично, вивчити твори сучасних ліричних поетів та народні пісні. Він звинувачує К. Попович у тому, що вона захопилася ненатуральним стилем Конопницької, і радить читати Ленау, читати і вдумуватися в ліричні вірші Шевченка, Гейне, Гейдема. «Поезія в наших часах так само вимагає студіюм, як і всяка інша штука, і я надіюсь, що Ви, хоч учителька, з одного боку, з другого боку, потрафите бути пильною і тямучею ученицею, — без чого за Вашу поетичну будучність не ручу».

На закінчення своїх міркувань з приводу предмета і завдань поезії Франко закликає молоду письменницю менше теоретизувати, а більше писати про життєву правду.

У відповідь на ці поради Франка К. Попович пише в листі від 21. 5 1884 р., що вона буде прагнути тратити енергію на щось приємніше, ніж особисті переживання, і разом з листом надсилає вірш «Лишень в бажанню». До речі, рукопис цього твору, виправлений Франком, зберігається в архіві Франка.

Лишень в бажаньу!

(Оригінал вірша Попович)

Чому фійалка синьову красу
В обіймах трави ховайе?
І хоч соньашних бажа розкошей
Росойу-слізми жажду збувайе?
І щораз низше головку крийе
І щораз тихше бажа-вонійе!?
Бож жарко сонце льубку цілує
В могучих блесках його льубови
Вскорі жизнь утла цвітки зітлійе
Вскорі просньатсья йій чудні сни!
І бідна згине в житье зараньу, —
Бо житье—щастье лишень в бажаньу!

Лишень в бажаню!

(Текст, виправлений Франком)

Чому фіалка синяве личко
В трави обіймах ховає?
І хоч бажає розкошів сонця,
Слізьми жадобу збуває?
І щораз низше головку криє
І щораз тихше бажає-мліє,
Бо жарко сонце любку цілує,
В могучих блесках єго любови
Цілая квітка звяне, зотліє,
Стануть терпіням розкішні сни,
І бідна згине в житя зараню, —
Бо ж ліє щастя лишень в бажаню![20]

Зіставлення оригіналу вірша з виправленим текстом показує не лише те, як рядки Попович оживали під пером Франка, а й ту кропітку роботу, яку письменник проводив з початківцями, що приходили до літератури.

Наприкінці травня 1884 р. І. Франко виїхав зі Львова до Нагуєвичів у зв'язку з дуже поганим станом здоров'я. Туди йому поетеса також надіслала кілька листів і віршів («Що се блідаве личко», «Не буду я проклинати», «Мусиш любити» та ін.). Останній вірш Франкові сподобався. Ось він:

Ой не йду я до ворожки
Поради питати,
Ні любистком я не буду
Хлопця чарувати.
Не на те я, хлопче-орле,
Тебе полюбила,
Щоб забута, нелюблена
Весь вік протужила!

[20] Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка, АН УРСР, Архів І. Франка, Ф.—3, 1618, арк. 535.

В мене чари саморідні
В погляді глибокім,
Він розпалить його серце
Полум'ям широким.

Дармо, хлопче, не скуєш ти
Серденько ледами,
Не покриєш жар сердечний
Зимними словами!

Не на тее моя пісня
Любвою здрожала,
Щоб нечута, погорджена
В розпуці сконала.

І серденько не на тее
Так довго дрімало,
Щоб проснувшись,
пробудившись,
Сонця не діждало.

Тож хоч ледом слова твого
Серце мні зранити,—
Мої очі, мою пісню
Ти мусиш любити!

«Ваш найновіший вірш, — писав 9. VI 1884 р. Франко у своїй відповіді молодій поетесі, — дуже гарний і характеристичний». Саме тому він і появився 15 серпня 1884 року в 17 номері «Зорі». Але поряд з ним Франко вмістив свій вірш «Відповідь». Згодом він надрукував його у збірці «З вершин і низин» (1893) під заголовком «К. П.»

А в листі до К. Попович критик розтлумачував їй докладніше, як він розуміє вірш «Мусиш любити». Із трьох його зауважень про окремі недоліки і стиль найбільш важливе є останнє: «Ваші очі для Вас самих річ реальна і потрібна, — для другого вони — чиста естетика і більш нічого, Ваша пісня, — ну, Ваша пісня моглаб бути й для загалу річчю реальною, потрібною і пожаданою, але тоді лишень, коли б висказувала думки, погляди, бажання і потреби загалу, коли б служила тому загалові. Зрештою, не знаючи, до кого відноситься Ваша пісня і Ваші чуття, я не можу знати, чи той чоловік узнасть Ваш аргумент з очима і піснею достаточним, чи ні, — для мене принаймні було б сього замало».

Франко пише про ті завдання, які мусять виконувати поетичні твори, радить доповнити 1—2 строфи, а останню переробити, і тоді вірш відповідатиме хорошим смакам.

Скориставшись з повідомлень газети «Діло» про те, що в Одесі на з'їзді слав. товариства згадували К. Попович у рефераті, Франко пише в листі від 19. VI 1884 р.: «Силоміць люди пруть Вас — працювати літературно, чим більше, тим ліпше, а ви не використовуєте такої нагоди... Прошу Вас затим, — закінчує він лист, — працюйте пильно, студіюйте, що можете! Я постараюсь прилагодити і принести Вам деякі матеріали для праць прозових, щоб Ви зробили пробу, — бо вже, коли хто обібравсь грибом бути, нехай же лізе в кошіль».

Між іншим, І. Франко і раніш радив Попович, щоб вона попробувала писати прозою: «Проза в Ваших листах дуже гарна, прозірчаста і характеристична: як би Ви такою прозою укомпонували деяке оповіданнячко, або що, то, надіємось, вийшлоби в найгарнішім разі не кепське».

10 липня 1884 р. Франко знову нагадує поетесі, що він чекає від неї новелку і просить, щоб вона описувала «живо, без сентименталізму і напущеного стилю».

Критик залишався постійно вимогливим і принциповим у своїх судженнях про літературний твір. Так, коли К. Попович надіслала своє нове оповідання, він, перечитавши твір, написав щиру правду, що «новелка Ваша справді до друку не годиться, вона занадто сентиментальна і романтична тай без жизненної правди».

Коли спонукання, заохочування, поради не давали належного ефекту — поетеса дуже поволі працювала — Франко висловлював своє розчарування, що його заходи мало впливали на піднесення творчої активності його учениці: «Жаль, — писав він 20.VI 1884 р., — що Ви все ще вважаєте поетичну працю тільки якоюсь панщиною, котру відбуваєте задля мене, і присилаєте мені обов'язково по одному віршикові в кождім листі. Коли се справді для Вас панщина, то я не хочу Вас до неї силувати і раджу Вам ліпше закинути все, ніж робити з мусу. Коли ж діло се берете Ви на серіо, то робіт же на серіо, бо инакше до нічого не доповадите. Я бажав би зробити з Вас літератку, як бог приказав, а Ви церемонитесь помимо що другі завидують Вам уже тепер. Уважайте, що в таких ділах я церемоній не знаю і, скоро побачу, що се до нічого не доведе, — махну рукою та й годі».

К. Попович не збиралася відповідати на цю сувору критику її пасивності. «Гнівайтесь на мене. — пише вона з жалем, — за тоє, що нібито я працю літературну вважаю для себе панщиною — і за тоє, що не присилаю Вам більше моїх композицій... Ви вважаєте мене лінюхом і лиш мому лінивству все лихо приписуєте».[21] Проте справа була далеко складнішою.

У наступному листі від І.Х 1884 р. Попович дякує за книжки, скаржиться, що для неї німецька мова важка і, ніби ненароком, з якоюсь іронією відповідає на закиди Франка: «Кажете, що дотеперішнє моє читанье не зробило розумнішими ані моїх листів, ані віршів: ні розмови — так як би то здобутки праці і штуки могли коли-небудь заступити природні дарования».[22] До цього листа доданий вірш «Дармо орле залітаєш», підписаний «Кліма».

І все ж Франко вірив у талант К. Попович і тому не залишав її поза увагою, продовжував цікавитися життям і творчістю своєї учениці. Так, коли влітку 1884 р. організовувалась подорож молоді в гори, Франко запрошує К. Попович

---

[21] Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка, АН УРСР, Архів І. Франка, Ф.—3, 1618, арк. 243.

[22] Там же, арк. 571.

взяти участь у цій мандрівці. Але поетеса чомусь відмовилася. «На вандрівку, — хоч і як манить мене природа і люди... та дарма нема як».[23] У цьому ж листі вона висилає вірш «Проснулась душа» і поему «Грішно бідним любитися», яка була надрукована в жіночому альманасі «Перший вінок» під заголовком «Звичайна історія».

Аналіз своїх переконань, поглядів приводить К. Попович до висновків, що Франко багато зробив, щоб вона стала «публічною силою», його однодумницею. З цього приводу вона в одному із своїх листів від 16.I 1885 р. писала:

«Вповажний товаришу! І я осмілюсь назвати Вас тим іменем, хоч чуюсь добре, що ми хіба лиш по думках переконаннях, по ідеях вспільних, а не по ділах наших можемо товаришувати з собою... я ж знаю добре, що наша переписка як і ціле наше знайомство могло мати для Вас остільки інтересу, оскільки Ви могли надіятись — зробити Вашим впливом з мене публічну силу — позискати мої руки до хосенного діла — тож тепер, коли моя недуга — чи радше як Ви думаєте — моя байдужість-лінивство, відобрали Вам всяку надію на якінебудь успіхи Ваших заходив — Ви зовсім праві махнувши на все рукою»[24].

Чутка про те, що І. Франко видає поезії У. Кравченко окремою книжечкою, примусила Попович переглянути під ким кутом зору і свої твори. Але після роздумів поетеса прийшла до переконань, що вони не варті того, щоб їх друкувати. «Знайте, мені так і здається, — признається вона своєму вчителеві, — що Ви помилились, відкривши колись-то в мене талант — я думаю, що та крихітка моїх літературних проб — есть радше плодом гарячого бажання статись пожиточним робітником рідного народа...».[25]

У цьому ж листі К. Попович, спираючись на чутки про організацію Франком нового журналу, висловлює від свого і від імені однодумців повну підтримку письменникові:

«О Вашім будучім журналу, і о цілій історії його зав'язання я вже давніше повідомлена, і давно вже тішуся, а разом зі мною тішуться і всі зле не упереджені і всі котрім ходить не лиш о особисті інтереси і личні амбіції — тішуся надією ліпшої будочності нашого літературного руху під Вашим світлим проводом».[26]

Щирий і теплий лист К. Попович про підтримку Франка передовою частиною суспільності в його починаннях щодо організації нового органу глибоко схвилювали письменника.

[23] Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка, АН УРСР, Архів І. Франка, Ф.—3, 1615, арк. 71.
[24] Там же, арк. 73.
[25] Там же.
[26] Там же, арк. 77.

В листі-відповіді, писаному в другій половині січня 1885 р., він зазначав: «Справді, співчутє Ваше дуже дороге для мене в сю пору загального остракізму, киненого на мене. Та ні, не загального! Найкрасша і найчесніша частина нашої молодіжі і навіть старших суть за мною, і се не дає міні упадати духом і показує угризки та ритя нашої староукраїнофільської кліки в тим смішнійшім світлі. Сими днями я їду до Кієва в справі видавання газети і надіюсь, що та поїздка може мать великий вплив на цілу мою будучність». Але і в цьому випадку Франко не міг змовчати, щоб не порадити своїй учениці більше працювати. «А поки що я все-таки бажав би, — зауважує він, — щоб як мога працювали на собою, виробляли свій літературний талант і підготовлювались до ширшої діяльності. Ваш вірш, котрий Ви мені переслали, в початку дуже гарний, але конець слабий, неясний. Переробивши єго, можна зладити незлу штуку. Присилайте з ласки своєї всі свої праці, які у Вас назбирались від минувшого літа, може бути, що я міг би з них вибрати так, як із віршів Юлії, на томичок руско-укр. бібліотеки».

Попович важко переживала критичні зауваження, які зробив їй письменник, і в листі, адресованому до Франка зразу ж після одержання його зауважень, писала: «Молю Вас — повірте, що я «роблю-роблю і роблю» — кілько сил моїх, а навіт над сили мої, — повірте, що я радаб з душі — з усього серця зробити дещо на славу мого народа і свою — на Ваше вдоволення — та що пораджу — коли мині не удається? Научіть же ж — порадьте мені — покажіть дорогу!»

Порівнюючи свою роботу з тією, яку провадив Франко, Попович захоплюється силою духа, наполегливістю в досягненні поставленої мети, колосальною працьовитістю письменника — дає собі слово взятись з «подвійними силами до діла...»[27] До цієї кореспонденції поетеса долучила ще кілька віршів, зокрема «В зимі».

У відповідь на цей трохи розпачливий лист Франко написав теплі, підбадьорюючі рядки: «Мені здаєсь, що Ви зовсім без потреби вдаєтесь в розпуку; талант у Вас є, але нема тілько любови до діла, при кождім віршу Ви думаєте попереду всього не о тім, щоб зглубити і серцем огріти саму річ, але о тім: що на се скаже сей або той, хто буде се читати. Але я маю надію, що се мине, що Ви перебудете той критичний момент і праці Ваші можуть статися гарним вкладом в нашу літературу».

Відносно того, продовжує автор, щоб я додав Вам сили і надії, то мушу сказати, що «ані Вам, ані міні упадати і рук

[27] Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка, АН УРСР, Архів І. Франка, Ф.—3, 1608, арк. 295.

опускати не можна... А стежку ратунку я все-таки бачу лише одну — роботу. Я суджу по собі: коли б не робота, я давно був би пропав серед тих противностей, які міні ласкава доля насилала і насилає. Вам може така рада видасться докором або пустою фразою, але вірте, що я бажаю Вам всього найліпшого і що помимо всего я зачисляю Вас до людей стоячих найближче мого серця».

В листах, писаних у першій половині 1885 р., К. Попович торкається свого особистого життя, хоч і в них поетеса багато приділяє уваги інтересам творчого характеру. Так, у листі від 9.2 1885 р. вона пише Франкові, що любить і шанує його з патріотичного обов'язку, як людину, що потрібна народові. І тут же повідомляє, що вона написала новелку, просить поради щодо її перекладу. А через кілька днів у листі без дати (але писаному не пізніше 21.II 1885 р., бо наступний лист, в якому вона згадує про свій переклад, датований 21.II 1885 р.) К. Попович називає перекладений нею твір «Коли ти любиш» Конопницької і просить Франка сказати свою думку про якість її роботи.

Ще в іншому листі, також не датованому, хоч із змісту ясно, що він писаний зразу ж після двох попередніх, тобто після 21. 2 1885 р., Попович інформує свого вчителя про кореспонденцію, яку вона одержала від Н. Кобринської, і консультується з ним з багатьох питань, зокрема питає поради, що відповісти їй на пропозицію взяти участь у жіночому альманасі «Перший вінок».

«Вчера дістала я письмо від п. Кобринської, в котрім она повідомляє мене о своїм виступленю з товариства руск. жін. «задля неможливої с товариством згоди» — як і о тім, що видає окреме від товариства другу книжку на свою руку — а відтак просить мене, щоби мою поему я лишила для її видання. — Що я не відкажусь п. К. надієсь іменно для того, що я маю «воліти лишитися при тих людях, с котрими милійше мене вяже переконаннье».

Далі Попович просить Франка пояснити їй усю ситуацію. Письменниця не виправдовує Кобринської за її вихід із товариства жінок.

Надаючи великого значення Н. Кобринській як борцеві за рівноправність жінки, видавцеві і письменниці, І. Франко посилає вичерпну відповідь К. Попович. Він теж не схвалює вихід Кобринської з товариства, але високо цінить її діяльність по виданню альманаха:

«Інша річ з Альманахом. Тут, очевидно, треба мати на увазі те, що Кобринська — одинока баба, котра може таку річ зладити, — і треба стояти при ній... Альманах Кобр. повинен бути вже не діло товариства жіночого, а діло освіченої і по-

ступової частини руcько-укр. жіноцтва, до котрого вона й Вас має право зачислити. Отсе ті «свої люде», з котрими Ви там зустрінетесь». Франко тут же запитує свою учениці, чому вона нічого не пише. Він радить не вірити Кобринській, що «галицькі русинки до ніякої серіозної праці ще не дозріли? Опрокиньте се! — закликає Франко. — Після такого гарного початку не годиться Вам відразу залягати, згорнувши руки!»

Климентина Попович щиро раділа, спостерігаючи, як на очах росла слава Франка, його роль у літературному процесі. Вона як щирий друг завжди підтримувала його. Ось одне із свідчень: «Перечитавши Вашого «Довганюка», — пише вона в листі від 15 квітня 1886 р., — я таки не можу здержатися, щоб не зложити Вам сердечної подяки за него. То таке правдиве і таке живе, а притім не без певної прикраси гумористичної, що хоч що кажи, а таки вийде на те красота та й годі. Правду сказавши, Вам за всі Ваші праці і то не від одиниці, а від всіх наших людей належиться подяка, а за сю послідню прийміть таки осібно хоть від мене».[28]

У листах, надісланих Франкові у 1887 р., Попович висловлювала свою занепокоєність станом здоров'я письменника, цікавилась його творчими планами, умовами життя і завжди зверталася за порадами. «Все-таки не могучи обійтися, — пише вона в листі від 1 лютого 1887 р., — без Вашого авторитетного для мене суду, посилаю на Ваші руки дві штучки, призначені до фейлетону «Діла».

Може бути, що і вони, як много інших — не видержать Вашої критики, а в такім разі я й досі нічого ліпшого не написала, і вже хіба і не напишу».[29]

Побоювання поетеси здійснилися. Вона справді замовкла на довго у зв'язку з важкими родинними обставинами. Видно, на це вплинуло одруження з попом Боярським, який не поділяв творчих інтересів своєї дружини і все робив для того, щоб приглушити її діяльність.

З кінця 80-х і аж до половини 90-х років нам не вдалося розшукати листи К. Попович до І. Франка і, навпаки, Франка до своєї учениці, а може їх і зовсім не було.

З листа І. Франка від 12.9 1895 р. видно, що К. Попович мало писала або й зовсім не писала до свого учителя, а також не надсилала творів.

«Лист Ваш утішив мене дуже, — відповідає Франко на лист поетеси, якого нам не пощастило знайти, — а ще більше врадувала Ваша обіцянка взятися опять за перо. Признатись Вам, я вже почав був уважати Вас пропащою силою...

---

[28] Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка, АН УРСР, Архів І. Франка, Ф.—3, 1618, арк. 479.

[29] Там же, 1610, арк. 66.

Тим більша була моя радість, коли з Вашого нинішнього листу я вичитав, що Ви не тілько взялися знов до літературної роботи, але не стратили до мене довір'я і готові прислати мині свої твори до перегляду, а зглядно до уміщення в Житю і Слові. Розуміється, я з дорогої душі згоджуюся на се і, як тільки одержу Ваш рукопис, зараз прочитаю єго і по всій щирості скажу Вам свою думку».

Із змісту наступного листа Франка видно, що К. Попович надіслала йому якесь оповідання. Можливо, що це «Фіаско панни Марцеліни», яке зараз зберігається в архіві Франка з датою 1895 року.

На 1895-й р. припадає кільканадцять листів Попович до Франка, в яких вона висловлює свою стурбованість тим, що журнал «Житє і «Слово» має упасти», повідомляє, що у неї зібраний матеріал про попівські анахронізми і вона хотіла б його використати, що на неї дуже косо дивиться те попівське оточення, серед якого доводиться жити. «У мене під рукою свіжо написаний образок, — признається Попович в іншому листі Франкові, — представляючий критично-женеханнє богословів а панночок для котрих заміжі є одинокою доскою рятунку».[30]

В іншому листі, писаному після того, як почав виходити «Літературно Науковий Вісник», вона запитує: «Чи Ви б не приймили до «Вісника» ряд фотографій сільських матадор — списаних мною? — і тут же повідомляє про важкі умови, в яких їй доводиться працювати: — Я, бачите, пишу лиш тоді, коли не можу нічого іншого робити, т. є. коли лежу в ліжку хора».

Останні листи Франка до Попович датовані 1895 р., очевидно, інші не збереглися.

Таким чином, листування І. Франка з У. Кравченко та К. Попович наочно свідчить про невсипущу працю письменника на ниві літератури. Навколо Франка об'єднується велика група молодих талантів, голоси яких з кожним роком усе більше міцніли. Спостерігаючи прибуття нових сил у літературу, Франко по-справжньому радів: «Ми, щиро вітаємо ті нові робітниці на нашій убогій словесній ниві — писав він у передмові до добірки віршів Кравченко і Попович, надрукованих у газеті «Діло», за 1884 р., — і бажаємо, щоб они остались тими ластівками, котрі віщують нову весну — розбудженє духове нашого жіноцтва до повної свідомості своїх прав і обов'язків народних і людських і свого високого призваня для цілої нашої будущини».

[30] Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка, АН УРСР, Архів І. Франка, Ф.—3, 1611, арк. 163.

М. КОСІВ

ІВАН ФРАНКО ПРОТИ РЕАКЦІЙНИХ КРИТИКІВ

(з виступів на сторінках «Kurjera Lwowskiego»)

Боротьбу проти різних течій декадентства Іван Франко вів протягом усього свого життя.

Першим виступом Франка, в якому він як критик показав своє розуміння мистецтва, був реферат «Поезія і її становисько в наших временах»[1], який автор прочитав на засіданні «Академического кружка». За майстерністю форми, викованістю мови й думки цей реферат можна поставити поряд із найкращими статтями Франка, написаними у зрілому віці.

Нас вражає широке коло наукової ерудиції, глибока проникливість, з якими двадцятилітній автор підходить до розгляду літературного процесу. Проголосивши єдиним кодексом естетичним життя, він підкреслював, що проповідь відірваності мистецтва від реальної дійсності веде до занепаду.

Франко не називає протилежні своїм погляди на літературу — ідеалістичними. У цей час він і не міг ще цього зробити. Тому дослідники, зокрема О. Н. Мороз, цілком слушно зауважують, що «термінологія, яку Франко запозичив із буржуазно-ідеалістичних джерел і вжив у своєму рефераті, дещо затуманювала зміст висловлених там матеріалістичних принципів».[2]

Через те, що у Франка будемо й пізніше зустрічати деяку нечіткість у термінології, то хочемо відразу зауважити, що марксистсько-ленінська методологія дослідження, як і вся творча практика марксизму-ленінізму, говорить: про мислителів треба судити не за тими назвами, якими вони самі характеризують свої погляди, а за тим, як вони їх розуміють, отже, як розв'язують головні питання філософії.

---

[1] Один розділ з цього реферату надрукований під заголовком «Дефініція поезії» в журналі «Друг» за 1876 р., № 3, стор. 44—47.

[2] Олексій Мороз, Іван Франко в боротьбі проти буржуазної ідеології, Львів, 1956, стор. 123.

Франко ж завжди твердо стояв на позиціях матеріалізму. Дослідник філософських і суспільно-політичних поглядів Франка А. С. Брагінець говорить, що «Франко перший з українських літературознавців ставив на науковий грунт вивчення літературної творчості, історії літератури і літературної критики і висловив з цього приводу багато цінних думок, які не застаріли ще й тепер».[3] Далі дослідник висловлює жаль з приводу того, що «вони, мов золоті зернята, розсипані у численних його публіцистичних і дослідницьких працях, які ще мало досліджені»[4].

І це справді так. Поза увагою дослідників ще й досі залишається цілий ряд надрукованих у різних іншомовних виданнях (особливо польських і німецьких) статей з питань естетики, які пізніше ніде не передруковувались. Немало таких забутих статей зустрічаємо і на сторінках польської газети «Kurjer Lwowski», в редакції якої Франко працював десять років (з 1887 р. по 1897 р.). Про них буде йти мова в даній статті.

* *
*

В останній чверті XIX ст. в польській літературі почав поширюватись модернізм, що був запізнілою реакцією на західноєвропейське занепадницьке мистецтво, особливо французьке.

У Польщі був сприятливий соціальний грунт для розвитку модернізму. У статті «Інтернаціоналізм і націоналізм у сучасних літературах» Франко писав з цього приводу: «Із слов'янських країв найновіша літературна мода декадентизму і імпресіонізму знайшла найподатливіший грунт у Польщі. Се досить натурально. Се мода найбільш аристократична. А шляхетській польській суспільності (шляхта поки що головний консумент літератури в Польщі) сього й подавай. Досить її уже наполошили брутальні натуралісти та радикальні хлопомани, досить її уже натикали під ніс неотесаних мужиків з їх вічною нуждою та жолудковими питаннями. Надоїли їм уже й патріоти з вічними покликами про вітчизну. Людям, котрих життєві ідеали хитаються між Монаком, паризькими кокотами і англійськими огерами, давно вже захотілося мати літературу, відповідну до їх ідеалів. І вона дійсно впору народжується»[5].

---

[3] А. Брагінець, Філософські і суспільно-політичні погляди Івана Франка, Львів, 1956, стор. 339.
[4] Там же, стор. 340.
[5] Іван Франко, Твори в двадцяти томах, т. 18, К., 1956, стор. 510.

На сторінках «Kurjera Lwowskiego» Франко виступив із теоретичним обгрунтуванням соціальних мотивів духовного занепадництва взагалі й літературного зокрема. Він умістив там цикл статей, які друкувались під загальною назвою «Z dziedziny nauki i literatury» («З галузі науки й літератури»)[6].

Хочемо зауважити, що дослідник польсько-українських літературних зв'язків Г. Д. Вервес подав неточні відомості, нібито під названим заголовком була надрукована лише одна стаття.[7]

Насправді їх п'ять, об'єднаних однією назвою. Вони, хоч і різняться тематикою, але переслідують одну мету: дослідити суспільну основу учасної науки й літератури. Дві перших статті ніде потім не передруковувались і тому майже забуті, проте вони мають для нас велику цінність з огляду на підхід Франка до оцінки літературних явищ. У цей час він був уже добре обізнаний з марксистською літературою[8]. Ці статті показують, що він прекрасно володів тим методом, до якого зобов'язує дослідника діалектичний матеріалізм, і що він умів застосовувати його на конкретному матеріалі.

Критику літературних явищ Франко починає із розгляду сучасного йому стану суспільства, історію якого уявляє як історію невпинної і невблаганної війни. І вона ведеться не лише на полі економічному — «kwestija żołądka i socjalizmu», але й на полі «uczuć i umysłów» (№ 238). Капіталізм, закабаливши членів свого суспільства економічно, покликав до політичного життя широкі верстви трудящого народу:

«...ніколи раніше такі широкі маси народу не брали участі в суспільному житті, в тому, щоб можна назвати «творенням історії», як тепер» (переклад тут і далі наш. — *М. К.*). Окремі індивідууми прагнуть до найбільш повного задоволення всіх своїх матеріальних і духовних потреб, а разом з тим об'єднуються для спільної класової боротьби за краще життя. Сучасне суспільство характерне тим, що в ньому існує водночас «якнайширше розвинений індивідуалізм і якнайтісніша єдність одиниць» (№ 238).

Ідеї соціалізму проникають у всі верстви суспільства і знаходять собі там прихильників.

«Не панування темних монолітних, несвідомих мас, як це було в часах доісторичних, не панування видатних, сильно розвинених або як-небудь упривілейованих одиниць над ма-

---

[6] Див. «Kurjer Lwowski» (далі скорочено: «K. L.») за 1891 р., № 238, 239, 242, 243, 254. (Далі в дужках подаватимемо лише номер газети).

[7] Див. Г. Д. Вервес, Іван Франко і питання польсько-українських літературно-громадських взаємин, вид. АН УРСР, К., 1957, стор. 347.

[8] Див. А. Брагінець, цит. робота, стор. 50—56, 221.

сами, як було до цього часу, а піднесення всіх мас до рівня тих свідомих, розвинених одиниць і панування всієї людськості над силами природи — ось ідеал, який наш вік залишає у спадщину своєму наступникові» (№ 238).

В умовах галицької відсталості й запізнення суспільного розвитку Франко неясно усвідомлював ті шляхи, якими людство може прийти до нового життя. Але це не був відступ від марксизму. Треба взяти до уваги ту обставину, що «Франко виступив з пропагандою матеріалістичних поглядів на суспільство у такий час, коли у всій Європі можна було на пальцях двох рук порахувати тих людей, які свідомо сприймали матеріалістичну теорію Маркса... Та й сама теорія була ще виведена Марксом і Енгельсом тільки в загальних рисах і вимагала дальшої конкретизації при її застосуванні»[9]. Але Франко бачив, що людство, свідомо чи несвідомо, рівними шляхами чи манівцями, в кінечному результаті йде до здійснення своїх ідеалів[10]. Потуги цих нових ідеалів щораз сильніше стрясають життям економічним, суспільним і розумовим. Оце і є той вузловий пункт, з якого Франко виходить при визначенні суспільних коренів буржуазної ідеалістичної естетики.

Буржуазна реакція вбачає в зміні існуючого суспільства свою власну загибель. Знаючи велику силу мистецтва, буржуазія намагається відтягнути його від суспільних питань, робить наклепи на реалістичне мистецтво. Водночас вона відчуває, що грунт під її ногами усувається і через це вдається до розпачу. Зате табір прогресивний «спокійний, повний звитяги і погідно дивиться в прийдешність, вірячи сильно, що вона їм належить».

Дві різні концепції, два протилежні погляди на розвиток суспільства. Франко не вживає термінів «класові корені» чи «суспільна основа» мистецтва, але говорить про це ж саме іншими словами. Він зауважує, що письменник лише тоді може створити щось вартісне й тривале, коли в його творчості гармонійно поєднуються чинники індивідуальні й соціальні. Знехтування соціальними чинниками веде до «рознервованого декадентизму, який смердить трупом».

Нам здається, що такий підхід до аналізу літературних явищ не втратив бойового значення для естетики й донині. Крім того, він показує, що Франко по-марксистському розумів суспільну роль естетики і дав наукове пояснення буржуазному занепадницькому мистецтву.

---

[9] Див. А. Брагінець, цит. робота, стор. 180.
[10] Пор. там же, стор. 216—225.

Друга стаття циклу «Z dziedziny nauki i literatury» присвячена розглядові книжки графа Тарновського «Z doświadczeń i rozmyślań» («З досвіду і розумів»). Книга, правда, не належить ні до науки, ні до літератури, а є водянистим політичним памфлетом. Автор осипає демократію такими наївними обвинуваченнями, що вони межують з безглуздям.

Франко не вважає за потрібне полемізувати з цими наклепами, метою яких було зробити донос на демократію. Він хоче звернути увагу лише на те, «як дивиться на світ і людей, що відчуває і як мислить людина, що таким цукерковим стилем пише такі паскудства» (№ 239).

Як бачимо із дальшого розгляду, Франко не мав на увазі особу Тарновського, а лише той клас, представником якого він був і чиї погляди проповідував. І коли глянути на книжку Тарновського з цього боку, то стає ясно, що його критика демократії є «moriturus nos salutat», а сам Тарновський — «представник класу, засудженого на вимирання, один з останніх могікан польської магнатерії». Він ніяк не хоче погодитися з тим, що його часи минули і «оточує себе цілим відрубним світом фантасмагорій і брехні».

Демократія для Тарновського — найбільший ворог. Та все ж вона не йде на спад, а розвивається, через це він закликає повернути колесо історії назад, в середні віки, які були «раєм», мали «єдність сумління» і «єдність влади». Зате «відродження, гуманізм, реформація були величезним упадком, вигнанням з того раю».

Франко проаналізовує естетичні смаки людей умираючого класу буржуазії, показує ті соціальні причини, які їх породжують. Тепер він робить висновок, що книга Тарновського — це «плід суспільного декадентизму, плід невіри в розвиток суспільства, заперечення того розвитку і ненависті до нього».

Піднявшись до розуміння суспільної основи мистецтва, Франко усвідомив також, що в умовах класового суспільства не можна розглядати культуру кожної країни як єдину. Він ясно розмежовував її прогресивні й реакційні напрямки. З приводу смерті відомого російського реакціонера М. Каткова він умістив у «Kurjerze Lwowskim» некролог, у якому писав:

«Смерть його оплакуватиме урядова Росія, жалобу одягнуть панславісти, але всі ті в Росії, що краще думають, але вся Польща й Україна, але всі прихильники прогресу і щастя людства спроможуться на одне лише зітхання: вибач йому, боже! О! Катков жорстоко завинив проти власного народу і тих, яких сила злучила з тим народом, завинив жорсто-

ко проти цивілізації. Обдарований сильним публіцистичним талантом, ужив цей талант не на те, щоб серед свого народу запалювати світло, волю й справедливість, але пішов на послуги темряви, деспотизму й варварської ненависті» (№ 213).

Ще з більшою силою викрив Франко панславіста Каткова, душителя слов'янських і неслов'янських народів Росії, у статті «Postępy panslawizmu»[11] («Успіхи панславізму»), в якій писав: «Кого душити, кого нищити й деморалізувати, поляків, українців, грузинів чи башкірів, це було для Каткова все одно. Слов'ян він знав лише настільки, наскільки вони були підніжками царського деспотизму»[12].

Франко стежив також за відгуками про смерть Каткова у зарубіжній пресі і в «Kurjerze Lwowskim» уміщував огляди цих відгуків[13].

Дуже цікавим є один такий огляд під заголовком «Do wiadomości pp. Czechów» («До відома панів чехів»), у якому Франко аналізує статті про Каткова, вміщені у французькій, російській і чеській пресі. Він цитує особливо влучні місця, дає до них свої коментарії. Франко радіє з того, що прогресивна французька й російська преса дає правильну оцінку оборонцеві царизму й реакції. Але чому така назва огляду? Зміст її розкривається наприкінці. Окремі представники чеської преси, не побачивши за слов'янофільською ширмою Каткова його справжньої суті деспота, оплакували його смерть.

Франко виступає проти чеських поклонників Каткова не тільки від свого імені, а посилається на голоси прогресивної преси.

«Зрозумійте, панове чехи, — пише він, — що коли хочете єднатися з Росією, то, якщо ви не втратили людської гідності, можете робити це тільки з тією, шляхетною частиною російського суспільства, словом з Росією І. Тургенєва, Салтикова, Чернишевського, Добролюбова, Пісарєва.., а не з Росією Мещерського, Суворіна й Каткова, орган якого «Москв(овские) Вед(омости)» дотепно назвав Салтиков у своїй сатирі «Помои». Знайте, що слова «Катков», «катковщина» вживають у Росії, як лайку.., що вважати Каткова за представника цілої Росії, значить не мати найменшого поняття про Росію і ображати смертельно значну частину російської суспільності»[14].

---

[11] Див. «К. L.», 1888, № 66—71, 74—76.
[12] «К. L.», 1887, № 69.
[13] Див. «К. L.», 1887, № 218 («Діло» o Katkowie») № 222 («Katkow i ukrainofilstwo»), № 228, («До wiadomości pp. Czechów»).
[14] «К. L.», 1887, № 228.

До серії Франкових статей-оглядів про Каткова можна віднести ще два таких огляди, вміщені в «Kurjerze Lwowskim», які не вказуються в бібліографії його творів[15]. Це огляди «Głosy prasy o Katkowie»[16] і «Głos serbski o Katkowie»[17]. На таку думку наштовхує нас не лише подібність теми і жанрових особливостей (форма огляду), але й своєрідність стилю. Крім того, тут є кілька цікавих деталей. Огляд «Głosy prasy o Katkowie» був уміщений в газеті на 13 номерів раніше огляду «Do wiadomości pp. Czechów». Обидва огляди спрямовані проти звеличання чеською реакційною пресою «великого серця», «публіциста з ласки божої» Каткова. В обох них висловлені ті ж самі думки однаковими публіцистичними засобами. Важко повірити, щоб влучні, їдкі, повні насмішки шпильки, звернені проти оплакувачів смерті реакціонера Каткова, не належали Франкові.

Замість того, щоб відразу висміяти своїх журнальних опонентів, автор огляду спочатку наводить їх хвалебні «писання» в честь Каткова. Цей засіб йому потрібний для того, щоб побити противника його ж зброєю. Він ніби поділяє їхнє захоплення Катковим і, впадаючи в елегійний тон їх статей, пише: «O duchy Armanda, Garrela, Börnego, Dobrolubowa i innych wielkich publicystów i bojowników za swobodę ludzką i narodową! Rozradujcie się, słysząc, jak potomkowie Hawliczka-Borowskiego nie wahają się stawić w waszym względzie ciemną figurę rzecznika najdzikszego absolutyzmu i obskurantyzmu»[18].

Апеляція до духів покійних великих публіцистів, які повинні не «перевернутися в гробі», як кажуть, звичайно, в таких випадках, а «радуватися» з того, що потомки великого сатирика Гавлічка-Боровського ставлять поряд них «темну фігуру речника найдикішого абсолютизму й обскурантизму», створює їдку сатиру на тих потомків. Зразу ж після цих патетичних заяв, автор співчутливо «оправдовує» очевидні політичні промахи своїх противників, пишучи, що «zdaniem brata-Czecha absolutyzm nie jest przeszkodą do rozbudzenia myśli i czynności politycznej narodowości». Таким «оправданням» він ставить їх ще й у смішне становище, бо показує їх непослідовність і алогічність. Викривши таким чином політичне обличчя публіциста Каткова, автор огляду з удаваною щирістю.

---

[15] Маються на увазі «Матеріали до української бібліографії» (т. IV, вип. 1, Львів, 1918 і вип. 2, Львів, 1930) та інші бібліографічні покажчики.

[16] «K. L.», 1887, № 215.

[17] «K. L.», 1887, № 224.

[18] «K. L.», 1887, № 215. Далі цитати із статті наводяться за цим же виданням. Цитати подаються в оригіналі, щоб не змінювати своєрідності стилю.

за якою криється глузування, бажає його звеличальникам мати такого і в себе, якщо вони вже так заздрять Росії: «Cóż, szczęść Boże ci, bracie, posiąść i samemu ten raj, którego zazdrościsz Rosji! Niech ci Pan Bóg jak najprędzej zeszle takiego samego «publicystę z łaski Bożej» który oby cię z tą samą energią prowadził do tych samych celów, jeżeli cię do nich tak skóra świerzbi!»

Тут немає заперечень, немає гострих викривальних слів. Та цього й не потрібно. В цих «щирих» побажаннях є сміх, який діє сильніше, є тон, який поражає противника смертельно. Вирази «щасти тобі боже, брате», «нехай пан біг пошле тобі якнайшвидше такого самого «публіциста з ласки божої» — це зброя противника, повернена проти нього самого.

І коли ми тепер порівняємо огляди «Głosy prasy o Katkowie» і «Do wiadomości pp. Czechów», то побачимо, що останній є прямим продовженням першого. Тут тільки ще різкіше засуджується спроба зробити з Каткова виразника загальноросійських інтересів, наведені ще переконливіші аргументи. Це й дає нам право припустити, що обидва огляди належать перу Івана Франка. В крайньому ж разі, якщо «Głosy prasy o Katkowie» не підготував сам Франко, то огляд цей був ним грунтовно відредагований. Рука Франка тут відчувається явно.

Довести авторство Франка огляду «Głos serbski o Katkowie» важче, тому що тут до уривків статті з газети сербських поступовців «Videlo» додана тільки коротенька вступна анотація, виражена одним реченням. Очевидно, автор огляду погоджувався із думками, висловленими в статті. Ось характерна кінцівка огляду:

«На жаль, в усіх краях знаходяться наївні політики, засліплені «великою слов'янською ідеєю», які не розуміють, що за нею ховається потвора, яка тільки чекає сприятливої хвилини, аби знищити самобутність окремих слов'янських країв. Катков і його прихильники надіються на наївність, незрілість і нерозсудливість тих народів»[19].

* *
*

Через п'ятнадцять номерів «Kurjera Lwowskiego» (1891 р.) після перших двох статей циклу «Z dziedziny nauki i literatury» була надрукована п'ята і остання. В газеті ця стаття, очевидно помилково, подана під номером IV, хоч вона не має нічого спільного з попередньою четвертою, де говориться про поезію Каспровича, а пов'язана тематично з двома першими,

[19] «K. L.», 1887, № 224.

бо тут іде дальший розгляд декадентства як течії. І коли в перших двох досліджені суспільна основа і класова суть цієї занепадницької течії, то тут розглянута історія її виникнення. Батьківщиною декадентства Франко вважає Францію: «...Гніздом, у якому вилупилось декадентство, є Третя республіка, епоха урядів Тьєра, Мак-Магона і Греві» (№ 254). Чому саме цей період Франко вважає періодом виникнення декадентства? Роблячи екскурс в історію, він говорить, що першим поштовхом до зацікавлення літератури суспільним життям була революція 1848 року. Цей період, як відомо, дав французькій літературі цілу плеяду таких талановитих письменників, як Жорж Санд, Віктор Гюго, Оноре де-Бальзак та інші. На їх традиціях виховані і їх не менш талановиті послідовники — брати Гонкури, Золя, Доде. «Вивчення життя суспільства, пропаганда певних ідей і суспільно-політичних основ — це головні принципові риси цих письменників» (254).

Вплив їх творів на суспільство був величезний. Але поразка Паризької комуни, особливо кривава розправа над нею ката французького народу Тьєра, до смерті налякала ліберальну буржуазію. З її рядів вийшло багато ренегатів, які безсоромно зрадили революцію. Франко викриває фарисейство буржуазії, вкладаючи в її уста галасливу промову, в якій вона скаржиться, що обманулася в своєму народолюбстві. «Так ось він, цей народ, ця основа всього суспільства! — загаласувала налякана буржуазія. — Ось він, «великий покривджений», над добром і майбутнім якого наказують нам роздумувати! Але ж це збіговисько диких бестій, вартих розстрілу і каторги. І взагалі все це захоплення так званими суспільними питаннями — безглузда і небезпечна гра. Краще хай кожен живе і працює для себе, а великі суспільні й політичні питання залишимо часові. Адже людське життя має свою вартість і незалежно від суспільства, а для кожної окремої одиниці особисте життя з його горем і радістю є навіть незрівняно важливіше, ніж життя і розвій всього суспільства» (№ 254).

Оцей напрямок «відмови від ідей», перенесений у галузь мистецтва, і породив сучасне декадентство. Хоч поміж самими декадентами є багато протиріч і незгод у гаслах, але спільною рисою для всіх є занепад. Усім їм характерна «відраза до змалювання того суспільства, яке їх оточує, ...і заглиблення у вир власного пустого «я». В поезії їх є «романтика нервів». Але й у внутрішньому світі вони шукають не почуттів, а лише тимчасових настроїв. Для підтвердження своєї думки Франко наводить характеристику декадентів німецького критика Германа Бара: «Мислення, почуття, волю вони вважають маловажними речами, а тільки те психічне напруження, яке в да-

ний момент володіє їх нервами, хотять зобразити й передати читачеві. Ці нові нерви надзвичайно ніжні, чуйні і розгалужені і в свою чергу піддаються найменшим впливам. Тони стають видимими, кольори співочими, звуки видихають запах» (№ 254).

Франко наводить також твердження французького поета А. Рембо, який вважає, що «кожний голосний звук має свій колір. А — відповідає чорний колір, І — червоний, У — зелений, О — блакитний; арфи видають білий звук, скрипки — блакитний, флейти — жовтий, а органи — чорний; звук О виражає пристрасть, А — велич і пошану, Е — біль, І — ніжність і бадьорість, У — загадковість і таємницю, Р — дикість і бурю».

Така класифікація не має жодної науковості у самій своїй основі, вона штучна, побудована на суб'єктивних враженнях.

Звук мови, взятий окремо від інших звуків, не може мати жодних психологічних якостей[20]. Те саме стосується і кольорів.

Франко мав рацію, коли сказав, що така поетика декадентства «наскрізь паталогічна, близька до певного роду божевілля». Те, що є правдиве в теорії поєднання тонів музики з кольорами[21], не має відношення до нашої теми.

В аналізованих статтях Франко виявив себе блискучим майстром літературної критики, завдання якої полягає не тільки в тому, щоб засудити й відкинути ворожі ідеї, але й дати їм правильну оцінку на основі наукових, історичних доказів і фактів.

Досліджуючи суспільну основу, класову суть та історію зародження занепадницького мистецтва, Франко близько підійшов до положення марксистської естетики.

---

[20] Див. Є. Кротевич, Словник лінгвістичних термінів, вид. АН УРСР, К., 1957, стор. 204—205. Стаття «Фонема».

[21] Див. К. Леонтьев, Музыка цвета, «Известия», 1959.

ПУБЛІКАЦІЇ
ТА
МАТЕРІАЛИ

М. МОРОЗ

ДОКУМЕНТИ, ЗВ'ЯЗАНІ З ГАБІЛІТАЦІЄЮ ІВАНА ФРАНКА У ЛЬВІВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ в 1894—1895 роках

У третьому номері журналу «Радянське літературознавство» за 1958 рік надрукована частина матеріалів, зв'язаних з габілітацією Івана Франка на доцента історії української літератури й етнографії у Львівському університеті в 1894—1895 роках.

У передмові до частини матеріалів М. Д. Деркач подала всі необхідні відомості про документи, які відносяться до цієї справи.

Матеріали, які публікуються нижче, складаються з таких актів:

1. «До світлого Збору професорів університету» — заява Івана Франка з проханням надати йому «veniam legendi» — права читати лекції з української літератури й етнографії у Львівському університеті. Написано українською мовою рукою Ольги Франко з оригінальним підписом Івана Франка.

2. «Curriculum vitae» — біографія, написана українською мовою рукою Ольги Франко.

3. Спис важніших праць наукових д-ра Івана Франка до марта 1895 р. — автограф Івана Франка.

4. Критична оцінка наукових праць Івана Франка «Іван Вишенський і його твори», «Charakterystyka literatury polskiej i ruskiej XVI—XVIII w.» і «Podania o Mahomecie u Słowian, a zwłaszcza u Polaków i Rusinów», написана для міністерства культів і освіти у Відні, підписана професором Львівського університету А. Каліною. Переклад з оригіналу німецькою мовою акад. М. С. Возняка.

5. Лист намісництва у Львові до деканату філософського факультету Львівського університету з повідомленням, що керівник міністерства культів і освіти у Відні не затвердив рішення колегії професорів у справі габілітації Івана Франка.

Оригінал польською мовою, переклад наш. — *М. М.*

6. Лист ректорату Львівського університету до Івана Франка, де повідомляється про рішення керівника міністерства культів і освіти. Оригінал польською мовою, переклад акад. М. С. Возняка.

Ці документи збереглися у Львівській бібліотеці АН УРСР (рукописний відділ, фонд М. С. Возняка, № 724, папка № 168). Вони висвітлюють важливий момент біографії І. Франка, коли коаліція українських буржуазних націоналістів, святоюрців і польсько-шляхетських бюрократів перешкодила зайняти найдостойнішому кандидатові належне йому місце у Львівському університеті.

Нижче ми подаємо ці матеріали, зберігаючи всі особливості оригіналів.

I

До Світлого Збору Професорів університету у Львові.

Др. Іван Франко просить о veniam legendi історії літератури і етнографії руської на університеті Львівськім.

Світлий Зборе Професорів!

Підпи́саний має честь предложити Світлому Зборові Професорів свою друковану працю пз. «Іван Вишенський і єго твори» на мові руській, а також праці «Charakterystyka literatury ruskiej XVI—XVIII w.» (друковану в «Kwartalniku historycznym») і «Podania o Mahomecie u Słowian, a zwłaszcza u Polaków i Rusinów» (друковану в «Wiśle») з просьбою: Світлий Збір Професорів зволить на підставі праць як також на підставі приложених планів лекційних уділити підписаному veniam legendi історії літератури і етнографії руської на університеті Львівським руською мовою.

Львів, д. 30 жовтня 1894.

Др. *Іван Франко*

[Зверху польською мовою написано: Подано 3/11 1894. № 140.]

II

Curriculum vitae.

Я, Іван Франко, син селянина Якова Франка, родився 15 августа[1] 1856 р. в Нагуєвичах повіта Дрогобицького, школи нормальні і гімназію кінчив у Дрогобичі, відки в р. 1885[2] перейшов на університет до Львова. Тут слухав я викладів покійного професора Омеляна Огоновського з граматики і історії літератури руської, далі покійного Венцлєвського і професора Цвіклінського з філології класичної, професора Черкавского з педагогії, д-ра Охоровича з психології і антропології і професора Білінського з економії суспільної. Змушений на кілька літ перервати студії університетські я докінчив обов'язкового курсу в Чернівцях 1890 року,[3] де через один семестр слухав викладів професора Смаля Стоцкого з літератури руської і Еміля Калужняцкого з граматики старослов'янської. Опісля удався я до Відня, під час зимового семестру 1892—93[4] слухав викладів професора Ягича (Історія славістики і деякі спеціальні точки з граматики слов'янських язиків) і професора Пастрнка (граматика старослов'янська)

---

[1] За старим стилем, за новим 27 серпня. (Примітки 1—4 акад. М. С. Возняка).

[2] В дійсності 1875 року.

[3] Зимовий семестр в шкільному році 1890/1891.

[4] В оригіналі помилково «1893—93».

і брав участь в слов'янськім семінарі під проводом професора Ягича. В Відні видержав я з відзначенням оба рігороза і одержав на їх підставі, а також на підставі писаної розправи «Der Roman vom Barlaam und Josaphat, die darin enthaltene Parabel «Der Mann im Brunnen und ihre Slavische Variante «Притча о богатихъ отъ Книгъ болгарскихъ» степень доктора філософії. Що й під час перерви університетських студій я займався працею над історією руської літератури а також інших літератур слов'янських і не слов'янських, а також над етнографією, се доказують мої численні праці друковані в язиках руським, польським і російським, вичислені в Омеляна Огоновського Історії літератури руської часть III, відділ 2, стор. 921—941. Пізніше друкувались мої праці ще в часописях «Wisła», «Kwartalnik historyczny», «Am Urqell», «Руська Школа», «Зерно», «Česki Lid» і в збірці, виданій в соту річницю вродин Коллара. Одна з останніх моїх праць появиться незабаром в болгарським «Сборнику за народни умотворения», видаванім болгарським міністерством народної просвіти. З кінцем 1893 р. розпочав я видавати двомісячник «Житє і Слово, вістник літератури, історії і фольклору», котрого вийшло досі два томи, де крім поменших заміток видрукував я свою монографійку «Шевченко героєм польської революційної легенди» і опублікував деякі матеріали до історії старого руського письменства («Із старих рукописів»), далі до історії нової галицькоруської літератури і в кінці дещо з зібраних мною матеріалів етнографічних («Пісні про Кошута, легенди №№ 1—22, Міти і віруванння №№ 1—12 і т. і.). Зібрана і впорядкована мною колекція приповідок галицько-руських (около 15000) зістала ухвалою Комісії антропологічної Академії Наук у Кракові принята до видавництв тої ж Академії і буде незабаром зовсім готова до друку.

Львів д. 2 ноября 1894.

Др. *Іван Франко*

III

Спис важніших праць наукових дра Івана Франка до марта 1895 р.

Спис моїх праць, що відносяться до історії літератури і етнографії.

Рік 1877

Бурса і бурсаки Н. Г. Помяловського (Правда, 1877, № 13—15).

Рік 1878

Розбір повісті Ів. Нечуя «Микола Джеря» (Громадський Друг, ст. 167).

Критичні письма о галицькій інтелігенції (Молот, ст. 80).

Література, її завдання і найважніші ціхи (Молот, ст. 209).

Новий сербський місячник «Стража» (Молот, ст. 216).

Рік 1881

Біографія Пипіна (Світ, № 3).

Дітські слова в українській мові (ibid. № 7).

Біографія Еміля Золя (ibid. № 2).

Біографія М. Е. Салтикова (Щедрина) (ibid. № 10).

Причинки до оцінення поезій Т. Шевченка: а) Гайдамаки (ibid. № 8—10).

б) Темне царство (ibid. № 11—12).

Чи вертатись нам назад до народа? (ibid. № 6).

Рік 1882

Розбір книги Шуйського «Die Polen und Ruthenen in Galizien» (Світ № 14).

Знадоби до вивчення мови і етнографії українського народа: а) Дещо про шляхту ходачкову (Світ, № 15); б) Дещо про Борислав (ibid., 16, 17); в) Дещо про картоплю (ibid., 18, 19); г) Суд громадський в Добрівлянах (ibid., 20, 21).

Розбір книжочки Ом. Огоновського «Житє св. Пантелеймона» (ibid., 18—19).

Розбір книжки Куліша «Хуторна поезія» (ibid., 15).

Погляд на генезіс і значення «Фавста» Гете, переднє слово до перекладу.

Рік 1883

Оцінка «Антигони Софокла», перекл. Ніщинського (Зоря, № 23—24).

Іван С. Тургенєв, характеристика (ibid., 20—22).

Старинна романсько-германська новела в устах руського народа (ibid., 2—3).

Початок і зріст театру в християнській Європі (ibid., N 10—12).

Розбір книги Краусса «Sagen und Märchen der Südslaven» (ibid., N 12).

Жіноча неволя в піснях народних (ibid., N 6, 7, 9. 10, 13—17) і осібна кн.

Біографія Осипа Шухевича (Переднє слово до його «Переводів і наслідувань»).

Про житє і твори Віргілія (тамже).

Про житє і твори Ернста Шульца (тамже).

Рік 1884

Одна карточка з історії народної школи (Діло № 26).

Розбір праці Яна Карловича «Badania podań i ich zbiory» (Зоря № 2).

Конечність реформи ученя руської літератури по наших середніх школах (ibid., N 12—13).

Останки первісного світогляду в руських і польських загадках народних (ibid., N 15—20). Те саме по польськи в вид. Dodatek miesięczny do «Przeglądu Tygodniowego», 1884, sierpień.

Рік 1885

Знадоби до життєписи А. Л. Могильницького (Зоря № 20—22, 24).

Некрологи Марії Бартус і Миколи Устіяновича (Зоря № 19, 21).

Руський театр в Галичині (ibid., N 23, 24).

Adam Mickiewicz w literaturze rusińskiej (Kraj, Petersburg, N 46).

Рік 1886

Матеріали до біографії і бібліографії Ст. Руданського (Зоря, № 6, 7).

До біографії Йосифа Левіцкого (ibid., 5, 11).

До біографії Каспра Ценглевича (ibid., 8).

До біографії Северина Шеховича (ibid., 6).

До біографії Осипа Бодянського (ibid., 12).

До історії нашого відродження (ibid., 15, 16).

До історії руської церкви в XVIII віці (ibid., 4, 12).

Йосиф Богдан Залєский (ibid., 7, 8).

Мозес Мендельзон, реформатор жидівський (ibid., 12).

Ново віднайдені твори Т. Шевченка (ibid., 12).

Осип Юрій Федькович (некролог) (ibid., 13, 14).[5]

Причинки до історії руської літератури XVIII віку (ibid., 9).

Причинки до історії 1848 року (ibid. 15, 16).

---

[5] Правильний заголовок статті такий: Осип Юрій Федькович. (Кілька слів по поводу 25-літнього ювілея єго літературної діяльності). Примітки 5—15 наші. — *М. М.*

Пісня про знесення панщини (ibid., 12).

«Ausburger All. Ztg. про арешт Шевченка і тов. 1847 р. (Ibid. 6).

«Slawische Jahrbücher» 1843 про Шевченка (ibid. 6).

Obrzędy i pieśni weselne ludu ruskiego we wsi Lolinie pow. Stryjskiego, zebrała Olga Roszkiewicz, opracował Iwan Franko (Zbiór wiadomości do antropologii krajowej, wydawany staraniem Komisji antropologicznej Akademii Umiejętności w Krakowie, t. X).

Рік 1887

Данило Мордовець, розбір його українських писань (Ватра, Стрий).

Chłop polski w swietle poezji polskiej (розбір повісті Б. Пруса) «Placówka» (Ruch, Lwów 1887, N 9—13).

Jak powstają pieśni ludowe? (Там же № 4, 5).

Gmina i zadruga (Głos, Warszawa, N 19).

Gmina Dobrowlany (ibid. 23—24).

Roman Czartoryski i w. ks. W. Kalinka (wspomnienia pośmiertne). (Kraj, Petersburg N 26—27).

Rusińska wystawa etnograficzna w Tarnopolu (ibid. N 27).

Literatura rusińska w Galicji w r. 1886 (Prawda, Warszawa, N 2, 6).

Literatura rusińska w Galicji w r. 1887 (ibid. N 45, 47, 49).

Rusińska literatura albumowa (ibid. N 22, 24, 27).

Нарис історії філософії, ч. I, з німецького Фр. Шульце перекл.

Рік 1888

Literatura rusińska (Prawda, Warszawa N 1, 5, 21, 36, 39, 41).[6]

Рецензії на Буслаєва Исторические очерки, Урсина Очерки из психологии слов. племени, Р. Заклинського Географію Русі, К. Лучáківського житєпись Могильницького, Потебні Объяснения малор. и сродных нар. песень (Kwartalnik historyczny).

Szkice z dziejów literatury rusińskiej (Głos. Warszawa, N 2, 4, 5).

Рік 1889

Наші коляди (Діло № 278, 279, 281, 284, 286, 287) і осібно.

Wystawa archeologiczno-bibliograficzna Instytutu Stauropigianskiego (Kurjer Lwowski N 46).

Poezje J. Kasprowicza (ibid. N 22).

---

[6] В 41 номері немає статті І. Франка про українську літературу, є тільки рецензія на «Сто байок» Спиридона Осташевського.

Poeta bohater Seweryn Goszczyński (ibid. N 331—332).
Michał E. Sałtykow (ibid. N. 134).
Иоан Вишенский и его неизданные сочинения (Киевская Старина т. XXV).
Із жидівської поезії жаргонової (Товариш № 1).[7]
До біографії О. Федьковича (тамже, стор. 110—116).
Критики і рецензії на Венгерова, Критико-биографический словарь русских писателей, ч. I; Эварницкого Запорожье в остатках старины, 2 томи; Чтения в обществе Нестора Летописца, т. I—II; Дашкевича, Отзыв о сочинении Петрова «Очерки истории украинской литературы; Pokucie O. Kolberga, t. III; Kopernickiego O góralach ruskich w Galicji (Kwartalnik historyczny 1889).
Замечательная колядка (Киевская Старина 1889, т. XXIV).
Пѣснь о свѣтѣ (ibidem).
Студія про «Перебендю» Шевченка (Літературно-наукова бібліотека, кн. 1, 1889).
Молодий вік Осипа Федьковича (Правда, річн. XIV, ч. 1).[8]
Науковий огляд

Рік 1890

Сожжение упырей в с. Нагуевичах в 1831 г. (Киевская Старина, 1890, т. XXIX).
Рецензия на Сочинения Глеба Успенского, т. 1 (Народ 1890).
Листи Шевченка до Бр. Залєского (варіанти тексту і приписки Бр. Залєского) в книжечці: Листочки до вінка на могилу Шевченка (Літературно-наукова бібліотека кн. 5).
В поті чола, образки з життя робучого люду. Львів 1890.
Lew hr. Tołstoj (Kurjer Lwowski).[9]

Рік 1891

Пів століття, нарис історії Австрії від р. 1840 до 1890 (Народ 1891).
До характеристики Ів. Наумовича, два листи з увагами (ibidem).
Нове видання Шевченка (ibidem).
Болгарські праці М. Драгоманова (ibidem).
Галицко-русский savoir vivre «Свѣцка полѣтика» 1790 (Киевская Старина, т. XXXII).
Мистерия страстей христовыхъ (Киевская Старина, т. XXXIII).

---

[7] Журнал «Товариш» вийшов у 1888 році.
[8] Ця і наступна статті надруковані в журналі «Правда» за 1888 рік.
[9] Стаття про Льва Толстого надрукована в газеті «Kurjer Lwowski», 1892, № 71—73, 76, 78—79.

Иосиф Шумлянский, последний правосл. епископ львовский и его «Метрика» (Киевская Старина т. XXXIII, XXXIV).

Червонорусския вирши XVIII в. (Киевская Старина, т. XXXIV).

К истории апокрифических сказаний (К. Стар., т. XXXV).

К объяснению одной колядки (ibidem).

Летопись Подгорецкого монастыря (Киевская Стар. додаток).[10]

Тарас Шевченко, характеристика. Зоря 1891.

Дві унії, образок з історії Русі при кінці XVI в. (Буковинський Альманах 1891).

Teofil Wiśniowski (Kurjer Lwowski).

Z dziedziny nauki i literatury (rozbiór książki St. hr. Tarnowskiego «Z doświadczeń i rozmyślań) (ibidem).

Papież o morderstwach rytualnych (ibidem).

Рік 1892

Charakterystyka literatury ruskiej XVI—XVII wieku (Kwartalnik Historyczny).

Wojna żydowska, przyczynek do studjów porównawczych nad literaturą ludową (Wisła, t. VI).

«Bajka węgierska» Wacława Potockiego i «psia krew» (tamże).

Krajoznawstwo galicyjskie (Kurjer Lwowski).

Muzyka polska i ruska (tamże).

Бідний Генрих, поема Гартмана фон Ауе (вільний переклад, попереджений студійкою) (Буковинський Альманах 1892).

Задачі і метода історії літератури (Руська школа II).[11]

Перша галицько-руська часопись (ibidem).

Рецензія на Критико-биографический Словарь Венгерова т. II (ibidem).

З поля фольклору: Жидівська війна (Народ, т. III).

Наші народні школи і їх потреби (ibidem).

Наш театр (ibidem).

Дальші болгарські праці М. Драгоманова (ibidem).

Рік 1893

Jeszcze «Wojna żydowska» (Wisła, t. VII).

К истории просвещения в Галиции (Киевская Старина, т. XLIII).

---

[10] Вказана робота надрукована в журналі «Киевская Старина», т. XXX, 1890. кн. 7. Приложение, стор. 121—128.

[11] Журнал «Руська школа», т. I, вип. 2, у якому надруковані вказані праці І. Франка, вийшов у 1891 році.

Nowe wydanie dzieł Mickiewicza (Kurjer Lwowski).
Taras Szewczenko (ibidem).
Żydzi o żydach (Tydzień, dodatek do Kurj. Lw.).
Слов'янська взаїмність в розумінню Яна Коллара і тепер (Народ, т. IV).
З поля нашої науки I—II (ibidem).
Літературне відродження Полудневої Русі і Ян Коллар (В збірці — «Jan Kollar 1793—1852», red. Fr. Pastrnek).
Наше літературне життя в 1892 році (Зоря).
Опришок Семен Хотюк (ibidem).

Рік 1894

Сучасні діячі слов'янської літератури: І. Драгоманов, Н. Тіхонравов (Житє і Слово I).
Шевченко героєм польської революційної легенди (ibid.).
Бунт аграрний в Якубовій Волі 1819 р. (ibid.).
Урицькі князі при кінці XVII в. (ibid.).
Із старих рукописів. І. Соломон і чорти в бочці (ibid.). II. Апокріф про дітство Ісусово (ibid.).
Кошут і Кошутська війна (пісні народні і уваги) (ibid.).
Рецензії на: Колесси Юрій Косован, Крумбахера Byzantinische Zeitschrift, Врабля Русский Соловей, Сабова Угроруська хрестоматія, Ганкевича Kilimweberei, Świętka Lud Nadrabski, Kraussa Böhmische Korallen, Kiesewettera „Faust" in Geschichte und Tradition і т. д. (ibid.).
Розбір думи про бурю на Чорнім морі (по поводу статті Сумцова) (ibid.).
Переклад Тирольських елегій Гавлічка (ibid.).
Переклад Едіпа царя Софокла, Житє і Слово, т. I і II.
Із уст народа (пісні, легенди (№ 30), Казки (№ 10), новели (№ 11), міти і вірування (№ 17), оповідання про історичні особи і відносини (№ 7) — упорядкував і примітки додав (Ж. і Сл., тт. I, II, III).
Інтердікт в селі Кунині (ibid. II).
Вандрівка Богородиці по пеклі (текст і уваги) (ibid.).
М. Шашкевич і галицько-руська література (ibid.).
Фольклорні праці дра Ч. Зібрта (ibid.).
Рецензія на «Дзвін» Куліша і «Чернеця» Щурата (ibid.).
Wpływ badań etnologicznych na traktowanie dziejów literatury (Pamiętnik drugiego zjazdu literatów polskich).
Іван Вишенський і єго літературна діяльність.
Етимологія і фонетика в южноруській літературі (Народ).

Омелян Огоновський, посмертна згадка (тамже).
Z dziejów Synodu Brzeskiego (Kwartalnik historyszny)[12].
Przyczynki do podań o Mahomecie u Słowian (Wisła t. VIII).

1895

К истории южнорусских апокрифов (Киевская Старина)[13].
Переклад Царя Лавріна Гавлічка (Житє і Слово III).
Із старих рукописів: Слово о сотворею ангелів; Давид і Сивидла, (ibidem).
Матеріали і уваги до історії австро-руського відродження: I. Обяви руcько-польського антагонізму 1831 р.; II. Обяви руcько-польського братання 1842; III. Ів. Наумович — семінарський рабін (ibid.).
Звідки взялася назва «Бойки» (по поводу статей Партицького, Верхратського і Охримовича) (ibid.).
Дві школи фольклористиці (по поводу статей Бігеляйзена і Бугеля в Wiśle) (ibid.).
Св. Василій і Евладій — пісні і тексти церковно-руські (ibid.).
Podani o panownikovi povolaném od zelezneho stola (Česky Lid).
Pisanki na Rusi (Kurjer Lwowski)[14].
Kilimkarstwo ruskie (ibid.).
Etnografja na wystawie krajowej we Lwowie 1894 (ibid.)[15].
Hipacy Pociej i jego działalność literacka (odczyt w Tow. hist.).
Współczesne kierunki w ludoznawstwie (odczyt w Tow. ludoznaw).
Характеристика наукової праці М. Драгоманова.

IV

До № 140. Рішено на засіданні філософ. факультету 13. III 95.
Високому цісарсько-королівському міністерству культів і освіти у Відні.

---

[12] Вказана робота надрукована в журналі «Kwartalnik historyczny», 1895, zesz. I, стор. 1—22.
[13] Робота «К истории южнорусских апокрифических сказаний» надрукована в журналі «Киевская Старина», т. XLVII, 1894, кн. 12, стор. 425—444.
[14] Така праця І. Франка, надрукована в газеті «Kurjer Lwowski», не відшукана.
[15] Згадана праця надрукована в газеті «Kurjer Lwowski», 1894, № 154. стор. 3.

Високе Ц К Міністерство!

До професорської колегії філософського факультету Ц К університету у Львові вніс 3 листопада 1894, за № 140 доктор Іван Франко письмове прохання про габілітацію на доцента руської літератури й етнографії. З цією метою він подав слідуючі роботи, які появились друком:

1. Іван Вишенський і его твори, Львів, 1895. 12°. С. 563.
2. Charakterystyka literatury ruskiej XVI—XVII wieku, надрукована в «Kwartalniku historycznym», Львів, 1892, с. 693—727.
3. Przyczynki do podań o Mahomecie u słowian, надруковані у «Wiśle». Варшава, 1894, с. 70—96.

Для перевірення цих робіт, а також для проведення акту габілітації др. Франка обрано на основі рішення колегії професорів від 14.XII 1894, реасумованого на засіданні 20.XII 1894 р., слідуючу комісію, в склад якої ввійшли професори Михайло Грушевський, Антон Каліна і Тадеуш Войцеховський, яка на засіданні 13 березня склала звіт. Цей звіт дозволяє собі нижче підписана колегія професорів пред'явити з глибокою пошаною високому міністерству.

Іван Франко, народжений дня 15 серпня 1856 р.[16] в Нагуєвичах, Дрогобицького повіту, ходив до реальної гімназії в Дрогобичі, звідкіля з атестатом зрілості в 1875 році перейшов до Львівського університету, де студіював на філософському факультеті на протязі 7 семестрів класичну і руську філологію, а також історію літератури. Після довгого перериву перейшов він до університету в Чернівцях, де в 1891 р. на протязі одного семестру закінчив університетські студії. Зимовий семестр 1893 р. провів він у віденському університеті, де слухав лекції професора Ягича й одночасно під його керівництвом працював у слов'янському семінарі. На основі написаної дисертації «Роман про Варлаама і Йоасафа», поміщена в ньому притча «Чоловік в криниці і її слов'янський варіант: Притча о богатыхъ отъ книгъ болгарскихъ» і після видержання суворого іспиту з відзначенням одержав ступінь доктора філософії від філософського факультету університету в Відні.

Тепер доктор Франко працює публіцистом, причому виявляє одночасно надзвичайно жваву діяльність на літературному полі. Предметом його надзвичайно численних літературно-історичних праць (дивись список в додатку) в руській, польській, російській, чеській і німецькій мовах є руська і інші слов'янські та неслов'янські літератури, як також етнографія. З кінцем 1893 р. він почав видавати науковий журнал під за-

---

[16] За старим стилем, за новим 27 серпня (Примітки 16—23. акад. М. С. Возняка).

головком «Житє і Слово», який присвячений літературі й етнографії руського народу, та якого появились дотепер друком два повні томи і перший зошит третього тому. В цьому журналі доктор Франко опублікував, крім невеликих розвідок і літературних повідомлень, монографію під заголовком «Шевченко — герой польської революційної легенди» і видав рукописний матеріал до старої і нової руської літератури, а також декілька матеріалів, зібраних ним самим, які відносяться до ділянки руської етнографії. Крім того, він зібрав приблизно 15 000 приказок[17] руського народу в Галичині, які Академія наук у Кракові постановила видати незабаром у своїх публікаціях. Признаючи літературну діяльність доктора Франка і його заслуги для літератури і етнографії, Академія наук у Кракові призначила його членом антропологічної комісії.

Завдання габілітаційної роботи «Іван Вишенський і його твори» це — провести грунтовні студії про письменника, який відограв важливу роль у полемічній церковній літературі руського народу в кінці 16 і на початку 17 століть. Метою цієї роботи є висвітлення життя і діяльності Вишенського на основі аналізу його творів. Цей самий предмет науково опрацював кандидат вже раніше (Киевская Старина, XXV. с. 141—151; Приложения, с. 21—36), приводом до чого послужила йому знахідка рукопису в Підгірцях, який містив у собі твори Івана Вишенського. Але ця розвідка має визначену мету використати й визначити спадщину Вишенського, що знаходилась в Підгорецькому рукописі. Особою Вишенського і критикою його творів вона займається менше. Цю мету поставила собі дана робота і, якщо вона осягнула її повністю, до чого не вистачає скупий матеріал, то все-таки треба признати в її заслугу те, що вона використала тут усе, щоб підійти до цієї мети як можна близько.

Автор подає спочатку точний перелік всіх робіт про Вишенського, які до цього часу появились друком, почавши з року 1848, в якому вперше появилося його ім'я, с. 1—76. Цей хронологічний огляд наводить не тільки послідовний перелік опублікування творів Вишенського, але також подає всі праці і дослідження, які різні російські вчені створили прямо або посередньо про цього письменника. Що ці намагання були пов'язані з великими труднощами, тим більше, якщо взяти до уваги, який є брак джерел цього роду в місцевих бібліотеках. Коли, незважаючи на те, авторові вдалося використати у своїй роботі все, або майже все, що написано про цей пред-

---

[17] В оригіналі помилково «Märchen» (казок).

мет, то необхідно це тим вище оцінити. Він не побоявся вести широку кореспонденцію з особами, що знаходяться далеко поза країною (в Мюнхені, Афінах, Києві і т. д.) і взагалі нічого не занедбав, щоб тільки досягнути джерело, яке могло б кинути будь-яке світло на особу Вишенського або його твори. Завдяки цим зусиллям автор мав не тільки всю письменницьку спадщину Вишенського, яку до цього часу опубліковано і до чого він сам зі свого боку вніс не малу частину, але й дістав у свої руки та простудіював найважливіші роботи про цього письменника.

Супроти робіт своїх попередників автор ставиться завжди критично і об'єктивно; він прикладає до них таку міру, якої вимагають від нього його начитаність, його грунтовні знання, пов'язані з проникливістю і критичним розумом. Він далекий від тієї односторонності і упередженості, якою часто руководяться, особливо в релігійних і політичних справах, російські вчені у відношенні до західноєвропейської науки. Він опрокидає, щоб навести тут тільки декілька прикладів, обвинувачення прихильників церковної унії в Південній Русі, висловлене автором «Подольских епархиальных ведомостей» 1875 р. № 15, 17, 21, який вважає їх сліпим знаряддям єзуїтів, а їх твори на захист унії, написані з доручення і під керівництвом єзуїтів, с. 24. Не менше захищає він односторонню і «безглузду» характеристику творів єзуїтів з цих і слідуючих часів цього ж автора, с. 25; він опрокидає його твердження, наче унія не є нічим іншим, як актом насильства з боку польських станів, с. 31—32, порівн. с. 41, 44, 45 і т. д.

Не інакше, як влучною слід уважати авторову оцінку значення творів Вишенського; він вбачає в них тільки літературний продукт, а не історичне джерело, як, наприклад, Куліш і Житецький, за якими можна б писати політичну історію, с. 17, 20, 62. Щодо творів Вишенського, його значення і місця в руській літературі, він займає розсудливу і поміркована точку зору; він не переоцінює його, як, наприклад, доктор Огоновський, який виносить його безмірно високо понад всіх його сучасників, с. 54. Взагалі його критичне становище на джерела, яким він користується, завжди добре обосноване; він далекий від пустих фраз і необгрунтованих тверджень і оперує матеріалом якнайкраще провіреним критикою і фактичним станом речей.

Під кінець цього розділу автор говорить про рукописи, в яких збереглися твори Вишенського, с. 65—76, та їх взаємне відношення. На основі їх змісту він намагається ближче визначити їх генеалогічне відношення таким способом, що він цілий рукописний матеріал, який зберігся в трьох рукописах, поділяє на дві групи, до першої з яких належать Підгорець-

кий і Петербургський рукописи, а до другої рукопис Царського, тепер в посіданні сім'ї графа Уварова. Обидва рукописи з першої групи це копії, які незалежно одна від одніеї вийшли з двох джерел; про рукопис Царського і його виникнення не можна сказати нічого по причині його недостатнього опису, с. 75.

Другий розділ цієї роботи розглядає саме твори Вишенського, с. 77—416. Автор додержується правильного погляду, що вірна характеристика Вишенського як людини, письменника й полеміста можлива тільки тоді, якщо вона спирається на грунтовний аналіз і критичну оцінку всіх його творів, у протилежному випадку «всі виводи про автора, його життя і значення, про історичну і літературну вартість його творів будуть більше як хиткими здогадами або грімкими фразами», с. 78. Отже він аналізує з усією точністю кожний із його збережених творів, він підносить усе, що могло б мати будь-яке значення в літературному або історичному відношенні, він намагається обгрунтувати свої дані і твердження на історичній основі, не занехуючи їх виправдання або опрокинення за допомогою інших історичних джерел; він намагається для деяких з його творів відшукати джерело, з якого вони вийшли; він розкриває ремінісценції і схожості, які вони мають з творами інших старших або сучасних письменників. Таким способом автор здобуває з творів самого Вишенського деякі критерії для хронології їх виникнення і перелічує їх за чергою в порядку їх написання.

Якщо можна погодитися з більшістю тверджень автора, то цього не можна сказати про всі його твердження. Саме те лежить в природі творів Вишенського, які здебільшого написані надто загально, щоб могли дати певну точку опори для їх ближчого уточнення. Їх здебільшого полемічний тон базується на етично-аскетичній основі і охоплює такі широкі рамки, що дає дуже мало користі для критика, якщо йдеться про те, щоб ужити їх для історичних або хронологічних цілей. Тому треба б радити лишити це на боці, щоб, із другого боку, не попасти в гіпотези, реальна вартість яких могла б бути проблематичною. Замість цього не можна поминути кількох недокладностей і необгрунтованих тверджень автора.

Як перший твір Вишенського автор подає «Новина или вѣсть о обрѣтеніи тѣла Варлаама», с 79—80, яку він написав за усним оповіданням, яке чув у Велисі або Охриді в переїзді на Афон, пор. с. 82, 85. Автор думає, що до цього твердження спонукала його між іншим та обставина, що стиль цієї роботи незграбний і невишколений і різниться сильно від стилю, який знаходимо в його інших творах. З мовних основ мають промовляти за цим деякі болгаризми і незвичайні слова,

які невідомі в Південній Русі, с. 82. Проти цього треба зауважити, що як неправильність стилю, так і болгаризми знайдуть пояснення, що слід цю роботу Вишенського уважати перекладом з болгарського зразка, якого невільничо придержувався невправний автор. Живе слово не могло само так некорисно вплинути тим більше на того, який не володіє болгарською мовою.

Також треба вважати пустим твердженням автора, що в польських державних установах, в яких король користувався правом патронату при надаванні єпископств, був відкритий шлях до симонії.[18] Цього лиха не можна ніяк звалювати на голову королів.

Незважаючи на об'єктивність, яку проявляє автор у релігійних справах, не можна звільнити його від старого докору, що в цьому відношенні руководився тільки безсторонністю. Слід за тим назвати партійним його становище, яке він займає проти єзуїта Скарги. Автор недооцінює величі цього мужа, на його величний і бездоганний характер він осмілюється робити наклепи, закидаючи йому самохвальство, с. 247, 248, брехню, с. 285 і гордість, с. 287. Його теологічним творам, які він написав у захист церковної унії у Південній Русі, він відмовляє вартості, яку вони мали, їх наукове значення він відкрито намагається придавити і заперечити, пор. с. 270, 278, 280.

Твердження автора, що Станіслав Ожеховський одержав від папи підтвердження свого шлюбу, с. 431, спирається на невірному джерелі, пор. Кубаля «Stanisław Orzechowski i wpływ jego na Rzeczpospolitę wobec reformacji XVI wieku. Lwów 1870, c. 102.

Не менше сумнівним видається те, що автор говорить про католицького священника в Луцьку, про його любовні зносини з дівчиною і в зв'язку з цим зроблені ним висновки щодо життєвої долі Вишенського, с. 432. Проти цього говорить уже просто такий психологічний момент, що священник, якщо він дійсно мав звести коханку Вишенського, не сказав йому нічого про це, не кажучи вже про те, щоб похвалятися цим перед ним.

В останньому розділі, с. 417—498 розказує автор про умови життя Вишенського і накреслює на основі аналізу його творів характеристику його індивідуальності. Головне джерело для біографії Вишенського творять його власні твори, які все ж таки подають надто скупий матеріал для того, щоб з нього можна було б задовільно накреслити картину його життя. Автор орудує обережно цим матеріалом; його гіпо-

[18] Торгашество духовними посадами.

тези дуже продумані і обережно викладені, так що в більшості випадків мають за собою високий ступінь правдоподібності.

Нарешті характеристика Вишенського у своїх головних зарисах влучна. Автор вишукує із його творів характерні ознаки для його індивідуальності, а з ідей і принципів, що в пестрій масі розсіяні по його творах, визбирує упорядкований матеріал, з якого він зображає впевненими рисами і насиченими фарбами основні моменти його характеру. Незважаючи на те, що він відчуває деяку симпатію до свого образу й навіть накладає на нього надто світлі фарби, але все ж таки він не поминає мовчанкою і слабких сторін його характеру. Він звертає увагу на його обмежений кругозір і однобічність у справах, що відносяться до соціального життя його народу, с. 483, 485; він підкреслює його крайньо консервативний погляд щодо цивілізаторських зусиль церкви, с. 486, він не прикриває його політичної незрілості, с. 487. Це ж мабуть стало основною причиною того, що Вишенський так скоро був забутим, тому що прогресивна течія історії придавила його в його вузькому консерватизмі.

Щодо формальної сторони роботи, то вона поділяє ті ж самі визначні прикмети, які характеризують всі твори доктора Франка. Мова чиста й коректна, форма стилю проста і проглядна, спосіб вислову ясний і вільний від всякого перебільшення і зайвого перевантаження. Таким чином роботу можна зовсім слушно віднести до найбільш вдалих, які появлялись в руській науковій літературі.

Названа робота під №2 «Характеристика руської літератури XVI—XVIII сторіч» змальовує картину руського письменства з часу введення друкарства на литовсько-руських землях (в. Несвіжі в 1560 р.) аж до кінця XVIII сторіччя, тобто до появи «Енеїди» Котляревського. На початку автор говорить про погляди проф. Огоновського в його історії руської літератури щодо нерівномірного опрацювання літературного матеріалу з старших і новіших часів, с. 694, дальше про його поділ історії літератури на 5 епох на основі політичних явищ, що мали місце в історії руського народу, с. 695. Замість цього поділу автор пропонує поділ матеріалу на три епохи, перша з яких повинна сягати від початків руської літератури до половини XVI сторіччя (коло 1560 р.), друга по кінець XVIII сторіччя (1798 р.), третя від Котляревського аж до сучасного моменту.

Друга епоха, тобто часи з 1560 р. до кінця XVIII сторіччя руської літератури, є головним предметом цієї розвідки. Спочатку автор відмічає найважливіші організації, які зайняли місце церковного й соціально-політичного життя руського на-

роду з встановленням політичної і церковної унії з польською республікою і які мали благотворний вплив на руську літературу, отже виводить перед очі читача по черзі різні центри, як Острог, Львів, Вільнюс і Київ, в яких проявлялося літературне життя в різних напрямках, називає найважливіших представників цих напрямків і характеризує за допомогою небагатьох слів їхню діяльність і їхнє літературне значення; він звертає увагу на цей важливіший момент, а саме на витворення літературної мови на основі білоруської канцелярської мови в Литві, проти якої піднялась пізніше деяка реакція, поки не витиснула її повністю церковно-слов'янська мова.

Цей сприятливий, навіть квітучий стан, в якому знаходилось руське письменство другої половини XVI і першої половини XVII сторіччя, майже зовсім знищують козацькі війни. Із зубожінням народу і спустошенням цілих територій звужується літературне життя в дуже вузькі рамки практично-теологічного письменства, головним представником якого була Київська Академія. Але і цьому остаткові літературного життя наноситься шкода з того часу, як Київська метрополія перейшла під Московський патріархат. Цьому нищівному впливові орден Василіян не міг стати на перешкоді, тому що він за невеликими винятками стояв осторонь від руського національного життя. Цю трагічну картину руської літератури XVIII сторіччя автор змальовує живими фарбами; він накреслює влучно, з одного боку, ті втрати, які понесла руська література, віддаючи свої соки великоруській літературі, з другого боку, знов ті моменти, які пускали ще слабі ростки в душі руського народу, але які проявлялися потім з усією силою, поки вони з виступом Івана Котляревського не поклали основи української національної літератури. Цей нарис передає у найзагальніших рисах хід думок цієї розвідки. Автор накреслює вірно сильними штрихами картину руської літератури цієї епохи. Він навів найважливіші моменти духовного життя, які знайшли своє відображення в літературі. Він придає великого значення таким явищам цього життя, які поклали шлях новим напрямкам в літературі; він уміє розмежувати важливе від менш важливого і оцінити це; він не розгублюється в дрібницях; він проявляє поряд з талантом спостерігання також критичний смисл, який вміє охопити різні моменти духовного життя в одне ціле. При цьому необхідно ще раз підкреслити його об'єктивність і безсторонність, коли він не допускає політичних впливів на себе й дошукується внутрі різних тенденційних тверджень завжди правильної середньої міри.

«Причинки до переказу про Мухаммеда у слов'ян». У вступі до цієї роботи автор змальовує на основі історичних даних політичні відносини мухаммеданського світу до слов'ян,

відносини, що мали вплив на їх мову, їх літературу, їх народну поезію і взагалі на їх духовне життя. Він наводить дотичні роботи, в яких говориться про цей вплив в його різних формах, с. 73. Причинком до опрацювань повинна послужити названа робота, в якій автор задумав зобразити панівні погляди у слов'ян на засновника мухаммеданської релігії — Мухаммеда. Він розглядає такі літературні роботи у слов'ян, які займаються описом мухаммеданського світу і які базуються здебільшого на грецько-візантійській основі. Він додає до відомих у поляків робіт невідомі роботи з рукописів, як наприклад з рукопису бібліотеки Оссолінських, який містить в собі копію хроніки яничара Константина Михайла Константиновича з Островиць, с. 78 «O Mahomecie y o Alim szwagrze jego»[19]. Потім із другого рукопису цієї бібліотеки: «Opisanie żywota y sztuk Mahometowych» с. 79.[20] До них автор долучає Францішкана Гаудентія Піскульського «Sukces świata czyli Historja uniwersalna»[21]. Львів 1763 р., один розділ, який розказує про Мухаммеда, с. 82, опісля з «Nowe Ateny wszelkiej regencyi»[22] священника Хмельовського, с. 82 і дальші.

Потім автор наводить із староруської літератури твори, які займаються Мухаммедом, як: життя святого Феодора з Едеси, яке своїм жерелом має Івана Кантакузена, с. 85. До цього автор додає з каталога рукописів Уваровської бібліотеки ті твори, які присвячені цьому самому предметові, с. 86, опісля з двірської бібліотеки у Відні рукопис XV сторіччя, що є випискою з життя святого Феодора з Едеси або його джерела Івана Кантакузена. Він наводить основні пункти рукопису, які компілятор взяв у Кантакузена. Він шукає зв'язку цієї візантійської легенди в османських письменників і слідкує крок за кроком за її виникненням і варіантами, яким вона підлягла в грецькій літературі. В кінці слідкує він за нею у вище наведеній європейській літературі, де вона проте досить пізно повстала (в XII сторіччі) і в XIV сторіччі досягла свого апогею, поки не загинула в XVI сторіччі завдяки критичним роботам про Мухаммеда, написаним на основі оригінальних історичних джерел.

Робота свідчить про велику начитаність автора і широкі його знання європейської літератури. Автор доводить, що він не тільки обізнаний з друкованими роботами, але що прагне в своїх студіях проникнути дальше, збираючи матеріал з рукописів і потім опрацьовуючи його науково. Він не задоволь-

---

[19] «Про Мухаммеда і про Аліма його шуряка».
[20] «Опис життя і штук Мухаммедових».
[21] «Досягнення світу або ж загальна історія».
[22] «Нові Афіни».

няється тільки самим його збиранням, але знає, як використати його, щоб вийшло на користь науці.

Автор користується успішно порівнальним методом і розшукує літературні явища аж до їх джерел, дошукується їх зв'язку та їх взаємовпливу. Таким чином, ця робота є не тільки гарним причинком до слов'янської етнографії, але й до порівняльної історії літератури.

План лекцій, які кандидат задумує прочитати в трьох перших семестрах, охоплює повну картину історії руської літератури. Він накреслює найважливіші моменти політичного й духовного життя, що знайшли своє відображення в літературній продукції, він підносить найважливіші течії, в яких реалізувалися ці твори; він прослідкує на фоні літературних явищ хід і дальший розвиток їхньої історії. Одночасно кандидат подає в цьому огляді матеріал, що заповнює історію літератури і який має намір використати в своїх лекціях. Цей матеріал свідчить про його розуміння літератури взагалі, її змісту і її завдання. Він не обмежується тільки письмовим матеріалом, але поширює її межі далеко поза нього.

Обгрунтування свого розуміння історії літератури, а також порядок думок у своїх лекціях подає він у «Мотивах». Спочатку він говорить про два основні напрямки, які находять своє застосування щодо історії літератури, саме про критично-естетичну і культурно-історичну школи. Він характеризує і подає їх методи, якими вони користуються в студіях літератури, даючи перевагу культурно-історичному методові, яким задумує користуватися у своїх лекціях.

Потім автор характеризує поодинокі епохи історії літератури, приймаючи три епохи. В цій характеристиці він підносить у загальних рисах найголовніші явища політичного й духовного життя руського народу, які мали значення для літератури. Поодинокі моменти і їх значення він переходить у перегляді лекційного плану для окремих семестрів. Для першого семестру він призначає найстаршу епоху, для другого середню, для третього новітню, як за обсягом, так і за її змістом. З цього аналізу виявляється, що кандидат проробив дуже грунтовні студії руської літератури і що він до найдрібніших деталів ознайомлений з її явищами. Він провів самостійні досліджування над її окремими ділянками й поодинокими епохами і має великий рукописний матеріал, який навіть кине нове світло на багато пунктів літератури. Таким чином слід вважати його лекції на тутешньому університеті бажаними.

(Колегія професорів дозволяє собі з глибокою пошаною пред'явити Високому міністерству для ласкавого підтвердження своє рішення, прийняте одноголосно 22 березня, на ос-

нові якого призначається доктора Івана Франка доцентом руської літератури і етнографії).[23]

Колоквіум, в якому взяли участь професори Каліна, Грушевський, Шараневич і Дембінський як екзаменатори, охоплював не тільки увесь зміст та поодинокі партії руської літератури і етнографії, але їх наукові опрацювання. Кандидат відповів на всі питання акуратно та влучно. Він виявив не тільки грунтовне знання в усіх ділянках руської літератури, їх джерел і панівних поглядів учених про окремі пункти, але довів, що володіє самостійним і критичним осудом про невирішені питання. Його специфічний спосіб висловлювання свідчить про те, що він не тільки добре володіє матеріалом, але вміє висловлювати свої думки в ясній і коректній формі. Колоквіум знайшов загальне признання і як по змісту, так і по формі може бути зарахованим до числа найкращих з тих, які відбулися на тутешньому університеті.

Темою пробної лекції була Шевченкові «Наймички». У вступі кандидат говорив про хронологію обох творів поета, а коли на основі внутрішніх і зовнішніх особливостей обох творів висловився за пріорітетом роману в прозі, перейшов до докладного порівняння обох, обговорив їх композицію і їх хід думок, проаналізував їх естетичну форму та провідну ідею. Він накреслив на підставі основних творів Шевченка картину його поетичної і духовної характеристики, яка свідчить про грунтовний підхід кандидата до його поетичної діяльності. Кандидат виявив не тільки тонку естетичну оцінку, але й у високій мірі критично розвинений розум, він доказав однакове вміння розглядати літературний продукт, як під оглядом естетики, так і критики, з кожного погляду задовольняючи наукові вимоги.

Після відмінної здачі кандидатом всіх габілітаційних студій, колегія професорів на засіданні 22 березня б. р. прийняла одноголосне рішення призначити доктора Івана Франка доцентом руської літератури і етнографії. Це своє рішення колегія нижче підписаних професорів дозволяє собі з великою пошаною пред'явити високому міністерству до ласкавого підтвердження.

Від професорської колегії. Львів, 22/3. Референт Каліна.

V

До шановного деканату філософського відділу цісарсько-королівського університету у Львові.

Його ексцеленція пан керівник цісарсько-королівського міністерства культів і освіти, письмом з дня 18 липня 1895

[23] Слова в дужках в оригіналі закреслені.

№ 1430 не затвердив рішення колегії професорів філософського відділу в справі габілітації дра Івана Франка як приватного доцента української літератури й етнографії на філософському відділі цісарсько-королівського університету у Львові.

Про що повідомляється шановний деканат філософського відділу, звертаючи йому документи з дня 22 марта 1895 № 140 для дальшого розпорядження.

Львів, дня 13 серпня 1895.

За цісарсько-королівського намісника.

VI

До шановного пана д-ра Івана Франка в місці.

Його ексцеленція пан керівник міністерства культів і освіти рескриптом з дня 18 липня 1895 № 1430 не затвердив рішення збору професорів тутешнього філософського факультету в справі Вашої габілітації на приватного доцента для руської літератури й етнографії.

Про що повідомляємо Вас при звороті додатків до Вашого прохання.

Пузина.

Львів, 26/8 [1] 895.

М. МОРОЗ

УРИВОК ПЕРЕДМОВИ ІВАНА ФРАНКА ДО ЗАДУМАНОГО «ПОРАДНИКА ДЛЯ ЧИТАЧІВ»

В архіві Івана Франка (Рукописний відділ Інституту літератури АН УРСР, ф. 3, №657) зберігається рукопис письменника без початку й без кінця, в якому говориться про намір видати порадник для читачів. Планований порадник мав за мету подати потрібні відомості бібліографічного характеру з відповідним коментуванням та порадами, як користуватися книгою.

Ось текст недрукованого дотепер уривка з передмови Івана Франка до задуманого порадника для читачів, який є важливим документом про світогляд письменника.

«...[учи]телів гімназіяльних (навіть істориків), котрі свят вірили, що в Австрії існує адміністративна зсилка без суду, знали філологів, що читали і коментували Платона, а ніяк не могли порозуміти ріжниці між суб'єктивним а об'єктивним. Правда, по части винна тому й сама шкільна лава. Стан студій на університеті львівським такий низький та общипаний, як може на жаднім університеті в цілім світі; студент може пройти весь університет, заниматися спеціально літературою, а не чути навіть імен Данта, Шекспіра, Кальдерона та Рабле. Ми знали справді вчителів літератури по гімназіях, котрі говорили, що німецька література починаєсь у нас Клопштоком а кінчиться Гетим, ну а, на французьку дивились крізь очки Лессінгової «Гамбурської драматургії». В сих днях ми бачили примір історика, професора гімназіяльного, котрий сміло проголосив зовсім нове відкриття, що на заході Європи католицизм борючись з абсолютизмом, причинився до свободи станів, і примір другого професора та великого народного світила, котрий також відкрив, що унія лучить нас з Заходом Європи і з нашими закордоновими братами. Що оден із найголосніших бесідників на останніх зборах «Народної Ради» виголосив категоричне домаганнє, щоби рускі писателі «ослонившися авреолею свого таланту сиділи собі в нужденнім закутку о сухім хлібі (непремінно) і вказували провідні ідеї, по

котрих наш нарід і суспільність має ступати, як се роблять поети і писателі інших народів», а не мішалися до політики, але лишили єї цілковито єму і другим до него подібним, котрі ослонені авреолею ігноранції та ароганції з пишних трибун, при вині і котлетах будуть вказувати туман, у котрім наш народ і суспільність не найде ні вікон ні дверей, — сему ми не дивуємося, бо се сказав правник, що кінчив львівський університет.

Нам здаєся, — повторюємо ту впрочім думку загально звісну, що поки наша освіта і література не стане-ся наскрізь інтернаціональною по своєму змісту і методу, поти у нас не буде національної освіти і літератури; поки наша інтелігенція не набереся всесвітних думок і поглядів наукових та естетичних, поти не станеся справді національною інтелігенцією, а буде карикатурою або невдачною копією раз польської то знов угорської або російської інтелігенції. От тому ми й задумали збірними силами заспокоїти давнє бажанє нашої молодіжи і многих старших людей і приступити до видання систематичного, по змозі критичного порадника для тих, що хочуть читати і купувати книжки служачі для здобування загальної европейської освіти. Ми чуємо добре трудність сего завдання, згори знаємо, що завзяті спеціалісти не в однім місці будуть кивати головами на наші вказівки, та про те ми не лякаємось. Порадник наш мусить вибирати тілько дещо з безмірної маси книг; спеціалістів вдоволити він не думає, а хоче тілько стати в пригоді тим людям, скромним та трудящим, що бажали би бодай в загальних обрисах познайомитися з головними напрямами і здобутками сучасної духовної праці в цивілізованім світі. Маючи на оці цілі практичні, ми вибираємо до свого порадника головно книжки дешевші та популярнійші, писані на мовах доступних для загалу нашої інтелігенції або бодай численних одиниць, а на інших мовах вказуємо тілько книжки виємково важні. Де тілько можна, ми подаємо ціну, місце і рік видання. Критичні уваги, додані нами при поодиноких книгах і авторах, не мають претензії на необхідність, більша їх часть основана на нашім власнім осуді по прочитанню книжки, — дещо беремо й з рецензій, коли самої книжки нам доси не доводилось читати...»[1]

Виникає питання, в якому часі написаний вищенаведений уривок. Відповідь на це питання знайдемо безпосередньо в тексті:

«Професор гімназіяльний (за часів Австро-Угорщини професорами називали також учителів гімназії. — *М. М.*), кот-

[1] Оригінал зберігається у відділі рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка, ф. І. Франка, № 657 (раніше № 438/27).

рий сміло проголосив зовсім нове відкриття, що на Заході Європи католицизм борючись з абсолютизмом, причинився до свободи станів» — це Франкова характеристика Наталя Вахнянина, який 18 грудня 1890 р. на зборах інтелігенції міста Стрия говорив про всі «блага», що має дати так звана «Нова ера», тобто угода реакційної партії народовців з польсько-шляхетськими урядовими колами в колишній Галичині. Там же він сказав і вищенаведені слова. (Пор. «Діло», 1890, ч. 280, 25 XII, с. 2).

В редакційній статті другого номера журналу «Народ» за 1891 рік під назвою «Перли рутенства» висміяно «історичні» знання Наталя Вахнянина.

«Другий професор та велике народне світило, котрий також відкрив, що унія лучить нас з Заходом Європи» — це Юліян Романчук. Проголошуючи дня 25 листопада 1890 року у Львівському соймі «Нову еру», він заявив, що «наддністрянські українці повинні триматись греко-католицької віри й обряду, бо ця віра й цей обряд в'яже їх з минувшиною, а також в'яже з цивілізованим світом Заходу». (Пор. «Діло», 1890, ч. 258, 27 XI, с. 1—2).

У спільній редакційній статті «В справі угоди» в 24 номері журналу «Народ» за 1890 рік Іван Франко й Михайло Павлик висміювали «мудрість» Ю. Романчука. «Відразу видно,— писали вони, — що це сказав учитель філології класичної, котрий дуже слабо знає історію навіть свого рідного народу. Інакше він не сказав би, що унія в'яже русинів з Україною, бо знав би, що то унія була причиною довгої та важкої боротьби внутрі малоруського народу і остаточно принесла незміренні шкоди цілому його духовному і політичному розвоєві. Не говорив би також д. Романчук те, що унія в'яже нас з цивілізованим Заходом, коли знав би, що та унія в минувшині не дала нашому народові майже нічого, не лишила в літературі южноруській ані одного цінного пам'ятника (крім хіба «Богогласника», почасті також православного, а то й апокрифічного), натомість знаменито причинювалася до полонізації руської інтелігенції, і в останніх часах стала мостом, по якому йде до нас єзуїтська та клерикальна пропаганда. Ми просили б д. Романчука вказати нам, де і як унія в'яже нас «з цивілізованим Заходом?». Оскільки ми знаємо, вона в'яже нас хіба з Ватіканом, але зв'язків її з Парижем, Лондоном, Женевою і т. ін. ми якось не могли добачити».

«Оден із найголосніших бесідників на останніх зборах «Народної Ради» — це нотаріальний кандидат Іван Рудницький. На зборах політичного товариства народовців «Народна Рада» він нарікав на депутата радикала Теофіла Окуневського, який на засіданні сейму 27 листопада 1890 р. заявив, «що

справа релігійної віри не належить ні до сойму, ні до політичних програм і що він не піде під прапор митрополита, як цього хотів би намісник». З приводу цього виступу, який на думку І. Рудницького був відгомоном радикальної програми, він робив такі висновки: «Мені жаль тих кількох здібних людей, тих поетів і письменників, які могли б заняти видне становище в історії нашої літератури, а які замість, щоб заслонятись ореолом свого таланту, і хоч би в нужденнім закутку о сухім хлібі вказувати провідні ідеї, по яких наш народ і суспільність має ступати, як це роблять поети і письменники інших народів, вони затягнулись в ряди агентів». (Пор. «Діло», 1890, ч. 286, 20 XII (1 I 1891), стор. 1—2).

Отже, уривок передмови Франка до задуманого порадника написаний, мабуть, у першій половині 1891 року.

Про напрям планованого порадника можна здогадуватись на основі циклу статей І. Франка під заголовком «З поля нашої науки», які були надруковані в «Народі», 1893, № 19—21.

У першій статті цього циклу Іван Франко писав, що в Наддністрянщині «не перестала існувати течія, що ділить науки на канонічні й неканонічні, дозволені русинові з погляду національного й недозволені. Займатися історією Русі, історією руської, а що найвище слов'янської літератури, етнографією, лінгвістикою та бібліографією вільно і похвально, але займатися теологією (наскільки вона не католицько-уніятська), природничими науками (наскільки вони не спожитковані в медицині), суспільними науками (наскільки вони не вибігають поза рамки юридичного факультету) по думці багатьох наших патріотів для русина не слід і навіть небезпечно. Адже ж не так то давно я чув з уст одного із наших молодих учених ті характерні слова: «Та що ви мені говорите: природничі науки, суспільна економія! Кажіть виразно: атеізм і соціалізм, і я тоді буду знати, куди ви хочете тягти нашу молодіж! Хочете повитручувати її з легальної дороги, заповнювати нею тюрми, та й годі». («Народ», 1893, № 19—20, стор. 225).

Ще в 1888 р. І. Франко радив оживити Товариство ім. Шевченка у Львові, приймаючи якнайбільше членів, про що писав у третій статті циклу «З поля нашої науки»: «Мені здавалося, що притягання якнайбільшого числа людей з провінції до секцій оживить їх і змусить до того, щоб реферати і дискусії доторкалися справ живих і держані були популярно, приступно для широких кругів суспільності, а, з другого боку, щоб участь світлих людей, спеціалістів з інших народностей (у Львові головно поляків) на засіданнях секцій не допустить до затіснення поглядів національних, до сектярства і також причиниться до розвитку товариства» («Народ», 1893, № 21, стор. 252).

Жаль, що замір Івана Франка видати порадник для читачів не був здійснений. Цей порадник, напевно, мав би велике виховне значення. Він міг би бути путівником, який вказав би читачам шлях до скарбниці справжнього знання, вільного від містики й ідеалізму, близького до потреб народу.

Про справжнє знання і про прикмети справжнього вченого Іван Франко дещо пізніше писав ось що: «Прикмета, дар кожного великого ученого та, що його праці, хоч і якого б далекого закутка людського знання доторкались вони, тисячними нитками в'яжуться з життям, заплідюють його, будять енергію і працю, творять рух і нове життя». Навівши кілька прикладів таких учених, Іван Франко подав далі умови, при яких такі успіхи можливі, а саме: «Але щоб витворити життя, треба мати в собі запас життя, вогонь любові до життя і до людей, треба мати живе чуття для потреб тих людей. Тільки тоді праця таланту і пильності буде справді плодюча і справді наукова» (О. Антін Петрушевич, Ювілейна сильветка, «Літературно-науковий вісник», т. 13, 1901, стор. 192).

Примітка. Усі вищенаведені бібліографічні розшуки, зв'язані з уривком передмови Івана Франка до задуманого порадника для читачів, належать акад. М. С. Возпякові, який написав статтю на тему «Іван Франко в боротьбі за знання для народу». Проте у згаданій статті немає цілого уривка передмови Івана Франка. (Див. Рукописний відділ Львівської бібліотеки АН УРСР, фонд М. С. Возняка, № 166, п. 59).

О. ДЕЙ, Є. ЯЦКЕВИЧ

ДО ІСТОРІЇ СЕЛА ІВАНА ФРАНКА

Для того, щоб проникнути у майстерню великого художника слова, важливо дослідити конкретні прототипи його героїв і розкрити ті імпульси живої дійсності, що спонукали письменника до даної теми. Коли йдеться про творчість І. Франка, то цікаво, зокрема, вивчити середовище його дитинства, умови життя, місцеві перекази тощо. Відомо, що власні дитячі переживання і враження, стали для Франка матеріалом для його оповідань «Малий Мирон», «У кузні», «Грицева шкільна наука», «Олівець», «Schön-schreiben», «Отець-гуморист». Сільська школа в Ясениці Сільній і в Нагуєвичах, навчання Франка в нормальній початковій школі василіан у Дрогобичі знайшли в них щедре відображення. Оповідання «На дні» було настільки насичене автобіографічними даними і переживаннями, що спонукало М. С. Возняка до спеціальної праці на цю тему.[1]

На спогадах про своє життя і про добре відомих з дитинства конкретних своїх односельчан побудовані оповідання І. Франка «Борис Граб», «Гірчичне зерно», «Микитичів дуб», «Мавка», «Син Остапа» та ін. Спостереження над життям знайомих людей з с. Нагуєвич і м. Дрогобича, Бориславa, перекази й легенди про ці місцевості та живі краєвиди даної околиці постійно виступають в повістях і оповіданнях бориславського циклу.

Більшість героїв у творах І. Франка з галицького життя, без сумніву, мали своїх прототипів. Це стосується і «Маніпулянтки», і «Доктора Бессервісера» і Рафаловича і багатьохбагатьох франкових персонажів. Сам письменник вказував у 1890 р. на цей міцний зв'язок своїх образів та описів з дійсністю.[2]

---

[1] М. С. Возняк, Автобіографічний елемент в оповіданні І. Франка «На дні». У кн. Нариси про світогляд Івана Франка, Львів, 1955, стор. 5—85.

[2] І. Франко, В поті чола, Львів, 1890, стор. XVI.

На деякі джерела, які мають посередній зв'язок з рядом творчих задумів, художніх описів і з біографією письменника, ми й хочемо вказати на основі архівних документів. Відомо, що атмосфера рідного села Нагуєвич і сусіднього з ним села Ясениці на Підкарпатті дали виняткова багатий матеріал для художніх і наукових творів І. Франка. Вони кидають деяке світло на ту атмосферу і умови життя, в яких пройшло дитинство І. Франка. Крім живої дійсності, мали вплив і традиційні перекази про минуле цієї території та рідного села.

Про це говорив сам Франко у статті «Сожжение упырей в с. Нагуевичах в 1831 г.». Зокрема, він тут звернув увагу на те «множество рассказов, слышанных мною еще в детстве, об ужасном событии, которое случилось в моем родном селе Нагуевичах, Дрогобычского уезда в Галиции, в памятном 1831 году»[3] — розповідей про спалення селян — «упирів». Очевидно, багато наслухався майбутній письменник і про далеке минуле свого села — про соляні промисли в ньому, про панів, що володіли селом, про давнє життя. Збережені в давніх архівних документах принагідні згадки про це село і його описи можуть дати деяке уявлення про те, які місцеві перекази могли доходити до І. Франка.

Ось два таких документи з архівів про села Нагуєвичі і Ясеницю Сільну. Перший з них відноситься до 1692 р. і є описом цих сіл в «Книзі ревізій Перемиської землі», що зберігається у Львівському філіалі Центрального історичного архіву[4] (№ 258). Тут зустрічаємо таку характеристику села батька І. Франка, і села, з якого походить його мати (подаємо в перекладі з польської мови).

«Нагуєвичі. В цьому селі заселених громадських хат — 89, є громадська (або королівська) корчма. В цьому ж селі є королівська жупа, коло якої 30 хат зварювальників (солі), що не платять до громади жодних податків. Війтівство — ясновельможного пана Станіслава Нагуївського, при якому було 3 підсідки (підлеглі). Корчма і млин на один камінь. Грунти в тому селі рівні, при угноєнні родять всяке збіжжя».[5]

«Ясениця Сільна. В цьому селі заселених громадських хат — 64. Вільних (селян) — 5, що сидять на трьох чвертках. Мають 3 млинки по одному каменю, корчми — 2, до яких дає напій єврей з Котовської жупи. В тому ж селі мешкають шляхетні, що вписані в свої (тобто шляхетські) списки, оскільки вони не платять податків з громадою.

---

[3] «Киевская старина», 1890, т. XXIX, стор. 101.

[4] За вказівку, де зберігається цей документ, висловлюю щиру подяку В. І. Голинському.

[5] ФЦДІА у Львові, № 258, стор. 225.

Саме село розміщене на рівних урожайних полях між Нагуєвичами і Попелями. Родиться всяке збіжжя. Згідно з ревізією панського маєтку пустує: 5 ланів, 1 чверть і 2 прути».[6]

Це найдавніші відомі нам документальні свідчення про ті села, особливо про село Нагуєвичі. Далеко цікавіші матеріали, що допомагають глибше зрозуміти, чому саме для Франка виявилася такою природною робітнича тематика, знаходимо в описі галицьких солеварень з 1771—1773 рр. («Збірка Чеаковського, № 635; нині зберігається в бібліотеці ім. Оссолінських у Вроцлаві). Ось що читаємо тут про село Нагуєвичі (подаємо в перекладі з німецької мови):

«Нагуєвичі. Біля цього села є солеварня, яка належала безпосередньо до королівської економії (Самбір), а останнім часом з солеварнею в с. Спринка, віддаленому на одну милю, відпущена генеральним королівським орендатором бароном Гартенбергом в оренду панові Петру Туркулу за 18 злотих щорічно. 31 січня 1773 р. взята на рахунок державного скарбу і з цього часу адміністрована цісарським урядовцем. Тут є дві криниці, але з поганою ропою.[7] До ропи потрібно кидати омочки,[8] щоб засолити її. Для цього також вживають і оббиванку («обіянки»)[9].

До витягання ропи наймають селян, яким платять щотижнево...

Тут було дві панви:[10] одна зроблена в 1771 р., друга — в 1772 р.; три черуни[11] — один зроблений в 1770 р. з старого заліза і недобрий; другий, добрий в 1774 р. — з нового заліза, і третій, найкращий — в 1773 р. — з нового заліза. Приміщень для висушування (солі) не було, але при кожній панві була одна комора, куди зсипали сіль. На тих панвах можна було 14—15 разів варити щотижня сіль, а після ремонту — 15—17 разів, що давало 18—19 бочок наливанки.[12]

На чарунах варили щотижня (коли не було свят) по 24 рази товпки[13] або гурмани[14] (солі), залежно від якості ропи — по 300 (при поганій ропі) і по 350—400 гурманів (при добрій ропі). Продукували по 3000 товпок. Бочки продавали від 1 золотого 12 грошів до 5 золотих 18 грошів, 1000 товпок або 100

---

[6] Лан — приблизно 25 *га*; чверть (лану) — 6 *га*; прут — 2 *га* (це— 1/12 лану).

[7] Ропа — природний соляний розчин.

[8] Омочка — сіль, що наростала на стінках котлів, криниць.

[9] Оббиванка — знята з цямриння криниць природно скристалізована сіль.

[10] Панва — кругла залізна посудина, діаметром 5 *м*, глибиною 0,5 *м*.

[11] Черуни — маленькі панви (назва староруська).

[12] Наливанка — не добре виварена сіль.

[13] Товпка — формована сіль вагою приблизно в 1 фунт.

[14] Гурмани — шматки солі різної ваги (в середньому по 1—2 фунти).

гурманів продавали по 5 золотих. Вся продукція становила 13000 великих бочок.

При добрій погоді і ропі на одну панву витрачали півтора сяга[15] дров, при поганій погоді і ропі — 2. Під чарунами відповідно (спалювали) 4 або 1 сяг дров, або 6 кіп в'язанок хмизу.

Один сяг дров з цісарських лісів коштував 3 злотих, а купований на фіру[16] — 6—7 злотих. До цієї солеварні також належить ліс в Підбужі зі сторони Нагуєвичів. Привозять сяги дерева також з Ясениці з лісу Діл.

Сіль звідси везуть до Яворова і на Замостя, а найбільше — в Литву.

Урядовці: 1 інспектор з річною зарплатою 1000 золотих; 1 писар — 800 золотих. Жупники[17]: 2 гайдуки з тижневою оплатою 2 золотих 18 грошів і одяг — щорічно. По 4 солевари при кожній панві одержують від кожної панви виваренної солі 2 золотих. При кожному черуні — 3 солевари, вони одержують від кожного виваренного черуна і зроблених товпок — 25 грошів. Коли для зміцнення ропи додають до неї омочки, то солевари одержують додатково від кожної панви по 10 грошів, а від черуна — по 6 грошів. За відбивання «обіянок» — 4 золоті 10 грошів. Для зміцнення ропи кидали до неї також обббиванку («обіянки»).

До витягання ропи наймають селян з кіньми. Вони одержують від кожної панви ропи 20 грошів, від черуна — 5 грошів.

Панщинні зобов'язання. Громада с. Нагуєвич повинна була привозити до солеварні 11 сягів дерева щотижня, за що одержувала по 1 золотому 10 грошів за кожен привезений сяг; якщо ж самі й рубають — то по 3 золоті. Село привозить щорічно 400 сягів. Хто не має тягла, зобов'язані рубати дерево і в'язанки хмизу. За нарубання сягу дров одержують по 15 грошів. Вони ж виконують також всю ручну роботу з солеварні: носять дерево, в'язанки, бочки — безкоштовно, а нераз одержують трохи брудної солі (для худоби).

Село Нагуєвичі удержувало будинки і будувало нові, матеріал для яких діставала сама громада. Державний скарб давав лише дерево на вікна, печі, двері, цвяхи на гонти та інше залізо. Кілька селян з с. Сторона Підбужської землі доставляють місцевим бондарям матеріал на бочки. За одну копу клепок одержують 4 гроші, а за дно — 5 грошів. Коли роблять великі бочки, то платять за 1 копу на гріш більше. Об

---

[15] Сяг — 2 підводи дров.
[16] Фіра — підвода.
[17] Жупники — робітники при криниці.

ручі доставляли бондарям селяни того ж села за кожний по 2 гроші».

Як відомо з інших джерел, в 1818 р. державна солеварна монополія почала закривати всі малопродуктивні солеварні і з 500 соляних джерел Східного Прикарпаття незабаром залишилось діючими всього кілька в 7 солеварнях. Між ними закрито солеварні і в Нагуєвичах та сусідніх селах. Працювала лише солеварня в Стебнику. Проте у 1860-х роках у цих околицях почав розвиватися новий промисел — добування нафти, що вже відбувалося на очах І. Франка.

Наведені документи, особливо останній, цікаві для нас з кількох поглядів. По-перше, тому, що вони стосуються села, з якого походить один з найвидатніших діячів української дожовтневої культури — Іван Франко. По-друге, з них ми дізнаємось про широкий розвиток соляного промислу в селі ще в часи панщини, що не могло не покласти впливу на розширення світогляду мешканців села і не передавати із покоління в покоління своєрідної симпатії до робітників промислів, яка в якійсь мірі вже в дитинстві була заронена розповідями односельчан І. Франка про ці промисли в с. Нагуєвичах в його душу. А це сприяло загостренню уваги майбутнього письменника й до бориславських нафтових промислів, що згодом дали йому такий щедрий матеріал для двох великих повістей і кількох оповідань на теми з робітничого життя. По-третє, наведені документи дають змогу дослідникам ширше зрозуміти деякі моменти з творчості І. Франка, особливо ранньої його доби.

Так, у сьомому й восьмому класі гімназії І. Франко, за власним визнанням, почав писати гекзаметром поему «Пани Туркули». В ній мала бути змальована картина зруйнування татарами замка, що в давнину стояв на місці нагуївської Слободи. В основу поеми І. Франко мав покласти народні перекази. Як свідчать наведені документи, Туркули справді існували в 70-х роках XVIII ст. і були власниками с. Нагуєвич. А що навколо них зосередились легенди й про татарські часи — це звичайне явище для народних переказів. Цими переказами і хотів скористуватись І. Франко для своєї поеми.

Деяке світло кидають наведені документи і на іншу тему І. Франка, що її він почав опрацьовувати в поемі «Історія товпки солі» в 1879 році. І сам зміст поеми, присвяченої пам'яті батька поета — Яця-коваля, що мав розповісти про події минулого, близькі до часів наведеного вище документа, і сам її заголовок вказують на те, що в ній хоч частково мали бути використані події чи факти, зв'язані з виробництвом солі в с. Нагуєвичах. На жаль, поема ця лише розпочата І. Франком.

Можливо, що на основі наведених відомостей про с. Нагуєвичі можна б переглянути й тлумачення прізвища одного з головних героїв драми І. Франка «Украдене щастя» — Михайла Гурмана. Досі у франкознавстві його поєднували із змістом французького слова «гурман» (любитель тонких страв, ласун), вважаючи, що І. Франко навмисне дав саме таке прізвище своєму героєві, щоб відобразити його характер. Проте це пояснення виглядає штучно. Ймовірніше, що письменник взяв безпосередньо з життя прізвище Гурман, яке могло виникнути в місцевостях, де були солеварні, під впливом назв міри солі — т. з. гурманів. На жаль, ми не маємо даних про наявність такого прізвища в с. Нагуєвичах чи сусідніх селах, тому можемо висловлювати лише припущення.

Уже ці окремі моменти свідчать, що вникнення в історію місцевості, де виростав і жив І. Франко, документальне розкриття обставин і подій її життя перед виступом його на літературну арену і в часи його діяльності є винятково корисним для глибшого зрозуміння багатогранної творчої спадщини письменника і вченого.

Х. ПАЛЯНИЦЯ

НЕВІДОМИЙ ПЕРЕКЛАД Ів. ФРАНКА З ПОЕЗІЇ ВІКТОРА ГЮГО

Переклад поезії «Chanson» із збірки «Les Châtiments», який знаходиться в архіві Івана Франка під № 156, досі неопублікований. Ця поезія складається всього з трьох строф, але в ній різко звучить протест проти соціальної несправедливості. Франко переклав її під заголовком «Де самичка?», беручи початкові слова першої строфи. Порівняймо переклад з оригіналом:

Chanson	Де самичка?
La femelle? elle est morte. Le Mâle? un chat l'emporte Et dévore ses os. Au doux nid qui frissone Qui reviendra? personne. Pauvres petits oiseaux!	Де самичка? Десь пропала А де самчик? Кішка вкрала, Он де хрупа, клята. До гніздечка в тихім гаю Хто загляне? Я не знаю. Бідні пташенята!
Le pâtre absent par fraude! Le chien mort! le loup rôde, Et tend ses noirs panneaux. Au bercail qui frisonne, Qui veillera? personne. Pauvres petits agneaux!	Пастуха взяли в рекрути, Пес пэгиб, вовчисько лютий Знай стоїть на чатах А в кошарі коло гаю Хто вартує? Я не знаю. Бідні ви ягнята!
L'homme au bagne! La mère A l'hospice! o misère! Le logis tremble aux vents L'humble berceau frissone. Que reste-t-il? personne. Pauvres petits enfants!	Муж в кайданах в криміналі, Мати хора в госпіталі, Гнесь від вітру хата. Дітки плачуть і ридають, Хто їх дозрить, я не знаю, Бідні сиротята!

Як бачимо, враження, викликане перекладом, повністю збігається з враженням від оригіналу, незважаючи на деякі зміни, введені Франком у віршову будову.

А. ПАШУК

ПИТАННЯ ФРАНКОВОГО АВТОРСТВА ДЕЯКИХ СТАТЕЙ І КОРЕСПОНДЕНЦІЙ У ГАЗЕТІ «PRACA»

У великій і багатогранній спадщині І. Франка значне місце займає його публіцистика 70—80-х років XIX ст., яка була присвячена головним чином робітничій тематиці і пропаганді ідей соціалізму. Ряд статей і кореспонденцій цього періоду Франко друкував у робітничій газеті «Ргаса», співробітником якої, а деякий час і редактором, він був.

У відомих двох бібліографічних «Списах» (див. виноску 3) творів І. Франка вказується на цілу низку його статей, уміщених у «Ргас-і». Але Франкові належать статті і кореспонденції, друковані в цій газеті, які не значаться в цих «Списах». Їх авторство треба довести.

Багато зробив у цьому напрямку М. С. Возняк, який написав навіть спеціальну статтю: «До співробітництва Івана Франка в робітничій газеті «Ргаса» в 1878—1880 роках». Ця стаття зберігається у відділі рукописів львівської бібліотеки АН УРСР під № Воз. 66, п. 18.

Вказана стаття охоплює 51 сторінку машинопису і включає в себе всі відомі статті Франка, вміщені у «Ргас-і» і вказані в обох «Списах», а також і переклади різних статей Франка з польської мови на українську.

Нижче ми подаємо уривки з цієї статті, в яких Возняк доводить, які статті і кореспонденції належать Франкові.

«Згадуючи в своєму «Нарисі» історії української літератури про свої знайомості з поляками при кінці 70-х і в 80-х роках XIX сторіччя, Франко писав: «В домі Лімановського я познайомився з зецером (складачем — *А. П.*) Данилюком, русином, що видавав робітничу газету «Ргаса», якої я зробився пильним співробітником».[1] «Ргаса» почала виходити з 1 липня 1878 року у Львові як «двотижневик», присвячений

[1] І. Франко, Нарис історії українсько-руської літератури, Львів, 1910, стор. 363 (Прим. М. Возняка).

друкарським справам. «На першому з'їзді галицьких соціал-демократів 1892 року у Львові мав складач Юзеф Гудец доповідь «Про дотеперішній розвиток і теперішній стан партії», в якій зазначив, що в № 3 «Pracy» головними її співробітниками стали Іван Франко й Михайло Павлик.[2] З певністю відомо, що з № 3 «Pracy» 1878 року почала друкуватися стаття Михайла Повлика під заголовком «Kilka słów o pracy», дальші частини якої в № 4 і 5 підпали конфіскації. А щодо Франка, наскільки вірити дотеперішнім бібліографічним показчикам його творів[3]... першим і єдиним твором Франка, надрукованим в газеті «Praca» 1878 року, була «Nauka i jej stanowisko wobec klas pracujących», що надрукована в №№ 7—9 і 11—12, мала три частини з заголовком: I. Wstęp II. Co to jest nauka? і III. Podział nauki...

З річника «Pracy» 1879 бібліографічні «Списи» називають такі статті Франка: «Solidarności!» в № 1, «Co nas łączy, a co nas dzieli?» в № 2, «Robotnicy i pracownicy» в № 3, «Zasady matematyki» в № 4 й 5, «Stowarzyszenia robotnicze angielskie (Trades-Unions), ich cele i organizacya» в №№ 8—9, «Czego my chcemy? в № 12, і два переклади «Bezrobocie» Еміля Золя в №№ 2 й 3 та «Machina» Альфонса Доде в №№ 4 й 5.

Павлик в бібліографії творів Франка подав як його твір оповідання «Sen robotnika» з підписом «I» в № 7, а «Спис», складений Бібліографічною комісією НТШ, поминув його. Такий самий підпис «I» має стаття «Stowarzyszenia robotnicze angielskie (Trades-Unions), ich cele i organizacya», яку обидва названі бібліографічні Списи зараховують до творів Франка. В «Передмові» до збірника своїх статей під заголовком «В наймах у сусідів», писаній 10 жовтня 1914 року, Франко писав, що для бібліографії своїх творів, укладеної Бібліографічною комісією НТШ, він, з свого боку, зробив, що було в його силі.[4] Франко уклав табличку з статистичним показом своїх творів на різних мовах і в різних родах письменства за роки 1874—1890 на основі «Списку», укладеного Павликом, відмічаючи при окремих роках загальну кількість, з одного боку, творів, які треба викреслити, а з другого боку, додати до «Списку», укладеного Павликом. Під роком 1879 Франко за-

[2] І. Франко, Перший з'їзд галицьких соціал-демократів. «Народ», 1892, стор. 72.

[3] М. Павлик, Спис творів Івана Франка за перше 25-ліття його літературної діяльності 1874—1898, Львів, 1898; Спис творів Франка з додатком статей про нього і рецензій на його писання. Вип. I, Львів, 1898. Вип. II, Львів, 1930. (Бібліографія складена Бібліографічною комісією НТШ).

[4] І. Франко, В наймах у сусідів. Збірник праць, писаних польською та німецькою мовами в перекладі, з поясненнями та додатками автора. Том. I. Статті на суспільно-політичні теми (популяція, репрезентація, індемнізація), писані в рр. 1886—1890, Львів, 1914, стор. VIII, IX.

значив у таблиці, що треба викреслити 2 твори. І дійсно з «Спису» Павлика пропущені в «Списі» Бібліографічної комісії НТШ «Die Steinbrecher» (Переклад «Каменярів», віденська «Die Heimat», 1879. №?)» і «Sen robotnika» (оповідання) (Рracа, Льв. 1879, № 7) підпис «І». Правда, під час виходу номерів «Рracу» з оповіданням і статтею автора І. Павлик був у Швейцарії, але він читав газету тоді постійно й добре орієнтувався в її співробітниках. З другого боку, в статті «Що нас з'єднує, а що нас роз'єднує?» в № 2 «Рracу» (а й авторство обидва названі «Списи» подають як Франкове) автор писав наприкінці її: «Нарешті, для урізноманітнення змісту, редакція постаралася про цілий ряд маленьких, цікавих оповіданнячок з робітничого життя, які будуть уміщені в фейлетонах „Рracу"». А що ініціал **І** належить без сумніву одному авторові й щодо оповідання й щодо статті, [то] автором їх обох є Франко або хтось інший. Таким чином, Франко, признаючись до авторства статті, тим самим признав і оповідання за своє. Його заголовок «Сон робітника» нагадує сон, в якому він бачив «Каменярів», написаних 1878 року й надрукованих у «Дзвоні».

В «Молоті» Франко обробив матеріали про життя і заробітки львівського друкарського складача Йосипа Данилюка[5]. що підписував «Рrас-у» як відповідальний редактор. Більша частина статті, а саме та, що стосувалася життя і заробітків самого Данилюка, подана, з маленькими скороченнями, від слів «Я чоловік жонатий»[6] до «роб'ят тяжко 3--4 місяці» як коресподенція в № 1 «Рracу» 1879 року з зазначенням авторства ініціалами «J. D.».

Кореспонденцію починає такий абзац: «В кореспонденції «Нового світу», вміщеній в № 8 «Рracу», висловлено ту думку, що до розбудження і зміцнення солідарності між товаришами-робітниками потрібне передусім докладне пізнання нашого життя, і з цією метою подано там раду, щоб списувати й вміщувати в «Рrас-і» факти з щоденного робітничого життя, рахунки прибутків і видатків і інші рахунки, що можуть причинитися до характеристики й пізнання життя і потреб наших. Поділяючи повністю цю думку, я хотів би заразом перший подати приклад її виконання і подаю свій рахунок до публічного відома та на розміркування всіх товаришів.

Наведений абзац належить, без сумніву, перу Франка як редактора. Абзац зв'язує дані про життя і прибутки складача Йосипа Данилюка з порадою кореспонденції, надрукованої в № 9 попереднього річника «Рracу». Перед її початком у

---

[5] Молот. Галицько-українська збірка, Львів, 1878. Вісті з Галичини, VIII, І. Д. Заробки і життя львівського зецера, стор. 144—148.

[6] Там же, стор. 146.

дужках поданий «Nowy świat», а під її текстом криптонім **a-a-o**, узятий, на мою думку, з імені та прізвища: J a n F r a n k o. Ця кореспонденція є відповіддю на кореспонденцію в попередньому номері газети, а зміст попередньої кореспонденції ясно схарактеризований у відповіді».

Отже, за доказом М. С. Возняка, кореспонденція «Nowy świat», вміщена в № 9 «Pracy» за 1 листопада 1878 р. і підписана криптонімом **a-a-o**, належить Іванові Франкові.

Навівши переклад цієї кореспонденції, М. С. Возняк далі пише:

«Потребу статистичних даних з робітничого життя і їх напрямок розвиває ширше передова стаття «Pracy» в № 12 1880 року під заголовком «Do naszych czytelników!». На мою думку, вона також твір Франка.

З цієї кореспонденції-відповіді вийшла і згадана кореспонденція в № 1 «Pracy» 1879 року про прибутки й видатки львівського складача Данилюка та програмна редакційна стаття «Salidarności!» — в обох «Списах» признана за твір Франка».

Подавши переклад статей «Солідарності!», «Що нас єднає, а що роз'єднує?», «Робітники і працівники», «Чого ми хочемо?», М. С. Возняк продовжує:

«Зокрема глибоко переймався Франко долею безробітних. Це доказує також його уся кореспонденція, надрукована в № 2 під криптонімом **-a-a-o**». (Мова йде про кореспонденцію «Nowy świat» в № 2 «Pracy» за 15 січня 1879 р.).

Цю кореспонденцію М. С. Возняк наводить у перекладі. В ній, власне, говориться про скорочення робітників на залізницях. Навівши цей факт, автор кореспонденції зазначає, що подробиці цього звільнення йому невідомі, а коли справа виясниться, то він зараз же про це напише з подробицями.

Спираючись на це, М. С. Возняк говорить:

«Обіцянка цієї кореспонденції виконана в передовій статті № 6 під заголовком «Kto winien?» («Praca» № 5 за 15 березня 1879 р.). Стаття подається також у перекладі).

«Доповненням статті «Хто винен?» є, — продовжує далі М. С. Возняк, — передова стаття № 7 «Pracy» під заголовком «Nasze stosunki i środki zaradcze», як свідчать перші її речення. «До попередньої нашої статті нав'яжемо ще кілька думок, що мають творити її необхідне доповнення. На чолі тієї статті стояло питання: хто винен? Хто причинився до теперішнього економічного розладу, до теперішнього упадку промислу та зубожіння трудящих класів у нас? На це питання ми не дали вичерпнутої відповіді. Ми вказали лише, як на один з фатальних чинників, на злу волю і неприхильність деяких наших закладів до наших робітників».

Автор статті «Наші відносини й рятункові засоби», мотивував потребу заснування загальноробітничого товариства взаємної допомоги й подав головні його основи. Стаття кінчається словами: «В наступній нашій статті придивимося ближче деяким подібним чужоземним товариствам, а саме: англійському Робітничому союзові (Trades-Unions), а тимчасом гаряче рекомендуємо всім товаришам цей проект під розміркування».

Заповіджена стаття має заголовок «Робітничі англійські товариства (Trades-Unions), їх цілі й організація» і надрукована в №№ 8—9 з підписом «І». В обох «Списах» вона подана як твір Франка, логічно виходить, що й дві названі статті: «Хто винен?» та «Наші відносини й рятункові засоби» — належать перу автора, підписаного ініціалом «І», значить, Франкові.

Думка про загальноробітниче Товариство взаємної допомоги не постала в голові автора статті, що писав у ній: «Думка це не наша. Вона постала вже давно серед львівських робітників і викликала завжди живий інтерес, що останніми часами ставсь тим живішим, чим більше загальна нужда, загальний брак праці громадив людей докупи, подібно як мороз жене всяке птаство до людських мешкань. Ми лише чуємо на собі обов'язок вирішити цю думку публічно, подати її до відома якнайширших робітничих кіл і подати якнайпростіші й найпрактичніші проекти до її здійснення».

Згадкою про всі три статті, — далі вказує М. С. Возняк,— починається передова стаття № 10 «Pracy» під заголовком «W sprawie projektu towarzystwa wzajemnej pomocy», а саме: «В номерах 6 й 7 «Pracy» ми старалися звернути увагу читачів на правдиві причини нашої біди, яку аж надто виразно відчуваємо; ми виказали на фактах найближчого минулого, які економічні думки тих, що самі з уподобанням називають себе нашими «хліботодавцями» і які неминучі наслідки цих думок; ми ствердили сумний рівно ж факт, наразі ми беззахисні перед ворожими елементами, що нападають на нас з усіх боків, і в кінці ми піднесли наново вже порушену думку, думку заснування загальноробітничого Товариства взаємної допомоги, головною метою якого була б допомога робітникам під час безробіття. В найближчих статтях начеркнули устрій і цілі англійських робітничих товариств під назвою Trades-Unions, які наразі можуть нам ясніти як ідеал організації».

Автор статті «В справі проекту товариства взаємної допомоги» вжив слова «наразі», свідомий того, що ніякі союзи цього роду, як англійські чи майбутнє львівське товариство, не в силі змінити з грунту теперішні суспільно-економічні відно-

сини, змінити на користь найчисленнішого, а в теперішній хвилі найнещасливішого класу». Французька революція скасувала в принципі підданство, «але, на жаль, ті, яким ішлося про те, щоб не потребувати заробляти на життя, негайно видумали неволю іншого роду, яку вчені економісти вклали в систему, а законодавство оточило своєю опікою; це відома нам неволя робітника, що опирається на тому «залізному законі», який постановляє, що платня робітника ніколи не перевищить квоти, необхідно потрібної йому на свій прожиток».

«Ясно,— читаємо у статті, — що капіталістам страшно багато залежить на утриманні цього закону й що вони вживають усіх своїх впливів, щоб запобігти заміні на краще. Отже, не однієї ще треба буде боротьби, щоб нарешті перемогла справедливість і право людини. Не один ще вилім доведеться зробити в сильному валі егоїзму й облуди, яким оточились капіталісти! Повалиться він нарешті і прийде кращий час, замість посварених класів постане одноцільна суспільність, оперта на праці та справедливості; замість безупинних боротьб заквітне вічно тривалий спокій. Вірмо в цей ідеал майбутнього й ніколи не спускаймо його з ока! Одначе не розгублюймося виключно в млі ідеалів, не закладаймо рук, вичікуючи кращих часів, — а стараймося завжди та всюди про покращання нашого побуту хоч би лише незначне, стараймося осягнути кожну хоч би найменшу користь, використати кожну відповідну нагоду, на те, щоб наблизитися на крок до наших ідеалів, а боронімось затято проти всяких експлуататорів і зловживань! Отже, коли бачимо, як наших братів позбавляють праці, залишаючи без найменшої допомоги, без шматка хліба, коли бачимо, як під різними позорами стараються накласти на нас щораз то тяжчі умови праці, які утискають нас, щоб собі баришів приспоряти, — що незважаючи на те, що ми сказали, випадає нам робити? Ото нічого іншого, як лише таємному союзові всіх капіталістів протиставити відкритий союз робітників і старатись осягнути спільними силами те, чого розпорошені на одиниці не можемо.

Існуючі вже в нас робітничі товариства не дають досі запоруки осягання такої мети. Тому ми піднесли думку заснування нового загальноробітничого Товариства взаємодопомоги, яке спиратиметься виключно на фондах, зібраних робітниками,[7] й тому мусить різнитися від інших своєю повною незалежністю».

---

[7] Говоримо про «тимчасовий союз капіталістів», бо ж спільний їх інтерес, тобто витягання якнайбільших користей з праці інших, об'єднує їх так тісно, що можна цей клас уважати за формальну лігу або союз, хоч без виразної змови.

Як бачимо, — продовжує М. С. Возняк, — стаття «В справі проекту Товариства взаємної допомоги», в'яжеться так тісно з тими статтями, на які посилається, що вона вийшла з-під пера того самого автора, що й вони. Вона кінчається словами: «В цій хвилині кілька довірених людей займаються укладанням статуту цього товариства, а незабаром могтимемо познайомити читачів з головною його основою». №10 «Pracy» має дату 5 червня, 14 липня виїхав Франко на село, найближчий № 11 «Pracy» має дату 30 липня; думаю, що найпізніше з № 10-тим закінчилося Франкове редагування «Pracy». Пізніше появилося ще дві статті в «Prac-i», в зв'язку з планом загальноробітничого Товариства взаємної допомоги: в № 13 з датою 5 вересня «Przesilenia ekonomiczne i wynikające ztąd bezrobocia» («Економічні кризи та їх наслідки — безробіття») в № 14 з датою 20 вересня «Położenie klas pracujących wobec bezrobocia» («Положення трудящих класів з огляду на безробіття»), обидві від того самого автора, але немає даних назвати його імені.

Посиланням на статтю про англійські робітничі унії, підписану ініціалом «І», закінчується стаття «Socjalizm a wolność przemysłowa», надрукована в № 5 й 6 «Pracy» 1880 року, а саме словами: «Діяння цих вільних робітничих товариств ми вже начеркнули почасти в нашій статті про англійські робітничі унії (Trades-Unions) в 1879 році».

Подавши переклад цієї статі, М. С. Возняк пише:

«Без сумніву Франкові належать «Korespondencja redakcji» в № 2 «Pracy» 1879 року, а саме «Jednemu z mizernych korektorów lwowskich».

Умістивши переклад цієї кореспонденції, М. С. Возняк далі підкреслює:

«Щодо «Pracy» 1880 року «Спис» Павлика називає три речі, означені ініціалами Франка «I. F.» В №№ 15—17 надруковані «Korespondencye z Drohobycza», I—III, продовженням яких була кореспонденція IV, надрукована в №№ 2—3, 7 й 8 «Pracy» 1881 року. В №№ 14—15 «Pracy» 1880 року появилось оповідання «Murarz» з підписом «I. F.» і «B. S.». Подавши заголовок, Павлик дав таку примітку від себе: «Писано літом 1878 р. Через те, що в редакції загублено другу частину рукопису І. Ф., оповідання докінчив покійний польський журналіст Болеслав Спауста».

Цю замітку повторила Бібліографічна комісія НТШ у своєму «Списі творів Івана Франка». В № 17 надруковала «Праса» українською мовою, але латинкою вірш Франка «Оповіданє Цюпасника». Крім цих трьох творів Франка, в «Списі» творів Франка приходять іще його передові статті, а саме в № 6 «W sprawie domowej» і в № 7—9 «Czego żądamy» I—III

До безсумнівних творів Франка в «Ргас-і» 1880 р. треба зарахувати дві його кореспонденції зі Львова, підписані псевдонімом «Żywy». «Живий» і «Vivus» це відомий псевдонім Франка. В кореспонденції в № 1 автор малює пекло робітників у столярській майстерні «братів Вчеляків». Їм же присвячена й кореспонденція в № 2 «Ргасу». Свою кореспонденцію автор починає абзацом: «Уже в першому номері «Ргасу», підносячи неслушні нарікання майстрів на те, що робітники прагнуть до порушення «згоди», до викликання спорів, а затим і до ослаблення домового промислу, ми змалювали в загальних начерках столярську майстерню «братів Вчеляків». Уже з цього короткого нарису можна було переконатись, що майстри, нарікаючи на робітників, властиво з хворої голови звалюють на здорову, що вони то властиво самі своєю брутальною поведінкою з робітниками, експлуатацією їх праці і т. д. викликують незгоду, неприязнь і спори. Сьогодні хочемо для ствердження цієї думки піднести ще кілька фактів, уже більше детальних, що доповнять попередній не дуже ідилічний малюнок». На те, що Франко писав кореспонденцію, вказує такий зразок стилю: «Розуміється, що гарно вироблена, вигладжена і виполірована мебля, яка стоїть у панських покоях, не скаже нікому, що руки, як роболи її, дрижали від холоду й нужди. Вона мовчить, а промисел росте». Кореспонденція кінчається обіцянкою подати нові факти в найближчому номері «Ргасу»: «В наступнім номері подамо ще деякі факти, а між іншим постараємося в живих кольорах намалювати поведінку панів майстрів з челядниками, бо, щойно, знаючи це, можна мати відповідну міру, якою треба мірити всі їх крики про зіпсуття, надмірні претензії і зухвальство робітників». Обіцяна тут кореспонденція в номері 3 «Ргасу» з підписом «Szydło». Дальшому пильнішому співробітництву Івана Франка в газеті «Ргаса» перешкодив його тримісячний арешт в коломийській тюрмі.

Перед своїм виїздом зі Львова Франко залишив у редакції «Ргасу» статтю «Czego żądamy», яку надруковано в №№ 7—9, з того частина в № 9 сконфіскована. З цієї причини, як і тому, що ця стаття є одно кільце з ланцюга, в якому знайшлись і сконфіскований австрійською цензурою катехізис економічного соціалізму і книжка Франка для робітників про працю, подаю статтю Франка з 1880 року в перекладі».

Таким чином, М. С. Возняк переконливо довів Франкове авторство деяких статей і кореспонденцій. Проте є певні підстави вважати, що І. Франкові належать ще інші статті і кореспонденції, вміщені в газеті «Ргаса» за 1880 рік.

Після того, як Франко 4. III 1880 р. виїхав зі Львова і тим більше, як був арештований, він не міг брати безпосередньо

участі у виданні «Ргас-и». Але ряд його статей, підготовлених раніш, «Ргаса» продовжувала друкувати.

Крім відомих статей Франка, які значаться в обох згаданих «Списах», в часі його відсутності у Львові, були надруковані кореспонденції і статті, автором яких, на наш погляд, є Франко.

У «Ргас-і» за 21 березня 1880 р. поміщена кореспонденція, в якій говориться про безробіття серед друкарських робітників і робиться спроба з'ясувати його причини. Кореспонденція починається такими словами: «Безробіття і множення пролетаріату — ось новини з друкарського світу. Майже кожний з друкарських робітників говорить в один і той самий голос. Але пригляньмося ближче, звідкіля постає те безробіття? Отже, розуміється, що передусім спричинюється до цього загальна економічна поразка, і зокрема брак попиту, який, на жаль, завжди в нас дається відчувати на книжки і інші друковані речі, призначені для духовної поживи. Але крім того, є ще інша постійна причина, незалежно від загального економічного стану, і властива передусім друкарському званню. Ним є надмір учнів по друкарнях, про який скажу декілька слів».

Дальший виклад думок і вищенаведена цитата дають підставу зробити висновок, що дана кореспонденція зі Львова і без підпису є прямим продовженням щодо змісту, форми і проблематики статті Франка «Kto winien?» («Praca», 15. III 1879), кореспонденції «Nowy świat» («Praca», 15. I 1879), двох кореспонденцій «Ze Lwowa» («Praca», 2. I і 16. I 1880).

В органічному зв'язку з вищенаведеними кореспонденціями є кореспонденція зі Львова у «Ргас-і» за 24. V 1880 р., в якій також ставиться питання друкарських робітників. У ній дається аналіз конкретного факту використання в друкарні п. Манецького дітей віком від 12 до 16 років і за їх рахунок витіснення дорослих робітників. Діти (учні), говориться далі, неймовірно визискуються, працюють понад свої сили. Розкривши на цьому конкретному факті тяжкі умови праці і жахливу експлуатацію робітників, автор запитує: «І як же з уваги на таке відношення може бути мова про згоду між такими підприємцями і робітниками, між капіталом і працею? Повірте мені, товариші, що доти не поліпшиться наша бідна доля, доки не визволимося зовсім від переваги капіталу, доки місце приватних підприємців не займуть виробничі спілки (stowarzyszenia), доки знаряддя праці не стануть спільною власністю робітників, словом, доки наша робітнича програма не стане зі слова ділом».

Наведені слова з вказаної кореспонденції органічно зв'язані із кореспонденцією в «Ргас-і» за 2. I 1880 р., в якій саме порушується питання про ворожнечу між робітниками

і майстрами. Саме питання і відповідь зроблені на основі конкретного факту з друкарні п. Манецького, який використовується автором як ще один доказ неможливості згоди між працею і капіталом і як підтвердження висновків, які він зробив у кореспонденції в «Praс-і» за 2. I 1880 року.

Крім того, заперечення можливості примирення праці і капіталу і вказівка на соціалістичну перебудову суспільства як шлях визволення робітників органічно поєднується із тими думками, які Франко широко розвиває в своїх інших відомих статтях і кореспонденціях.

Логічним продовженням цілої серії кореспонденцій, в яких говориться про друкарських робітників і відносини між працею і капіталом, є невелика дописка «Z świata drukarskiego» в газеті за 24. V 1880 року. Вона починається такими словами: «Друкарське Товариство «Ognisko», на останньому Загальному Зібранню займалося важливим питанням учнів, яке «Praca» вже декілька разів порушувала. Всі зібрані учасники погоджувалися в тому, що відношення між кількістю учнів і кількістю загалу складачів у Львові є дуже некорисним для тих же, що господарі, (przysyłowie) надто визискують сили учнів на шкоду робітників і що щось в цій мірі треба зробити». Далі йде виклад друкарських відносин у Львові з підтвердженням відповідними фактами.

У наведеній цитаті зазначається, що «Praca» вже не разторкалася питання учнів-друкарів. Важливо підкреслити, що постановка питання і його з'ясування в цій кореспонденції нерозривно зв'язані із статтями і кореспонденціями Франка.

Звертає на себе увагу ще одна кореспонденція «Ze Lwowa» у «Praс-і» за 12 квітня 1880 року. В цій кореспонденції говориться: «Praca» подала свого часу бюджет робітника-друкаря, пізніше подібно шевця. Дозволю собі тепер скласти бюджет столяра (челядника), який мені є аж надто добре знайомий». По-перше, бюджет робітника-друкаря подано в кореспонденціях «Ze Lwowa» у «Praс-і» за 2 і 16. I 1880 р. з підписом «Żywy». По-друге, бюджет шевця подано в коресподенції «Lwów 25 stycznia» у «Praс-і» за 10 лютого 1880 р. з підписом «Szydło». По-третє, бюджет столяра (челядника) подається в цитованій статті.

Виходить, що всі три кореспонденції писані одним і тим же автором, а оскільки кореспонденції за підписом «Żywy» належать Франкові, то, річ ясна, і дві інші також йому належать.

Кореспонденцією «Ze świata drukarskiego» в «Praс-і» за 24. X 1880 р. закінчується цикл дописів, у яких висвітлюється життя і боротьба друкарів, столярів, шевців, залізничників. Усі вищевказані кореспонденції логічно зв'язані між собою, становлять певну тематичну цілість, пройняті спільністю іде-

ологічного і суспільно-політичного задуму. Не підлягає сумніву, що їх написав один автор, яким, правдоподібно, був І. Франко. На користь авторства Франка треба віднести й те, що у всіх тих кореспонденціях висвітлюються факти і події з життя львівських робітників різних фахів з часу 1879 і початку 1880 р., тобто з часу, коли Франко був ще у Львові і міг їх написати. Зважаючи на їх актуальність і важливість з точки зору розгортання і розвитку робітничого руху, «Рracа» їх уміщала і тоді, коли Франка вже не було у Львові. З десятого номера «Рracа» почала вміщувати кореспонденції в дусі попередньої тематики, але писані іншими авторами.

У наступні місяці, після звільнення з арешту, Франко продовжував дописувати до «Рracу» про життя бориславських робітників. У номері за 29. IX 1880 р. вміщено кореспонденцію «Borysław d. 10 września». На початку автор зазначає, що «радо взявся до збирання фактів щодо життя тутешніх робітників», а в кінці повідомляє про підготовку до зустрічі цісаря, який повинен відвідати Борислав, про віддалення з Борислава «типових бориславців» і замінення «їх якимось чужими, добре відживленими робітниками». «Хто ж при цьому, — запитує він, — не пригадав би собі мимоволі ославлених штучок — Потьомкіна?».

Дана кореспонденція органічно зв'язана з наступними, вміщеними в «Рrac-і» за 19. X, 14. XI, 11. XII 1880 р. і за 10. I, 30. V, 20. VI 1881 р., і підписаними «J. F.». Причому ці кореспонденції значаться в обох «Списах». Вона ніби відкриває серію дописів про життя бориславських робітників, їх важку працю і капіталістичну експлуатацію. У наступних кореспонденціях уже говориться про відвідини цісарем Борислава, широко описуються «потьомкінські села».

Без сумніву, і ця кореспонденція належить І. Франкові.

М. С. Возняк у своїй статті, як уже згадувалося, зазначав, що дві анонімні статті, вміщені у «Рrac-і», «Przesilenia ekonomiczne i wynikające Ztąd bezrobocia» (5. IX 1879) і «Położenie klas pracujących wobec bezrobocia» (20. IX 1879), належать одному авторові, але немає даних назвати його ім'я.

На те, що обидві статті належать одному авторові, є прямі вказівки у другій статті: «В попередній статті ми говорили про повторення економічних криз...»

Почнемо із самих статей. У першій із них «Przesilenia ekonomiczne i wynikające ztąd besrobocia» говориться таке: «Брати робітники! Тяжкою працею на хліб заробляємо і жодна праця нам не страшна. Підіймімо ж греблі проти лиха безробіття і голоду. Поєднаймося в одно братнє коло загального робітничого товариства, а сильні єдністю відіпремо найгрізніші стріли долі.

Підіймали ми в нашім часописі значення подібних товариств, говорячи про англійські тред-юніони. Думка знайшла майже повсюдно признання і зрушила уми. Час її здійсниги! А при цьому пильно дивитися, щоб організація і діяльність товариства були відповідними завданню вимог часів і нашого становища. Щоб це товариство успішно забезпечило нас проти лиха безробіття; щоб прагненням його було поліпшення умов праці, поліпшення нашого нужденного існування, запевнення ліпшої долі не нам, то хоч би нашим дітям».

У кінці другої статті читаємо: «І так робітничий клас і в нас і в інших країнах знаходиться в найнужденнішому положенню, а з року на рік може і мусить в щораз гірше попадати, якщо сам нічого не буде робити для поліпшення своєї долі. Але щоб подолати таке трудне завдання, яким є загальне поліпшення умов існування, щоб перемогти всі перешкоди, мусимо бути сильні, а сильними поодиноко бути не можемо; мусимо знати, якими шляхами прямувати до бажаної мети, а не знаючи цих шляхів, доказати цього не зуміємо.

Єднаймося ж тоді і освічуймо! Не даймо впасти проектові загально-робітничого товариства. Воно має запевнити нам поліпшення долі. Дивімося ж пильно, ще раз повторюємо, щоб всі засоби прямували до цієї мети».

В обох статтях автор говорить, по-перше, про економічну кризу, безробіття і важкі умови життя робітників і, по-друге, проводить ідею єднання робітників і закликає їх до створення товариства, яке повинно допомогти робітникам боротися з їхнім лихом. Причому вказує на те, що «підіймали ми в нашім часописі значення подібних товариств». Відомо, що це питання підіймав в «Pгас-і» І. Франко, який у своїх статтях описував англійські тред-юніони і закликав галицьких робітників до створення таких же товариств. Враховуючи, крім цього, соціально-політичну і тематичну єдність і цілісну спрямованість цих статей, можна вважати, що вони також належать перу Івана Франка.

Звертає на себе увагу ще одна анонімна стаття під назвою «Sprawa robotników budowlanych», вміщена в «Pracy» за 15 червня 1880 року. Вона написана з приводу зібрання львівських мулярів, теслярів і каменярів, яке «хоч не випало так, як повинно було випасти зі становища чисто робітничого, завжди проте є кроком вперед в розвитку наших робітничих відносин». Далі дається критичний аналіз ухвали зібрання в справі «врегулювання праці».

У статті, крім інших, ставиться питання про створення робітничого товариства: «Але за найважливішу справу вважаємо якнайскоріше зорганізування товариства. Як тільки буде товариство і якщо воно зрозуміє добре своє завдання,

то врегулювання умов праці на користь робітників не буде підлягати труднощам. Тоді товариство, як таке, зможе трактувати про умови з т. зв. «працедавцями» і впливати на своїх членів, щоб від укладених умов не відступали, установлюючи, напр., в статуті, що хто вимкнеться з солідарності, буде виключений і т. д. Подібно ж може товариство виключати членів, що поводяться неморально, а з часом довести до того, щоб ніхто не одержав роботи, хто не буде поручений товариством».

Цей кінцевий абзац, як і всі інші питання, свідчать про те, що дана стаття тематично і проблемно тісно пов'язується із статтями І. Франка про робітничі товариства і англійські тред-юніони, цим питанням вона і присвячена.

Але в цій статті є ще один, дуже важливий показовий момент. Там говориться про різницю між поняттям «робітник» і «працівник». «Передусім дозволимо собі запитати тих, що влаштовували зібрання, чому на афішах зверталися до працівників (мулярських і т. д.), а не так як повинно бути, до «робітників?» «Працівник» має таке загальне значення, що часто бачимо правдивих капіталістів і панів, які називають себе навмисне «працівниками», щоб замилити очі, коли ж і визиск можна назвати «працею». Але жоден з цих панів ніколи не назве себе «робітником», бо цілий світ знає, що це слово означає, і що робітник мусить конче щось робити або рукою або головою, але не можна йому дармувати під карою голодної смерті. Німець каже «Arbeiter», француз «ouvrier», а росіянин «работник»; чому ж польські робітники не мають називатися просто «robotnikami», і натомість вживати якихось довільних назв на манір цих «працівників?» На зовнішний вигляд є це вправді річ другорядної ваги, бо чисто формальна, але ми бачимо в цьому прояв тієї боязливості, про яку говоримо і тому не вперше сьогодні закидаємо цей хибний спосіб говорення».

І справді, мова про це йде не вперше в даній статті. У статті «Robotnicy i pracownicy» («Praca» за 1. VII 1879 р.) І. Франко спеціально спиняється на питанні, хто такий «робітник» і хто такий «працівник». Хід думок, розуміння і розв'язання цього питання в обох цих статтях у повній відповідності і органічному зв'язку. Оскільки в цитованій статті «Sprawa robotników budowlanych» підкреслюється, що «не вперше сьогодні закидаємо цей спосіб говорення», і про це вже мова йшла в статті «Robotnicy i pracownicy», що належить І. Франкові, то, врахувавши всі інші позитивні вищезгадані аргументи, можна вважати, що дану статтю написав І. Франко.

БІБЛІОГРАФІЯ

О. МОРОЗ і М. МОРОЗ

МАТЕРІАЛИ ДО БІБЛІОГРАФІЇ КРИТИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ПРО ІВАНА ФРАНКА (1875—1938)

Матеріали до бібліографії є покажчиком критичної літератури про Івана Франка за 1875—1938 роки.[1] До покажчика включено:

1) книги і статті, повністю або в значній частині присвячені біографії і творчості Івана Франка;

2) рецензії на книги і статті про життя і творчість письменника;

3) рецензії на твори Івана Франка, а також матеріали про його літературну і громадсько-політичну діяльність:

4) спогади сучасників, повністю або частково присвячені Іванові Франкові;

5) відомості про листування Івана Франка або листування інших осіб, у якому письменник згадується;

6) бібліографічні покажчики про Івана Франка.

У бібліографію внесені теж деякі праці дослідників країн народної демократії, а також статті інших авторів, але лише в тих випадках, якщо в них є фактичні й нові відомості про Івана Франка.

У покажчику не значаться газетні та журнальні статті, в яких немає істотних відомостей про життя і творчість письменника, а також матеріали зі шкільних підручників та хрестоматій для середніх шкіл.

Увесь матеріал викладений у хронологічному порядку з метою показати, які проблеми в якому часі висувалися на перше місце.

Рецензії подаються безпосередньо під тим твором, до якого вони відносяться, без уваги на рік їх опублікування.

[1] Бібліографія критичної літератури за 1939—1959 роки надрукована у книзі «Іван Франко. Статті і матеріали», збірник восьмий, вид. Львівського університету, 1960.

Матеріал анотований у тих випадках, коли сам заголовок ясно не вказує на проблему чи тему, якій присвячена дана робота.

Джерелами для нашого покажчика послужили:

1) журнали, газети, збірники, наукові записки філологічних факультетів вузів тощо, які були переглянуті упорядниками;

2) літописи друку української та Всесоюзної книжкових палат;

3) усі існуючі бібліографічні покажчики;

4) алфавітні каталоги Львівської бібліотеки АН УРСР та Наукової бібліотеки Львівського університету;

5) рукописні матеріали;

а) бібліографічна картотека академіка М. С. Возняка, яка зберігається у Львівській бібліотеці АН УРСР;

б) матеріали колишньої Бібліографічної комісії Наукового товариства імені Шевченка у Львові, які зберігаються у філіалі Центрального історичного архіву у Львові;

в) картотека газетно-журнальних статей Львівської бібліотеки АН УРСР.

Матеріали, не перевірені нами «de visu», позначені зіркою.

Праця над складанням бібліографії велась у Львові в бібліотеці Академії наук та в Науковій бібліотеці Львівського університету, де зібрані численні скарби літератури, зв'язаної з життям і творчістю Івана Франка. Автори висловлюють щиру подяку працівникам обох бібліотек, безкорисна праця яких допомогла створити цю бібліографію. Автори також висловлюють подяку членам кафедри української літератури Львівського державного університету імені Івана Франка, які на засіданнях обговорили працю, подавши не одне цінне зауваження.

Упорядники висловлюють переконання, що їх робота може послужити основою, постійне доповнення якої силами радянських франкознавців і дальша праця самих авторів дадуть змогу створити вичерпну бібліографію критичної літератури про творчість письменника. Тому звертаємось до всіх, хто працює в ділянці франкознавства, надсилати зауваження, доповнення та поправки на адресу: Львів, Університетська, 1, Львівський ордена Леніна державний університет імені Івана Франка, кабінет франкознавства. Доповнення, які надходитимуть, будуть друкуватися у збірнику «Іван Франко. Статті і матеріали». Там же подаватиметься щорічна бібліографія про Івана Франка.

1875

Всхід сонця, поезія І. Франка, прочитана автором на вечері пам'яті М. Качковського. — а. «Друг», 1875, ч. 22, 15 (27) листопада, с. 535. Новинки; б. «Слово», 1875, ч. 126, 13 (25) листопада, с. 1.

[Книга Іова в перекладі Івана Франка]. — а. «Друг», 1875, ч. 23, 1 (15) грудня, с. 559. Новинки; б. «Слово», 1875. ч. 127, 15 (27) листопада, с. 3; ч. 128, 18 (30) листопада, с. 1; в. «Правда», 1875, ч. 23,3 (15) грудня, с. 940.

Повідомлення про те, що І. Франко читав доповідь в «Акад кружку» на тему: «Книга Іова з поетичного становища».

1876

Дещо про поезію і її становище в наших часах. Відчит І. Франка дня 19 березня 1876. — «Правда», 1876, ч. 6, 30 (18) березня, с. 224.

Наша хата, книжечка для руських дітей. Уложив М. Клемертович, Львів, 1876. — «Друг», 1876, ч. 12, 15 (27) червня, с. 191.

З приводу цієї рецензії І. Франка див.: «Друг», 1876, ч. 14—15, 24 липня (5 серпня), с. 232—242 в статті «Критика на «Друга» і відзиви о нім».

Справоздання з діяльності Виділу Товариства «Академіческій кружок» за рік шкільний 1876. — «Друг», 1876, ч. 21, 1(13) листопада, с. 329—330.

Про участь І. Франка в діяльності товариства «Академіческій кружок».

Стрижок. Збірник поезій сатиричних, епіграмів, розсказів і пр. Написав Іван Щипавка [Іван Верхратський]. — «Друг» 1876, ч. 7, 1 (13) квітня, с. 108—109.

З приводу цієї рецензії І. Франка див.: а. Єще раз о «Стрижку». — «Друг», 1876, ч. 9, 1(13) травня, с. 142—144. Стаття підписана «Ч», її автором є Іван Верхратський; б. Крайне слово. — «Друг», 1876, ч. 11, 1(13) червня, с. 174—175. Стаття підписана «Х», її автором є М. Павлик [Хмара]; в. Критика на «Друга» і відзиви о нім. — «Друг», 1876, ч. 14—15, 24 липня (5 серпня). с. 232—242.

У справі приналежності рецензії І. Франкові див.: «Переписка», т. II, с. 31. Там же про приналежність статті «Єще раз о «Стрижку» І. Верхратському.

Третє загальне собране общества ім. Мих. Качковського.— а. «Друг», 1876, ч. 16, 15 (27) серпня, с. 256; б. «Слово», 1876, ч. 91, 12 (24) серпня, с. 1—2.

Про участь у зборах І. Франка і взагалі про його тогочасну літературну й громадську діяльність.

«Три князі на один престол» І. Франка. — а. «Друг», 1876, ч. 5, 1 (13) березня, с. 80. Новинки. [Повідомлення про те, що 21 березня 1876 р. відбудеться вистава]; б. «Друг», 1876, ч. 6,

15 (27) березня, с. 96. Новинки; в. «Друг народа», 1876, № 2 15 (27) березня, с. 28; г. «Слово», 1876, ч. 30, 11 (23) березня, с. 3. [Рецензії на виставу].

1877

[**Згадка про «Бориславі» І. Франка як твір, що поширює «деморалізацію между русскими женщинами и молодежью»**]. — «Слово», 1877, ч. 2, 8 (20) січня, с. 3.

[**Повідомлення про арешт І. Франка**] — а. «Правда», 1877, ч. 11, 15 (3) червня, с. 463. Новинки; б. «Правда», 1877, ч. 20, 18 (30) жовтня, с. 788; в. «Слово», 1877, ч. 59, 31 травня (12 червня), с. 3; ч. 60, 2 (14) червня, с. 3.

1878

[**Громадський друг, № 1**]. — «Газета школьна», 1878, ч. 9, 1 травня, с. 72.

Про конфіскату першого номера «Громадського друга» за «напасті на священство, церков, блазенства на бога».

Із Львова. — «Слово», 1878, ч. 101, 23 вересня (5 жовтня), с. 2.

Про судовий процес проти М. Павлика як редактора «Громадського друга». Згадується поезія І. Франка «Невольники» як безпосередня причина конфіскації журналу.

[**Судовий процес проти І. Франка і товаришів**]. — а. Із салі розправ карного суду. Карний процес о тайне товариство. — «Правда», 1878, часть політична, ч. 2, 25 січня, с. 3—4; ч. 3, 10 лютого, с. 3—4; б. Соціалісти. Із судовой салі. — «Слово». 1878, ч. 2, 5(17) січня, с. 3; ч. 3, 9(21) січня, с. 3; ч. 4, 11 (23) січня, с. 3; ч. 5, 14 (26) січня, с. 3; ч. 6, 17 (29) січня, с. 2—3; ч. 7, 19 (31) січня, с. 3.

1879

Bericht über den Fortgang der sozialistischen Bewegung. Slawische Länder. I. B. L[imanowski]. Polen. — Jahrbuch für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik. Herausgegeben von Dr. Ludwig Richter. Erster Jahrgang, Erste Hälfte. Zürich, 1879, S. 258—267; Slawische Länder. III. M. T. Klein-Rusland. — Ibidem, S. 305—311.

Про громадський і літературний рух у Галичині в другій половині 70-х років. Згадуються журнали «Громадський друг», «Дзвін», «Молот», видавництво «Дрібна бібліотека», говориться про соціалістичний процес у Львові проти І. Франка і товаришів. Уривки статті Б. Лімановського в перекладі українською мовою надруковані в журналі «Україна», 1926, кн. 6, с. 112.

Молот. Галицько-українська збірка. Видав М. Павлик. 1878. Стор. 220.

Рец.: «Правда», 1879, вип. 2, за місяць лютий, с. 126—135.

У справі авторства див.: Бібліографічний покажчик до «Правди» за 1867—1883 роки, складений І. Франком. — «Правда», 1884, с. 276.

Шель Ганс. Суспільно-політичні сторонництва в Німеччині. З німецького переклали І. М[андичевський] і І. Ф[ранко]. Передрук з «Правди». Львів, 1879. 115 с. (Дрібна бібліотека 13). І. Ф[ранко]. Редакція «Правди» в боротьбі з вітраками. (Замітка на примітки до Шеля в XI вип. «Правди»), с. 102—115.

Рец.: Вітраки. (Відповідь «Дрібній бібліотеці» на статтю «Редакція «Правди» в боротьбі з вітраками»). — «Правда», 1880, вип. 1—3, с. 77—98.

У справі авторства див.: Бібліографічний покажчик до «Правди» за 1867—1883 роки, складений І. Франком. — «Правда», 1884, с. 276.

1880

Bericht über den Fortgang der sozialistischen Bewegung. Slawische Länder. I. Dr. B. Limanowski. Polen. — Jahrbuch für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik. Erster Jahrgang, Zweite Hälfte. Zürich, 1880, S. 351—358; Slawische Länder. III. M. Pawlik. Klein-Russland. — Ibidem, S. 372—384.

На с. 357 коротка згадка про І. Франка («einem talentenvollen Schriftsteller») у зв'язку з арештом. На с. 354 про соціалістичну газету «Praca», В статті М. Павлика говориться про соціалістичні видання «Громадський друг», «Дзвін», «Молот», «Дрібну бібліотеку».

[Другий арешт І. Франка]. а. «Gazeta Narodowa», 1880, 11 marca, s. 2; б. Aresztowania. — «Praca», 1880, № 5, 21 marca, s. 22; Sledztwo przeciw Janowi Franko. — «Praca», 1880, № 9, 15 czerwca, s. 37.; Jan Franko, literat ruski. — «Praca», 1880, № 10, 1 lipca, s. 40—41; в. «Діло», 1880, ч. 42, 31 травня (12 червня), с. 3. Новинки; г. Арестованія і ревізії. — «Слово», 1880, ч. 25, 1 (13) березня, с. 3. Новинки; «Слово», 1880, ч. 80, 22 липня (3 серпня), с. 3. Новинки,

Франко І. На дні. Суспільно-психологічна студія. Львів, 1880. 72 с. (Дрібна бібліотека 14).

Рец.: [О. Партицький]. — «Зоря», 1880, ч. 20, 15 (27) жовтня, с. 278.

З приводу цієї рецензії див. лист І. Франка до О. Партицького. — «Культура», 1924, ч. 2, с. 108—113; І. Франко. Твори в двадцяти томах, т. 20, с. 107—113.

1881

Bericht über den Fortgang der sozialistischen Bewegung. Slawische Länder und Orient. I. B. Limanowski. Polen. — Jahrbuch für Sozialwissenschaft und Politik. Zweiter Jahrgang.

Zürich, 1881, S. 253—261; Slawische Länder und Orient. III. M. Pawlik. Ukraine. — Ibidem, S. 306—318.

Згадується І. Франко у зв'язку з арештом.

Wiślicki A. Czego chcą galicyjscy rusini? — «Przegląd tygodniowy», 1881, N 10, 22 lutego (6 marca), s. 109—115.

Про громадсько-політичну й літературну діяльність І. Франка.

Гете Й. Фавст. Трагедія. Часть перша. З німецького переклав і пояснив Іван Франко. Заходом ред. «Світа». Львів, 1881. XIII, 222 с.

Рец.:* а. Б[илиловський] Ц[езар]. Несколько слов о переводе Гетевского «Фавста» на украинский язык Ивана Франка. — «Трудъ», 1882, № 36, 5 апреля.

б. [Драгоманов М.] Гете и Шекспир в переводе на украинский язык. — «Вольное слово», 1882, № 31, с. 10.

в. «Magasin für die Literatur des In- und Auslandes», 1882, N 43, S. 589.

З приводу цієї рецензії див. лист І. Франка до редактора цього журналу д-ра Едварда Енгеля. — В кн.: М. Возняк. З життя і творчості Івана Франка. К., Вид-во Академії наук УРСР, 1955, с. 269.

* г. «Trübune», 1882, № 69, 10 März, Abend Ausgabe, S. 4.

Драгоманов М. Наука з попередніх оповідань. — «Громада», 1881, ч. 2, с. 213—228

Замітка з приводу статті І. Франка «П'ятий рік українського видання «Громада» в Женеві». — «Світ», 1881, ч. 3, с. 59—60. Пор. також: «Переписка», т. III, с. 351—358 і далі; «Матеріали», с. 31—32.

O pracy. Książeczka dla robotników. (Przedruk z «Pracy»). Lwów, Nakładem Józefa Daniluka. 1881. 18 s.

Рец.: «Czas», 1881, N 193, 25 sierpnia, s. 2. Відповідь на цю рецензію під заг. «Hejże na socjalistów». — «Praca», 1881, N 12, 10 września, s. 44—45. Повідомлення про вихід книжечки див.: «Praca», 1881, N 11, 17 sierpnia.

У рецензії газети «Czas» говориться про газету «Praca», яка ширить пропаганду, за якою видно дух Шелі, а книжечка «O pracy» має замір ширити соціалізм поміж робітниками.

Про книжечку «О pracy», яку написав І. Франко, див. статтю М. Возняка «Франкова книжечка для робітників «Про працю». — В кн.: М. Возняк. З життя і творчості Івана Франка. К., Вид-во Академії наук УРСР, 1955, с. 68—81. В статті М. Возняка книжечка передрукована в перекладі українською мовою.

Павлик М. Новини з австрійської України. — «Громада», 1881, ч. 2, с. 228—232.

Говориться про співпрацю І. Франка в газеті «Praca».

Павлик М. Україна австрійська. — «Громада», 1881, ч. 1, с. 95—119. Звістки з України.

Про журнал «Друг», соціалістичний процес 1877—1878 рр., соціалістичні видання «Громадський друг», «Дзвін», «Молот», другий арешт І. Франка, про співробітництво в газеті «Praca».

Program socjalistów galicyjskich. (Женева), 1881. 15 s.

Михайло Павлик про цю книжечку писав: «Програма писана при участі Фр[анка]. Повищий заголовок наклеєний на іншому, такому: «Program socjalistow polskich wschodniej Galicji»,

що був даний орудниками друку, поляками в Женеві, очевидно, для того, аби й межи соціалістами не було знати русинів. Останній заголовок перемінено по прикрій перепалці межи нами, але знов не на «Program socjalistów polskich i ruskich wschodniej Galicji», як хотіли русини, а на наведений на самім верху. Мовляв: нехай не буде ні тобі, ні мені!» [М. Павлик. Спис творів Івана Франка. Львів, 1898, с. 10]. Програму складали І. Франко, Людвік Інлендер, Болеслав Червеньскі. В автобіографічному листі до М. Драгоманова І. Франко писав, що «брошурка... писана не мною, але при моїм співуділі». [І. Франко. Твори в двадцяти томах, т. 1, с. 18]. Про брошуру «Program socjalistów galicyjskich» див. замітку М. Драгоманова в кн.: М. Драгоманов. Историческая Польша и великорусская демократия. 1882, примітка на с. 387, або: М. Драгоманов. Собрание политических сочинений, т. I. Париж, 1905, с. 203—204. Примітка.

1882

Огляд словесної праці австрійських русинів за 1881 рік.— «Діло», 1882, ч. 1, 2 (14) січня, с. 1—4.

Згадуються найважливіші праці І. Франка, надруковані в журналі «Світ», говориться про переклад «Фауста» Гете.

Оголошення. Конкурс на найкращу повість. — «Зоря», 1882, ч. 17, 1 (13) вересня, с. 272.

На конкурс І. Франко послав повість «Захар Беркут».

1883

[Етнографічно-статистичний кружок].—

а. «Діло», 1883, ч. 121, 25 жовтня (6 листопада), с. 3. Новинки.

Повідомлення про заснування кружка. Доповідь І. Франка «Статистика як метод і як наука».

б. «Діло», 1883, ч. 124, 1 (13) листопада, с. 3. Новинки.

Доповідь І. Франка на тему «Сунд і Упасунд».

в. «Діло», 1883, ч. 127, 10 (22) листопада, с. 3. Новинки.

Доповідь І. Франка на тему «Критичний огляд подій 1846 року, особливо у східній Галичині».

г. «Діло», 1883, ч. 129, 15 (27) листопада, с. 3, Новинки.

Доповідь І. Франка «Історичний очерк знесення панщини в Галичині».

д. «Діло», 1883, ч. 132, 22 (4) грудня, с. 3—4. Новинки.

Доповідь І. Франка «Історія знесення панщини в Галичині 1838—1850».

е. «Діло», 1883, ч. 135, 29 листопада (11 грудня), с. 3. Новинки.

Доповідь І. Франка «Італіянські і французькі праці над народною словесностею Українця [М. Драгоманов]».

є. «Діло», 1883, ч. 139, 10 (22) грудня, с. 3. Новинки.

Сьоме засідання «Етногр.-стат. кружка».

ж. «Зоря», 1883, ч. 22, 15 (27) листопада, с. 352.

Про співпрацю І. Франка в «Етногр.-стат. кружку».

Франко І. Жіноча неволя в руських піснях народних. — «Зоря» 1883, ч. ч. 6—7, 9—10, 13—17 і окремо: Львів, Накладом ред. «Зорі», 1883. 50 с.

Рец.: Свистун Ф. Жіноча неволя. — «Бесѣда», 1893, ч. ч. 1—24. Про працю І. Франка зокрема в ч. 1, 1(13) січня, с. 8—9 і в ч. 21—22, 15(27) листопада, с. 232—240.

З приводу рецензії Ф. Свистуна пор.: М. Драгоманов. Підновлена рутенщина. — «Народ», 1894, ч. 3, с. 44—46. Див. також: М. Драгоманов. Переписка, т. І. Львів, 1901, с. 38.

Франко І. Захар Беркут. Образ громадського життя Карпатської русі в XIII віці. — «Зоря», 1883, ч. ч. 7—15 і окремо: Львів, Наклад ред. «Зорі», 1883. 184 с.

Рец.: а. «Зоря», 1883, ч. 5, 15 (27) лютого, с. 64.

Оголошення результатів конкурсу. Див. також: «Зоря», 1883, ч. 9, с. 148; ч. 12, с. 204, ч. 14, с. 236, ч. 19, с. 304. Оголошення про передплату на повість І. Франка «Захар Беркут».

б. Г[орленко В.]. — «Киевская Старина», т. XI, 1885, кн. 2, с. 369—376.

в. Ługowski Jan. Iwan Franko. Zachar Berkut. — «Kraj», 1885, N 18, 5 (17) maja, s. 19—20.

г. [Конiський О.]. Zarysy ruchu literackiego rusinów. — «Atheneum», t. 3, 1885, s. 350.

д. M[aślak W]. Z zeszłorocznej literatury maloruskiej. — «Przegląd powszechny», t. XVII, 1888, zesz. 2, s. 235.

З приводу конкурсу «Зорі» і участі у ньому І. Франка пор. листування І. Франка з О. Партицьким. — «Культура», 1924, ч. 2, с. 113—117; І. Франко. Твори в двадцяти томах, т. 20. Див. за покажчиком змісту.

Франко І. Старинна романсько-германська новела в устах руського народа. — «Зоря», 1883, ч. 2, с. 27—30; ч. 3, с. 45—47.

Рец.: П. Кузьмічевський [Драгоманов М.]. Шолудивий Буняка в украинских народных сказаниях. — «Киевская Старина», т. XIX, 1887, кн. 9, с. 233—244. Див. також: М. Драгоманов. Розвідки про українську народну словесність і письменність, т. II, Львів, 1900, с. 95—166. (Збірник філологічної секції Наукового товариства ім. Шевченка, III).

Шухевич О. Переводи і наслідованя. З портретом і життєписом автора. Посмертне виданє. Львів, 1883. 234 с.

Видання вийшло під редакцією І. Франка.

Рец.: а. К. — «Діло», 1883, ч. 74, 2 (14) липня, с. 1—2.

б. Цеглинський Г. — «Зоря», 1883, ч. 10, 15 (27) травня, с. 166—167.

Відповідь І. Франка на тенденційну рецензію Г. Цеглинського під заг. «Неміродайна замітка» див. «Зоря», 1883, ч. 11, с. 183—184.

1884

Akademicy ruscy, wybierając się i tego roku na wędrówkę w góry karpackie, zawitali po drodze i do naszego grodu [до Дрогобича]. — «Gazeta Naddniestrzańska», 1884, N 13, 15 sierpnia, s. 5.

Про заборону реферату І. Франка «Знесення панщини», в якому власті м. Дрогобича вбачали «соціалізм».

Вандрівка руської молодіжи. (III-тя кореспонденція «Діла»). Коломия, 7 серпня. — «Діло», 1884, ч. 87, 28 липня (9 серпня), с. 2; ч. 88, 31 липня (12 серпня), с. 2.

Про реферат І. Франка в селі Корчин на тему: «О початках нашого відродження за часів австрійського панування аж до р. 1848», про промову в Болехові та доповідь «Дума про те, як гетьман козацький Самійло Кішка втікав з турецької неволі».

Віче академіків в Коломиї. — «Слово», 1884, ч. 84, 31 липня (12 серпня), с. 2.

Участь І. Франка в студентському вічу. В тексті короткий зміст його доповіді.

«Diło» o «Gazecie Naddniestrzańskiej». — «Gazeta Naddniestrzańska», 1884, N 17, 15 października, s. 2.

Передрук [в перекладі польською мовою] статті І. Франка з «Діла», 1884, ч. 104, під заг. «Gazeta Naddniestrzańska» o колонізації Русі». Додані уваги редакції.

[Етнографічно-статистичний кружок].—

а. «Діло», 1884, ч. 135, 22 листопада (4 грудня), с. 1—2.

Звіт про діяльність «Етнографічно-статистичного кружка» за 1884 рік. Про участь І. Франка в роботі кружка.

б. «Діло», 1884, ч. 140, 4 (16) грудня, с. 3. Новинки.

Відозва з закликом збирати етнографічні матеріали. Не виключене, що відозву написав І. Франко.

в. «Діло», 1884, ч. 140, 4 (16) грудня, с. 3. Новинки.

Доповідь І. Франка під заг. «Статистика як метод і як наука». (Для новоприбулих членів).

Nie-Eol [Edward Przewóski]. Dziatwa Apollina. XXV. Iwan Franko. — «Przegląd tygodniowy», 1884, N 49, 25 listopada (7 grudnia), s. 567—568. Скорочений передрук: «Kraj», 1884, N 50, 9 (21) grudnia, s. 25. Kronika powszechna.

Nie-Eol-Edward Przewóski. Про це див.: «Slavia orientalis», Warszawa, Rocz. I, 1958, № 1, s. 122 в статті: Stanisław Makowski i Tadeusz Szyszko. Korespondencja Iwana Franki z Adamem Wiślickim.

[Павлик М.] Moskalofilstwo a ukrainofilstwo między ludem ruskim Galicji i Bukowiny. — «Kurjer Lwowski», 1884, N N 311—312, 321—322, 324, 326, 329.

З приводу статті М. Павлика відбулась гостра полеміка, в якій взяв участь І. Франко. Подаємо найважливіші матеріали дискусії: а. Uwagi rusina. — «Kurjer Lwowski», 1885, N 9, 9 stycznia, s. 1—2, N 10, 10 stycznia, s. 1—3; б. Franko Iwan. Ukrainofilstwo galicyjskie. — «Kurjer Lwowski», 1885, N 15, 15 stycznia, s. 1—2; в. [Белей І.]. Марко товчеться по «Kurjer'i Lwowski'm». — «Діло», 1885, ч. 2, 5 (17) січня, с. 2. Перегляд часописей; г. [Масляк В.]. Jeszcze o ukrainofilstwie galicyiskim. [Głos drugiego rusina]. — «Kurjer Lwowski», 1885, 18 stycznia, s. 1; д. Prądy rusińskie. — «Kraj», 1885, N 4, 27 stycznia (8 lutego), s. 5—6.

«Правда», літературний збірник. — «Діло», 1884, ч. 67, 12 (24) червня, с. 4.

Критичні зауваження про бібліографічний покажчик змісту журналу «Правда» за 1867—1884 рр., складений І. Франком.

Руське народне віче в Долині. — а. «Слово», 1884, ч. 88, 11 (23) серпня, с. 1—2, ч. 89, 16 (28) серпня, с. 2; б. P. K. [Павлик М.]. Kronika Galicji. Społeczeństwo rusińskie. Wiec ruski w Dolinie. — «Przegląd tygodniowy», 1884, N 43, 14 (26) października, s. 498.

Про участь у вічу І. Франка. Короткий зміст його доповіді на тему «Як би вводити у нас всякії лучшії порядки». Зміст резолюції, внесеної І. Франком.

1885

[Коniський О.]. Zarysy ruchu literackiego Rusinów. — «Atheneum», t. 3, 1885, s. 87—98; 335—359.

Про І. Франка, с. 350—351. Рецензію І. Франка на статтю О. Конiського див.: «Зоря», ч. 19, 1 (13) жовтня, с. 226—227. З приводу статті О. Конiського і рецензії І. Франка див. переписку І. Франка з О. Конiським. — «Життя і революція», 1927, № 4, с. 91—98; № 5, с. 233—242.

Руська-народна інституція «Народний Дім» у Львові, її початок, основанє і теперішній стан. Львів, 1885. 45 с.

Автором брошури є І. Франко, який підписався псевдонімом «Один з русинів міста Львова».

Рец.: а. Справа «Народного домy». — «Діло», 1885, ч. 86, 3 (15) серпня, с. 1—2, ч. 87, 7 (19) серпня, с. 1—2, ч. 88, 10 (22) серпня, с. 1. ч. 91, 20 серпня (1 вересня), с. 1—2.

б. З причини згадуваної нами брошури «Руcько-народна інституція «Народний дім», — «Діло», 1885, ч. 85, 1 (13) серпня, с. 1.

Franko I. Adam Mickiewicz w literaturze ukraińskiej.— «Kraj», 1885, N 46, 14 (26) listopada, s. 28—29.

Рец.: Новицкий И. Мицкевич в малорусских переделках и переводах — «Киевская Старина», т. XIII, 1885, кн. 12, с. 747—749.

1886

Драгоманов М. До суду земляків. Женева, 1886, 4 с. Передруки: М. Драгоманов. Листи до Івана Франка, т. I, с. 229—236; «Переписка», т. V, с. 105—112; «Матеріали». с. 196—200.

Про непорозуміння М. Драгоманова з редакцією «Зорі», до складу якої входив І. Франко.

Obrzędy i pieśni weselne ludu ruskiego we wsi Lolinie, powiatu stryjskiego. Zebrała Olga Roszkiewicz, opracował Iwan Franko. — «Zbiór wiadomości Komisji antropologicznej Akademji Umiejętności», 1886, s. 3—54 і окремий відбиток. Kraków, 1886. 54 s.

Рец.: Ка[литовський О.]. — «Зоря», 1886, ч. 5, 1 (13) березня, с. 3,

Франко І. Запросини до передплати на літературно-науково-політичну часопись «Поступ». Львів, 1886. 8 с.

Рец.: а. «Głos», 1886, N 12, 6 (18) grudnia, s. 189—190. Kronika literatury i sztuki; 1887, N 2, 27 grudnia 1886 (8 stycznia), s. 30.
б. Nowe czasopismo ruskie. — «Kraj», 1886, N 48, 30 listopada (12 grudnia), s. 7. Przegląd literacki «Kraju».
в. «Postup». — «Kurjer Lwowski», 1886, N 326, 24 października, s. 1
г. Huculˊ. [Павлик М.]. Z Rusi galicyjskiej. Lwów, 26 listopada. Zarys programu nowej ruskiej partji w Galicji i jej znaczenie dla ruskiego ruchu wogóle. — «Prawda», 1886, N 50, 11 (29) listopada, s. 592.

Franko I. Poemat o stanie Galicji. — «Kraj», 1886, N 23, 8 (20) czerwca, s. III—VI. Dział literacki «Kraju».

Рец.: Dr. Sz. Losy broszury. — «Kraj», 1887, N 13, 27 marca (8 kwietnia), s. 8. Przegląd literacki «Kraju».

1887

Перший вінок. Жіночий альманах. Виданий коштом і заходом Наталії Кобринської і Олени Пчілки. Львів, 1887. 3, 464 с.

Рец.: Г. Ц[еглинський]. — «Зоря», 1887, ч. 17, 1 (13) вересня, с. 287—288; ч. 18, 15 (27) вересня, с. 307—308.

Альманах «Перший вінок» був виданий з допомогою І. Франка. Див. також: Кобринська Н. Відповідь на критику жіночого альманаха в «Зорі». Чернівці, 1888. 16 с.

Rusin [Павлик М.]. Kronika ruskiego ruchu. — «Ruch», 1887, zesz. 11, 1 czerwca, s. 344.

Про літературну й громадську діяльність І. Франка в рр. 1878—1882.

Франко І. З вершин і низин. Збірник поезій. Львів, 1887. 251 с.

Рец.: а. Г. Ц[еглинський]. — «Зоря», 1887, ч. 13—14, 8 (20) липня, с. 241—242.
б. W. M[aślak]. Z zeszłorocznej literatury małoruskiej. — «Przegląd powszechny», t. XVII, s. 225—237.

Франко І. Місія. — Ватра. Літературний збірник. Стрий. 1887, с. 63—90.

Рец.: Ц[еглинський Г.]. — «Зоря», 1887, ч. 11, 1 (13) червня, с. 194—195.

З приводу тенденційної рецензії Г. Цеглинського див. лист І. Франка до редакції «Зорі». — «Зоря», 1887, ч. 15—16, 8 (20) серпня, с. 271. Там же і відповідь редакції.

Franko I. Semityzm i antysemityzm w Galicji. — «Przegląd społeczny», 1887, zesz. 5, s. 431—444.

Рец.: Głos o kwestji żydowskiej. — «Przegląd społeczny», t. III, 1887, zesz. 6, s. 536—543.

Franko I. Chłop polski w świetle poezji polskiej. (Plaćówka, powieść Bolesława Prusa). — «Ruch», 1887, NN 9—13.

Рец.: Echa Warszawskie. — «Przegląd tygodniowy», 1887, N 21, 10 (22) maja, s. 294—299.

З приводу цієї рецензії див. відповідь І. Франка: W N 25 «Przeglądu tygodniowego» spotykamy w «Echach» parę uwag o pierwszej części mego artykułu «Chłop polski w świetle poezji polskiej... «Ruch», 1887, zesz. 11, s. 352. Echa.

1888

Борковський О. Товариш. Письмо літературно-наукове.— «Зоря», 1888, ч. 19, 1 (13) жовтня, с. 322—323; ч. 20, 15 (27) жовтня, с. 343—344; ч. 21, 1 (13) листопада, с. 363.

Рецензія на перший номер журналу «Товариш». Про оповідання І. Франка «Домашній промисел», с. 323.

[Слов'янський кружок].

а. «Діло», 1888, ч. 17, 22 січня (3 лютого), с. 4. Новинки.

Студенти Львівського університету організували «Слов'янський кружок».

б. «Діло», 1888, ч. 139, 22 червня (4 липня), с. 3. Новинки; «Kurjer Lwowski», 1888, N 185, 5 lipca, s. 5.

Про доповідь І. Франка на тему «О літературі російській в XIX віці». Див.: М. Возняк. Рядки з доповіді І. Франка про російську літературу. — В кн.: М. Возняк. З життя і творчості Івана Франка. К., Вид-во Академії наук УРСР, 1955, с. 169—174.

1889

*) **В-цкий Н.** Современные униаты и иезуиты. — «Киевское слово», 1889, № № 697—700.

У зв'язку з оповіданням І. Франка «Чума», надрукованим у журналі «Киевская Старина», т. XXV, 1889, кн. 5—6, с. 400—437.

«**Literaturno-naukowa biblioteka**». Pod takim tytułem rozpoczął p. Iwan Franko wydawnictwo zeszytowe ruskie. — «Kurjer Lwowski», 1889, N 62, 3 marca, s. 5.

Коротка замітка про перші випуски видаваної І. Франком «Літературно-наукової бібліотеки».

[Третій арешт І. Франка].

а. «Діло», 1889, ч. 223, 4 (16) жовтня, с. 3. Новинки.

б. «Kurjer Lwowski», 1889, N 229, 19 sierpnia, s. 2; N 331, 21 sierpnia, s. 3; N 234, 24 sierpnia. s. 3; N 342, 10 grudnia, s. 2.

в. Сучасна хроніка. Арештування і ревізії у Львові і на провінції. — «Правда», 1889, вип. 11, серпень, с. 161—164.

Франко І. «Воянцка писня». — «Киевская Старина», т. XXIII, 1888, кн. 12, с. 143—148.

Рец.: Fr. Rawita [Gawroński]. «Kijewskaja Starina», 1888, zesz. 12. — «Wisła», t. III, 1889, s. 455—456.

Шевченко Т. Перебендя. З переднім словом Івана Франка. Львів, Накладом І. Франка, 1889, 68 с. (Літературно-наукова бібліотека, кн. 1). І. Франко. Переднє слово, с. 1—63.

Рец.: а. К... [О. Кониський]. Літературно-наукова бібліотека, вид. І. Франка, ч. 1. Перебендя. — «Правда», 1889, вип. 5, лютий, с. 365—369.

З приводу цієї рецензії див.: І. Франко. Відповідь критикові «Перебенді». — «Правда», 1889, вип. 7, квітень, с. 72—74.

* б. Ч-ный Е. Поэт и народ. Памяти Т. Шевченка. — «Одесский вестник», 1889, № 54, 26 февраля.

в. Третяк О. Про вплив Міцкевича на поезію Т. Шевченка. Краків, Накладом автора, 1892. 38 с. Про І. Франка, с. 16—21.

г. Колесса О. Шевченко і Міцкевич. Про значіне впливу Міцкевича в розвою поетичної творчості та в генезі поодиноких поем Шевченка. — «ЗНТШ», т. III, 1894, с. 36—152. Про І. Франка, с. 81—88.

д. «Переписка», т. V, с. 338. [Відзив М. Драгоманова в листі до М. Павлика від 29 січня—6 лютого 1889].

1890

Драгоманов М. Австро-руські спомини. (1867—1877). Частина перша. Львів, 1889. 456 с. (Літературно-наукова бібліотека. Книжка 2).

У зв'язку з появою «Австро-руських споминів» М. Драгоманова, які видав І. Франко, зав'язалась гостра полеміка. Подаємо важливіші матеріали полеміки.

а. Брошура М. Драгоманова (Австро-руські спомини М. Драгоманова). — «Діло», 1890, ч. 107, 14 (26) травня, с. 1—2; ч. 109, 16 (28) травня, с. 2; ч. 110, 17 (29) травня, с. 2; ч. 112, 19 (31) травня, с. 1—2.

б. Письмо Андрея Качали до ред. «Діла». — «Діло», 1890, ч. 115, 24 травня (5 червня), с. 1—2.

в. Гладилович Д. Надіслане. — «Діло», 1890, ч. 114, 23 травня (4 червня), с. 3.

г. Драгоманов М. Відповідь рецензентові «Діла» на III і IV випуски моїх «Австро-руських споминів». — «Діло», 1890, ч. 144, 27 червня (9 липня), с. 2; ч. 146, 30 червня (12 липня), с. 1—2; ч. 150, 5 (17) липня, с. 2; ч. 155, 11 (23) липня, с. 2; З примітками редакції «Діла» в ч. ч. 149 і 155.

д. Франко І. Заявлене. — «Діло», 1890, ч. 117, 26 травня (7 червня), с. 3.

Див. також: М. Возняк. Доповнення М. П. Драгоманова до його «Австро-руських споминів» у відповідь рецензентові «Діла». — «Україна», 1926, кн. 2—3, с. 76—89.

К-о. Дзвінок. — «Зоря», 1890, ч. 12, 15 (27) липня, с. 192.

Говориться про «Лиса Микиту» І. Франка.

М. П[авлик]. Веселка. Літературна збірка. Зложив Андрій Молодченко. Львів, 1887. — «Народ», 1890, ч. 4, 15 лютого, с. 53—54.

І. Франко був упорядником і видавцем літературної збірки «Веселка».

Pogadanka Iw. Franka w Czytelni naukowej na temat naukowej krytyki ksiąg biblijnych. — «Kurjer Lwowski», 1890, N 103, 14 kwietnia, s. 2. Kronika.

Франко І. В поті чола. Образки з життя робучого люду. Львів, 1890. XVI, 230 с. З переднім словом М. Драгоманова.

Рец.: a. Płochocki [Leon Wasilewski]. Najświeższe objawy piśmiennictwa ruskiego. — «Kraj», 1891, N 14, 5 (17) kwietnia, s. 8. Передрук: «Kurjer Lwowski», 1891, N 111, 22 kwietnia, s. 5.

б. А. Хванько [А. Кримський]. — «Зоря», 1891, ч. 3, 1 (13) лютого, с. 56—57; ч. 4, 15(27) лютого, с. 75—78. В кінці дата: «Москва, 20 жовтня 1890 р.».

в. Левицький Е. — «Народ», 1891, ч. 3, 1 лютого, с. 47—50; ч. 4—5, 1 березня, с. 75—77; ч. 7, 1 квітня, с. 110—114.

г. Лукич В. [Левицький В.]. — «Зоря», 1890, ч. 17, 1 (13) вересня, с. 269;

Повідомлення про те, що скоро появиться збірка оповідань І. Франка.

д. Лукич В. [Левицький В.]. — «Зоря», 1890, ч. 22, 15 (27) листопада, с. 351.

Повідомлення про вихід збірки в світ. М. С. Возняк довів, що повідомлення В. Лукича [Володимира Левицького] написані І. Франком. Див.: М. Возняк. Велетень думки і праці. К., Держлітвидав УРСР, 1958, с. 228.

Франко І. Лис Микита. З німецького переробив... — «Дзвінок», 1890, ч. ч. 3—4, 6—21.

Рец.: *«Одесский вестник», 1890, № 98.

Франко І. Листи Шевченка до Бр. Залєского. — В кн.: Листочки до вінка на могилу Шевченка. Львів, 1890, с. 23—56. (Літературно-наукова бібліотека № 5).

Рец.: М. Ф. — «Исторический вестник», т. 42, 1890, с. 822—824.

Франко І. Наші коляди. Відбитка з «Діла», Львів, 1890. 59 с.

Рец.: Wasilewski Leon [Płochocki]. — «Wisła», t. IV, 1890, s. 935—936.

Франко І. Сурка, оповідання служниці. Львів, 1890. 8 с.

Рец.: Кокорудз І. — «Зоря», 1891, ч. 7, 1 (13) квітня, с. 136—137.

У зв'язку з цією рецензією див. лист І. Франка до В. Лукича [В. Левицького]. від 15 травня 1891 р. — «Україна», 1927, кн. 5, с. 104; М. С. Возняк. Велетень думки і праці. К., Держлітвидав УРСР, 1958, с. 238.

Czytelnia naukowa. — «Kurjer Lwowski», 1890, N 283, 12 października, s. 2.

Про загальні збори товариства і доповідь І. Франка на тему «Sprawozdanie z dziel Reussa «La Biblie».

1891

[Другий з'їзд радикальної партії та участь у ньому І. Франка].

а. «Народ», 1891, ч. 20—22, 24 жовтня, с. 266—267.

б. «Діло», 1891, ч. 236, 18 (30) жовтня, с. 2; ч. 237, 19 (31) жовтня, с. 2.

П. К[ирч]ів. Лектура для молодіжи. II. Дзвінок, письмо ілюстроване для дітей і молодіжи. Річник перший. — «Учитель», 1891, ч. 13, 1(13) липня, с. 200—204.

Говориться про «Лиса Микиту» І. Франка.

Кокорудз І. Квітка. Ілюстрований літературний збірник, видав Василь Лукич. Накладом товариства «Просвіта». У Львові, 1890 р. — «Зоря», 1891, ч. 13, 1 (13) липня, с. 257—260.

Рецензія на оповідання І. Франка «Гершко Гольдмахер», с. 258.

Огоновський О. Іван Франко.

а. «Зоря», 1891, ч. 18, 15 (27) вересня, с. 353—355; ч. 19, 1 (13) жовтня, с. 371—375; ч. 20, 15 (27) жовтня, с. 390—394; ч. 21, 1 (13) жовтня, с. 411—416; ч. 22, 15 (27) падолиста, с. 433—437; ч. 23, 1 (13) грудня, с. 451—455; ч. 24, 15 (27) грудня, с. 467—471; 1892, ч. 1, 1 (13) січня, с. 7—13; ч. 2, 15 (27) січня, с. 30—34; ч. 3, 1 (13) лютого, с. 49—53; ч. 4, 15 (27) лютого, с. 71—73. (17 розділ праці «Історія літератури руської»).

б. В кн.: О. Огоновський. Історія літератури руської. Часть III, 2 відділ. Львів, 1894, с. 915—1072.

Павлик М. Загальне голосування в Галичині. — «Народ», 1891, ч. 1, 1 січня, с. 13—15.

Про народне віче у Львові 14 грудня 1890 р., в якому взяв участь І. Франко. Пор. також статтю: «Zgromadzenie ludowe» в журналі «Przyjaciel ludu», 1891, N 1, 1 stycznia, s. 7—8.

Франко І. Болгарські праці Михайла Драгоманова. — «Народ», 1891, ч. 15—16, с. 225—228; ч. 19, с. 258—262.

Зауваження М. Драгоманова в статті «Славянските приправки на Едиповата история». — В збірнику: Сборник за народни умотворения, наука и книжнина. София, 1891, с. 304—307 і в окремій відбитці с. 110—112; В кн.: М. Драгоманов. Розвідки, про українську народну словесність і письменство, т. III, Львів, 1906, с. 335—336. Пор. також увагу М. Драгоманова в листі до М. Павлика. — «Переписка», т. VI, с. 260.

Франко І. Говоримо на вовка, скажімо і за вовка. — «Зоря», 1891, ч. 18, 15 (27) вересня, с. 356—358.

Про статтю В. Чайченка [Б. Грінченка] «Галицькі вірші» в журналі «Правда», 1890, вип. 8, с. 103—111; вип. 9, с. 150—158; вип. 10, с. 200—206, в якій говориться також про поезії І. Франка, зокрема про його мову. До статті І. Франка редакція «Зорі» додала передмову під заг. «Авторові статті «Галицькі вірші». У зв'язку зі статтею І. Франка зав'язалась полеміка. Подаємо найважливіші матеріали цієї полеміки.

а. А. Хванько [А. Кримський]. Наша язикова скрута та спосіб зарадити лихові. — «Зоря», 1891, ч. 24, 15 (27) грудня, с. 472—476.

б. Школиченко М. Чайченко і Франко. — «Зоря», 1891, ч. 20, 15 (27) жовтня, с. 396—397.

в. В. Чайченко [Б. Грінченко]. Кілька слів про нашу літературну мову. — «Зоря», 1892, ч. 15, 1 (13) серпня, с. 297—298; ч. 16, 15 (27) серпня, с. 310—314.

Франко И. Мистерия страстей Христовых (Dialogus de passione Christi). — «Киевская Старина», т. XXXIII, 1891, кн. 4, с. 131—154.

Рец.: а. Стешенко І. Історія української драми. — «Україна», 1907, кн. 7—8, с. 108—122.

б. Возняк М. Стара українська драма і новіші досліди над нею. — «ЗНТШ», т. CXII, 1912, кн. 6, с. 160—162.

[Віче народне в Снятині та участь у ньому І. Франка].
а. «Народ», 1892, ч. 5—6, 6 березня, с. 65—72.
б. «Діло», 1892, ч. 39, 18 лютого (1 березня), с. 1; ч. 40, 19 лютого (2 березня), с. 1.
в. Гулейчук О. — «Хлібороб», 1892, ч. 6, 15 березня, с. 42—50.

Р[оман] Я[росевич]. [Драгоманов М.]. Новые движения среди русских галичан. — «Вестник Европы», т. VI, 1892, с. 258—279. Передрук у кн.: М. П. Драгоманов. Политические сочинения, т. I. М., 1908, с. 457—480.
Про боротьбу партій у Галичині. Характеристика програми радикальної партії.

Маковей О. Про руські переклади поезій Г. Гейне. — «Зоря», 1892, ч. 19, 1 (13) жовтня, с. 376—378; ч. 20, 15 (27) жовтня, с. 395—397; ч. 21, 1 (13) листопада, с. 414—416.
Про І. Франка зокрема с. 414—416.

[Неприйняття І. Франка в члени тов. «Просвіта»].
а. «Діло», 1892, ч. 50, 2 (14) березня, с. 1; Хто винен? — «Діло», 1892, ч. 54, 6 (18) березня, с. 2.
б. «Хлібороб», 1892, ч. 6, 15 березня, с. 51.
З приводу цього див.: І. Франко. Відкритий лист до свійлого збору народовців руських, членів товариства «Просвіта» у Львові. — І. Франко. Твори в двадцяти томах, т. 20, с. 441—443.

[Розправа карна проти І. Франка як редактора «Народа» за працю Фрідріха Енгельса «Соціалізм утопійний і науковий»]. — «Діло», 1892, ч. 165, 23 липня (4 серпня), с. 3. Новинки.

Franko I. Bajka węgierska Wacława Potockiego i «psia krew». — «Wisła», 1892, s. 745—758.
Рец.: а. Lubicz R. Do «Bajki węgierskiej» (Wisła VI, 745 i 996).— «Wisła», t. VII, 1893, s. 307.
б. Szulc S. Przeżytki w baśniach. — «Lud», t. XVII, 1911, s. 40—59.

Franko I. Wojna żydowska. Przyczynek do studjów porównawczych nad literaturą ludową. — «Wisła», 1892, s. 263—278.
Рец.: а. R[afał] L[ubicz]. Do art. I. Franki «Wojna Żydowska» (Wisła VI, 263 і VII, 82). — «Wisła», t. VII, 1893, s. 307—308.
* б. «Новое время», 1895, № 6985, 10(22) августа. Среди газет и журналов.
в. Dąbrowski T. Z dziejów poezji ludowej. — «Lud» t. XVI, 1910, s. 337—346.
г. Krzyżanowski J. Peregrynacje Maćkowa. — «Lud», t. XXVIII, 1929, s. 186—212.

Франко І. Іван Вишенський. Руський писатель XVI віку. Передрук з «Хлібороба». Коломия, Накладом редакції «Народа», 1892. 36 с. (Бібліотека «Хлібороба» ч. 2).
Рец:. Вільхівський Б. [Грінченко Б.].—«Зоря», 1893, ч. 6, 15 (27) березня, с. 117—118.

Franko I. Na dne. Přeložila Bohuslava Sokolova. Praha,

Nakladem vydavatelstva «Časopisu českého studentstva», 1892. 96 s.

Рец.: а. b. [Jar. V. Burian].—«Časopis českého studentstva», 1892, N 20, 28 listopad, s. 371—373. Передрук у кн.: Зв'язки Івана Франка з чехами та словаками. Братіслава, 1957, с. 595—597.

б. «Niva», 1893, N 11, s. 175—176. Передрук там же, с. 600—601.

в. Arnošt Prochazka.— «Literarni listy», 1893, N 12, s. 210—211. Передрук там же, с. 602—605.

г. «Cas», 1893, N 5, 4 únor, s. 67—68.

д. «Діло», 1892, ч. 233, 15 (27) жовтня, с. 3.

Ще одна рецензія появилась у чеській пресі, яка передрукована в кн.: Зв'язки Івана Франка з чехами та словаками. Братіслава, 1957, с. 606—609. Проте упорядники не подали ні назви газети, ні інших відомостей.

Franko I. Charakterystyka literatury ruskiej XVI—XVIII wieku. — «Kwartalnik historyczny», 1892, s. 693—727.

Рец.: а. «Киевская Старина», т. XXXIX, 1892, кн. 12, с. 500—501.

б. Ко[рженко] [Коцовський В.]. Новий поділ літератури українсько-руської.—«Зоря», 1892, ч. 12, 15 (27) червня, с. 240.

в. І. К[окорудз]. По виході нового тому Історії літератури проф. Омеляна Огоновського.—«Діло», 1893, ч. 178, 11 (23) серпня, с. 2.

г. Макарушка О.— «Правда», т. XXIII, 1894, вип. 70, грудень, с. 818—841.

д. «Народна часопись», 1892, ч. 108, 14 (26) травня, с. 3.

Обширний звіт про доповідь І. Франка в Польському історичному товаристві.

1893

Виденська демонстрація. — «Галичанин», 1893, ч. 121, 3 (15) червня, с. 2.

Про конфіскацію відозви «Отзыв к галицко-русскому народу, решенный вичем русской молодежи в Вене от 11. VI 1893 в деле демонстрации 8 июня с. г.», спрямованої проти митрополита С. Сембратовича, яку написав І. Франко. Див. також: В. Щурат. Франків «Іван Вишенський». Львів, 1925, с. IX. Примітка.

[Віче в Стрию і участь у ньому І. Франка]. — «Діло», 1893, ч. 209, 18 (30) вересня, с. 1—2; ч. 210, 20 вересня (2 жовтня), с. 2.

Doktorat filozofji uzyskał 1 lipca w uniwersytecie wiedeńskim Iwan Franko. — «Kurjer Lwowski», 1893, N 181, 2 sierpnia, s. 3.

[Участь І. Франка в діяльності товариства «Народна воля» в Коломиї].

а. «Діло», 1893, ч. 159, 19 (31) липня, с. 1—2.

б. «Хлібороб», 1893, ч. 15, 1 серпня, с. 100—102.

Франко І. Віче мазурське в Кракові. — «Народ», 1893, ч. 22, 15 листопада, с. 285—288.

Замітка про участь І. Франка в вічу: Т. R[eger].—*а. «Naprzód», 1893, N 22; б. «Kurjer Lwowski», 1893, N 316, 14 listopada, s. 1; N 317, 15 listopada, s. 1.

Franko I., Ščurat V. Geheime Sprachweisen. Eine Umfrage von Krauss. — «Am Ur-quell», Bd. IV, 1893, S. 76—78.

Рец.: Кордуба М.—«ЗНТШ», т. XIV, 1896, кн. 6. s. 41—42.

Franko I. Jeszcze «Wojna Żydowska». — «Wisła», t. VII. 1893, s. 82—87.

Рец.: a. Wł. Frw. «Wojna Żydowska». — «Wisła», t. VIII, 1894, s. 199—200.
б. Łopaciński H. Do artykułu J. Franki «Wojna Żydowska». — «Wisła», t. XV, 1901; s. 481.

Franko I. Żydzi o kwestyi żydowskiej. — «Tydzień. Dodatek literacki «Kurjera Lwowskiego», 1893, N 2—8, 10—14.

Рец.: Do p. Iwana Franki. — «Przyszłość», 1893, N 13, .5 kwietnia; s. 146—147.

Франко І. З вершин і низин. Збірник поезій. Друге, доповнене видання. Львів, 1893. 468 с.

Рец.: Яворский Ю. Верхи и низы современной малорусской поэзии. Критический очерк. — «Бесѣда», 1894, ч. 1, 1 (13) січня, с. 8—11; ч. 2, 15 (27) січня, с. 25—30; ч. 4, 15 (27) лютого, с. 55—58; ч. 5, 1 (13) березня, с. 71—75.

Замітка М. Драгоманова на рецензію Ю. Яворського в статті: Ще раз «Бесѣда» О. А. Мончаловского. — «Народ», 1894, ч. 7—8, 1—15 квітня, с. 99—107.

Франко І. З поводу розв'язання тов. «Січи» і «Буковини». — «Народ», 1893, ч. 15, 1 серпня, с. 132—137.

Замітка: П. Іван Франко про розв'язані віденські академічні товариства «Січ» і «Буковина». — «Діло», 1893, ч. 167, 28 липня (9 серпня), с. 1—2.

Хома Брут [І. Франко]. З табору народовців. — «Народ», 1893, ч. 19—20, 1 і 15 жовтня, с. 240—241.

Замітки: «Діло», 1893, ч. 226, 8 (20) жовтня, с. 3; ч. 227, 9 (21) жовтня; с. 1—2.

Franko I. Narodowcy w opozycji. — «Kurjer Lwowski». 1893, N 1, 1 stycznia, s. 1—3.

Рец.: Новорічна стаття «Kurjer'a Lwowsk'ого о народовцях. — «Діло», 1892, ч. 292, 29 грудня (10 січня 1893), с. 2.

Franko I. Rusini a katolicyzm. — «Kurjer Lwowski», 1893. N 208, 29 lipca, s. 1; N 209, 30 lipca, s. 1—2.

Рец.: «Діло», 1893, ч. 159, 19 (31) липня, с. 2; ч. 160, 20 липня (1 серпня); с. 1.

Франко І. Украдене щастє. Драма з сільського життя в 5 діях, відзначена на конкурсі галицького Виділу краєвого 1892 року. — «Зоря», 1894, ч. ч. 9—12 і окреме видання: Львів, 1894. 63 с.

Рец.: а. Merunowicz T. Dramat ruski. — «Gazeta Narodowa», 1893, N 268, 23 listopada, s. 2—3.
б. Нагороды за малорусские драматические сочинения. — «Галичанин», 1893, ч. 1, 3 (15) січня, с. 3.
в. Украденное счастье. — «Галичанин», 1893, ч. 249, 6 (18) листопада, с. 3.

Рецензія на виставу.

г. С. Т. Р. [М. Струсевич]. — «Діло», 1893, ч. 250, 6 (18) листопада, с. 1—3. Передрук у перекладі польською мовою: «Kurjer Lwowski», 1893, № 324, 22 listopada, s. 2—3; N 325, 23 listopada, s. 2—3, з короткою вступною увагою редакції.

д. Олесницький Е. Драматичні конкурси Галицького виділу краєвого за рік 1892. — «Зоря», 1893, ч. 2, 15 (27) січня, с. 37—38; ч. 3, 1 (13) лютого, с. 57—58. Про драму «Украдене щастя», с. 58.

е. «Skradzione szczęście», dramat ruski p. Iwana Franki. — «Kurjer Lwowski», 1893, N 300, 29 października, s. 5.

У зв'язку з майбутньою виставою.

є. W teatrze ruskim. — «Kurjer Lwowski», 1893, N 302, 31 października, s. 4.

Про цензурні митарства драми «Украдене щастя».

ж. Ruska sztuka konkursowa. — «Kurjer Lwowski», 1893, N 320, 18 listopada, s. 5—6.

Рецензія на виставу.

з. Teatr ruski. — «Kurjer Lwowski», 1894, N 175, 26 czerwca, s. 3

Рецензія на виставу в Станіславі.

і. «Ukradene szczastie», dramat Iw. Franki. — «Kurjer Lwowski», 1894, N 195, 16 lipca, s. 3.

Про те, що драма «Украдене щастя» вийшла друком. Передбачений скорий вихід комедії «Рябина». [«Рябина» друком за життя І. Франка не вийшла].

ї. «Діло», 1894, ч. 199, 5 (17) вересня, с. 3.

Рецензія на виставу.

1894

Wasilewski L. Z nowszej literatury małoruskiej. — «Tydzień. Dodatek literacki «Kurjera Lwowskiego», 1894, N 27, 2 lipca, s. 212—214; N 28, 9 lipca, s. 223—224.

Частина статті присвячена оглядові літературної діяльності І. Франка.

Р[оман] Яр[осевич]. [М. Драгоманов]. Всеобщее голосование и русины в Австрии. — «Вестник Европы», т. II, 1894, кн. 4, с. 853—857. Передрук у кн.: М. Драгоманов. Политические сочинения, т. I. М., 1908, с. 481—486.

Говориться про боротьбу І. Франка за право загального голосування.

Житє і слово. [В рр. 1894—1895: Вісник літератури, історії і фольклору, в рр. 1896—1897: Вісник літератури, політики і науки. Видає Ольга Франко. Редактор Іван Франко].

Рецензії і замітки:

а. К. Herr Iwan Franko... hat eine russische Zeitschrift im Leben gerufen: «Žitie i Słowo». — «Am Ur-quell», Bd. V, 1894, N 1, S. 36.

б. К. К. «Leben und Wort» («Žitie i Słowo») 1 und 2 Heft. — «Byzantinische Zeitschrift», Bd. III, 1894, S. 435—436.

в. «Буковина», 1897, ч. 40.

Про січневу книжку за 1897 рік.

г. Житє і слово, випуск перший, за січень—лютий 1894. — «Галичанин», 1893, ч. 287, 24 грудня (5 січня), с. 3; «Житє і слово», другий випуск за 1894 рік. — «Галичанин» 1894, ч. 53, 6 (18) березня, с. 3.

д. Житє і слово. Вісник літератури, політики і науки, видає Ольга Франко. — «Громадський голос», 1896, ч. 14, 1 серпня, с. 112.

е. Житє і слово, 1894, кн. 1. — «Діло», 1893, ч. 290, 29 грудня (10 січня) 1894, с. 3; Житє і слово, 1894, кн. 4. — «Діло», 1894, ч. 144, 30 червня (12 липня), с. 3.

е. Кримський А. Житє і слово, вісник літератури, історії і фольклору. Редактор Іван Франко. 1894, кч. 1. — «Этнографическое обозрение», 1894, кн. 20, № 1, с. 151—155; А. К[римський]. Житє і слово. Вістник літератури, історії і фольклору. Книжка друга, за март і апріль. Книжка третя за май і юнь. Стр. 484. — «Этнографическое обозрение», 1894, кн. 22, № 3, с. 185—188.

ж. Гнатюк В. Житє і слово. Вістник літератури, історії і фольклору, видає Ольга Франко. Рік другий, том III і IV, Львів, 1895, с. 480 + 488. — «ЗНТШ», т. XIII, 1896, кн. 5, Біб., с. 35—42; В. Г[натюк]. Житє і слово, рік третій, том V, с. 1—504. — «ЗНТШ», т. XVI, 1897, кн. 2, с. 7—10. Н. хр.; О. М[аковей]. Житє і слово, вістник літератури, політики і науки, том VI. — «ЗНТШ», т. XXI, 1898, кн.: 1, с. 3—7. Н. хр.

з. М. П[авлик]. — «Народ», 1894, ч. 1, 1 січня, с. 17—18.
Перша книжка за 1894 рік.

и. Wasilewski L. — «Tydzień. Dodatek literacki «Kurjera Lwowskiego», 1894, № 1, 1 stycznia; s. 7—8.
Книга перша за 1894 рік.
Wasilewski L. — «Tydzień. Dodatek literacki «Kurjera Lwowskiego», 1894, № 12, 19 marca, s. 96.
Книга друга за 1894 рік.
Wasilewski L. — «Tydzień. Dodatek literacki «Kurjera «Lwowskiego». 1894, № 20, 14 maja, s. 160.
Книга третя за 1894 рік.
Wasilewski L. — «Tydzień. Dodatek literacki «Kurjera Lwowskiego», 1894, № 31, 31 lipca, s. 248.
Книга четверта за 1894 рік.
L. W[asilewski] — «Tydzień. Dodatek literacki «Kurjera Lwowskiego», 1894, N 38, 17 września, s. 303.
Книга п'ята за 1894 рік.
Wasilewski L. — «Tydzień. Dodatek literacki «Kurjera Lwowskiego», 1894, N 50, 10 grudnia, s. 400.
Книга шоста за 1894 рік.
Wasilewski L. — «Tydzień. Dodatek literacki «Kurjera Lwowskiego», 1895, N 17, 29 kwietnia, s. 136.
Книга друга за 1895 рік.
L. W[asilewski]. — «Tydzień. Dodatek literacki «Kurjera Lwowskiego», 1896, N 29, 19 lipca, s. 232.
Книга третя за 1896 рік.

і. Bugiel W. «Żytie i Słowo» (Leben und Wort). Periodische Zeitschrift. Lemberg. I Jahrgang (1894). Herausgegeben von Dr. Iwan Franko. — «Zeitschrift für österreichische Volkskunde», II Jahrgang, 1896, S. 90—92.

* ї. C. «Žitie i Slovo». — «Čas», 1894, N 8, s. 65—66. Передрук в кн.: Зв'язки Івана Франка з чехами та словаками. Братислава, 1957, с. 619.

Загальні збори тов. «Руська Бесіда» у Львові. — «Діло», 1894, ч. 285, 22 грудня (3 січня) 1895, с. 1—2.
Говориться про заслуги І. Франка, який збагатив репертуар українського театру. Див. також: «Діло», 1894, ч. 286, 23 грудня (4 січня) 1895, с. 1. Про участь І. Франка в діяльності тов. «Руська Бесіда».

Zjazd literatów i dziennikarzy polskich. — «Kurjer Lwowski», 1894, N 199, 20 lipca, s. 5—6; N 200, 21 lipca, s. 4—5; N 201, 22 lipca, s. 4—5; N 202, 23 lipca, s. 1.
Відомості про участь І. Франка в працях з'їзду польських літераторів. В номері 201 короткий зміст доповіді І. Франка.

Інструкція генерала Новіцкого своєму агенту в Галичині.— «Народ», 1894, ч. 23—24, 1—15 грудня, с. 356—357.

В одному з пунктів інструкції говориться: «10. Обеспечить себе постоянное сношение со Львовом и находиться во всякое время в курсе революционных предприятий Львовского кружка Франко Ивана». Див. також: Правительственні конспірації у Росії. — «Народ», 1894, ч. 23—24, с. 355—356.

Огоновський О. Пояснення одної критичної примітки д-ра Івана Франка. — «Зоря», 1894, ч. 4, 15 (27) лютого, с. 94—95.

Мова іде про опубліковані І. Франком в журналі «Житє і слово», 1894, с. 134—140 апокрифи.

Петроградские письма. (Русская критика об И. Франко).— «Галичанин», 1894, ч. 47, 17 лютого (11 березня), с. 2.

З приводу друкування в журналі «Северный вестник» (лютий 1894 р.) оповідання І. Франка «Грицева шкільна наука». В названому журналі подана також біографія І. Франка.

Едіп цар. Трагедія Софокла. Переклад з грецького Івана Франка. У Львові, 1894, 77 с.

Рец.: а. Makaruszka E. Kilka słów o przekładach literatury greckiej i łacińskiej na język ukrainsko-ruski. — «Eos», kocz. 2, 1895, zesz. 2. s. 189—192.

б. Мостович. — «Зоря», 1895, ч. 6, 15 (27) березня, с. 117—118.

Uczta na cześć Jeża. — «Kurjer Lwowski», 1894, N 203, 24 lipca, s. 5; Бенкет в честь польского романиста Т. Ежа (З. Милковского). — «Галичанин», 1894, ч. 157, 15 (27) липня, с. 3.

Про участь І. Франка в бенкеті в честь польського письменника Т. Єжа [З. Мілковського]. Поданий зміст тосту, виголошеного І. Франком.

Франко І. Етимологія і фонетика в южноруській літературі. Коломия, 1894, 30 с.

Рец.: а. В. Г[натюк]. — «ЗНТШ», т. VI, 1895, кн. 2, с. 40. Біб.

б. Лукич В. [Левицький В.]. — «Зоря», 1895, ч. 1, 1 (13) січня, с. 17—18.

Франко И. К истории южнорусских апокрифических сказаний. — «Киевская Старина», т. XLVII, 1894, кн. 12, с. 425—444.

Рец.: О. М[акарушка]. — «ЗНТШ», т. VI, 1895, кн. 2, с. 30. Н. хр.

Franko I. Przyczynki do podań o Mahomecie u Słowian.— «Wisła», t. VIII, 1894, zesz. 1, s. 70—96.

Рец.: a. Wasilewski L. — «Tydzień. Dodatek literacki «Kurjera Lwowskiego», 1894, N 21, 21 maja, s. 168.

б. «Kurjer Lwowski», 1894, N 62, 3 marca, s. 6.

в. «ЗНТШ», т. VIII, 1895, кн. 4, с. 16—17. Н. хр.

Франко І. Професор Омелян Огоновський. [Некролог]. — «Народ», 1894, ч. 20, 15 жовтня, с. 316—318; ч 21, 1 листопада, с. 334—336; ч. 23—24, 1 і 15 грудня, с. 382—385.

Рец.: В. Г[натюк]. — «ЗНТШ», т. VI, 1895, ? с. 16. Н. хр.

Франко І. Рябина. Комедія з народного життя.

а. «Діло», 1894, ч. 139, 22 червня (7 липня), с. 2.

Про те, що в репертуарі Руського народного театру є комедія І. Франка «Рябина».

б. «Діло», 1894, ч. 144, 30 червня (12 липня), с. 2.

Про те, що комедія «Рябина» дуже добре прийнята глядачами в Коломиї.

в. «Діло», 1894, ч. 189, 24 серпня (5 вересня), с. 3.

Оголошення, що 6 вересня 1894 р. у Львові буде вистава комедії «Рябина».

г. «Діло», 1894, ч. 193, 29 серпня (10 вересня), с. 3.

Обширна рецензія на виставу.

д. (В). — «Kurjer Lwowski», 1894, N 248, 7 września, s. 4—5.

Рецензія на виставу.

Франко І. Учитель. Quem di odere. Комедія в трьох діях.

а. Театр під управою «Руської Бесіди». — «Діло», 1894, ч. 118, 27 травня (8 червня), с. 3.

Про те, що в репертуарі театру є комедії І. Франка «Рябина», «Quem di odere», «Війт Заламейський».

б. «Діло», 1894, ч. 201, 7 (19) вересня, с. 3.

Замітка про виставу.

в. (С. Т. Р.) [М. Струсевич]. — «Діло», 1894, ч. 202, 9 (21) вересня, с. 1—2; ч. 203, 10 (22) вересня, с. 1—2.

Рецензія на виставу.

г. «Kurjer Lwowski», 1895, № 354, 22 grudnia, s. 5.

Замітка про виставу.

Франко І. Шевченко героєм польської революційної легенди. — «Житє і слово», т. I, 1894, кн. 3, с. 378—402.

Рец.: а. Wasilewski L. — «Tydzień. Dodatek literacki do «Kurjera Lwowskiego», 1894, N 20, 14 maja; s. 160.

В рецензії на третю книжку журналу «Житє і слово».

б. «Діло», 1894, ч. 65, 21 березня (2 квітня), с. 3.

Про реферат, виголошений І. Франком в «Клубі руснюк» у Львові.

в. Драгоманов М. З приводу статті д. Франка. — «Житє і слово», т. II, 1894, кн. 4, с. 159—160.

г. Кримский А. — «Этнографическое обозрение», 1894, кн. 22, № 3, с. 186.

д. В. Г[натюк]. — «ЗНТШ», т. VI, 1895, кн. 2, с. 14—15. Н. хр.

е. Щурат В. Шевченко в польській революційній легенді. — В кн.: В. Щурат. З життя і творчості Т. Шевченка. Львів, 1914, с. 57—68.

є. Филипович П. Революційна легенда про Шевченка чи дійсність? — В кн.: Шевченко та його доба. Збірник 2. К., 1926, с. 5—22.

Франко І. М. Шашкевич і галицько-руська література. [Рецензія на працю В. Коцовського «Пам'яті М. Шашкевича»]. — «Житє і слово» т. II, 1894, кн. 4, с. 147—155.

Відповідь В. Коцовського: До історії нашої літератури. — «Діло», 1894, ч. 152, 9 (21) липня, с. 1—2; ч. 153, 11 (23) липня, с. 1—2; ч. 154, 12 (24) липня, с. 1—2.

1895

W Akademji Umiejętności. — «Kurjer Lwowski», 1895, N 71, 12 marca, s. 5—6; «Галичанин», 1895, ч. 51, 4 (16) березня, с. 3.

І. Франко обраний співпрацівником Антропологічної комісії Польської Академії наук.

Wasilewski L. Dział etnograficzny na wystawie lwowskiej. — «Wisła», 1895, s. 209—214.

Про етнографічну бібліотеку І. Франка, яка була виставлена на Краєвій виставі у Львові в 1894 р.

Виборчий комітет в Перемишлі видав і розіслав всім виборцям слідуючу відозву. — «Громадський голос», 1895, ч. 8, 26 жовтня, с. 55.

Виборча відозва за кандидатурою І. Франка.

[Габілітація І. Франка у Львівському університеті].

а. Габилитационная лекция д-ра И. Франка. — «Галичанин», 1895, ч. 55, 9 (21) березня, с. 2.

б. «Галичанин», 1895, ч. 152, 11 (23) липня, с. 2.

Про незатвердження.

в. «Діло», 1895, ч. 58, 15 (25) березня, с. 3.

Габілітаційна лекція.

г. «Діло», 1895, ч. 151, 10 (22) липня, с. 3.

Про незатвердження.

д. Habilitacja. — «Kurjer Lwowski», 1895, N 83, 24 marca, s. 2.

е. O dr. Iwanie Franko piszą «Radykalni listy» w N 23, co następuje... — «Monitor», 1895, N 22, 24 sierpnia, s. 5.

Про габілітацію і зокрема про незатвердження.

Етнографічний збірник. Видає Наукове товариство імені Шевченка. Т. І. У Львові, 1895.

Рец.: Polivka G. — «Zeitschrift für österreichische Volkskunde», II Jahrgang, 1896, S. 220—224.

Фактичним редактором першого тому «Етнографічного збірника» був не М. Грушевський, а І. Франко. Про це див. лист І. Франка до Л. Драгоманової від 26 грудня 1896. Цей лист наведений у статті М. Возняка «До франкових характеристик М. Драгоманова». (Львівська бібліотека Академії наук УРСР, рукописний відділ, фонд М. С. Возняка, 69, п. 18.). Див. також у цій справі лист І. Франка до А. Кримського. — Іван Франко. Твори в двадцяти томах, т. 20, с. 269.

Dr. Iwan Franko miał odczyt p. t. «O Hipacym Pocieju, jako pisarzu kościelnym» dnia 19 stycznia 1895. — «Kwartalnik Historyczny», 1895, s. 404.

Новаківський М. До братів моїх з Перемиського. — «Громадський голос», 1895, ч. 7, 13 жовтня, с. 48—49.

Виборча відозва за кандидатурою І. Франка.

Prawdzic J. [Breiter E.]. Krótki rys ruchu socjalistycznego we Lwowie. Lwów, 1895.

Про І. Франка, с. 5.

Rž. [Ř hor F.]. Ivan Franko, spisovatel halicko-rusky.— Ottův slovnik naučny. Ilustrovana encyklopedia obecnych vědomosti. Praha, 1895. Devaty dil, s. 625—626.

Sprawy towarzystwa. [Sprawozdanie] z pierwszego walnego zgromadzenia. II. Sprawozdanie z posiedzeń zarządu.

III. Miesięczne zgromadzenia naukowe Towarzystwa. — «Lud». 1895, s. 29—31.

Про діяльність І. Франка в працях Польського товариства народознавчого. На с. 32 поданий список членів товариства. В його числі Іван Франко, Ольга Франко.

Сумцов Н. Современная малорусская этнография. И. Я. Франко. — «Киевская Старина», т. L, 1895, кн. 7, с. 44—49; Окремий відбиток: К., 1897, 85 с. Іван Франко, с. 33—38.

[**Участь І. Франка в зборах товариства «Поступ»**].— «Народ», 1895, ч. 1—2, 1—15 січня, с. 6—7.

[**Участь І. Франка в радикальнову вічу в Збаражі**]. — «Громадський голос», 1895, ч. 12, 30 грудня, с. 92; [Franko I]. Wiec w Zbarażu. — «Kurjer Lwowski», 1895, N 360, 29 grudnia, s. 5.

[**Участь І. Франка в зборах виборців м. Львова** дня 10 листопада 1895 р.]. — «Галичанин», 1895, ч. 195, 31 серпня (12 вересня), с. 1.

[**Участь І. Франка в ювілеї М. Драгоманова**]. — «Народ», 1895, ч. 1—2, 1—15 січня, с. 1—14. На с. 7—10 промова І. Франка.

[**Участь І. Франка в четвертому з'їзді радикальної партії**].— а. «Громадський голос», 1895, ч. 12, 30 грудня, с. 92—93; б. «Радикал», 1896, ч. 7, 5 січня, с. 61—68.

Franko I. Die Bauernbewegung in Galizien. — «Die Zeit». Bd. IV, 1895, N 51, S. 177—180.

Рецензії і замітки:

а. Pamflet. — «Dziennik Polski», 1895, N 270, 29 września.

б. Romanowicz T. Domowe sprawy rusinów. — «Nowa reforma», 1895, N 226, 2 października.

в. Słowa prawdy. — «Dziennik Polski», 1895, N 274.

г. Стаття д-ра Франка і посол Романович проти неї і проти «Kurjer'a Lwowsk'ого». — «Діло», 1895, ч. 214, 25 вересня (7 жовтня), с. 1.

Франко І. Іван Вишенський і его твори. Львів, 1895. VII, 536 с.

Рец.: а. Житецкий И. К вопросу об Унии и южнорусских проповедниках.— «Журнал министерства народного просвещения», 1895, кн. 9, с. 151—157.

б. Kalina A. — «Kwartalnik historyczny», 1895, zesz. 4, s. 706—714.

в. Крымский А. Иоан Вышенский, его жизнь и сочинения. — «Киевская Старина», т. L 1895, кн. 8, с. 211—247; т, LI; кн. 10, с. 1—47, Окремий відбиток: К., 1895. 84 с.

Рец.: В. Г[натюк]. — «ЗНТШ», т. XII, 1896, с. 20—22. Н. хр.

г. Студинський К. — «ЗНТШ», т. V, 1895, кн. 1, с. 29—48. Біб.

д. Ks. N. W. r. gr. — «Przegląd powszechny», t. L, 1896, kwiecień, s. 122—127.

е. «Русская мысль», 1896, кн. 8, август, библиографический отдел, с. 359—361.

є. V. J[agič]. — «Archiv für slavische Philologie», Bd. 18, 1896, S. 301—302.

ж. Brückner A. Die russisch-litauischen Kirchenunion und ihre literarischen Denkmäler. — «Archiv für slavische Philologie». Bd. 19, 1897, S. 189—201.

Franko I. Z dziejów synodu Brzeskiego. — «Kwartalnik historyczny», 1895. s. 1—22.

Рец.: а. «Галичанин», 1895, ч. 51, 4 (16) березня, с. 3.

б. Студинський К. Причинки до історії унії. Критичні замітки на розвідку д-ра Івана Франка п. з. «Z dziejów synodu Brzeskiego». — «Правда», т. 26, 1895, вип. 86, с. 517—537.

в. Жукович П. — «Христианское чтение», т. I, 1895, с. 640.

г. Polivka G. — «Archiv für slavische Philologie», Bd. 21, 1899, S. 286.

Франко І. З нової чеської літератури. I. Magdalena, napsal J. S. Machar. — «Житє і слово», т. IV, 1895, кн. 5, с. 306—312; кн. 6, 463—471.

Рец.: «Čas», 1895, 26 žijna; s. 678—679. Передрук у кн.: Зв'язки І. Франка з чехами та словаками. Братіслава, 1957, с. 616—618.

Франко І. «Наймичка» Т. Шевченка. Виклад габілітаційний, виголошений у львівському університеті 18 лютого 1895.— «ЗНТШ», т. VI, 1895, кн. 2, с. 1—20.

Рец.: Опанас Зарда. Дещо про критику у нас. — «Діло», 1896, ч. 193, 28 серпня (9 вересня), с. 1—2; ч. 194, 29 серпня (10 вересня) с. 1—2; ч. 195, 30 серпня (11 вересня), с. 1—2.

Franko I. Najnowsze prądy w ludoznawstwie. — «Lud», 1895, s. 4—16.

а. Zaborowski W. — «Przegląd powszechny», t. LVIII, 1898, s. 121—130.

* б. Radič A. — «Zbornik za narodni život a običaje južnich Slavena», t. II, s. 501.

в. Zawiliński R. Bibliographische Uebersicht der polnischen Volkskunde in Galizien den Jahren 1895—1896. — «Zeitschrift für österreichische Volkskunde», V Jahrgang, 1899, s. 23—38.

Про працю І. Франка зокрема с. 38.

Franko I. Nieco o stosunkach polsko-ruskich. — «Kurjer Lwowski», 1895, N 284, 13 października, s. 7—10. (Dodatek) і окремо: Lwów, 1895. 34 s.

Рец. і замітки:

а. Дещо про польсько-руські відносини. Стаття д-ра Івана Франка.— «Буковина», 1895, ч. 120, 17 жовтня, с. 1—3; ч. 121, 19 жовтня, с. 1—2; ч. 122, 20 жовтня, с. 1—2. З переднім словом редакції «Буковини», правдоподібно О. Маковея.

б. «Діло», 1895, ч. 222, 4 (16) жовтня, с. 2—3.

в. Romanowicz T. Odpowiedz d-rowi Iwanowi Frankowi.— «Nowa Reforma», 1895, N 239, 17 października, s. 1.

г. Owacja dla dr. Franki. — «Monitor», 1895, N 30, 28 października, s. 5.

Про адресу, яку вручено І. Франкові від молоді з вітанням за його мужність у дискусії з Романовичем.

д. Wiadomości polityczne. Polska. — «Przyjaciel ludu», 1895, N 21, 1 listopada, s. 350.

Franko I. «Psia krew» i «psia wiara». — «Lud», t. I, 1895, s. 115—119.

Рец.: В. Г[натюк]. — «ЗНТШ», т. XIV, 1896, кн. 6, с. 34. Н. хр.

Франко І. Сліди снохацтва в наших горах. — «Житє і слово», 1895, с. 101—104.

Рец.: а. Strzelecki A. Fragment z dziejów rodziny. — «Lud», t. I, 1895, s. 145—157.
б. Witord J. Kilka słów o świekrowstwie. Z powodu artykułu p. d-ra Franki. — «Lud», t. II, 1895, s. 305—308.
в. Гнатюк В. — «ЗНТШ», т. XIII, 1896, кн. 5, с. 39. Біб.
г. Górzycki J. Przyczynek do lewiratu na ziemiach polskich. — «Lud», t. II, 1896, s. 277—278.
д. Koranyi K. Fragment z dziejów rodziny. — «Lud», t. XXVIII, 1929, s. 113—120.

Франко І. Суд святого Николая. — «Дзвінок», 1895, ч. 24, 20 грудня, с. 269—279.

Рец.: а. «Буковина», 1896, ч. 270, 8 (20) грудня, с. 2.
Про виставу в Чернівцях. Пор. також: «Буковина», 1896, ч. 276, 17 (29) грудня, с. 3. Миколаївське свято.
б. «Діло», 1896, ч. 270, 30 листопада (12 грудня), с. 2.
Про виставу у Львові.

[**Щурат В.**]. Iwan Franko. — «Monitor», 1895, N 13, 22 czerwca, s. 6.

За статтею Леона Василевського, надрукованою в газеті «Przegląd poznański».

V. R. Jakiem prawem? — «Kurjer przemyski», 1895, N 89, 10 października, s. 1; передрук: «Kurjer Lwowski», 1895, N 238, 12 października, s. 2.

У зв'язку з арештом І. Франка під час виборчої кампанії.

1896

«Академічна громада» у Львові обходила дня 15 с. м. пам'ять знесення панщини... — «Буковина», 1896, ч. 102, 10 (22) травня, с. 3.

У тексті зміст промови І. Франка про становище селянства в Галичині.

Badeni J. Radykali ruscy. — «Przegląd powszechny», t. XLIX, 1896, s. 221—281; Окремий відбиток: Kraków, 1896, 61 s. Надруковано також у кн.: Jan Badeni. Studja i szkice, t. 3, Kraków, 1898, s. 205—289.

Рец.: а. «Громадський голос», 1896, ч. 4, 15 лютого, с. 24.
б. Франко І. — «Радикал», 1896, ч. 10—11, с. 101—102.
в. Franko I. — «Tydzień. Dodatek literacki «Kurjera Lwowskiego», 1896, N 9, 2 marca, s. 65—66.

У нарисі Яна Бадені про Руську-українську радикальну партію, який написаний з позицій шляхтича-консерватора, чимало місця присвячено оглядові літературної та громадсько-політичної діяльності І. Франка. Належну оцінку названій роботі Яна Бадені дав І. Франко у вказаних вище рецензіях.

* **Bugiel W.** Z literatury rusińskiej. — «Przegląd poznański», 1896, N 12, 22 marca.

Згадується драма І. Франка «Сон князя Святослава».

Віче в Перемишлі. — «Громадський голос», 1896, ч. 7, 20 квітня, с. 52.

Участь І. Франка у вічу. Короткий зміст його промови.

Віче радикальне в Коломиї. — «Діло», 1896, ч. 279, 13 (25) грудня. с. 1—2.

Участь І. Франка у вічу. В тексті короткий зміст його промови.

Dyplom i medal brązowy nadał Komitet etnograficznej wystawy czeskiej dr. Iwanowi France za zasługi położone na polu etnografji. — «Kurjer Lwowski», 1896, N 173, 23 czerwca, s. 4.

Zawiliński R. Etnografja na Powszechnej Wystawie krajowej we Lwowie. 1894. Kraków, 1896.

Про заслуги І. Франка в організації етнографічної виставки на Краєвій виставі у Львові в 1894 р., с. 21.

Iwan Franko. — Podręczna encyklopedja powszechna, wydawana przez A. Wiślickiego, t. II, Warszawa, 1896, s. 603.

Коцовський В. І алицькі конкурси драматичні 1894—1895 рр. — «Буковина», 1896, ч. 64, 20 березня (1 квітня), с. 1—2.

Говориться про драму І. Франка «Украдене щастя».

Любителям письменства на розвагу. — «Буковина», 1896, ч. 264, 30 листопада (12 грудня), с. 1—2.

В числі письменників, імена яких перейдуть до майбутніх поколінь, згадується І. Франко.

О. М[аков]ей. Д-р Іван Франко. (До портрета єго на стороні 3-ій). — «Зоря», 1896, ч. 1, 1 (13) січня, с. 18—19.

* **Monat H.** Ruthenische Dichtung in Galizien. I. Iwan Franko. — «Politik», 1896, N 139, 20 Mai, S. 1—3.

Наш руcько-народний театр. — «Діло», 1896, ч. 272, 3 (15) грудня, с. 1. Новинки.

Про першу виставу комедії «Майстер Чирняк».

Надзвичайні загальні збори Наукового товариства ім. Шевченка у Львові. — «Буковина», 1896, ч. 263, 29 листопада (11 грудня), с. 1—2; ч. 265, 1 (13) грудня, с. 1—3.

Говориться про участь І. Франка в зборах. Пор. також статтю І. Франка «Rozbicie Towarzystwa im. Szewczenki». — «Kurjer Lwowski», 1895, N 344, 11 grudnia, s. 1—2.

Руський народний театр. — «Буковина», 1896, ч. 238, 29 жовтня (10 листопада), с. 3.

Вистава драми І. Франка «Украдене щастя» в Городенці.

Руський народний театр. — «Буковина», 1896, ч. 211, 25 вересня (7 жовтня), с. 3.

Вистава комедії І. Франка «Учитель» у Заліщиках.

[Участь І. Франка у з'їзді радикальної партії]. — «Діло», 1896, ч. 208, 16 (28) вересня. с. 2; ч. 209, 17 (29) вересня, с. 1.

[Участь І. Франка у селянському вічу у Львові]. — «Діло», 1896, ч. 249, 4 (16) листопада, с. 2—3.

У тексті короткий зміст реферату І. Франка про селянство.

Франко І. Абу Казимові капці. Арабська казка. Переробив Іван Франко. Львів, 1895. 92 с.

Рец.: Кримський А. — «Зоря», 1896, ч. 19; 1 (13) жовтня, с. 376—378; ч. 20, 15 (27) жовтня, с. 399—400.

Франко І. Апокріфи і легенди з українських рукописів. Зібрав, упорядкував і пояснив д-р Іван Франко. Т. І. Апокріфи старозавітні. Львів, 1896, XVI, 394 с.

Рец.: а. «Діло», 1897, ч. 13, 17 (29) січня, с. 3.
б. [Франко І.]. — «Житє і слово», т. VI, 1897, кн. 1, с. 95—96. [Авторецензія].
в. Studziński C. — «Kwartalnik historyczny», 1897, s. 815—816.
г. Щербина В. — «Киевская Старина», т. LVIII, 1897, кн. 9, с. 74—77. Биб.
д. Яворский Ю. — «Бесѣда», 1897, ч. 9—10, 15 (27) травня, с. 94—96.
е. Истрин В. Новый сборник ветхозаветных апокрифов. — «Журнал Министерства народного просвещения», 1898, январь, с. 112—133.
є. Pastrnek F. — «Listy fililogicke», Roč. XXV, 1898, s. 155—156.
ж. V. J[agič]. — Archiv für slavische Philologie», Bd. 20. 1898, S. 629.
з. Brückner A. — «Kwartalnik historyczny», 1899, S. 304—306.
и. Brückner A. Publikationen der Szewczenko-Gesellschaft. — «Archiv für slavische Philologie», Bd. 22, 1900, S. 294—296.
і. Владимиров П. Научное изучение апокрифов — отреченных книг в русской литературе во второй половине настоящего века. — «Университетские известия» (Киев), 1900, кн. 2, с. 46—93. Про працю І. Франка, с. 88.
ї. Качановский В. — «Киевская Старина», т. LXVIII, 1900, кн. 1; с. 36—38. Биб.
й. Nachtigall R. Ein Beitrag zu den Forschungen über die sogenante «Бесѣда трехъ святителей» (Gespräch drei Heiligen). — «Archiv für slavische Philologie». Bd. 23, 1901, S. 59—60.
к. Яворский Ю. — «Научно-литературный сборник Галицко-русской Матицы», т. 1, 1901, кн. 1, с. 95—98.

Franko I. Wreszcie się znaleźli. — «Kurjer Lwowski», 1896, N 362, 30 grudnia, s. 2.

У статті говориться про союз москвофілів з народовцями. Подаємо найважливіші матеріали полеміки, яка зав'язалася після опублікування статті І. Франка.

а. Народно-русский выборовый комитет. — «Галичанин», 1896, ч. 282, 19 (31) грудня, с. 3.

б. Казенный радикал. — «Галичанин», 1896, ч. 283, 20 грудня (1 січня 1897), с. 3

в. Туда стежка в горох! — «Галичанин», 1896, ч. 287, 25 грудня (6 січня 1897), с. 3.

г. Краєвий руський комітет виборчий. — «Діло», 1896, ч. 284, 19 (31) грудня, с. 1—2.

д. Приготовлення галицьких русинів до виборів. — «Буковина», 1896, ч. 280, 21 грудня (2 січня 1897), с. 1—2.

е. Методи нашої т. зв. «староруської преси». — «Руслан», 1897, ч. 5, 8 (20) січня, с. 3.

є. Франко І. Як я став казенним радікалом. — «Житє і слово», т. V, 1896, кн. 6, с. 473—500. Окреме видання: Львів, 1897. 104 с.

Спростування І. Франка з приводу статті газети «Галичанин» під заг. «Туда стежка в горох» див.: «Галичанин», 1897, ч. 2, 3 (15) січня, с. 3. Там же і уваги редакції газети «Галичанин».

Franko I. Die Galizische Bauernbewegung. — «Arbeiter Zeitung», 1896, N 346, 16 Dezember, S. 6.

Реферат І. Франка, виголошений на робітничих зборах у Відні про польський і український селянські рухи в Галичині.

Замітки в пресі про реферат І. Франка.

* а. Daszyński I. Die Galizische Bauernbewegung. — «Arbeiter Zeitung», 1896, N 354, 24 Dezember, S. 2.

б. «Галичанин», 1896, ч. 271—272, 5 (17) грудня, с. 4.

в. «Діло», 1896, ч. 272, 3 (15) грудня, с. 2.

г. Франко І. Як я став казенним радікалом. — «Житє і слово», т. V, 1896, кн. 6, с. 481—482 і в окремому виданні с. 32—37.

* д. «Times», 1896, 17 December.

Франко І. З кінцем року. — «Житє і слово», т. V, 1896, кн. 6, с. 401—407.

Відповідь Н. С. Ж. [Леся Українка]. Не так тії вороги, як добрії люде. — «Житє і слово», т. VI, 1897, кн. 3, с. 244—250.

Відповідь І. Франка на статтю Лесі Українки: Коли не по конях, так хоч по оглоблях. — «Житє і слово», т. VI, 1897, кн. 3, с. 251—259.

Франко И. Записка о состоянии Подолии в 1843 року. — «Киевская Старина», т. LII, 1896, кн. 3, с. 87—94.

Рец.: Д. і О. К[оренці]. — «ЗНТШ», т. XVII, 1897, кн. 3, с. 11. Н. хр.

Франко І. Зів'яле листє. Лірична драма. Львів, 1896, 112 с.

Рец.: а. [Франко І.]. — «Житє і слово», т. VI, 1897, кн. 1, с. 95. Авторецензія].

б. Щурат В. Поезія зів'ялого листя в виду суспільних задач штуки. (Прочитавши ліричну драму Ів. Франка «Зів'яле листє») — «Зоря», 1897, ч. 5, 1 (13) березня, с. 97—98; ч. 6, 15 (27) березня, с. 118—119; ч. 7, 1 (15) квітня, с. 135—137.

Франко І. Зміна системи. — «Житє і слово», т. V, 1896, кн. 3, с. 157—167.

З приводу статті «Правди» під таким самим заголовком. Відповідь «Правди»: Ще дещо про зміну системи. — «Правда», 1896, ч. 48, с. 561—563; ч. 49, с. 569—571; ч. 51, с. 594—596; ч. 52, с. 614—615.

[Франко І.] Die Lage des galizischen Bauernstandes.

Реферат про економічне і політичне становище галицьких селян, виголошений у Відні дня 11 грудня 1896 на запрошення фабіанського товариства. Див. Франко І. Як я став казенним радикалом. — «Житє і слово», т. V, 1896, кн. 6, с. 480, 482—483 і в окремому виданні с. 29—31, 39—40.

Подаємо найважливіші замітки в пресі про реферат І. Франка.

а. «Буковина», 1896, ч. 266, 3 (15) грудня, с. 3.

б. «Gazeta Narodowa», 1896, N 349, 16 grudnia, s. 1.

в. «Галичанин», 1896, ч. 264, 26 листопада (8 грудня), с. 3; ч. 269; 1 (13) грудня, с. 3.

г. «Діло», 1896, ч. 270, 30 листопада (12 грудня), с. 2; ч. 272, 3 (15) грудня, с. 2.

д. Sprawy galicyjskie na zgromadzeniach wiedenskich. — «Kurjer Lwowski», 1896, N 355, 22 grudnia, s. 3—4.

е. «Czas», 1896, № 292, 19 grudnia.

Franko I. Meži dobrými lidmi. Přel. František Hlavaček. Praha, (1896). 29 s.

Рец.: * а. «Besedy lidu», 1896, N 9, s. 107.

* б. «Hlidka», 1896, N 6, s. 459.

Франко І. Притчата за еднорога и нейният български вариант. — Сборник за Народни умотворения, наука и книжнина. София, 1896, с. 570—620. Окремий відбиток: София, 1896. 51 с.

Рец.: а. «Zbornik za narodni život i običaje južnich slavena», t. IV, 1899, s. 159—160.

б. «Kurjer Lwowski», 1896, N 341, 8 grudnia, s. 5.

Правдоподібно замітку написав І. Франко.

в. Лавров П., Сырку П. — «Византийский временник», т. IV, 1897, вип. 3—4, с. 746—747,

г. [Франко І.]. — «Житє і слово», т. VI, 1897, кн. 1, с. 96. [Авторецензія].

д. Яворский Ю. — «Бесѣда», 1897, ч. 9—10, 15 (27) травня, с. 96.

е. Флоринский Т. Обзор новейших трудов и изданий по славяноведению. — «Университетские известия» (Киев), 1898, кн. 6, с. 73—87. Про працю І. Франка, с. 82—85.

Франко І. Реалісти чи карієристи. — «Житє і слово», т. V, 1896, кн. 2, с. 73—92.

З приводу статей С. Смаль-Стоцького в «Буковині», 1896, ч. 53—88.

Голоси преси: а. Суд д-ра Івана Франка про «Буковину». — «Буковина», 1896, ч. 200, 11 (23) вересня.

б. [Коцовський В.]. Наші рутенські радикали. — «Буковина», 1896, ч. 202, 13 (25) вересня, с. 1—2; ч. 203, 14 (26) вересня, с. 2—3; ч. 204, 17 (29) вересня, с. 1—2; ч. 205, 18 (30) вересня, с. 2; ч. 206, 19 вересня (1 жовтня), с. 1—2.

Див. також лист О. Маковея до І. Франка від 27 жовтня 1896 р. — «Рад. літературознавство», 1958, № 2, с. 122—123. Заява І. Франка з приводу статті В. Коцовського див.: «Житє і слово», т. V, 1896, кн. 4, с. 316—317.

Франко И. Южнорусская пасхальная драма. — «Киевская Старина», т. LIII, 1896, кн. 6, с. 380—412; т. LIV, кн. 7, с. 1—29.

Рец.: а. Łopaciński H. Kijewska Starina 1896 r. Czerwiec, lipiec, sierpień. — «Wisła», t. XII, 1898, s. 568—575. Про працю І. Франка, с. 569—571.

б. І[натюк В.]. — «ЗНТШ», т. XVII, 1897, кн. 3, с. 11—12. Н. хр.

в. Возняк М. Стара українська драма й найновіші досліди над нею. — «ЗНТШ», т. CXII, 1912, кн. 6, с. 160—162.

Щурат В. Літературні портрети. І. Д-р Іван Франко. — «Зоря», 1896, ч. 1, 1 (13) січня, с. 16—17; ч. 2, 15 (27) січня, с. 36—37.

Саме в цій статті висловив В. Щурат думку про збірку «Зів'яле листє» як прояв декадентизму в українській літературі.

1897

Деген Е. Иван Франко. — «Новое слово», т. III, 1897, март, с. 36—55.

Dr. Iwan Franko przestał być współpracownikiem «Kurjera Lwowskiego». — «Kurjer Lwowski», 1897, N 130, 11 maja, s. 4. Kronika.

Kalina A. Towarzystwo ludoznawcze we Lwowie. — «Wisła», t. XI, 1897, s. 860—861.

Згадка про І. Франка як про одного з перших співпрацівників товариства і журналу «Lud».

Kołessa A. Stosunek twórczości literackiej obu ruskich plemion w okresie najdawniejszym. — «Kwartalnik historyczny», 1897, s. 479.

Повідомлення про реферат О. Колесси. У дискусії взяв участь І. Франко.

Из Коломиї. — «Галичанин», 1897, ч. 15, 19 (31) січня, с. 3.

Аматорська вистава комедії «Учитель».

Кримський А. Теодот Галіп. Перші зорі. Оповідання. Чернівці, 1895. — «Зоря», 1897, ч. 1, 1 (13) січня, с. 18—19.

Полеміка з І. Франком з приводу його рецензії на оповідання Т. Галіпа, яка була надрукована в журналі «Житє і слово», т. V, 1896, кн. 1, с. 39—52.

Маковей О. [Передова в газеті «Буковина»]. 1897, ч. 112, 20 травня (2 червня), с. 1—2.

Викриваючи рутенів-москвофілів, О. Маковей використовує для підсилення своїх думок сатиру І. Франка «Ботокуди».

[Участь І. Франка в працях Польського товариства народознавчого]. — «Lud», t. III, 1897, s. 91—92, 286.

Франко І. Варлаам і Йоасаф. Старохристіянський духовний роман. Львів, 1897. 202, XVI с. (Відбиток з «Записок Наукового товариства ім. Шевченка).

Рец.: а. Лященко А. — «Известия Отделения русского языка и словесности Имп. Академии наук», т. V, 1900, кн. 2, с. 708—710.

б. Drugie miesięczne zgromadzenie naukowe. — «Lud», t. II, 1896, s. 95.

в. «Tydzień», Dodatek literacki «Kurjera Lwowskiego», 1896, N 16, 20 kwietnia, s. 126—128.

Інформації про реферат, виголошений І. Франком на тему: «Повість про Варлаама і Йоасафа».

г. Michel B. — «Byzantinische Zeitschrift», Bd. X, 1901, Heft 1—2, S. 279—280. Передрук: «Руслан», 1906, ч. 139, 29 червня (12 липня), с. 4.

д. Крымский А. Абан Лахыкий. — «Труды по востоковедению». Изд. Лазаревским институтом восточных языков, вып. 37, М., 1913, с. 39.

Franko I. Der galizische Bauer. — «Die Zeit», 1897, N 151, S. 114—115; N 152, S. 132—133.

Рец.: Krzyżanowski A. Der galizische Bauer im Lichte der Statistik. — «Die Zeit», 1897, N 160, 23 Oktober, S. 50—51. Відповідь І. Франка: Wo bleibt die Statistik? Eine Etgegnung auf den obigen Artikel. — «Die Zeit», 1897, N 160, 23 Oktober, S. 50—51.

Франко І. Для домашнього вогнища. Львів, 1897. 149 с.

Рец.: * Žundalek F. — «Vlast», Roč. XV, 1898, N 5, Unor, s. 511.

Про цю рецензію див. замітку М. Мочульського в статті «З останніх десятиліть Івана Франка», — «За сто літ», 1928, кн. 3, с. 254—255.

Franko I. Ein Dichter des Verrathes. — «Die Zeit», Bd. XI. N 136, 8 Mai, S. 86—89.

Стаття І. Франка «Поет зради», спрямована в першу чергу проти польської шляхти, була причиною гострої полеміки на сторінках преси. Подаємо тільки важливіші матеріали.

а. Адам Мицкевич и его современные обличители. (Перевод с польского). СПб, 1897. 21 с. Зміст: Спасович В. Под обвинением в измене; Варта П. Наследие поэта. По поводу статьи И. Франко «Поэт измены» и статьи на польском языке за подписью «Польский патриот», изданной в Варшаве.

Ред.: Налимов А. — «Жизнь», 1898, № 36, декабрь, с. 415—416.

б. Brandes Georg. Polen. Autoriesierte Übersetzung aus dem Dänischen von Adele Neustädter. Paris—Leipzig—München. Verlag von Albert Langen, 1898, VII, 390 S.

Про Валенродизм, с. 324.

Brandes Jorzy. Polska. Przełożył Zygmunt Poznański. Lwów. Nakładem księgarni Altenberga, 1898. 31, 302 s.

Про Валенродизм, с. 264.

Брандес Георг. Польша. Пер. с датского М. В. Лучицкой. — В кн.: Брандес Георг. Собрание сочинений, т. 20, СПб., «Просвещение», 1914, с. 1—132.

Про І. Франка, с. 77.

в. Os...arz S. [Wasilewski Leon]. Ze spraw rusińskich. — «Kurjer Przemyski», 1897, N 58, 29 lipca, s. 1—2.

г. Wasilewski L. Ukraina i sprawa ukrainska. Kraków. (1911).

Про статтю І. Франка «Поет зради», с. 149.

д. Głosy akademickiej młodzieży polskiej w sprawie d-ra Iwana Franki. Lwów. 1897. 22 s.

Зміст: (Передмова). I. List otwarty młodzieży akademickiej w sprawie artykułu D-ra Iwana Franki. — II. Kilka słow z powodu «Listu otwartego młodzieży akademickiej w sprawie artykułu D-ra Iwana Franki». — III. Oświadczenie młodzieży technickiej. — IV. List «Zjednoczenia» do D-ra Iw. Franki.

е. r. [Zibrt Čenek]. Dr. Jan Franko. Poeta zdrady. (Ein Dichter des Verrathes). Na język polski przełożył i wydał Patriota Polski. Warszawa, 1897. — «Časopis českeho Museum», 1898, s. 190.

є. Из общественной хроники. — «Вестник Европы», 1897, кн. 7, с. 430.

ж. Д-р Іван Франко. — «Діло», 1897, ч. 95, 29 квітня (11 травня), с. 3.

з. List otwarty młodzieży akademickiej w sprawie artykułu Dra Iwana Franki. — «Czasopismo Akademickie», Rocz. II, 1897, N 5, maj, s. 129—132. За виділ «Czytelni Akademickiej» у Львові підписали: Antoni Lewandowski i Edmund Pasterz.

и. [Маковей О]. Любить чи не любить. — «Буковина», 1897. ч. 97, 3 (15) травня, с. 2—3; ч. 98, 4 (16) травня, с. 1—2.

В справі авторства див.: М. Возняк. Велетень думки і праці. К. Держлітвидав УРСР, 1958, с. 290; Кущ О. Осип Маковей Бібліографічний покажчик. Львів, 1958, с. 35.

і. I. [Machar]. Adam Mickiewicz. — «Čas», 1897, N 20, 15 května, s. 309—310. Передрук у кн.: Зв'язки Івана Франка з чехами та словаками. Братіслава, 1957, с. 620—621.

ї. Monat Heinrich. «Ein Dichter des Verrathes». (Eine Entgegnung auf einem Artikel Dr. Iwan Frankos). — «Die Zeit», Bd. XI, 1897, N 138, 22 Mai, S. 119—123. Відповідь І. Франка: Meine «Falschungen». — «Die Zeit», Bd. XI, 1897, N 139, 29 Mai, S. 135—136.

й. Поэт измены. (Ein Dichter des Verrathes). Перевод с польского издания, дополненного предисловием «Польского патриота». Варшава, 1897. 25 с.

к. Poseł prawdy [A. Swiętochowski]. Liberum veto. — «Prawda», 1897, N 24, 31 maja, s. 284.

л. Spasowicz W. Pod pręgieżem zdrady. — «Kraj», 1897, N 24, S. 9—11.

м. Tarnowski S. Historia literatury polskiej. Kraków, 1900. Wyd. I, t. IV. Про Валенродизм, с. 392—401. Друге видання: Краків, 1904, с. 441—449.

н. Poeta zdrady. Na język polski przełożył i wydał Patriota polski. Z przedmową wydawcy. Warszawa, 1897. 32 s.

о. Яворский. Ю. — «Бесѣда», 1897, № 11—12, 15 (27) червня, с. 112. Литературные заметки.

Франко І. Духоборці і Копаничарі. — «Житє і слово», т. VI, 1897, кн. 5—6, с. 337—354.

Рец.: О. М[аковей]. — «ЗНТШ», т. XXI, 1898, кн. 1, с. 4. Н. хр.

Франко І. З новим роком. — «Житє і слово», т. VI, 1897, кн. 5—6, с. 1—12.

Рец.: О. М[аковей]. — «ЗНТШ», т. XXI, 1897, кн. 1, с. 4. Н. хр.

Франко І. Лис Микита. З німецького переробив Іван Франко. Друге перероблене і поширене видання. У Львові, 1896. 156 с.

Рец.: Кримський А. — «Зоря», 1897, ч. 23, 1 (13) грудня, с. 457—458.

Franko I. Nieco o sobie samym. [Передмова до збірки «Obrazki galicyjskie». Lwów, 1897, s. I—VII].

Голоси преси:

а. «Banita» Franko. — «Monitor», 1897, N 21, 23 maja, s. 1—2.

М. С. Возняк довів, що цю статтю написав І. Франко. Див.: М. С. Возняк. Велетень думки і праці. К., Держлітвидав УРСР, 1958, с. 287—289.

б. [Маковей О.]. Любить чи не любить. (Громи на д-ра Івана Франка). — «Буковина», 1897, ч. 97, 3 (15) травня, с. 2—3; ч. 98, 4 (16) травня, с. 1—2.

У справі належності цієї статті О. Маковею див. Кущ О. Осип Маковей. Бібліографічний покажчик. Львів, 1958, с. 35.

в. Польська пиха. — «Буковина», 1897, ч. 98, 4 (16) травня, с. 3. Новинки.

г. [Романчук Ю.]. Смутна поява. — «Діло», 1897, ч. 97. 13 травня, с. 1.

У справі належності цієї статті Ю. Романчукові див.: В. Щурат. Франків Іван Вишенський. Львів, 1925, с. XII.

д. Також такий. Чи Франко любить Русь? — «Громадский голос», 1897, ч. 11, 1 червня, с. 96—97.

Dr. Prochaska. O Unji brzeskiej. — «Kwartalnik historyczny», 1897, s. 255. Sprawozdania z posiedzeń Tow. Historycznego.

В обговоренні праці взяв участь І. Франко.

[VI з'їзд радикальної партії]. — «Громадський голос», 1897, ч. 17, 1 вересня, с. 133; ч. 19, 1 жовтня, с. 149—151; ч. 20, 15 жовтня, с. 157—158; ч. 21, 1 листопада, с. 167.

Про участь у з'їзді І. Франка; про його заслуги перед радикальною партією. Постанова про святкування в 1898 р. ювілею 25-літньої літературної діяльності І. Франка.

Щурат В. Новокурсна наука. Львів, 1897. 24 с.

Брошура В. Щурата спрямована проти Олександра Барвінського, який у хрестоматії для шкіл тенденційно підібрав матеріали з української літератури XIX ст. Для І. Франка в «Хрестоматії» О. Барвінського не знайшлося місця. В. Щурат виступає на захист творчості І. Франка.

1898

Adam Georg. Kleinrussland. — «Das litterarische Echo», 1898, N 1, 1 Oktober, S. 49.

І. Франко як редактор «Літ.-наукового вісника».

Adam Georg. Kleinrussland. — «Das litterarische Echo», 1898, N 6, 15 Dezember, s. 388.

«Літ.-наук. вісник» за жовтень 1898 р.

Борба череватих патріотів із радикалами. (Допись). — «Громадський голос», 1898, ч. 2, 10 січня, с. 13—15.

Про те, як попи боролися проти радикалів і, зокрема, проти І. Франка.

В Академичной Громаде... — «Галичанин», 1898, ч. 107, 14 (26) травня, с. 3.

Про реферат І. Франка на зборах студентської молоді.

В Курівцях Тернопільського повіта відбулися ...великі селянські збори. — «Громадський голос», 1898, ч. 16, 1 червня, с. 123.

Про участь І. Франка у зборах.

* **Hlavaček F.** Ivan Franko. (K 25 jubileu literarni jeho činnosti). — «Čas», 1898, N 50, 10 listopada, s. 788—789; N 51, 17 listopad, s. 805—806.

[Етнографічний збірник. Видає Наукове товариство імені Шевченка у Львові. Томи I—V. Львів, 1895—1898].

Рец.: а. Доманицький В. — «Киевская Старина», т. LXVII, 1899, кн. 12, с. 148—153.

б. Polivka G. — «Ardhiv für slavische Philologie», Bd. 21, 1899, S. 285—302; Bd. 22, 1900, S. 301—302.

Колесса О. Століття обновленої українсько-руської літератури, — «ЛНВ», т. IV, 1898, кн. 8—9, с. 161—187.

Про І. Франка с. 182—183.

Landau R. Iwan Franko. — «Die Wage», 1898, N 34, S. 567.

Пор. замітку в «Літер.-наук. віснику», т. III, 1898, кн. 8—9, с. 149.

* **Lando S.** Ivan Franko. — «Novy kult», 1898, N 81—85.

Лівобічний. Літературні замітки. — «Буковина», 1898, ч. 29, 8 (10) березня, с. 1—3.

Рецензія на перший том «Літ.-наук. вісника».

Літературні сходини редакції «Літер.-наук. вісника». — «Діло», 1898, ч. 46, 27 лютого (11 березня), с. 3; ч. 34, 13 (25) лютого, с. 3.

Говориться про участь І. Франка у сходинах.

Маковей О. Нарікання і поради критиків «Літературно-наукового вісника». Гадки давніших критиків в справі положення нашої літератури. Деякі висновки. — «ЛНВ», т. II, 1898, кн. 6, с. 181—191; Передрук: «Буковина», 1898, ч. 64, 31 травня (12 червня), с. 3; ч. 65, 2 (14) червня, с. 3; ч. 66, 5 (17) червня, с. 3.

Про перший том «Літер.-наук. вісника».

Павлик М. Спис творів Івана Франка за перше его 25-ліття літературної діяльності 1874—1898. На пам'ять его юбілея 30 жовтня 1898 р. Львів, Видання ювілейного комітета, 1898, 127 с. З портр. І. Франка.

Замітка: «Громадський голос», 1898, ч. 22, 1 листопада, с. 172.

Павлик М. Сподобилися ми великої ласки. — «Громадський голос», 1898, ч. 25, 15 грудня, с. 195—196.

Про заслуги І. Франка перед радикальною партією.

Привіт д-ру Івану Франку в 25-літній ювілей літературної його діяльності складають українсько-руські письменники. Львів, Накладом громади, 1898, IV, 240 с. З портр. І. Франка.

Зміст: В. Гнатюк. Передне слово. — Товаришці на спомин. Стих Лесі Українки. — Pithecanthropus erectus. Dub. Стаття Хв. Вовка. — Химерний. Перший акт із драматичних картин «Понад Дніпром» Івана Тобілевича. — Чудовище. Казка народна Н. Кобринської. — Співець. (З Надсона). І. Стешенка. — Дзвоник. Оповідання Б. Грінченка. — Далеко! Стих Віри Лебедової. — Панич. Оповідання Гр. Коваленка. — До Івана Франка. Стих М. К-ого. — Живцем поховані. Оповідання Івана Левицького. — З арабських поетів. Переклади А. Кримського. — Нестор і літопись. Стаття М. Грушевського. — З поезій Олекси Ходовицького. — Рятуйте! Оповідання Олени Пчілки. — Поезія. Сонети Уляни Кравченко. — Під Новий рік. Гумореска В. Сивенького. — На ювілей Івана Франка. Стихи П. Думки. — Угорські Русини а ювілейний рік 1898. Стаття Юрія Жатковича. — Поет під час облоги. Стих Лесі Українки. — Самовбивець. Оповідання В. Левенка. — Колись і нині. Стих Климентії П[опович] Б[оярської]. — Кілька заміток про поділ історії руської літератури. Стаття Ів. Копача. — Сонети Івана Петрушевича. — Чарівний напій. Байка Євг. Ярошинської. — З недрукованих поезій Данила Млаки. — Кілька

слів про метагеометрію та геометрію загальну. Стаття Вол. Левицького.

Рец.: Ř[eho]ř [F]. — «Slovanský přehled», Roč. I; 1898, N 2, s. 116.

Студинський К. «Літературно-науковий вісник». Рік перший. Книжка 1. — «Руслан», 1898, ч. 9, 13 (25) січня, с. 1—2; ч. 10, 14 (26) січня, с. 1—2.

Торжественні обходи в пам'ять столітнього ювілею відродження нашої народності.

а. «Громадський голос», 1898, ч. 24, 1 грудня, с. 188.

б. О. К. — «Руслан», 1898, ч. 236, 21 жовтня (2 листопада), с. 3.

в. Řehoř F. Jubilejni slavnosti rusinske. — «Slovanský přehled», Roč. I, 1898, N 3, s. 130—133.

Говориться про участь І. Франка.

Турбацький Л. Іван Франко. (25-літній ювілей єго літературної діяльності). — «Буковина», 1898, ч. 123, 16 (28) жовтня, с. 1—2; ч. 124, 18 (30) жовтня, с. 1—3; ч. 125, 21 жовтня (2 листопада), с. 1—3.

[**Франко Іван.** З нагоди ювілею 25 роковин літературної діяльності].

а. «Громадський голос», 1898, ч. 21, 15 жовтня, с. 157—158. З портретом Івана Франка.

б. Iwan Franko. — «Naprzód», 1898, N 15, 28 listopada, s. 4.

в. Dr. Ivan Franko. — «Čas», 1898, s. 151.

Franko I. Boa constrictor. Autor. překlad z maloruštiny Františka Hlaváčka. Praha [1898]. 123 s. (J. Otto. Světova knihovna).

Рец.: * а. «Česka straž», 1898, N 33, 17 srpen, s. 1—2. Передрук у кн.: Зв'язки Івана Франка з чехами та словаками. Братіслава, 1957. с. 610—613.

* б. J. H.-F. H. Salda. — «Literarni listy», Velke Mezirici, 1898, N 17. 16 červenec, s. 297. Передрук в кн.: F. H. Salda. Soubor dila, sv. 13. Kriticke projevy, 4. Z let 1898—1900. Praha 1951, s. 177, 334.

* в. M. «Radikalni listy», 1898, N 83, 15 řijen, s. 540.

Franko I. Wie man in Galizien Wind säet. — «Neue freie Presse», 1898, N 12213, 24 August.

Замітки в пресі: а. Сеяние ветра в Галичине. — «Галичанин», 1898, ч. 181. 14 (26) серпня, с. 1.

б. Прессовый процесс угрожает д-ру Франку. — «Галичанин», 1898, ч. 193, 29 серпня (10 вересня), с. 3. Новинки.

в. Як в Галичині сіють вітер. — «Діло», 1898, ч. 179, 13 (25) серпня, с. 1—2.

Франко І. Забутий український віршописець XVII віку. — «ЗНТШ», т. XXII, 1898, кн. 2, с. 1—16.

Рец.: Лященко А. — «Известия Отделения русского языка и словесности Имп. Академии наук», т. V, 1900, кн. 2, с. 711.

Франко І. Із секретів поетичної творчості. — «ЛНВ», т. 1, 1898, кн. 1, с. 75—85; кн. 2, с. 75—85; кн. 3, с. 139—151.

Рец.: а. Л-ь-т [В. Щурат]. — «Руслан», 1898, ч. 26, 4 (16) лютого, с. 3—4; ч. 57, 12 (23) березня, с. 1—2.

б О. М[аковей]. — «ЗНТШ», т. XXVII, 189, кн. 1, с. 7. Н. хр.
* в. Гр. Коваленко (Коломацький). — «Южное обозрение», 1900, ч. 1197.

Франко І. Леся Українка. Літературно-критична студія.— «ЛНВ», т. III, 1898, кн. 7, с. 6—27.

Рец.: О. М[аковей]. — «ЗНТШ», т. XXVII, 1899, кн 1, с. 5—6. Н. хр.

Franko I. Literatura ukrajinsko-ruska (maloruska). — «Slovanský přehled», Roč. I, 1898, N 1, s. 52—56; N 2, s. 103—110; 1899, N 8, S. 385—390.

Рец.: а. В. Д[оманицький]. — «Киевская Старина», т. LXIII, 1898, кн. 11, с. 67—99; кн. 12, с. 101—104. Биб.

б. Флоринский Т. Обзор новейших трудов и изданий по славяноведению. — «Университетские известия» (Киев), 1898, кн. 11, с. 209—219. Про працю І Франка, с. 211—219.

Рец.: Листи з Києва. — «Руслан», 1899, ч. 39, 19 лютого (3 березня), с. 1—2; ч. 41, 21 лютого (5 березня), с. 1—2; ч. 43, 24 лютого (8 березня), с. 1—2; ч. 44, 25 лютого (9 березня), с. 1—2; ч. 45, 26 лютого (10 березня), с. 1. Див. також: Č[erný Adolf]. — «Slovanskij Prehled», Roč II, 1899/1900, s. 343—345.

в. Bučar V. Ruska književnost. — «Dom in svet», 1899, stev 8; 15 V, s. 255.

Франко І. Мій Ізмарагд. Львів, 1898, IX, 174 с.

Рец.: Турбацький Л. — «Буковина», 1898, ч. 45, 17 (29) квітня, с. 3.

Франко І. Панщина і її скасування. Львів, 1898, 135 с.

Рец.: а. «Свобода», 1898, ч. 18, с. 141.

б. «Часопись правнича», Річ. VIII, 1898, с. 7. Нові книжки.

в. Цегельський Л. — «ЗНТШ», т. XLII, 1901, кн. 4, с. 39—44. Біб.

Франко І. Перша ювілейна ластівка. [Про брошуру Л. Селянського [І. Петришина]: У п'ятдесяту річницю знесення панщини і відродження Галицької Русі]. — «Громадський голос», 1898, ч. 14, 10 травня, с. 106—110.

Відповідь на критику І. Франка: -кій -кій. Критикові першої ювілейної ластівки. — «Діло», 1898, ч. 122, 4 (16) червня, с. 2—3.

Франко І. Писання І. Котляревського в Галичині. — «ЗНТШ», т. XXVI, 1898, кн. 6, с. 1—14.

Рец.: А. М. — «Киевская Старина», т. LXVII, 1899, кн. 12, с. 142—143.

Франко І. Руcько-українська література. — «Буковина», 1898, ч. ч. 131—134 і окремий відбиток: Чернівці, 1898. 36 с.

Рец.: О. М[акозей]. — «ЗНТШ», т. XXVII, 1899, кн. 1, с. 10—11. Н. хр.

Franko I. Die Slavische Brüder. — «Die Zeit», Bd. XIV, 1898, N 178, 26 Februar, S. 132—133.

Рец.: Стаття д-ра Франка о слов'янських братах. — «Діло», 1898, ч. 37, 17 лютого (1 березня), с. 2.

Franko I. Ukradené štěsti. Drama ze života maloruského lidu. Přel. Jaroslav Rozvoda. Praha [1898]. 96 s. Predmluva překladatelova.

Передмова Я. Розводи, передрукована в кн.: Зв'язки Івана Франка з чехами та словаками. Братіслава, 1957, с. 633—636.

Рец: * a. jv. (Jindřich Vodak). — «Čas», 1898, N 44, s. 692—693. Передрук в кн.: Зв'язки Івана Франка з чехами та словаками. Братіслава, 1957, с. 614—615.

* б. «Česká stráž», 1898, N 33, 17 srpen, s. 1—2. Передрук там же, с. 610—613.
* в. «Narodni listy», 1898, s. 221.
* г. M. «Radikálni listy», 1898, N 83, 15 říjen, s. 540.
* д. «Stráž na Cidlině», Nový Bydžov, 1898, N 17.
* е. «Ohlas oo. Neďárky», Hindřichův Hradec, 1900, N 12, 24 březen.
* є. t.=(Václav Tille).— «Divadlo», Praha, Roč. V, 1907, sv. 2, N 12. S. 276.
* ж. «Tabor», Tabor, 1917, N 46, 16 listopad, s. 3.

Франко І. Хмельниччина 1648—1649 років у сучасних віршах. — «ЗНТШ», т. XXII—XXIV, кн. 3—4, с. 1—114. Окремий відбиток: Львів, 1898. 116 с.

Рец.: а. Brückner A. — «Kwartalnik historyczny», 1899, s. 582—592.
б. Ю Л[евицький]. — «ЗНТШ», т. XXXIX, 1901, кн. 1, с. 72. Н. хр.

Л-л-т [Щурат В.]. «Літературно-науковий вісник». Книжка I і II. — «Руслан», 1898, ч. 24, 30 січня (11) лютого, с. 3; ч. 25, 1 (13) лютого, с. 3; ч. 26, 4 (16) лютого, с. 3—4.

Л-ь-т [В. Щурат]. Літературні новини. («Літературно-науковий вісник»). Кн. I—III. — «Руслан», 1898, ч. 56, 11 (23) березня, с. 1—2; ч. 57, 12 (23) березня, с. 1—2.

Відповідь редакції «Літер.-наук. вісника» див.: «ЛНВ», т. II, 1898, кн. 4, с. 182.

[Ювілей 25-літньої літературної діяльності Івана Франка].

а. З новим роком. — «Громадський голос», 1898, ч. 2, 10 січня, с. 9.

Про те, що в 1898 р. припадає ювілей 25-річної літературної діяльності І. Франка.

б. В Коломиї... — «Громадський голос», 1898, ч. 14, 10 травня, с. 112; З Радикального руху. — Там же, с. 97—98.

Коломийські радикали вирішили святкувати 25-річний ювілей літературної діяльності І. Франка.

в. Ювілейні обходи в Коломиї. — «Громадський голос», 1898, ч. 19, 1 липня, с. 146—147.

Відзначення ювілею 25-річчя літературної діяльності І. Франка.

г. Допись з Товмацького повіта. — «Громадський голос», 1898, ч. 21, 15 жовтня, с. 169—170.

Радикали в Товмацькому повіті вирішили відзначити ювілей 25-річчя літературної діяльності І. Франка.

д. На почесний дар для тов. Франка зложили: — «Громадський голос», 1898, ч. 23, 15 листопада, с. 180; ч. 24, 1 грудня, с. 188.

Список жертводавців.

е. Ювілей 25-літньої літературної діяльності Івана Франка. — «Громадський голос», 1898, ч. 23, 15 листопада, с. 173—175; ч. 24, 1 грудня, с. 181—182.

є. Що пишуть хлопські газети. — «Громадський голос», 1898, ч. 23, 15 листопада, с. 178.

Голоси преси про ювілей 25-річчя літературної діяльності І. Франка.

ж. Дописи. Дня 3 грудня [1898] відбулися збори читальні в Курівцях пов. Тернопільського. — «Громадський голос». 1899, ч. 1, 1 січня, с. 202.

Доповідь про І. Франка та декламація його поезій.

з. «Родина», руське робітницьке товариство у Відні. — «Громадський голос», 1899, ч. 1, 1 січня, с. 204.

Товариство відзначило ювілей 25-річчя літературної діяльності І. Франка.

и. Дещо про станіславський повіт. — «Громадський голос», 1899, ч. 6, 15 березня, с. 45—47.

Про відзначення ювілею на Станіславщині. Див. також: Новий подвижник. — «Громадський голос», 1899, ч. 8, 15 квітня, с. 65—66. Про проповідь попа Г. Хомишина (пізнішого єпископа уніятської церкви), який «спалахнув святим обуренням на жінок зі Станіслава за те, що вони брали участь у святкуванні ювілею І. Франка.

і. Комітет для обходу літературного ювілею д-ра Івана Франка. — «Діло», 1898, ч. 229, 14 (26) жовтня, с. 3.

Запрошення на свято 25-річчя літературної діяльності І. Франка».

ї. Руські радикали. — «Діло», 1898, ч. 233, 10 (31) жовтня, с. 3.

Про те, як відбулося свято.

й. О. М[аковей]. Ювілей 25-літньої літературної діяльності Івана Франка. — «ЛНВ», т. IV, 1898, кн. 11, с. 115—133.

Промова І. Франка на святі, с. 128—130 і на комерсі (бенкеті), с. 132—133.

к. Ř[eho]ř [F]. — «Slovanský přehled», Roč. I, 1898, N 3, s. 159—160.

1899

Adam Georg. Kleinrussland. — «Das litterarische Echo», 1 Jahrgang 1899, N 13, 1 April, S. 852—853.

«Літ.-наук. вісник». 25-річний ювілей літературної діяльності І. Франка.

Adam Georg. Kleinrussland. — «Das litterarische Echo», I Jahrgang, 1899, N 18, 15 Juni, S. 1172.

«Літ.-наук. вісник», кн. 2—4 за 1899 р.

Adam Georg. Kleinrussland. — «Das litterarische Echo», II Jahrgang, 1899, N 2, 15 Oktober, S. 126—127.

«Літ.-наук. вісник», кн. 7—9 за 1899 рік.

Економічне віче в Станіславові. — «Громадський голос», 1899, ч. 8, 15 квітня, с. 65.

Після віча для його учасників відбулася вистава «Учителя» І. Франка.

Коцюбинський М. Галицький Літературно-науковий вісник. [Рік 1898]. — «Волинь», 1898, ч. 36, 14 лютого. Передрук у кн.: М. Коцюбинський. Твори, т. 3, К., 1956, с. 11—12.

Згадується І. Франко як редактор «Літ.-наук. вісника».

Лебедова В. [Малицька К.]. Жіночі типи в новішій українсько-руській літературі. — «Буковина», 1899, ч. 59, 19 (31) травня, с. 1—2.

Говориться також про жіночі типи в творах І. Франка.

Літературні сходини. — «Діло», 1899, ч. 7, 11 (23) січня, с. 1.

Про доповіді, які повинні були виголосити на літературних сходинах редакції «Літ.-наук. вісника» І. Франко і О. Маковей.

Макарушка О. Іван Франко. — «Дзвінок», 1899, ч. 6, 20 березня, с. 89—91; ч. 8, 20 квітня, с. 123—124; ч. 9, 5 травня, с. 133—135.

О. М[аковей]. «Літературно-науковий вісник» за 1898 рік. — «ЗНТШ», т. XXVII, 1899, кн. 1, с. 1—7. Н. хр.

Підле очернення. — «Громадський голос», 1899, ч. 11, 1 червня, с. 89.

Про нападки попа Г. Хомишина (пізніше уніятського єпископа) на І. Франка.

Преследование за чтение книг. — «Галичанин», 1899, ч. 3, 5 (17) січня, с. 3.

Про виключення трьох учнів з гімназії в Дрогобичі за читання творів І. Франка.

Радикали і соціальні демократи. Допись із Кракова. — «Громадський голос», 1899, ч. 2, 15 січня, с. 11—14.

Оцінка діяльності І. Франка і М. Павлика і взагалі радикального руху польськими соціал-демократами. Див. також: «Громадський голос», 1899, ч. 3, 1 лютого, с. 24.

Сандуляк Іван з Карлова. Братя селяне-хлібороби! (Допись з-під Снятина). — «Громадський голос», 1899, ч. 18, 15 вересня, с. 147—149; ч. 19, 1 жовтня, с. 154—156.

Про оповідання І. Франка «Історія кожуха», написане на основі розповіді І. Сандуляка. Оцінка І. Франка як визначного діяча радикальної партії та визначного письменника.

Стефаник В. Поети і інтелігенція. — «ЛНВ», т. VI, 1899, кн. 6, с. 185—186. Хр. і біб. Передруки: «Буковина», 1899, ч. 66, 4 (16) червня, с. 2—3; В кн.: В. Стефаник. Публіцистика. К., Держлітвидав УРСР, 1953, с. 41—42.

Стаття В. Стефаника належить до серії його виступів проти продажної буржуазно-націоналістичної інтелігенції. Іде мова про антагонізм поміж буржуазно-націоналістичною інтелігенцією та справжньою, яка близька до народу і до якої належить І. Франко.

Franko Iwan. — «Wielka encyklopedia powszechna ilustrowana», t. 23, Warszawa, 1899, s. 182—183.

Франко І. Абу Казимові капці. (Арабська казка). Черкаси, 1899, 64 с.

Рец.: а. С. Р. — «Киевская Старина», т. LXIX, 1900, кн. 6, с. 167—168. Биб.

б. Черкаські популярні видання. — «ЛНВ», т. X, 1900, кн. 5, с. 133. Хр. і біб.

Франко І. Апокріфи і легенди з українських рукописів зібрав і упорядкував д-р Іван Франко. Том II. Апокріфи новозавітні. Львів, 1899, XXVIII, 444 с.

Рец.: а. Brückner A. Publikationen der Szewczenko Gesellschaft. — «Archiv für slavische Philologie», Bd. 22, 1900, S. 294—296.
б. Brückner A. Slavische Volkskunde. Übersicht periodischer Publikationen. — «Zeitschrift des Vereins für Volkskunde», X Jahrgang, 1900, S. 341—348.
в. К. К. — «Byzantinische Zeitschrift», IX Jahrgang, 1900, S. 266.
г. Качановский В. — «Киевская Старина», т. LXVIII, 1900, кн. 1, с. 36—38.
д. Pastrnek F. — «Listy filologické», Roč. XXVII, 1900, s. 70—71.
е. Сперанский М. Сборник новозаветных апокрифов, изд. Товариществом им. Шевченка во Львове. — «Чтения в Историческом обществе Нестора Летописца», 1900, кн. 4, вып. II, отд. 1, с. 46.
є. Brückner A. — «Kwartalnik historyczny», 1901, s. 350—351.
ж. Nachtigall R. Ein Beitrag zu den Forschungen über die sogenante «Бесѣда трехъ святителей». — «Archiv für slavische Philologie», Bd. 23, 1901, S. 59—60.
з. Rešetar M. — «Byzantinische Zeitschrift», Bd. X, 1901, S. 639—641.
и. Яворский Ю. — «Научно-литературный сборник Галицко-русской матицы», т. I, 1901, кн. 1, с. 95—98.

Франко І. Галицький «Москаль-чарівник». — «ЗНТШ», т. XXVII, 1899, кн. 1, с. 1—22 і окремий відбиток: Львів, 1899. 22 с.

Рец.: а. А. М. — «Киевская Старина», т. LXVII, 1899, кн. 12, с. 144.
б. ю-й [Ю. Яворський]. — «Живое слово», т. I, 1899, кн. 4, с. 241—242.

Франко І. Нове видання поем М. Макаровського. (Проф. К. Студинського). — «ЛНВ», т. VII, 1899, кн. 9, с. 199—200.

Студинський К. Відповідь д-р Франкові. — «Руслан» 1899, ч. 193, 28 серпня (9 вересня), с. 3.

Франко І. Поеми. Львів, 1899. 129 с.

Рец.: а. «Буковина», 1899, ч. 51, 30 квітня (12 травня), с. 3.
б. «Громадський голос», 1899, ч. 10, 15 травня, с. 78—80. Стаття в кінці сконфіскована.
в. Окуневская М. Египетская поэма «Сатни и Табубу», в переводе Ив. Франко. — «Галичанин», 1899, ч. 249, 5 (17) листопада, с. 1.

1900

Brandes G. Lwów. Przeł. z oryginału J. Klemensiewicz. Lwów, Altenberg, 1900. 47 s.

Про І. Франка с. 32—33. Г. Брандес говорить про своє перебування у Львові, під час якого він зустрічався з І. Франком.

Василевский Л. Современная Галиция. СПб, 1900, IV, 233 с.

Про І. Франка зокрема с. 219—227.

[Вихід І. Франка з радикальної партії].

а. Анна і Михайло Павлики. Все про те ж. — «Громадський голос», 1900, ч. 2, 15 січня, с. 10.

б. Павлик М. Голос небіжчика. — «Громадський голос», 1900, ч. 3—4, 1—15 лютого, с. 19—22. Відповідь І. Франка на статтю М. Павлика див. в листі до ред. «Громадського голо-

су». — «Громадський голос», 1900, ч. 3—4, 1—15 лютого, с. 22—23.

[Грицуняк Антін].

а. Зо Збаразького повіту. Новинки. — «Громадський голос», 1900, ч. 5, 1 березня, с. 36—37.

Про А. Грицуняка та про оповідання «Свинська конституція».

б. Антін Грицуняк. [Некролог]. — «Громадський голос», 1900, ч. 8, 15 квітня, с. 66—67. В другій частині статті уривки зі статті І. Франка про Антона Грицуняка, надрукованої в газеті «Свобода», 1900, ч. 12.

в. Під час похорону Антона Грицуняка відчитано телеграму від Івана Франка: «Не можу прибути. Завтра збори Тов. Шевченка. Земля пером Грицунякові! Най жиє пам'ять про старця з молодою душею, що вчив нас живим словом боротися проти «свинської конституції» за правдиву людську конституцію. Іван Франко». — «Громадський голос», 1900, ч. 9, 1 травня, с. 78.

г. Антін Грицуняк, єго житє та смерть і спадщина, яка по нім лишилася для нас. Змайстрував: Хлоп-недоук (по словам попів збаразьких). — «Громадський голос», 1900, ч. 9, 1 травня, с. 75—79.

Стаття місцями сконфіскована.

д. «Свинська конституція» перед судом. — «Громадський голос», 1900, ч. 17, 6 вересня, с. 145; Пор. ще: «Громадський голос», 1900, ч. 16, 15 серпня, с. 136.

Про конфіскацію книжечки «Антін Грицуняк, єго житє та смерть і спадщина, яка по нім лишилася для нас» за оповідання І. Франка «Свинська конституція».

е. Антін Грицуняк. [Про статтю І. Франка в журналі «Die Zeit», 1900, № 290]. — «ЛНВ», т. X, 1900, кн. 5, с. 136—137. Хр. і біб.

[Дев'ятий з'їзд руско-української радикальної партії]. — «Громадський голос», 1900, ч. 1, 1 січня, с. 2—5; ч. 3—4, 1—15 лютого, с. 25—28; ч. 5, 1 березня, с. 33—36.

Про участь І. Франка у з'їзді.

Лященко А. Издания ученого общества имени Шевченко во Львове в 1898 году. — «Известия Отделения русского языка и словесности Императорской Академии наук», 1900, с. 705—718.

Автор спиняється на таких творах І. Франка: «Варлаам і Йоасаф», «Забутий український віршописець XVII віку» та подає короткі бібліографічні відомості про інші твори письменника, які вийшли в 1898 р.

* **Малорусская литература.** — «Сын отечества», 1900, ч. 63.

Автор статті з приємністю спиняється на творах І. Франка. Про це див.: «Киевская Старина», т. LXIX, 1900, кн. 4, с. 48. Биб.

Д-р Антін Ніштрем. — «Діло», 1900, ч. 130, 10 (23) червня, с. 2; ч. 132, 13 (26) червня, с. 3; ч. 133, 14 (27) червня, с. 1—2; ч. 134, 15 (28) червня, с. 2.

Перебуваючи у Львові, д-р Альфред Ніштрем знайомився з українським літературним та політичним рухом. Для нього І. Франко прочитав доповідь про українську літературу. Див. також: «ЛНВ», т. XI, 1900, кн. 8, с. 136. Хр. і біб.

Piotrowski G. Zola i naturalizm. Lwów—Warszawa, 1900. 175 s. (Wiedza i życie. Zagadnienia i prądy współczesne z dziedziny wiedzy i życia społecznego). Rok II, tom 2.

Про вплив Золя на творчість І. Франка, с. 154.

Sembratowycz R. Dr. Iwan Franko. Eine galizische Silhouette. — «Extrapost Montags-Zeitung», 1900, N 945, S. 1—2.

Франко Іван. — В кн.: «Вік», 1798—1898. К., 1900, с. 319. Антологія української поезії.

Коротка біографія на портрет.

Франко І. Апокріфічне євангеліє псевдо-Матвія і його сліди в українсько-руському письменстві. — «ЗНТШ», т. XXXV—XXXVI, 1900, кн. 3—4, с. 1—32 і окремо: Львів, 1900. 32 с.

Рец.: а. В. Д[оманицький]. — «Киевская Старина», т. LXXI, 1900, кн. 12, с. 169.
б. «Vestnik slovanske filologie a starožitnosti», Roč. I, 1901, s. 98.
в. Pastrnek F. — «Listy filologicke», t. XXVII, 1900, s. 309.
г. Яворский Ю. — «Научно-литературный сборник Галицко-русской Матицы», т. I, 1901, кн. 1, с. 100—101.

Франко І. Грималівський ключ в 1800 р. — «Часопись правнича і економічна», т. I, 1900, с. 1—51. Окремий відбиток: Львів, 1900. 51 с.

Замітка: «ЛНВ», т. XIII, 1901, кн. 1, с. 69—70. Хр. і біб.

Франко І. Із днів журби. Львів, 1900. 127 с.

Рец.: а. Веселовський Я. — «Буковина», 1900, ч. 137, 17 (30) листопада, с. 1—3; ч. 138, 19 листопада (2 грудня), с. 1—3.
б. Лозинський М. — «Діло», 1900, ч. 167, 26 липня (8 серпня), с. 1—2.

Франко І. Карпаторуське письменство XVII—XVIII вв. — «ЗНТШ» 1900, т. XXXVII, кн. 5, с. 1—91; т. XXXVIII, кн. 6, с. 91—162. Окремий відбиток: Львів, 1900. 162 с.

Рец.: а. «Vestnik slovanske filologie a starožitnosti», Roč. I, 1901, s. 98.
б. В. Д[оманицький]. — «Киевская Старина», т. LXXII, 1901, кн. 2, с. 93—95.
в. Яворский Ю. — «Научно-литературный сборник Галицко-русской Матицы», т. I, 1901, кн. 3, с. 263—267.

Franko I. Lesia Ukrainka. — «Slovanský přehled», Roč. II, 1900, N 4, s. 161—162.

Рец.: «Киевская Старина», т. LXVIII, 1900, кн. 2, с. 120.

Франко І. Новий причинок до студій над Іваном Вишенським. — «ЗНТШ», т. XXXV—XXXVI, 1900, кн. 3—4, с. 1—4. Окремий відбиток: Львів, 1900. 4 с.

Рец.: В. Д[оманицький]. — «Киевская Старина», т. LXXI, 1900, кн. 12, с. 168.

Франко І. Перехресні стежки. Львів, 1900, 320 с.

Рец.: *Коваленко Г. — «Южное обозрение», 1900, № 1197.

Франко І. Слово о Лазаревѣ воскресении. Староруська поема на апокріфічні теми. — «ЗНТШ», т. XXXV—XXXVI, 1900, кн. 3—4, с. 1—57. Окремий відбиток: Львів, 1900, 56 с.

Рец.: а. В. Д[оманицький]. — «Киевская Старина», т. LXXI, 1900, кн. 12, с. 167.

б. «Vestnik slovanské filologie a starožitnosti», Roč. I, 1901, s. 89—90.

в. «Русская мысль», 1901, с. 17—18. Биб. Отд. Пор. замітку Гр. Ков[аленка]-Кол[омацького]. — «ЛНВ», т. XIV, 1901, кн. 4, с. 14. Хр. і біб.

г. Яворский Ю. — «Научно-литературный сборник Галицко-русской Матицы», т. I, 1901, кн. 1, с. 98—100.

Франко І. Українсько-руська література і наука в 1899 році. — «Діло», 1900, ч. 1, 3 січня, с. 1—2.

Рец.: «Киевская Старина», т. LXVIII, 1900, кн. 2, с. 119—120.

Franko I. Die Folter in Galizien. — «Die Zeit», Bd. XXIII, 1900, N 288, S. 1—2.

Замітки в пресі: а. Тортуры в Самборе. — «Галичанин», 1900, ч. 72, 29 березня (11 квітня), с. 3.

б. «Діло», 1900, ч. 71, 28 березня (10 квітня), с. 3.

в. «ЛНВ», т. X, 1900, кн. 5, с. 136. Хр. і біб.

Наводяться численні голоси чужої преси (головно німецької та польської) про статтю І. Франка про тортури над в'язнями в галицьких тюрмах.

Франко І. Украдене щастя. [Вистава в Перемишлі].

Рец.: Про руський народний театр пишуть нам з Перемишля. — «Діло», 1900, ч. 138, 20 червня (3 липня), с. 3.

Відповідь І. Франка на цю тенденційну рецензію див.: «ЛНВ», т. XI, 1900, кн. 8, с. 135—136.

1901

Adam Georg. Ein Jahrhundert kleinrussischer Litteratur. — В кн.: Olga Kobylanska. Kleinrussische Novellen. Eingeleitet durch einen Essay «Ein Jahrhundert kleinrussischer Litteratur» von Georg Adam. Minden in Westf., [1901], XXVIII, 184 S.

Іван Франко, с. XXI—XXII.

Рец.: Segel B. W. — «Aus fremden Zungen», 1903, N 2, S. 96.

Antologia małoruska «Wik». — «Prawda», 1901, N 5, s. 68.

Згадка про поезію І. Франка.

Brückner A. Bogurodzica. Rozwiązanie zagadki. — «Biblioteka Warszawska», 1901, N 10, s. 80—106.

Говориться про заслуги І. Франка в ділянці дослідження давньої літератури. Див. замітку в журналі «Киевская Старина», т. LXXV, 1901, кн. 11, с. 122. Биб.

Гавлічек-Боровський К. Вибір поезій. Переклад Івана Франка. З портретом і життєписом Гавлічка. Львів, 1901. XIV, 103 с.

Рец.: а. Крушельницький А. — «Буковина», 1901, ч. 30, 11 (24) березня, с. 3.

б. C[erny] A. — «Slovanský přehled», Roč. III, 1901, N 7, s. 348.

Грінченко Б. Литература украинского фольклора. 1777—1900. Опыт библиографического указателя. Чернигов, 1901. 319 с.

Про І. Франка див. за покажчиком імен.

Драгоманов М. Переписка. Зібрав і зладив М. Павлик. Том І. У Львові, Накладом українсько-руської видавничої спілки, 1901. 184 с.

У цьому томі зібране листування М. Драгоманова з NN (репрезентантом галицько-польських демократів 1888—1899 рр.). Ю. Бачинським, О. Борковським, О. Макарушкою, О. Огоновським, К. Паньківським, Ю. Яворським. Листування має велику вартість для пізнання епохи та середовища, в якому жив та працював І. Франко.

Д-р Франко Іван. — «Хроніка НТШ», 1900, ч. 1, с. 73—75; ч. 5, с. 18.

Коротка біографія, список творів та повідомлення про обрання І. Франка дійсним членом Наукового товариства ім. Шевченка.

Лозинський М. Літературно-наукова бібліотека (Українсько-руської видавничої спілки). — «Молода Україна», 1901, ч. 7, с. 282—286.

Замітки про книжки: 1. Квінт Курцій Руф. Фільотас. Переклад І. Франка; 2. Еміль Золя. Напад на млин. Переклад І. Франка; 3. І. Франко. Спомини про Вол. Наумозича. В кн.: Вол. Наумович. Величина і будова звіздяного неба.

Лозинський М. Українсько-руська література в 1900 році.— «Діло», 1901, ч. 4, 5 (18) січня, с. 1; ч. 5, 8 (21) січня, с. 1.

Згадується також І. Франко.

Sembratowycz R. Iwan Franko. Ein literarisches Charakterbild. — «X — Strahlen», 1901, N 5, S. 27—30.

Пор. замітку: Гнатюк В. — «ЛНВ», т. XIV, 1901, кн. 6, с. 45. Хр. і біб.

Franko I. Boa constrictor. [У перекладі німецькою мовою Карла Гельбіха].— «Arbeiter Zeitung», 1901, N 47, 17 Februar і наступні номери.

На початку дана коротка характеристика повісті, яка високо оцінюється. Див.: «ЛНВ», т. XIII, 1901, кн. 3, с. 212. Хр. і біб.

Franko I. Die galizische Schöpfungsgeschichte. Ein politisches Märchen aus Galizien. — «Die Zeit», 1901, N 341, S. 17—18.

Замітка: «ЛНВ», т. XIV, 1901, кн. 5, с. 30. Хр. і біб.

Галицько-руські народні приповідки. Зібрав, упорядкував і пояснив д-р Іван Франко. Том І, вип. 1, Львів, 1901. VIII, 200 с. (Етнографічний збірник, т. X).

Рец.: а. Brückner A. Neuere Arbeiten zur slavischen Volkskunde. — «Zeitschrift des Vereins für Volkskunde», 12 Jahrgang, 1902, s. 233—234.
б. «Діло», 1902, ч. 26, 1 (14) лютого, с. 3.
в. Kaindl R. — «Globus», Bd. 81, 1902, S. 357.
г. Polivka J. — «Archiv für slavische Philologie», Bd. 28, 1906, S. 396—399.
д. Polivka J. — «Národopisny Věstnik Československý», Roč. I, 1906, S. 146—148.

Franko I. Die Grossthaten des Herrn Bobrzyński. — «Die Zeit», 1901, N 355, S. 34—36; N 356, S. 49—52.
Замітка: «ЛНВ», т. XV, 1901, кн. 8, с. 23. Хр. і біб.

Франко І. З останніх десятиліть XIX віку. — «ЛНВ», т. XIV, 1901, кн. 7, с. 1—19; т. XV, кн. 8, с. 48—67; кн. 9, с. 112—132.
Рец.: а. Гринченко Б. Несколько дополнений к статье И. Франко об украинской литературе. — «Киевская Старина», т. LXXVI, 1902, кн. 3, с. 171—173. Док., изв. и зам.
* б. «Вестник всемирной истории», 1902, кн. 1.
Див. замітку в «ЛНВ», т. XVIII, 1902, кн. 4, с. 2, Хр. і біб. а також у журн. «Киевская Старина», т. LXXVI, 1902, кн. 3, с. 224. Биб.

Franko I. K dějinám česko-rusinské vzájemnosti. — «Slovansky přehled», Roč. III, 1901, N 4, s. 156—160.
Замітка: В. [Гнатюк]. — «ЛНВ», т. XIII, 1901, кн. 3, с. 218. Хр. і біб

Франко І. Перше повне видання творів Федьковича. — «Діло», 1901, ч.ч. 237, 242—243, 282—283; 1902, ч. 1.
Рец.: а. В. Г[натюк]. — «ЗНТШ», т. XLVII, 1902, кн. 3, с. 10. Н. хр.
б. Н. К-івна. Чи справді так? (В обороні нашої поезії). — «Руслан», 1902, ч. 11, 13 (26) січня, с. 2.
У зв'язку з високою оцінкою поезій Федьковича, яку дав І. Франко.

Franko I. Das Polentum nach zwei Fronten. — «Die Zeit», 1901, N 376, S. 161—164.
Рец. і замітки:
а. Janczewski E. (Ректор Ягайлонського університету в Кракові), Rydygier (Ректор Львівського університету). — «Die Zeit», 1901, N 378, 28 Dezember, S. 194—195.
б. «Amicus mihi dr. Franko, sed magis amica veritas». — «Nowa Reforma», 1901, N 291, 18 grudnia, s. 1.
в. Статті д-ра Івана Франка. — «Діло», 1901, ч. 286, 21 грудня (3 січня 1902), с. 2. Іде мова також про статтю І. Франка «Polonoruthenica aus Galizien». — «Allgemeine Zeitung», 1901, N 362.
г. В. [Гнатюк]. — «ЛНВ», т. XVII, 1902, кн. 1, с. 5. Хр. і біб.

Франко І. Про життя і діяльність Олександра Кониського. Львів, 1901. 36 с.
Рец.: Крушельницький А. — «Буковина», 1901, ч. 93, 8 серпня, с. 3.

Франко І. П'яницьке чудо в Корсуні. Причинок до історії староруської легенди. — «ЗНТШ», т. XCIV, 1901, кн. 6, с. 1—14. Окремий відбиток: Львів, 1901. 14 с.
Рец.: а. «Věstnik slovanské filologie a starožitnosti», Roč. II, 1902, s. 132.
б. В. Д[оманицький]. — «Киевская Старина», т. LXXVII, 1902, кн. 6, с. 179—185.
в. Kaindl R. Neuere Arbeiten. — «Globus», Bd. 82, 1902, S. 355.

Франко І. Спомини про Володимира Наумовича. — В кн.: В. Наумович. Величина і будова звіздяного світа. Львів, 1901, с. 23—34.
Рец.: а. «Буковина», 1900, ч. 148, 15 (28) грудня, с. 3.
б. «Громадський голос», 1901, ч. 1, 1 січня, с. 8.
в. Лозинський М. — «Молода Україна», 1901, ч. 7, с. 284.

Франко І. Студії на полі Карпато-руського письменства XVII—XVIII вв. І. Піп Іван, Половець Іван Смера і відкриття Тибету. — «ЗНТШ», т. XLI, 1901, кн. 3, с. 1—50. Окремий відбиток: Львів, 1901. 50 с.

Рец.: а. В. Д[оманицький]. — «Киевская Старина», т. LXXIV, 1901, кн. 7—8, с. 54—57.
б. «ЛНВ», т. XIV, 1901, кн. 4, с. 18. Хр. і біб.
в. Яворський Ю. — «Научно-литературный сборник Галицко-русской Матицы», т. II, 1901, кн. 1, с. 59.
г. «Věstnik slovanské filologie a starožitnosti», Roč. II, 1902, s. 130.

Franko I. Die Ukrainische (ruthenische) Literatur. — «Aus Fremden Zungen», 1901, Heft 8, S. 382—383.

Замітки: а. «Діло», 1901, ч. 77—78, 9 (22) квітня, с. 3.
б. «ЛНВ», т. XIV, 1901, кн. 5, с. 30. Хр. і біб.

Franko I. Ukrainische (ruthenische) Sprichwörter. — «Aus fremden Zungen», 1901, Heft 21, S. 1005—1006.

Замітка: «ЛНВ», т. XVI, 1901, кн. 8, с. 27. Біб.

1902

* **Adam Georg.** Von der modernen kleinrussischen Literatur. — «Beilage zur Norddeutschen Allgemeinen Zeitung», 1902, N 123, 29 Mai.

Про цю статтю див. замітки: а. «Киевская Старина», т. LXXVIII, 1902, кн. 7—8, с. 90. Биб.; б. «ЛНВ», т. XIX, 1902, кн. 7, с. 7. Хр. і біб. В статті Георга Адама говориться також про літературну діяльність І. Франка.

Антін Грицуняк, єго житє та смерть і спадщина, яка по нім лишилася для нас. Друге видання, доповнене. Заходом редакції «Громадського голосу», Перемишль, 1902. 40 с.

У тексті: Інтерпеляція посла д-ра Коса й товаришів до міністра справедливості з 10 червня 1901 р. у справі конфіскати брошури «Антін Грицуняк, єго житє та смерть і спадщина, яка по нім лишилася для нас», за поміщене там оповідання «Свинська конституція», с. 3—17.

[**Відчит Івана Франка про Марію Конопніцьку**].

а. «Діло», 1902, ч. 248, 4 (17) листопада, с. 3.
б. «Руслан», 1902, ч. 249, 5 (18) листопада, с. 3.

Hnaťuk V. Z haličké Rusi. (Universita lvovská a požadavky Rusinů). — «Slovanský přehled», Roč. IV, 1902, s. 91—96.

Габілітація І. Франка у Львівському університеті та незатвердження його кандидатури, с. 95.

Застирець Й. Підручна історія руської літератури від найдавніших часів. У Львові, 1902. 79 с.

Про І. Франка, с. 62—63. Рец.: Щурат В. — «Діло», 1902, ч. 29, 6 (19) лютого, с. 1; ч. 30, 7 (20) лютого, с. 1—2; ч. 31, 8 (21) лютого, с. 1—2. Див. також: Відповідь д-ру Щуратові на критику Підручника історії руської літератури. Написав Йосиф Застирець. Бережани, 1902. 8 с.

Крымский А. Франко Иван Яковлевич. — Энциклопедический словарь. Изд. Ф. А. Брокгауз и И. А. Ефрон. Том XXXVI, полутом 71, СПб., 1902, с. 473—476.

* **Львов.** (От нашего корреспондента). — «Петербургские ведомости», 1902, № 266, 29 сентября (12 октября), с. 2.

Інтервю кореспондента «Петербургских ведомостей» з І. Франком.

Матеріали до культурної історії Галицької Русі XVIII і XIX віку, зібрані Мих. Зубрицьким, Юр. Кмітом, Ів. Кобилецьким, Ів. Е. Левицьким і Ів. Франком під редакцією Івана Франка. Львів, 1902. VI, 328 с. (Збірник історично-філософічної секції НТШ, т. V).

Рец.: Brückner A. Neuere Arbeiten zur slavischen Volkskunde. — «Zeitschrift des Vereins für Volkskunde», 14 Jahrgang, 1904, S. 328—329.

Moczulski M. O literaturze ukraińsko-rusińskiej. — «Krytyka», t. I, 1902, s. 156—165.

Іван Франко, с. 162—163.

Раковський І. Поезія в освітленні наук природничих. — «ЛНВ», т. XVII, 1902, кн. 3, с. 148—171. Початок див. т. XV, 1901, кн. 7, с. 20—33.

Аналіз деяких поезій І. Франка («На пастівнику» і ін.).

Сукенников М. У Ивана Франка. — «Новости дня», 1902, иллюстр. приложение к № 6963 і 6970. Пор. замітки: а. «Киевская Старина», т. LXXIX, 1902, кн. 12, с. 212—213; б. «ЛНВ», т. XX, 1902, кн. 12, с. 40. Хр. і біб. Див. також лист М. Сукеннікова до І. Франка. — «Іван Франко. Статті і матеріали». Збірник V. Львів, 1956, с. 273.

Франко Іван. — В кн.: Вік. (1798—1898). Том другий. Українська проза від Квітки до 80-х років XIX ст. К., 1902, с. 511.

Коротка біографія та бібліографія важливіших творів.

Замітка: *«The Atheneum», London, 1903, № 3924, 10 January, p. 43—44. Передрук у перекладі французькою мовою під заг. «La litterature slave». — *«Journal des Débats», 1903, 24 juin.

Про цю замітку лондонської газети див.: «Киевская Старина», т. LXXX, 1903, кн. 2, с. 79—80; «ЛНВ», т. XXI, 1903, кн. 3, с. 219. Хр. і біб. Зміст статті з газети «The Atheneum» переповіджений в «Киевской газете», 1903, № 20. Стаття в «The Atheneum», присвячена оглядові другого тому антології «Вік». У ній знаходимо декілька прихильних рядків, присвячених І. Франкові.

Франко І. Апокріфи і легенди з українських рукописів. Зібрав, упорядкував і пояснив д-р Іван Франко. Том III. Апокріфи новозавітні. Апокріфічні діяння апостолів. Львів, 1902. XVIII, 352 с.

Рец.: а. Brückner A. Neuere Arbeiten zur slavischen Volkskunde. — «Zeitschrift des Vereins für Volkskunde», 14 Jahrgang, 1904, S. 337—338.

б. Гудзий Н. — «Журнал Министерства народного просвещения», 1912, кн. 3, с. 159—160. Окремий відбиток: СПб, 1912, с. 9—10.

Франко І. Без батька, без матері. — «Діло», 1902, ч. 191, 28 серпня (10 вересня), с. 1.

Стаття І. Франка присвячена інформації, яку дав А. Петрушевич кореспондентові «СПб Ведомостей» М. Сукенчікову. З приводу статті І. Франка див.: М. Сукенніков. Письмо в редакцию.— «Галичанин», 1902, ч. 208, 17 (30) вересня, с. 2. Новинки.

Франко І. Будка ч. 27. Драма в одній дії. Львів, 1902, 54 с.

Рец.: «Руслан», 1902, ч. 286, 22 грудня (4 січня 1903), с. 3.

Рецензія на виставу.

Франко И. В поте лица. Очерки из жизни рабочего люда. Перевод О. Рувимовой и Р. Ольгина. С предисловием [с. I—VIII] и под редакцией М. Славинского. СПб., [1902]. VIII, 374 с.

Рец.: а. Деген Е. — «Мир Божий», 1902, № 1, январь, с. 79—80. Биб. отдел.

б. Переклади українських творів. В Петербурзі має незабаром вийти в світ переклад оповідань І. Франка «В поті чола». До перекладу сеї збірки буде додана передмова відомого російського письменника Максима Горького. — «ЛНВ», т. XIV, 1901, кн. 6, с. 42. Хр. і біб. У зв'язку з тим див.: М. Пархоменко. Горький і Західна Україна. Львів, 1946, с. 68.

* в. В. Н. Г-ер. — «Одесские новости», 1902, № 5577, 3 марта.

* г. «Приднепровский край», 1901, № 1340. Див. замітку: «Киевская Старина», т. LXXV, 1901, кн. 11, с. 125. Биб.

д. «Русское богатство», 1902, № 2, с. 17—18. Новые книги.

е. «Северный край», 1901, № 311. Див. замітку: «Киевская Старина», т. LXXVI, 1902, кн. 2, с. 55. Биб.

Франко І. Козак Плахта. Українська народна пісня, друкована в польській брошурі з р. 1625. — «ЗНТШ», т. XLVII, 1902, кн. 3, с. 1—28. Окремий відбиток: Львів, 1902. 28 с.

Рец.: а. В. Д[оманицький]. — «Киевская Старина», т. LXXXVII, 1902, кн. 9, с. 158—159.

б. Яворский Ю. Песня-балада о козаке и Кулине и духовная песнь грешных людей. — «Науковий збірник товариства «Просвіти» в Ужгороді за 1928—1929 р. Річник VI, Ужгород, 1929, с. 197—258.

Франко І. Лис Микита. З німецького переробив... Третє поправлене видання. Львів, 1902. XV, 141 с.

Рец.: В.[Гнатюк]. — «ЛНВ», т. XVII, 1902, кн. 3, с. 35. Хр. і біб.

Франко І. Лук'ян Кобилиця. Епізод із історії Гуцульщини в першій половині XIX віка. — «ЗНТШ», т. XLIX, кн. 5, с. 1—40. Окремий відбиток: Львів, 1902. 40 с.

Рец.: В. Д[оманицький]. — «Киевская Старина», т. LXXX, 1903, кн. 3, с. 180.

Франко І. Майстер Чирняк. Комедія в одній відслоні. Львів, 1902. 72 с.

Рец.: M. M[oczulski]. Z literatury ukraińsko-ruskiej. — «Krytyka», t. V, 1903, N 1, s. 85.

Франко І. Наша поезія в 1901 році. І. «Розсипані перли» В. Пачовського. — «ЛНВ», т. XVII, 1902, кн. 1, с. 33—48; II. А. Кримський. Пальмове гилля. — «ЛНВ», т. XVII, 1902, кн. 2, с. 115—125.

Рец.: Лопатинський Л. Поет чи поетка? (Пояснення до «Пальмового гилля» А. Кримського. — «Руслан», 1902, ч. 26, 1 (14) лютого, с. 2—3; ч. 27, 2 (15) лютого, с. 2—3; ч. 29, 6 (19) лютого, с. 2—3.

З приводу франкової оцінки поезій А. Кримського.

Франко І. Остап Терлецький, спомини й матеріали. — «ЗНТШ», т. L, 1902, кн. 6, с. 1—64. Окремий відбиток: Львів, 1902, 64 с.

Рец.: В. Д[оманицький]. — «Киевская Старина», т. LXXX, 1903, кн. 3, с. 181.

Франко І. Святий Климент у Корсуні. Причинки до історії староруської легенди. — «ЗНТШ», т. XLVI, 1902, кн. 2, с. 1—44; т. XLVIII, 1902, кн. 4, с. 45—144.

Рец.: В. Д[оманицький]. — «Киевская Старина», т. LXXVIII, 1902, кн. 9, с. 157; т. LXXX, 1903, кн. 3, с. 182.

Franko I. Zu «Bogarodzica» Str. 2, V, I. — «Archiv für slavische Philologie», Bd. 24, 1902, S. 150—154.

Рец.: а. Pastrnek F. Výtahy z časopisů. — «Listy filologiecke», Roč. 29, 1902, s. 183.

б. Brückner A. — «Archiv für slavische Philologie», Bd. 29, 1907, S. 122—123.

Шекспір Уіллям. Король Лір. Переклад П. А. Куліша. Виданий з передмовою і поясненнями д-ра Ів. Франка. Львів, 1902, XVI, 164 с.

Рец.: О. К[узьма]. — «Руслан», 1902 ч. 203, 10 (23) вересня, с. 3.

1903

Акорди. Антологія української лірики від смерті Шевченка. Уложив Іван Франко. З ілюстраціями Юліяна Панькевича. Львів, 1903. 316 с.

Рец.: а. «Діло», 1903, ч. 252, 6 (19) листопада, с. 3.

б. В. [Гнатюк]. — «ЛНВ», т. XXIV, 1903, кн. 12, с. 238—239. Хр. і б/б.

в. Сатир О. — «Поступ», 1903, ч. 47, 21 листопада (4 грудня), с. 7.

г. Я. А. Г. — «Руслан», 1903, ч. 259, 14 (27) листопада, с. 3.

д. Ярошенко С. — «Буковина», 1903, ч. 148, 12 (25) грудня, с. 1—2.

е. ch. [V. Charvat]. — «Slovanský přehled», Roč. VI, 1903/4, S. 240: Drobnosti literacke a umělecke.

Весоловський Я. Д-р Іван Франко. — «Поступ», 1903, ч. 42, 17 (30) жовтня, с. 2—3; ч. 44, 31 жовтня (13 листопада), с. 6; ч. 45, 17 (20) листопада, с. 1—3; ч. 46, 14 (27) листопада, с. 3—4; ч. 48, 28 листопада (11 грудня), с. 1—2.

Біографія і огляд творчості.

[**Відслонення пам'ятника на могилі О. Терлецького**]. — «Галичанин», 1903, ч. 148, 4 (17) липня, с. 3.

При відкритті пам'ятника І. Франко виголосив промову.

Гнатюк В. В справі «Літ.-наук. вісника». (Відповідь д-ру В. Левицькому). — «Діло», 1903, ч. 116, 27 травня (9 червня), с. 3.

І. Франко — керівна сила в редакції «Літ.-наук. вісника». Стаття В. Гнатюка спрямована проти критичних заміток В. Левицького в «Ділі», 1903, ч.ч. 107—108.

Доманицький В. Шекспировский фонд и «Русько-українська видавнича спілка». — «Киевская Старина», т. LXXX, 1903, кн. 3, с. 141—148.

І. Франко — редактор кулішевих перекладів творів В. Шекспіра.

Збірне видання оповідань Ів. Франка. (Накладом А. Хойнацького). — «ЛНВ», т. XXII, 1903, кн. 6, с. 230—231. Хр. і

біб.; «Поступ», 1903, ч. 24, 13 (26) червня, с. 7; ч. 25, 20 червня (3 липня), с. 7.

Історичний очерк розвою Товариства академічного «Дружний лихвар» опісля «Академічного братства» від часу его заснування себто 21 цвітня 1871 р. по Загальні збори товариства з дня 1 падол. 1885. — «ЗНТШ», т. LV, кн. 5, с. 4—26.

Праця безіменного автора, видана з передмовою та примітками І. Франка, який багато місця присвячує І. Франкові.

Павлик М. Голос в преважливій справі. — «Діло», 1903, ч. 289, 24 грудня (6 січня 1904), с. 2.

У справі наукових курсів, на яких І. Франко повинен читати історію української літератури. Відповідь І. Франка на статтю М. Павлика див.: «Діло», 1903, ч. 291, 30 грудня (12 січня 1904), с. 3. Див. також: Предполагаемые во Львове лекции И. Франка по истории украинской литературы. — «Киевская Старина», т. LXXXIV, 1904, кн. 1, с. 23—24.

Сьогобочний Г. Болезнь Ив. Франка. — «Вестник юга», 1903, № 584. Передруки: «Киевская Старина», т. LXXXIII, кн. 12, с. 153—154. Див. також: Необходимое опровержение». — «Вестник юга», 1903, № 618. Передрук: «Киевская Старина», 1904, т. LXXXIV, кн. 1, с. 22—23.

Д-р Ів. Франко перебув в останнім місяці хворобу очей. — «Діло», 1903, ч. 108, 16 (29) травня, с. 3.

Франко І. В поті чола. Оповідання. Частина перша. К., 1903. 254 с. (Збірка творів, т. 1).

Франко І. В поті чола. Оповідання. Частина друга. К., 1903, 240 с. (Збірка творів, т. II).

Рец.: * а. «Киевские отклики», 1903, № 170.
* б. А. Z[aręba]. — «Русские ведомости», 1904, № 171.
в. Яцимирский А. — «Исторический вестник», т. 99, 1905, кн. 2, с. 696—697.
* г. «Народная литература», 1906, вып. 3, с. 208—209.

Franko I. Z poesie maloruske. Přel. R. Jesenska. — «Slovansky přehled», Roč. V, 1903, N 4, S. 164—166.

Рец.: Г. Ков[аленко] Кол[омацький]. — «ЛНВ», т. XXI, 1903, кн. 2, с. 140.

Франко І. Іван Гушалевич. — «ЛНВ», т. XXII, 1903, кн. 8, с. 111—128; кн. 9, с. 163—187; т. XXIV, кн. 11, с. 92—120.

Рец.: Г. А. П[олянский]. В защите памяти заслуженного человека — «Галичанин», 1903, ч. 236, 18 (31) жовтня, с. 1—2; ч. 237, 19 жовтня (1 листопада), с. 1—2; ч. 240, 23 жовтня (5 листопада), с. 1—2.

Франко І. Принципи і безпринципність. — «ЛНВ», т. XXI, 1903, кн. 2, с. 114—119.

Рец.: Копач І. До питання про єство і ціну штуки. — «ЛНВ», т. XXII, 1903, кн. 5, с. 133—136.

Франко І. Святий Климент у Корсуні. Причинки до історії староруської легенди. (Розділ VIII—IX). — «ЗНТШ», т. LVI, 1903, кн. 6, с. 145—180.

Рец.: Доманицький В. — «Киевская Старина», т. LXXXIV, 1904, кн. 3, с. 135—141.

Уайт, Андрю Діксон. Розвій поглядів на лихву. Із англійського переклав І. Петрушевич. З додатком І. Франка. Львів, 1903. 54 с.

Рец.: «Діло», 1904, ч. 7, 10 (23) січня, с. 3.

Franko I. Die Vorgänge an der Lemberger Universität. — «Die Zeit», 1903, N 381, 21 Oktober, S. 1—2.

Рец.: а. «Діло», 1903, ч. 228—229, 10 (23) жовтня, с. 2. Додаток.
б. «Галичанин», 1903, ч. 229—230, 11 (24) жовтня, с. 1—2.

1904

Brož Rud. Probuzeni maloruského národa. — «Slovanský Přehled», Roč. VI, 1904, s. 385—399.

Про І. Франка див. с. 398—399.

Вовк Ф. Справоздання з антропологічної екпедиції. — «Хроніка НТШ», 1904, ч. 20, с. 11—13.

Говориться про участь в експедиції І. Франка.

Дописи. От Бобрки. — «Галичанин», 1904, ч. 248, 3 (16) листопада, с. 2.

Про реферат І. Франка в селі Романові коло Бібрки про економічне положення селянства.

Драгоманов М. Літературно-суспільні партії в Галичині (до року 1880). З російського переклав М. П[авлик]. У Львові, 1904. 63 с.

Про І. Франка, с. 44—46. Російською мовою надруковано в кн.: М. Драгоманов. Политические сочинения, т. I. М., 1908, с. 418—456. Про І. Франка, с. 444—446.

І. К[арбулицький]. Іван Франко. — В кн.: Гостинець руським діточкам. Чернівці, Вид-во чернівецької філії товариства «Рідна школа», 1904, с. 3—4. З портр. І. Франка.

Кревецький І. Наша читаюча публіка. — «Руслан», 1904, ч. 89, 22 квітня (5 травня), с. 1—2; ч. 90, 23 квітня (6 травня), с. 1.

Говориться також про поширення творів І. Франка, виданих Українсько-руською видавничою спілкою в 1899—1903 роках.

Лекции истории украинской литературы в Киеве. — «Галичанин», 1904, ч. 57, 11 (24) березня, с. 3.

Про листування В. Перетца з І. Франком у справі лекцій з історії української літератури в Київському університеті. Лист В. Перетца до І. Франка надрукований в журналі «Сов. Украина», 1958, кн. 3, с. 158—164.

Limanowski B. Wspomnienia z pobytu w Galicji. Zaczątki obecnego ruchu socjalistycznego. — В кн.: Z pola walki. Zbiór materiałów tyczących się polskiego ruchu socjalistycznego. Londyn, 1904, s. 1—7.

Про І. Франка с. 7.

Лозинський М. Михайло Павлик. (З приводу 30-літнього ювілею його суспільної та літературної діяльності). — «Новий громадський голос», 1904, ч. 20, 17 листопада, с. 153—156.

Згадується І. Франко, довголітній товариш та співпрацівник М. Павлика.

Д. Л[ук'янович]. Ювілей 30-літньої літературної діяльності Івана Франка в Чернівцях. — «Новий громадський голос», 1904, ч. 14—15, 8 вересня, с. 116.

Общее собрание «Наукового товариства ім. Шевченка» во Львове. — «Киевская Старина», т. LXXXV, 1904, кн. 5, с. 76—77. Док., изв. и зам.

Проект І. Франка статуту Наукового товариства ім. Шевченка. Обрання І. Франка почесним членом Наукового товариства ім. Шевченка.

Олесницький Є. З перед четвертини століття. (Картка з історії руської молодіжи університетської). — «ЛНВ», т. XXVII, 1904, кн. 9, с. 125—132.

Ряд спогадів про І. Франка.

Посмертні писання Митрофана Дикарева з поля фольклору й міфології. Львів, 1903. VIII, 258 с. Передмова й загальна редакція І. Франка.

Рец.: В. Н-ко. — «Киевская Старина», т. LXXXV, 1904, кн. 4, с. 39—43.

[XV з'їзд українсько-руської радикальної партії]. — «Новий громадський голос», 1904, ч. 21, 1 грудня, с. 162—164.

Про участь І. Франка у з'їзді. Поданий текст його промови.

Радикальна партія rediviva. — «Діло», 1904, ч. 253, 10 (23) листопада, с. 1—2.

Про участь І. Франка в з'їзді радикальної партії. З приводу цієї статті І. Франко написав спростування. Див.: «Діло», 1904, ч. 258, 24 листопада, с. 2. До спростування І. Франка редакція «Діла» подала обширні пояснення. Спростування І. Франка надруковане також у газеті «Руслан», 1904, ч. 259, 17 (30) листопада, с. 2, під заголовком «Деж властиво безголов'є?» Див.: «Сов. Украина», 1959, кн. 2, с. 153—157.

Severus [Р. Сембратович]. Alma mater Leopoliensis als Stiefmutter. — «Ruthenische Revue», 1904, N 15, S. 451—454.

Про габілітацію І. Франка у львівському університеті в 1895 році. Пор.: І. Франко. Історія моєї габілітації. — «Діло», 1912, ч. 251, 6 листопада (24 жовтня), с. 1; ч. 252, 7 листопада (25 жовтня), с. 3—4.

[Українсько-руські наукові курси у Львові].

а. «ЛНВ», т. XXVI, 1904, кн. 6, с. 195. Хр. і біб.

Згадка про І. Франка як про лектора української літератури.

б. «ЛНВ», т. XXVII, 1904, кн. 7, с. 52—56.

Обширна програма викладів.

в.—ch [V. Charvat]. — «Slovansky Přehled», Roč. VI, 1903/4, s. 284—285.

Феррієр Еміль. Дарвінізм. Переклад із французького. Львів, 1904. V, 137 с. Передмова І. Ф[ранка], с. III—V.

Рец.: а. Верхратський І. Рецензія руського перекладу про «Дарвінізм» Е. Феррієра і декотрі замічання щодо нашої бесіди і щодо руської термінології взагалі. — а. «Учитель», 1904, Додаток; б. Альманах «Учителя», 1904, с. 1—17 [місце 6]; в. Окреме видання: Львів, 1904.

Рец.: В. [Гнатюк]. Альманах «Учителя». — «ЛНВ», т. XXIX, 1905, кн. 2; с. 144—147. Хр. і біб.; Відповідь І. Верхратського на рецензію В. Гнатюка див.: Правда в очі коле! — «Учитель», 1904, ч. 6, с. 79—82; ч. 8; с. 107—111; ч. 9, с. 128—130; ч. 10, с. 142—144; ч. 11, с. 158—159.

Д-р Франко І. — «Дзвінок», 1904, ч. 23, 5 грудня, с. 358—359.

Коротка бібліографія з портретом І. Франка.

Д-р Франко Іван. — «Хроніка НТШ», 1904, ч. 17, с. 13.

Повідомлення про обрання почесним членом Наукового товариства ім. Шевченка.

Франко І. Без праці. Казка. К., 1904. 151 с. (Вид-во «Вік» № 41).

Рец.: М. П. — «Киевская Старина», т. LXXXIX, 1905, кн. 5, с. 123—124. Биб.

Франко І. М. Комаров. Т. Шевченко в литературе и искусстве. Библиографический указатель. [Рецензія]. — «ЗНТШ», т. LVII, 1904, кн. 1, с. 31—42.

Рец.: В. Д[оманицький]. — «Киевская Старина», т. LXXXV, 1904, кн. 5, с. 79—80.

Франко І. «Король Балагулів» Антін Шашкевич і його українські вірші. — «ЗНТШ», т. LVII, 1904, кн. 1, с. 1—34.

Рец.: а. «Киевская Старина», т. LXXXV, 1904, кн. 5, с. 95.
б. Kaindl R. — «Globus», Bd. 91, 1907, S. 79.

Франко І. Лисенкове свято в Австрії. — «ЛНВ», т. XXV, 1904, кн. 1, с. 47—52.

Рец.: а. Відповідь на критику. — «Діло», 1904, ч. 61, 16 (29) березня, с. 3. В тексті лист М. Лисенка до В. Шухевича.
б. «Киевская Старина», т. LXXXVII, 1904, кн. 11, с. 128—129.
в. Нижанківський О. Два концерти в пам'ять 100-літних уродин Маркіяна Шашкевича. 6 і 7 падолиста 1911 р. у Львові. — «Діло», 1911, ч. 249, 9 листопада (27 жовтня), с. 1—4. На 4 сторінці говориться про статтю І. Франка з 1904 року. Відповідь І. Франка: «Крилос-крилос!». — «Діло», 1911, ч. 254, 15 листопада.

Franko I. Die ruthenische Literatur im Jahre 1904. — «Österreichische Rundschau», Bd. I, 1904, Heft 5, S. 269—271.

Замітки: а. «Галичанин», 1904, ч. 265, 24 листопада (7 грудня), с. 3.
б. «Діло» 1904, ч. 265, 24 листопада (7 грудня), с. 3.

Франко І. Східно-західні непорозуміння. — «ЛНВ», т. XXVII, 1904, кн. 9, с. 144—173. [Рецензія на книжку Підеші (А. Камінського) «Восток и запад»].

Рец.: а. Орієнталіст. — «Галичанин», 1904, ч. 210, 18 вересня (1 жовтня), с. 3.
б. «Киевская Старина», т. LXXXVIII, 1905, кн. 1, с. 61.

Франко І. Украдене щастя. [Вистава в Києві].

Замітка: «ЛНВ», т. XXV, 1904, кн. 3, с. 186. Хр. і біб.

Франко І. Шевченко в німецькім одязі. — «ЛНВ», т. XXVII, 1904, кн. 8, с. 118—120. [Рецензія на переклади творів Т. Г. Шевченка німецькою мовою С. Шпойнаровського].

Рец.: И. Франко о переводах произведений Т. Шевченко. — «Киевские отклики», 1904, № 309, 7 ноября.

Франко І. Шевченко і Єремія. — «ЛНВ», т. XXVI, 1904, кн. 6, с. 170—173. [Про промову В. Щурата на шевченківських вечорницях у Відні, яка надрукована в газеті «Руслан», 1904, ч. 106.

Рец.: «Киевская Старина», т. LXXXVIII, 1905, кн. 1, с. 55.

Франко І. Шевченко-ляхам. [Реферат І. Франка на вечорницях в честь Т. Г. Шевченка у Львові дня 15 марта 1904 р.].— «ЛНВ», т. XXVI, 1904, кн. 4, с. 1—11.

Рец.: а. «Діло», 1904, ч. 50, 3 (16) березня, с. 1—2.
Коротке повідомлення про реферат.
б. «Киевская Старина», т. LXXXVII, 1905, кн. 4, с. 130.
в. «Руслан», 1904, ч. 51, 4 (17) березня, с. 3.

Франко И. Южнорусская литература. — Энциклопедический словарь. Изд. Ф. А. Брокгауз и И. А. Ефрон, т. XLI, СПб., 1904, с. 300—326.

Рец.: а. «Живая мысль», 1905, вып. 22, 1 января. с. 59.
б. М. П. — «Киевская Старина», т. LXXXVIII, 1905, кн. 5, с. 123—124.
в. Мончаловский О. — «Научно-литературный сборник Галицкорусской матицы», 1905, кн. 3, с. 145—150.

Чайковський А. З часів переполоху. Спомини й рефлексії. — «ЛНВ», т. XXV, 1904, кн. 2, с. 107—115.

Спогади про І. Франка з 1877—1878 рр.

Ювілейний концерт в честь Івана Франка в Чернівцях з нагоди 30-літних роковин літературної діяльності. — «Руслан», 1904, ч. 141, 24 червня (7 липня), с. 2.

1905

Байрон Гордон. Чайльд-Гарольдова мандрівка. Переклав П. Куліш. Передмова І. Франка. Львів, 1905. XIV, 178 с. Передмова І. Франка, с. III—VII.

Рец.: а. «Діло», 1906, ч. 229, 24 жовтня (6 листопада), с. 3.
б. Хмарин І. — «Світ», 1906, ч. 7, с. 110—111.

* **Бачинський С.** И. Я. Франко. Украинский писатель. — «Наука и жизнь», 1905, № 10—11, с. 501—502.

* **Василек Ю.** Современная украинская литература. — «Михайловец», 1906, № 6, с. 455—456.

Говориться також про І. Франка.

[Віче селянське в Тернополі].

а. «Діло», 1905, ч. 72, 30 березня (12 квітня), с. 3.
б. «Новий громадський голос», 1905, ч. 16, 13 квітня, с. 122—123.
в. «Воля», 1905, ч. 2, 15 квітня, с. 7.

На вічу І. Франко виголосив реферат про народну освіту.

Гринченко Б. Иван Франко. — Большая энциклопедия Товарищества «Просвещение», т. 19, СПб., 1905, с. 348—350.

Драгоманов М. Переписка з Наталією Кобринською. (1893—1895). Зладив і видав М. Павлик. Львів, 1905. 23 с.

Про І. Франка, с. 6.

Драгоманов М. Переписка з д-ром Теофілем Окуневським. (1883—1891, 1893—1895). Зладив і видав М. Павлик. У Львові, 1905. XXIV, 280, XI с.

Про І. Франка див. за покажчиком імен.

Истрин В. Из области древнерусской литературы.— «Журнал Министерства народного просвещения», 1905, кн. VIII, с. 233—292.

Полеміка з І. Франком з приводу його рецензії на наукові праці В. Істріна в XI томі «Записок наукового тов. ім. Шевченка».

Рец.: [на працю В. Істрина]: В. [Гнатюк], Новий Флоринский в Одесі. — «ЛНВ», т. XXXII, 1905, кн. 12, с. 236—237. Хр. і біб.

Козловський О. Мірти й кипариси. Посмертна збірка поезій. Видана під редакцією і з передмовою Івана Франка. Львів, 1905. XX, 86 с.

Рец.: Ломницький Б. Спростування до біографії О. Козловського. — «Діло», 1906, ч. 207, 28 вересня (11 жовтня), с. 3.

Rus. [Kołessa A]. Iwan Franko. — В кн.: Encyklopedia. Zbiór wiadomości z wszystkich gałęzi wiedzy. Wydanie 2. Uzupełnienia. Lwów, 1905—1907, s. 667.

Людкевич С. Націоналізм в музиці. — «Артистичний вісник», 1905, зош. 6, с. 67—69; зош. 7—8, с. 87—89; зош. 9—10, с. 116—121.

Під словом «націоналізм» автор розуміє «народність».

З приводу статті І. Франка «Думки профана на музикальні теми», — «Артистичний вісник», 1905, зош. 5, с. 56—57.

Павлик М. З «Наукового товариства ім. Шевченка» у Львові. Львів, 1905, 24 с.

У брошурі М. Павлика говориться також про участь І. Франка в працях Наукового тов. ім. Шевченка у Львові.

Рец.: а. В. [Гнатюк]. — «ЛНВ», т. XXX, 1905, кн. 6, с. 278—279.

б. Мончаловский О. — «Научно-литературный сборник Галицко-русской матицы», 1905, кн. 3, с. 152—155.

Radikálni strana rusinská. — «Slovansky Přehled», Roč. VII, 1905, N 4, s. 187.

Згадується І. Франко у зв'язку з оглядом діяльності радикальної партії.

Rybowski M. Sprawozdanie z czynności dziesięcioletniej Towarzystwa Ludoznawczego we Lwowie. — «Lud», t. XI, 1905, s. 320—323.

Говориться також про участь І. Франка в працях Польського народознавчого товариства в 1895—1896 роках.

Стороженко М. Нарис історії західноєвропейської літератури до кінця XVIII віку. Переклад з російського. Видано під редакцією д-ра Івана Франка. Львів, 1905. VII, 381 с. Від редактора, с. V—VII.

Рец.: а. «Діло», 1906, ч. 229, 24 жовтня (6 листопада), с. 3.

б. І. Фр[анко]. — «ЛНВ», т. XXXII, 1906, кн. 2, с. 389—390.

Франко І. Бориславські оповідання. К., 1905, 273 с. (Збірник творів, т. III).

Рец.: «Киевская Старина», т. XC, 1905, кн. 7—8, с. 8—14. Библ.

Франко І. Галицько-руські народні приповідки. Зібрав, упорядкував і пояснив д-р Іван Франко. Том. I, випуск II. Львів, 1905. XXV, 201—600 с. (Етнографічний збірник, т. XVI).

Рец.: а. Polivka G. — «Archiv für slavische Philologie», Bd. 28, 1905, S. 396—399.

б. Левицький М. Звичаєве право в нашім народі. — «Буковина», 1905, ч. 127.

в. «Český lid», 1906, Roč. XIV, s. 397.

Франко І. Дві вихідні карти. [Осмогласника 1639 і Ірмологіона 1700]. — «ЗНТШ», т. LXIII, 1905, кн. 1, с. 1—6.

Рец.: «Киевская Старина», т. LXXXIX, 1905, кн. 5, с. 140. Библ.

Франко І. Двоязичність і дволичність. [Про І. Наумовича]. — «ЛНВ», т. XXX, 1905, кн. 6, с. 231—244.

Рец.: а. Дамов. Мысли кстати. — «Галичанин», 1905, ч. 153, 10 (23) липня, с. 3.

б. «Живая мысль», 1905, ч. 25, с. 154—156.

Франко І. Дещо про нашу пресу. — «ЛНВ», т. XXXI, кн. 7, с. 62—81; кн. 8, с. 174—188.

Рец.: Джиджора І. — «ЗНТШ», т. LXXIII, 1906, кн. 5, с. 172. Н. хр.

Franko I. Eine etnologische Expedition in das Bojkenland. «Zeitschrift für österreichische Volkskunde», 1905, s. 17—32; 98—115.

Рец.: а. В. [Гнатюк]. — «ЛНВ», т. XXX, 1905, кн. 5, с. 187. Хр. і біб.

б. В. Г[натюк]. — «ЗНТШ», т. LXXI, 1906, кн. 3, с. 228—229.

Франко І. «Ідеї» й «ідеали» галицької москвофільської молодіжи. Львів. Накладом української молодіжи, 1905. 14 с. Окремий відбиток статті під заг. «Щирість тону і щирість переконання». — «ЛНВ», т. XXX, 1905, кн. 5, с. 101—112.

Рец.: а. «Діло», 1905, ч. 103, 22 (9) травня, с. 3.

б. «Живая мысль», 1905, вып. 25, с. 152—154.

Франко І. Львівський театр і наша честь. — «ЛНВ», т. XXIX, 1905, кн. 2, с. 122—132.

Матеріали дискусії, яка зав'язалась зі статею І. Франка:

а. Олесницький Е. Кілька слів фактичного спростування. — «ЛНВ», т. XXX, 1905, кн. 4, с. 76—80. Відповідь І. Франка під заг. «Кілька слів фактичного спростування». — «ЛНВ», т. XXX, 1905, кн. 4, с. 80—86.

б. Левицький К. Борба за народний театр. — «Діло», 1905, ч. 30, 8 (21) лютого, с. 1.

в. Шухевич В. Ще слово до борби о театр. — «Діло», 1905, ч. 31, 9 (22) лютого, с. 2.

г. Борковський О. Чи треба нам наукового товариства? — «Діло», 1905, ч. 35, 14 (27) лютого, с. 1—2.

д. Шухевич В. 300 000 корон! — «Діло», 1905, ч. 67, 23 березня (5 квітня), с. 1. Відповідь І. Франка під заг. «Postscriptum у відповідь В. Шухевичеві». — «ЛНВ», т. XXX, 1905, кн. 4, с. 80—86 та під заг. «Криве спростування». — «Діло», 1905, ч. 34, 12 (25) лютого, с. 3.

е. «Киевская Старина», т. XC, 1905, кн. 7—8, с. 23—24.

Франко І. Михайло Павлик. Замість ювілейної сильветки.— «ЛНВ», т. XXIX, 1905, кн. 3, с. 160—186.

Рец.: а. «Буковина», 1905, ч. 38, 30 березня (12 квітня), с. 3.

б. «Воля», 1905, ч. 1, 1 квітня, с. 5—6.

в. Джиджора І. — «ЗНТШ», т. LXXIII, 1906, кн. с. 173. Н. хр.

г. «Киевская Старина», т. XC, 1905, кн. 7—8, с. 25.

д. Павлик М. Пан І. Франко супроти мого 30-літного ювілею. — «Діло», 1905, ч. 56, 10 (23) березня, с. 1—2. Окремий відбиток: Львів, 1905. 12 с.

Рец.: В. [Гнатюк]. — «ЛНВ», т. XXX, 1905, кн. 5, с. 184—185. Хр. і біб. Відповідь І. Франка: В справі характеристики д. Павлика в Л.-Н. Віснику. (Відповідь на статті Павлика в «Ділі» ч. 56—57).— «Діло», 1905, ч. 60, 15 (28) березня, с. 2.

Франко І. Мойсей. Поема. Львів, 1905. 112 с.

Рец.: а. «Артистичний вісник», 1905, зош. 7—8, с. 106.
б. Весоловський Я. — «Буковина», 1905, ч. 114, 25 вересня (8 жовтня), с. 1; ч. 116, 30 вересня (13 жовтня), с. 1—2; ч. 119, 7 (20) жовтня, с. 2—3; ч. 120, 9 (22) жовтня, с. 2—3.
в. «Діло», 1905, ч. 205, 13 (26) вересня, с. 3.
г. — ch. [V. Charvat]. — «Slovanský Přehled», Roč. VIII, 1906, N 3, s. 145—146.
д. О. Т. — «Ukrainische Rundschau», 1906, N 2, s. 80.

Франко І. На лоні природи і інші оповідання. Львів, 1905. 255 с.

Рец.: а. «Буковина», 1905, ч. 43.
б. В. [Гнатюк]. — «ЛНВ», т. XXX, 1905, кн. 4, с. 94—95. Хр. і біб.
в. Крушельницький А. Новини нашої літератури. — «ЛНВ» т. XXXIV, 1906, кн. 5, с. 267—283.

Франко І. Отвертий лист до галицької української молодіжи. — «ЛНВ», т. XXX, 1905, кн. 4, с. 11—19.

Рец.: а. «Киевская Старина», т. XC, 1905, кн. 7—8, с. 27.
б. Джиджора І. — «ЗНТШ», т. LXXIII, 1906, кн. 5, с. 170. Н. хр.

Франко І. Поема про створення світа. — «Новий громадський голос», 1905, ч. 2—7, 9, 12—14, 18. Окремий відбиток: Львів, 1905. 53 с.

Рец.: а. В [Гнатюк]. — «ЛНВ», т. XXXI, 1905, кн. 7, с. 99. Хр. і біб.
б. «Промінь», 1905, ч. 11, с. 140.
в. Пулюй І. Нові і перемінні звізди. Третє доповнене видання. У Відні, Накладом автора. 122 с.

Рец.: а. Ів. Тр[уш]. — «Артистичний вісник», 1905, зош. 7—8, с. 107—109. Доповнення зош. 9—10, с. 146—147.
б. В. Н-ко — «Киевская Старина», т. XCI 1905, кн. 9, с. 100—102.
в. В. Гнатюк. — «ЛНВ», т. XXXII, 1905, кн. 10, с. 71—73. Хр. і біб.

Franko I. Die Ruthenische Literatur im Jahre 1904. — «Österreichische Rundschau», Bd. II, 1905, Heft 20, S. 327—336.

Рец.: а. «Діло», 1905, ч. 58, 12 (25) березня, с. 3.
б. «Киевская Старина», т. LXXXIX, 1905, кн. 4, с. 79.
в. «ЛНВ», т. XXX, 1905, кн. 5, с. 187. Хр. і біб.

Франко І. Сухий пень. — «ЛНВ», т. XXIX, 1905, кн. 2, с. 85—97. (Передмова й післяслово до «Меморіалу кн. Дондукова-Корсакова», який надрукований на с. 89—97).

Рец.: а. «Діло», 1905, ч. 34, 12 (25) лютого, с. 1—2; ч. 35, 14 (27) лютого, с. 2; ч. 36, 15 (28) лютого, с 1—2.
б. Джиджора І. — «ЗНТШ», т. LXXIII, 1906, кн. 5, с. 167. Н. хр.

Франко І. Щирість тону і щирість переконань. — «ЛНВ», т. XXX, 1905, кн. 5, с. 101—112. Окреме видання під заг.: «Ідеї й «ідеали» галицької москвофільської молодіжи».

Рец.: а. «Діло», 1905, ч. 103, 22 (9) травня, с. 3.
б. Джиджора І. — «ЗНТШ», т. LXXIII, 1906, кн. 5, с. 172—173.
в. «Живая мысль», 1905, вып. 25, с. 152—154.
г. «Киевская Старина», т. XC, 1905, кн. 7—8, с. 29.
д. «Руслан», 1905, ч. 89, 22 квітня (5 травня), с. 2—3.

Матеріали полеміки про москвофільство і погляди на нього М. Драгоманова, які були причиною появи статті І. Франка «Щирість тону і щирість переконань».

а. Копач І. З гостини у «Других». — «Діло», 1905, ч. 16, 21 січня (3 лютого), с. 1—2.

б. Павлик М. Не кличте всує. (Стаття надіслана). — «Діло», 1905, ч. 18—19. Додаток, 25 січня (7 лютого), с. 2.

в. Копач І. Небіжчик Михайло Драгоманов і москвофільство. — «Діло», 1905, ч. 21, 27 січня (9 лютого), с. 1—2.

г. Павлик М. Іще раз не кличте всує. — «Діло», 1905, ч. 48, 29 лютого (14 березня), с. 1—2.

д. Копач І. У (послідну!) відповідь п. М. Павликові. — «Діло», 1905, ч. 50, 3 (16) березня, с. 3.

Франко І. Ювілей Івана Левицького (Нечуя). — «ЛНВ», т. XXXIX, 1905, кн. 1, с. 36—42.

Рец.: а. «Киевская Старина», т. XC, 1905, кн. 7—8, с. 20.

б. Павлик М. Не кличте всує! — «Діло», 1905, ч. 18—19. Додаток, 25 січня (7 лютого), с. 2.

в. Джиджора І. — «ЗНТШ», т. XXIII, 1905, кн. 5, с. 173—174.

Ювілей 30-літньої діяльності Михайла Павлика. (1874—1904). З портретом ювілята і його рідні. У Львові, Заходом ювілейного комітету, 1905. XX, 87 с.

У день ювілею сцена була прикрашена портретами М. Драгоманова та І. Франка. В статті М. Лозинського в ряді місць говориться про співпрацю та дружбу І. Франка з М. Павликом. Під час концерту хор виконав «Каменярі», слова І. Франка, музика буковинського вчителя Іларія Карбулицького. Привітання М. Павликові від філологічної секції Наукового товариства ім. Шевченка, підписане І. Франком.

Яцимирский А. Литературные портреты славянских беллетристов И. Франко — певец труда и борьбы. — «Вестник знания», 1905, № 7, с. 77—86. З портретом І. Франка.

1906

Аматорське представлення абітуріентів учительського семинара. — «Буковина», 1906, ч. 79, ч. 5 (18) липня, с. 3.

«Учи:гель» І. Франка.

Галицько-руські народні мелодії. Зібрані на фонограф Йосифом Роздольським, списав і редагував Станіслав Людкевич. Часть І. У Львові, 1906, XXIII, 384 с. (Етнографічний збірник т. XXI—XXII).

На с. V подяка І. Франкові за допомогу в справі видання.

Грінченко Б. Історичні книжки на селі. — «Нова громада», 1906, кн. 2, с. 90— 114. Передрук у кн.: Б. Грінченко. Перед широким світом. К., 1907, с. 191— 231.

Говориться про повість «Захар Беркут» та поему «Іван Вишенський» І. Франка.

Грінченко Б. Іванові Франкові. — «Нова громада», 1906, кн. 8, с. 138—140 .

Привітання з нагоди 50-х роковин життя І. Франка.

Драгоманов М. Листи до Ів. Франка і інших. 1881—1886. Видав Іван Франко. Львів, 1906. 11, 260 с.

Рец.: а. «Діло», 1906, ч. 130, 25 жовтня (7 листопада), с. 3.
б. В. [Гнатюк]. — «ЛНВ», т. XXXVI, 1906, кн. 12, с. 498—500. Біб.
в. Павлик М. Д-р Іван Франко супроти Драгоманова. — В кн.: М. Павлик. Михайло Драгоманів, «високий рівень» українства та «нова ера». Львів, 1906, с. 41—44.

Драгоманов М. Шевченко, українофіли й соціалізм. Друге видання з передмовою Івана Франка. Львів, 1906. XI, 157 с.

Рец.: а. «Діло» 1906, ч. 229, 24 жовтня (6 листопада), с. 3.
б. В. [Гнатюк]. — «ЛНВ», т. XXXIV, 1906, кн. 4, с. 203—204. Біб.

Karasek Jiři ze Lvovic. Pojeti viny v slovanskýcн literaturach. — В кн.: Chimerycké výpravy. Kritické studie. Symposion 30. Knihy nové doby. Kral. Vinohrady, 1906, s. 79—81. Переклад українською мовою М. Мочульського: Карасек Юрій зі Львовіц. Розуміння вини в слов'янських літературах. — «Діло» 1907, ч. 30, 21 лютого.

Про оповідання І. Франка «На дні».

Коковський Ф. Ювілейний привіт Іванові Франкові. — «Гайдамаки», 1906, ч. 213. 22 грудня, с. 1.

Коротка біографія і огляд творчості.

Комаров М. Українська драматургія. Збірка бібліографічних знадобів до історії української драми і театра українського. (1815—1906). Одесса, 1906. 231 с.

Про І. Франка див. за покажчиком імен.

Копач І. Декламаторсько-вокальний вечір. — «Діло», 1906, ч. 25, 1 (14) лютого, с. 4; Див. також: «Діло», 1906, ч. 19, 24 січня (6 лютого), с. 3.

Про декламацію поеми «Мойсей» Львом Лопатинським.

Крушельницький А. Із літературного руху на галицькій Україні. — «Рідний край», 1906, ч. 12, с. 11.

Говориться також про І. Франка.

Motschulskij M. Die Ukrainische Literatur 1898—1905. — «Ukrainische Rundschau», 1906, N 6, S. 214—217.

Говориться також про І. Франка.

Павлик М. Михайло Драгоманов, «високий рівень» українства та «нова ера». Львів, 1906. 45. с.

Погляд І. Франка про вплив М. Драгоманова на О. Терлецького, с. 4; співпраця І. Франка в Науковому товаристві ім. Шевченка, с. 18; габілітація І. Франка у львівському університеті в 1895 р., с. 30; Д-р Ів. Франко супроти Драгоманова. (У зв'язку з виходом у світ першого тому листів М. Драгоманова до І. Франка), с. 41—44.

Рец.: «Україна», т. II, 1907, кн. 5, с. 224—228.

Павлик М. Москвофільство та українофільство серед австро-угорського народу. — «Громадський голос», 1906, ч. 47—62. Окремий відбиток: Львів, 1906. 83 с.

Передрук статті, вміщеної в газеті «Kurjer Lwowski», 1884. Додані обширні доповнення та пояснення. Говориться про статтю І. Франка «Ukrainofilstwo galicijskie», надруковану в газеті «Kurjer Lwowski», 1885, № 15 та про полеміку, яка зав'язалась після її опублікування.

* **Пропущенный юбилей.** — «Киевский голос», 1906, № 61.

Біографія та характеристика літературної діяльності І. Франка. Див.: «Діло», 1906, ч. 251, 22 листопада (5 грудня), с. 3.

Самійленко В. Україні. Збірник поезій 1885—1906 рр. Видано заходом М. Мочульського, з передмовою Івана Франка. Львів, 1906. VI, 131 с.

Рец.: «Діло», 1907, ч. 28, 19 лютого, с. 3.

Сумцов Н. И. Франко. — «Южный край», 1906, № 8867 30 августа, с. 3.

Замітка: «Діло», 1906, ч. 193, 11 (24) вересня, с. 3. І. Франко подякував М. Сумцову за цю статтю в листі з дня 10 вересня 1906 р. Див.: М. Возняк. Велетень думки і праці. К., Держлітвидав УРСР, 1958. с. 332.

Іван Франко. — Календар «Просвіти» на 1907 рік. Рік перший, К., 1906, с. 132—133. З портретом І. Франка.

Іван Франко. — «Промінь», 1906, ч. 22, с. 177—180. З портретом І. Франка.

Замітки: а. «Рада», 1906, ч. 51, 12 листопада, с. 3. б. «ЗНТШ», т. LXXVI, 1907, кн. 2, с. 180.

М. О. І. Я. Франко. — «Рідний край», 1906, ч. 34, с. 9.

Іван Франко. (До 50-літнього ювілею його народження).— «Рідний край», 1906, ч. 49, с. 3—4.

[І. Франко — почесний доктор харківського університету].

а. «Галичанин», 1906, ч. 215, 3 (16) жовтня, с. 5.

б. «Świat słowiański», 1906, N 23, s. 394.

Франко І. Апокріфи і легенди з українських рукописів. Зібрав, упорядкував і пояснив д-р Іван Франко. Том IV. Апокріфи есхатологічні. Львів, 1906. XLVII, 524 с.

Рец.: а. «Журнал Министерства народного просвещения», 1907, кн. 4, с. 434—435.

б. [Карский Е.]. — «Русский филологический вестник», 1907, кн. 1, с. 237.

* в «Revue d'histoire ecclésiastique», vol. VIII, 1907, p. 864.

Franko I. Beiträge zur Quellenkritik der cyryllo-metodianischen Legenden. — «Archiv für slavische Philologie», Bd. 28, 1906, S. 229—255.

Рец.: а. Pintar L. Berichtigende Bemerkungen. — «Archiv für slavische Philologie», Bd. 30, 1908, S. 470—472.

б. Лавров П. — «Журнал Министерства народного просвещения», 1907, кн. 8, с. 391—401.

в. «Česky časopis historycký», Roč. XIII, 1907, s. 448.

Франко І. Bel parlar gentile. — «ЛНВ», т. XXXIII, 1906. кн. 2, с. 284—296.

Рец.: Кревецький І. — «ЗНТШ», т. LXXVI, 1907, кн. 12, с. 166.

Франко І. До історії українського вертепа XVIII в. — «ЗНТШ» т. LXXI, 1906, кн. 3, с. 22—43; т. LXXII, кн. 4, с. 9—73; т. LXXIII, кн. 5, с. 5—64. Окремий відбиток: Львів, 1906. 152 с.

Рец.: а. «ЛНВ», т. XXXIV, 1906, кн. 6, с. 594—595. (Про частину в LXXI томі); І. Кр. — «ЛНВ», т. XXXV, 1906, кн. 8, с. 341—342. Біб. (Про частину в LXXII томі); «ЛНВ», т. XXXVI, 1906, кн. 11, с. 331—332. Біб. (Про частину в LXXIII томі).

б. Kaindl R. — «Zentralblatt für Anthropologie», Bd. XII, 1907, S. 166.

в. Polivka G. Neure Arbeiten zur slavischen Volkskunde. — «Zeitschrift des Vereins für Volkskunde», 1907, s. 215.

г. Мочульський М. Дещо про український вертеп. — «Діло», 1908, ч. 5, 6 січня (22 грудня 1907), с. 3.

д. Перетц В. До історії вертепної драми. Замітки й матеріали. — «ЗНТШ», т. LXXXV, 1908, кн. 5, с. 7—20.

Рец.: Возняк М. Стара українська драма і новіші досліди над нею. — «ЗНТШ», т. CXII, 1912, кн. 6. с. 164—165.

е. Возняк М. Стара українська драма і новіші досліди над нею. — «ЗНТШ», т. CXII, 1912, кн. 6, с. 163—164.

Франко І. Маніпулянтка й інші оповідання. Львів, 1906. 194 с.

Рец.: а. «Буковина», 1906, ч. 138, 19 листопада (2 грудня), с. 3.

б. «Діло», 1906, ч. 230, 25 жовтня (7 листопада), с. 3.

в. І. [Джиджора]. — «ЛНВ», т. XXXVI, 1906, кн. 11, с. 332—333. Біб.

Франко І. Місія. Чума. Казки і сатири. Львів, 1906. 210 с.

Рец.: а. «Діло», 1906, ч. 229, 24 жовтня (6 листопада), с. 3.

б. І. Д[жиджора]. — «ЛНВ», т. XXXIV, 1906, кн. 6, с. 596—597. Біб.

Франко І. Наливайко в мідянім биці. Причинок до історії легенди. Львів, 1906. 15 с.

Рец.: а. «Діло», 1906, ч. 30. 9 (22) лютого, с. 3. Додаток.

б. В. Б. — «Діло», 1906, ч. 58, 23 березня (5 квітня), с. 1—2; ч. 59, 24 березня (16 квітня), с. 1—2.

в. В. Д[оманицький]. — «Нова громада», 1906, кн. 1, с. 140—142.

г. Яцимирский А. — «Известия Отделения русского языка и словесности», т. XI, 1906, кн. 3, с. 429—430.

д. Jacimirsky A. — «Narodopisny Věstnik», Roč. II, 1907, N 3—4, s. 94.

Франко І. Откровение св. Стефана. Студія над одним мало відомим апокріфом. — «Киевская Старина», т. XCIII, 1906, кн. 7—8, с. 377—405.

Рец.: І. Д[жиджора]. — «ЗНТШ», т. LXXX, 1907, кн. 6, с. 159. Н. хр.

Франко І. Пісня про Правду і Неправду. Історично-літературна розвідка. — «ЗНТШ», т. LXX, 1906, кн. 2, с. 5—70.

Рец.: а. «ЛНВ», т. XXXIV, 1906, кн. 5, с. 403—404. Біб.

б. Horák J. — «Narodopisny Věstnik», Roč. II, 1907, N 3—4, s. 95.

в. Kaindl R. — «Zentralblatt für Anthropologie», Bd. XII, 1907, S. 166.

г. Polivka G. — «Zeitschrift des Vereins für Volkskunde», 1907, Heft 3, S. 350 .

Франко І. Притча про сліпця і хромця. Причинок до історії літературних взаємин старої Русі. — Статьи по славяноведению. Вып. II, СПб., 1906, с. 129—155. Окремий відбиток: СПб., 1906. 28 с.

Рец.: а. В. [Гнатюк]. — «ЛНВ», т. XXXIII, 1906, кн. 1, с. 189. Біб.

б. Флоринський Т. Обзор новейших трудов и изданий по славяноведению. — «Университетские известия» (Киев), 1907, кн. 12, с. 150—151.

в. Еремин И. Притча о слепце и хромце в древнерусской письменности. — «Известия отделения русского языка и словесности», т. XXX, 1925, с. 323—325.

Франко І. Причинки до української ономастики. Львів, 1906. 34 с.

Рец.: а. Доманицький В. — «Нова громада», 1906, кн. 3, с. 144.
б. Яцимирский А. — «Известия отделения русского языка и словесности», т. XI, 1906, кн. 3, с. 433—434.
в. Jacimirsky A. — «Národopisny Věstnik», Roč. II, 1907, N 3—4, S. 93—94.

Франко І. Руcько-польська згода і українсько-польське братання. — «ЛНВ», т. XXXIII, 1906, кн. I, с. 152—156.

Рец.: а. Koneczny F. Z powodu artykułu p. Iwana Franki. — «Swiat słowiański», 1906, N 13. s. 44—53.
Див. замітку: «Буковина», 1906, ч. 20, 15 (28) лютого, с. 3.
б. Кревецький І. — «ЗНТШ», т. LXXVI, 1907, кн. 2, с. 169. Н. хр.

Франко І. Святий Климент у Корсуні. Причинок до історії староруської легенди. Львів, 1906. XVII, 307 с. (Відбиток з Записок наукового товариства ім. Шевченка).

Рец.: а. Brückner A. Co sądzić o «Żywotach Cyryla i Metodego?». — «Kwartalnik historyczny», 1908, s. 1—15.
б. Brückner A. Cyryl i Metody. — «Przegląd historyczny», t. VI, 1908. zesz. 3, s. 300—301.
в. Zibrt č. — «Časopis Muzea Kr. Českeho», Roč. 80, sv. 3, s. 483.
г. Харлампович К. К вопросу о начале христианства в Херсоне Таврическом. — «Христианское чтение», 1908, кн. 3, с. 479—494.
д. Шестаков С. К истории текстов жития св. Климента. — «Византийский Временник», т. 14, 1907, вып. I, с. 215—226.
е. Шестаков С. Очерки по истории Херсонеса в VI—X веках по Р. Хр. — «Памятки христианского Херсонеса», М., 1908, вып. III, разд. II, с. 14—25.
є. Van Wijk N. О языке «Слова на перенесение мощей св. Климента.— «Byzantoslavica», Roč. I, 1929, s. 10—15

Франко І. Semper tiro. Львів, 1906. 135 с.

Рец.: а. «Діло», 1906, ч. 247, 16 (29) листопада, с. 3.
б. Мочульський М. Semper tiro Івана Франка. (Замітки й враження). — «ЛНВ», т. XXXVI, 1906, кн. 12, с. 476—488.
в. «Рада», 1906, ч. 26, 14 жовтня, с. 3.
г. Коковський Ф. — «Руслан», 1906, ч. 223, 10 (23) жовтня, с. 3—4.
д Rubin J. — «Slovanský Přehled», Roč. IX, N 10. s. 433. З портретом І. Франка.

Франко І. Стара Русь. — «ЛНВ», т. XXXIV, 1906, кн. 6, с. 456—473; т. XXXV, кн. 7, с. 32—51; кн. 9, с. 382—392; т. XXXVI, кн. 10, с. 66—79; кн. 11, с. 236—243; кн. 12, с. 359—374.

Рец.: а. Г. Ш. — «Рідний край», 1906, ч. 50, с. 14—15.
б. Кревецький І. — «ЗНТШ», т. LXXVI, 1907, кн. 2, с. 165. Н. хр.

Хоткевич Г. Кілька вражінь з нагоди ювілейного року д-ра І. Франка. — «Діло», 1906, ч. 271, 18 (31) грудня, с. 1—2.

Что читать народу? Критический указатель книг для народного и детского чтения. Том III. М., 1906, 500 с. В составлении III тома принимали участие: Х. Д. Алчевская, Х. А. Алчевская и др.

Рекомендуються та подаються анотації до таких творів І. Франка: І. Абу Каземові капці. К., 1899; 2. Малий Мирон. Грицева шкільна наука. Лесишина челядь. К., 1901. Анотацію написала Х. Алчевська; 3. Лесишина челядь. Х., 1901. Анотацію написала Х. Алчевська; 4. К світу! 1899. Анотацію склала А. П. П[онамарьова]; 5. На дне. 1903. Анотацію склала А. Б[икова]; 6. Сам винноват. Анотацію склала А. Н[овіцка]; 7. Хорошій заработок. Анотацію склала А. П[онамарьова].

Ювілейний рік Франка. — «Діло» 1906, ч. 247, 16 (29) листопада, с. 3.

Обширна замітка про 50-ліття І. Франка.

Ювілей Івана Франка. — «Діло», 1906, ч. 257, 29 листопада (12 грудня), с. 3; ч. 259, 1 (14) грудня, с. 3.

Про вечір на честь І. Франка.

Jarytschewskyj S. Eine reformierte Literatur. — «Bukowiner Post», 1906, N 1986, 25 Oktober, S. 2.

Говориться також про І. Франка.

1907

Верхратський І. Злобні видумки д-ра Івана Франка. У Львові 1907. 125 с.

Друковано спершу в газеті «Руслан», 1907, ч. 272—291. Початок непорозумінь між І. Верхратським та І. Франком датується ще 1876 роком, коли І. Франко написав негативні рецензії на збірки поезій І. Верхратського «Тріолети» і «Стрижок». Пізніше І. Франко неодноразово піддавав гострій критиці літературні та наукові праці І. Верхратського. Ця явно непристойна книжечка має деяке значення у справі встановлення авторства деяких статей І. Франка. Про це див.. М. Бернштейн. Українська літературна критика 50—70-х рр. XIX ст. К., Вид-во Академії наук УРСР, 1959, с. 373—375.

Відчит д-ра Франка. — «Діло», 1907, ч. 253, 23 листопада, с. 3; ч. 257, 28 листопада, с. 3; ч. 258, 29 листопада, с. 3; ч. 262, 5 грудня, с. 3.

Про реферат на тему: «Історія української літератури».

[Габілітація І. Франка у Львівському університеті].

а. Д-р І. Франко вніс до Міністерства просвіти прохання в справі затвердження габілітації [з року 1895]. — «Буковина», 1907, ч. 48, 27 квітня (10 травня), с. 3.

в. Д-р Іван Франко вніс подання... до Міністерства просвіти, щоб воно затвердило давну його габілітацію. — «Діло», 1907, ч. 93, 10 травня, с. 3.

Колесса. Ф. До питання про український музичний стиль. Львів, 1907. 34 с.

Про І. Франка, с. 20, 31—32. У зв'язку з його статтею «Думки профана на музикальні теми». — «Артистичний вісник», 1905, зош. 5, с. 56—57.

Кримський А. Д-р Ів. Франко і російська Академія наук.— «Рада», 1907, ч. 54, 6 березня, с. 4. Передруки: «Буковина»,

1907, ч. 28, с. 3; «Діло», 1907, ч. 51, с. 2; «Рідний край», 1907, ч. 10, с. 11; «Руслан», 1907, ч. 55, с. 3—4.

Lozynskyj M. Iwan Franko. Zu seinem 50 Geburstag. — «Ukrainische Rundschau», 1907, N 1, S. 20—24.

Михайленко Ф. Сюжети з учительського стану і школярського життя в українсько-руській літературі. — «Учитель», 1907, ч. 19—20, с. 275—286; ч. 21—22, с. 319—326; ч. 23—24, с. 354—366,

Згадуються такі твори І. Франка: Борис Граб, Учитель, Малий Мирон, Грицева шкільна наука, Олівець, Schön Schreiben.

Мочульський М. Польські партії в Галичині. IV. Соціалісти. — «Діло», 1907, ч. 59, 27 березня, с. 2.

Говориться про участь І. Франка в польському соціалістичному русі в 70-х роках XIX ст.

Павлик М. Михайло Драгоманов і его роля в розвою України. Львів, 1907. VI, 91 с.

Про І. Франка, с. 19—20, 25 (погляд М. Драгоманова на літературну творчість І. Франка), с. 32, 42.

Rubin Jiří. Z ukrainské poesie. Ivan Franko. (* 1856). — «Slovanský Přehled», Roč. VIII, 1907, s. 433—438. З портретом І. Франка на с. 433.

На с. 433 короткий вступ і на с. 434—438 переклади поезій.

Старженський, граф. На нашій не своїй землі. Уривок з записок правобічного шляхтича. З передмовою Івана Франка.— «ЛНВ», т. XXXVII, 1907, кн. 1, с. 25—41.

Рец.: а. «Діло», 1907, ч. 18, 5 лютого, с. 1—2. Передрук уривків з увагами редакції.

б. В. Д[оманицький]. По журналах. — «Україна», т. I, 1907, кн. 3, с. 144—149. Передрук уривків.

в. «Ukrainische Rundschau», 1907, N 5, S. 158—164; N 6—8, S. 240—245. Переклад уривків німецькою мовою з вступною приміткою редакції.

Feldman W. Stronnictwa i programy polityczne w Galicji. 1846—1906. Tom I. Kraków, 1907. VII, 248 s.; Tom II. Kraków, 1907. 371 s.

Obozy ruskie, t. II, s 315—362. Про І. Франка, зокрема с. 332 і далі.

Franko I. Beiträge zur Quellenkritik einiger altrussischer Denkmäler. — «Archiv für slavische Philologie», Bd. 29, 1907, S. 282—304.

Рец.: а. R[ozwadowski J.]. — «Rocznik slawistyczny», Rocz. I, 1908, s. 316.
б. І. С[вєнціцкий].—«ЗНТШ», т. LXXXVI, 1908, кн. 6, с. 208—209. Н. хр.
в. Ляцкий Е. Слово о полку Игореве. Прага, 1934, с. 52—53.

Франко І. Болгарська університетська афера. — «Діло», 1907, ч. 280, 27 грудня, с. 2—3.

У справі покликання І. Франка на кафедру літератури в Софії. В цій справі в пресі появилось ряд заміток. Подаємо найважливіші матеріали:

а. Покликання д-ра Франка на університетську кафедру.— «Буковина», 1907, ч. 112, 23 вересня (6 жовтня), с. 3.

б. «Галичанин», 1907, ч. 212, 22 вересня (5 жовтня), с. 3.

в. Покликання д-ра Франка на університетську кафедру. — «Діло», 1907, ч. 211, 3 жовтня, с. 2. Див. також: Українські виклади на болгарському університеті в Софії. — «Діло», 1907, ч. 239, 5 листопада, с. 3.

г. «Руслан», 1907, ч. 213, 22 вересня (5 жовтня), с. 3.

Франко І. Великий шум. К., 1907. 116 с. (Передрук з «Літературно-наукового вісника»).

Рец.: а. Омега. «Літературно-науковий вісник». III том за 1907 рік. — «Діло», 1907, ч. 240, 6 листопада, с. 1.
б. Хоткевич Г. Літературні враження. — «ЛНВ», т. XLV, 1909, кн. 2, с. 396—411. «Великий шум» І. Франка, с. 396—398.
в. «Рада», 1907, ч. 233, 16 жовтня, с. 2—3.
г. А. Б. — «Рада», 1908, ч. 15, 18(31) січня, с. 2.

Франко І. Вій, Шолудивий Буняка і Юда Іскаріотський. — «Україна», т. I, 1907, кн. 1, с. 50—55; Окремий відбиток: К., 1907. 6 с.

Рец.: а. Гнатюк В. — «ЗНТШ», т. LXXXVII, 1909, кн. 1, с. 212.
б. Polivka G. — «Zeitschrift des Verein für Volkskunde», 1908, S. 331.

Франко І. Володимир Самійленко. Проба характеристики. — «ЛНВ», т. XXXVI, 1907, кн. 1, с. 72—83.

Рец.: І. Д[жиджора]. — «ЗНТШ», т. LXXXVI, 1908, кн. 6, с. 154. Н. хр.

Franko I. Haličké obrázky. Z rusinskeho originalu přeložil se svolenim autorovým Jar. V. Burian. Úvod napsal Adolf Černý. Praha, J. Otto, Světova knihovna, 1907. XIX. 172 s.

Рец.: *а. H. [Alois Hetzl]. — «Nové cile», č. Budějovice, 1907, N I. s. 30—31.
б. «Narodni listy», 1908, № 30.
*в. «Zvon», 1907—1908, s. 172.
*г. «Norodni politika», 1908. s. 25, priloha.
*д. O[tokar] S[imek]. — «Novina», 1908, s. 90. Передрук у кн.: Зв'язки Івана Франка з чехами та словаками. Братіслава, 1957, с. 643.
е. Pražak A. — «Slovanský přehled». Roč. XII, 1910, s. 141—142. Передрук там же, с. 644—645.
є. Франко в чеському перекладі. — «Діло», 1908, ч. 174, 5 серпня, с. 4.
ж. Мочульський М. — «ЛНВ», т. XLIII, 1908, кн. 7, с. 188—189. Біб.

Галицько-руські народні приповідки. Зібрав, упорядкував і пояснив д-р Іван Франко. Том II, випуск 1. Львів, 1907. 300 с. (Етнографічний збірник, т. XXIII).

Рец.: Páta Jozef. — «Slovanský Přehled», Roč. XI, 1909, N 7—10. s. 457—458.

Франко І. Громадські шпихлірі в Галичині. 1784—1840 р. Збірка документів і розвідка д-ра Івана Франка. Причинки до історії економічних і соціальних відносин в Галичині в XVIII—XIX в. Вип. І. Львів, Наклад Наукового товариства ім. Шевченка, 1907. XXXIV, 168 с. (Українсько-руський Архів, т. II).

Рец.: Джиджора І. — «ЛНВ», т. XXXVII, 1907, кн. 2, с. 366—368. Біб.

Франко І. До біографії Івана Вагилевича. — «ЗНТШ», т. LXXIX, 1907, кн. 5, с. 97—141. Окремий відбиток: Львів, 1907. 45 с.

Рец.: Джиджора І. —«ЛНВ», т. XL, 1907, кн. 11, с. 362—363. Біб.

Franko I. Drei Riesen im Kampfe um einen Zwerg. — «Die Zeit», 1907, N 1710, 29 Juni, S. 2—3. Переклади українською мовою: Три велетні в борбі за карлика. — «Буковина», 1907, ч. 71, 20 червня (3 липня), с. 2; ч. 72, 22 червня (5 липня), с. 1—2; Три велетні в боротьбі за карлика. — «Діло», 1907, ч. 136, 2 липня, с. 1—2; ч. 137, 3 липня, с. 1—2. До перекладу додані вступні зауваження редакції; «Рада», 1907, ч. 142, 23 червня, с. 1—2; ч. 144, 26 червня, с. 2. З короткою вступною увагою редакції. Переклад польською мовою: Trzej olbrzymi w walce o karła. — «Przegląd polityczny, społeczny i literacki», 1907, N 154, 9 lipca.

Рец.: а. «Діло», 1907, ч. 140, 6 липня, с. 3.

б. Наша нотатка. — «Діло», 1907, ч. 142, 9 липня, с. 3.

Стаття І. Франка «Три велетні в боротьбі за карлика» спрямована проти шовіністичних поглядів Г. Сенкевіча та І. Падеревського на справу польсько-українських відносин. Одночасно вона спростовує й доповнює погляди Бернсона на польсько-українські відносини.

Франко І. Іван Тобілевич. (Карпенко-Карий). — «ЛНВ», т. XL, 1907, кн. 11, с. 235—240.

Рец.: а. А. Б. — «Рада», 1907, ч. 287, 22 грудня, с. 1—2.

б. І. Д[жиджора]. — «ЗНТШ», т. LXXXVI, 1908, кн. 6, с. 155. Н. хр.

Франко І. Ліси та пасовиська. Оповідання колишнього повноважного. (З життя галицьких селян). К., Вид. тов. «Просвіти», 1907. 18 с.

Рец.: Ніякий. — «Рада», 1907, ч. 137, 17 червня, с. 4.

Франко І. Літературна мова і діалекти.—«ЛНВ», т. XXXVI, 1907, кн. 2, с. 225—230.

Рец.: І. Д[жиджора]. — «ЗНТШ», т. LXXXVI, 1908, кн. 6, с. 155—156. Н. хр.

Франко І. Марія Маркович. [Марко Вовчок]. Посмертна згадка. — «ЛНВ», т. XXXIX, 1907, кн. 8—9, с. 381—384.

Рец.: «Рада», 1907, ч. 233, 16 жовтня, с. 2—3.

Франко І. Новини нашої літератури. Поезії Христі Алчевської. Туга за сонцем. [Рецензія]. — «ЛНВ», т. XXXIX, 1907, кн. 7, с. 115—118.

Замітка: «Рада», 1907, ч. 189, 21 серпня, с. 2—3.

Франко І. Середні віки і їх поет. (Данте Алігієрі). — «ЛНВ», т. XXXVII, 1907, кн. 3, с. 445—461; т. XXXVIII, кн. 4, с. 37—61; кн. 5, с. 240—258; кн. 6, с. 468—477; т. XXXIX, кн. 7, с. 66—77; кн. 8—9, с. 332—343; т. XL, кн. 10, с. 80—94; кн. 11, с. 305—321; кн. 12, с. 472—483.

Рец.: а. А. Б. — «Рада», 1907, ч. 287, 22 грудня, с. 1—2.

б. Крушельницький А. Тридцять восьмий том «Літературно-наукового вісника». (Замітки на тему журнала й його читачів). — «Діло», 1907, ч. 193, 10 вересня, с. 1—2; ч. 194, 11 вересня, с. 1; ч. 195, 12 вересня, с. 1.

Франко І. Студії над українськими народними піснями.— «ЗНТШ», т. LXXV, 1907, кн. 1, с. 14—84; т. LXXVI, кн. 2, с. 39—63; т. LXXVIII, кн. 4, с. 90—145.

Рец.: а. Гнатюк В. До колядки про св. Софію в Києві. — «ЗНТШ», т. LXXIX, 1907. кн. 5, с. 155—159.
б. Кревецький І. — «ЛНВ», т. XXXVII, 1907, кн. 3, с. 556—558; т. LXXXVIII, кн. 5, с. 369—370. Біб.
в. «Світ», 1907, ч. 11, с. 186—187.
г. Horák J. — «Národopisny Věstnik». Roč. III, 1908, N 2—3. s. 55—60.
д. Polivka G. — «Zeitschrift des Vereins für Volkskunde», 1908, S. 328—329.
е. Kaindl R. — «Zentralblatt für Anthropologie», Jahrgang XIV, 1909, S. 27.

Що читати? — «Діло», 1907, ч. 35, 22 лютого, с. 1—2; ч. 36, 28 лютого, с. 1—2; ч. 37, 29 лютого, с. 1—2.

Список видань Українсько-руської видавничої спілки. З творів І. Франка рекомендуються: Поеми; Полуйка; Сім казок; Захар Беркут; На лоні природи; Місія; Чума. Казки і сатири; Украдене щастя; Semper tiro; Акорди. Антологія української поезії від смерті Т. Шевченка. Уложив І. Франко. Кожна назва подається з анотаціями.

1908

Іван Франко. — «Письмо з Просвіти», 1908, ч. 9, 10 травня, с. 65. З портр.

Крушельницький А. Літературно-критичні нариси. Станіслав, 1908. 231 с.

Про І. Франка в цій книжці див. статті: 1. На вершинах творчості. (З приводу поеми «Мойсей» і збірки «Semper tiro», с.1—56; 2. Мірти й кипариси. (Поетична спадщина Олександра Козловського), с. 57—80; 3. Іван Франко. На лоні природи, с. 166—175.
Рец.: Páta J. — «Slovanský Přehled», Roč. XI, 1909, s. 458.

Kułtys Z. Historia gimnazium Drohobyckiego. Drohobycz. 1908. 238 s.

Про І. Франка, учня дрогобицької гімназії, с. 215.

Orkan W. Młoda Ukraina. — «Naprzód», 1908, N 157, 7 czerwca. Переклад українською мовою В. Д[оманицького] під заг. «Правдивий голос поляка про українську літературу». — «Рада», 1908, ч. 133, 13 (24) червня, с. 1—2; «Народне слово», 1908, ч. 82, 27 червня, с. 5—6.

У статті В. Оркана говориться також про творчість І. Франка.

Młoda Ukraina. Wybór nowel. Zebrał i tłómaczył Władysław Orkan. Warszawa, 1908. 267 s.

I. Franko. Polujka, s. 1—25.
Рец.: «Krytyka», t. I, 1909, N 2, s. 86—88. Про І. Франка, с. 86.

Stav členstwa Společnosti Národopisného Muzea. Členové dopisujici. Franko Ivan, dr. spisovatel ve Lvove. — «Narodopisný věstnik československý», Roč. III, N 4, s. 16.

І. Франко обраний був членом-кореспондентом у 1901 році. Про це див.: «Діло», 1901, ч. 22, 27 січня (9 лютого), с. 3. Новинки.

Франко Іван Яковлевич. — В кн.: Українська муза. Поетична антологія (історична хрестоматія). Од початку до наших днів. Під редакцією Олекси Коваленка. К., 1908, с. 408—414. З портретом І. Франка.

Біографія та бібліографія найважливіших творів.

Франко І. Будятинці. — «Діло», 1908, ч. 12, 18 січня, с. І; ч. 13, 24 січня, с. І; ч. 15, 22 січня, с. 1—2.

Рец.: а. «Галичанин», 1908, ч. 16, 19 січня (1 лютого), с. 1—2.

б. Будятинцы-милятинцы. — «Галичанин», 1903, ч. 20, 24 січня (6 лютого), с. 2—3.

в. Боцян О. В справі «Будятинців». — «Діло», 1908, ч. 17, 24 (11) січня, с. 3.

Франко І. Галицько-руські народні приповідки. Зібрав, упорядкував і пояснив д-р Іван Франко. Том II, випуск 2. Львів, 1908. X, 301—612 с. (Етнографічний збірник, т. XXIV).

Рец.: а. «Живая старина». 1908, вып. IV, с. 510.

б. Kaindl R. Bericht über neue Arbeiten zur Völkerwissenschaft von Galizien, Russisch-Polen und der Ukraine. — «Globus», Bd. XCV, 1909. S. 341—355.

в. Páta J. — «Slovanský Přehled», Roč. XI, 1909, s. 457—458.

Франко І. Еміль Коритко, забутий слав'янський етнограф.— «ЗНТШ», т. LXXXVI, 1908, кн. 6, с. 82—122. Окремий відбиток: Львів, 1908, 41 с.

Рец.: а. Polivka G. — «Zeitschrift des Vereins für Volkskunde», 1909, s. 317—318.

б. «Časopis českeho Museum», 1910, s. 308—311.

в. Magiera J. Pamięci Emila Korytki. — «Swiat słowiański». Rocz, VII, 1911, t. 1, s. 192—207.

Франко І. Інтермедія Єврея з Русином.— Збірник Харківського Історико-філологічного товариства, виданого в пошану проф. М. Сумцова. Х., 1908, с. 92—103. Окремий відбиток: Х., 1908. 12 с.

Рец: Гнатюк В. — «ЗНТШ», т. LXXXVI, 1908, кн. 6, с. 228—229.

Франко І. Микола Васильєвич Ковалевський. (Кілька споминів і листів на пам'ять десятиліття його смерті). — «ЛНВ», т. XLI, 1908, кн. 1, с. 124—138.

Рец.: а. Яросевич Р. До споминів д-ра Ів. Франка про Мик. Ковалевського.—«ЛНВ», т. XLII, 1908, кн. 4, с. 170—173. Замітка І. Франка, с. 173.

б. Л. — «Рада», 1908, ч. 25, 30 січня (12 лютого), с. 2.

Франко І. Неначе сон. (Оповідання). — «ЛНВ», т. XLI, 1908, кн. 3, с. 449—453.

Рец.: А. Б. — «Рада», 1908, ч. 74, 29 березня (11 квітня), с. 2.

Франко І. Нові матеріали до історії українського вертепа. — «ЗНТШ», т. LXXXII, 1908, кн. 2, с. 30—52. Окремий відбиток: Львів, 1908, 23 с.

Рец.: а. Мочульський М. Дещо про український вертеп.— «Діло», 1908, ч. 5, 6 січня (22 грудня 1907), с. 3.

* б. Kaindl R. Neue Beitrage zur Geschichte des Deutschen in Galizien. — «Deutsche Erde», 1909, Heft 6, S. 172.

в. Kaindl R. — «Zentralblatt für Anthropologie», Bd. XIV, 1909, S. 337—338.

г. Перетц. В. К истории польского и русского народного театра. — «Известия отделения русского языка и словесности Имп. Академии наук», т. XIV, 1909, кн. 1, с. 148—149, 158.

Франко І. П'ять листів Остапа Терлецького. — В кн.: Січ. 1868—1908. Альманах в пам'ять 40-х роковин основання Товариства «Січ», Львів, 1908, с. 112—121. Окремий відбиток: Львів, 1908. 12 с.

Рец.: Крип'якевич І. — «Молода Україна», 1910, ч. 1, с. 31—32.

Франко І. Слово про збурення пекла. Українська пасійна драма. — «ЗНТШ», т. LXXXI, 1908, кн. 1, с. 5—50. Окремий відбиток: Львів, 1908, 46 с.

Рец.: а. Джиджора І. — «ЛНВ», т. XLII, 1908, кн. 5, с. 407—408.
б. Kaindl R. — «Zentralblatt für Anthropologie», Bd. XIV, 1909, S. 269.
в. Возняк М. Стара українська драма й найновіші досліди над нею.— «ЗНТШ», т. CXII, 1912, кн. 6, с. 162—163.

Франко І. Студії над українськими піснями. — «ЗНТШ», т. LXXXIII, 1908, кн. 3, с. 5—30.

Рец.: а. В. Д[оманицький]. — «Рада», 1908, ч. 168, 23 липня (5 серпня), с. 2—3.
б. Kaindl R. — «Zentralblatt für Anthropologie», Bd. XIV, 1909, S. 339.
в. Polivka G. — «Zeitschrift des Vereins für Volkskunde», 1909, Heft 4, S. 455.

Франко І. Сучасні досліди над святим письмом. — «ЛНВ», т. XLI, 1908, кн. 2, с. 326—336; кн. 3, с. 516—532; т. XLII, кн. 4, с. 119—128.

Рец.: а. М. Л. — «Рада», 1908, ч. 50, 29 лютого (13 березня), с. 2.
б. А. Б. — «Рада», 1908, ч. 74, 29 березня (11 квітня), с. 2—3.

Франко І. Тен як історик французької революції. — «ЛНВ», т. XLI, 1908, кн. 3, с. 598—602.

Рец.: А. Б. — «Рада», 1908, ч. 74, 29 березня (11 квітня), с. 2—3.

Шевченко Т. Твори. Кобзар. Том І. (1838—1847). Виданий під редакцією д-ра Івана Франка. Львів, 1908, X, 439 с.

Рец.: а. Три нові видання Шевченка. — «Діло», 1908, ч. 5, 6 січня (22 грудня 1907), с. 3.
б. č(erny A.). «Slovanský Přehled», Roč. X, 1908, N 8—9, S. 432.

1909

Апулей Мадаврський. Амор і Псіхе. Міфологічне оповідання. З латинської мови переклав Іван Франко. Львів, 1909, IX, 54 с.

Рец.: Будяк Ю. — «Українська хата», 1909, кн. 10, с. 559.

В честь Івана Франка. — «Народне слово», 1909, ч. 158—159, 2—5 січня, с. 10.

Про свято в честь І. Франка в Станіславі.

В честь д-ра І. Франка. — «Рада», 1909, ч. 114, 22 травня (4 червня), с. 3; З Дрогобича. Концерт в честь І. Франка. — «Діло», 1909, ч. 124, 10 червня (28 травня), с. 2—3.

Свято в честь І. Франка в Дрогобичі. Короткий зміст промови В. Стефаника.

Гейне Г. Флорентійські ночі. Переклад І. Франка. Львів, 1909. 78 с.

Рец.: а. «Діло», 1909, ч. 180, 17 (4) серпня, с. 4.
б. Мочульський М. — «ЛНВ», т. XLVIII, 1909, кн. 11, с. 410—411. Біб.

Думка Павло, соймовий посол. Слово мужика до мужиків. (Під загальну дискусію). — «Громадський голос», 1909, ч. 13. 31 березня, с. 1.

У справі допомоги хворому письменникові.

Крушельницький А. Літературні характеристики українських письменників. І. Іван Франко. (Поезія). Коломия (1909). 279 с.

Рец.: а. «Буковина», 1909, ч. 238, 4 листопада, с. 3.
б. «Діло», 1909, ч. 246, 6 листопада, с. 4.
в. «Прапор», 1909, ч. 34, с. 9—10.

Лозинський М. Переписка М. Драгоманова. — «Діло», 1909, ч. 5, 6 січня (24 грудня 1908), с. 3—4.

Говориться також про листи М. Драгоманова до І. Франка.

Лозинський М. Люди. Біографічно-літературні нариси. Драгоманов. Франко. Павлик. Сембратович. Бернсон. Реклі. Крапоткін. Толстой. Тургенєв. Гарібальді. З портретами. Львів Накладом автора, 1909. 131 с.

І. Франко, с. 14—23. З портретом.

Michalski T. Młoda Ukraina. Kijów, 1909. 26 s.

І. Франко, с. 11—16.

Мочульський М. Січ. (1868—1908). Альманах в пам'ять 40-х роковин основания товариства «Січ» у Відні. — «ЛНВ», т. XLV, 1909, кн. 3, с. 692—695. Біб.

Говориться про поеми І. Франка «Туль-цар єгипетський», «Зороастрова смерть» та про публікацію листів Остапа Терлецького.

[Перебування І. Франка в Києві].

а. «Буковина», 1909, ч. 88, 25 квітня, с. 3; ч. 94, 4 травня, с. 3.

б. «Діло», 1909, ч. 86, 23 (10) квітня, с. 3; ч. 92, 30 (17) квітня, с. 3.

в. «Рада», 1909, ч. 79, 9 (22) квітня, с. 2; ч. 83, 14 (27) квітня, с. 2.

Стефаник В. [З виступу на з'їзді радикальної партії в Тернополі в 1909 р.]. — «Громадський голос», 1909, ч. 7, 19 лютого, с. 5; Передрук у кн.: В. Стефаник. Публіцистика. К., Держлітвидав УРСР, 1953, с. 53.

Франко І. — «Письмо з Просвіти», 1909, ч. 9, с. 65. З портретом І. Франка.

Franko Ivan. — Ottův slovnik naučny, svaz XXVIII, 1909. s. 447.

Франко І. В тюремной больнице. — «Бодрое слово», СПб., 1909, № 6.

Замітка: «Рада», 1909, ч. 74, 3 (16) квітня, с. 4.

Галицько-руські народні приповідки. Зібрав, упорядкував і пояснив д-р Іван Франко. Том III, випуск І. Львів, 1909. 300 с. (Етнографічний збірник, т. XXVII).

Рец.: а. Гнатюк В. — «ЛНВ», т. XLVIII, 1909, кн. 11, с. 407—409. Біб.
б. Kaindl R. — «Zentralblatt für Anthropologie», Bd. XIV, 1911, S. 273.

Franko I. Kleine Findlinge zur altslavischen Literatur und

Geschichte. — В кн.: Jagič-Festschrift. Zbornik u slavu Vatroslava Jagiča. Berlin, 1908, S. 644—655.

Замітка: Zibrt Č. — «Časopis musea Kralovstvi českeho». Roč. LXXXIII, sv. I, s. 181—187.

Франко І. Лис Микита. З німецького переробив Іван Франко. Четверте видання. Львів, 1909, 144 с.

Рец.: Ішуніна М. — «Рада», 1909, ч. 289, 22 грудня (4 січня 1910), с. 3.

Франко І. Причинки до історії 1848 р. — «ЗНТШ», т. LXXXVIII, 1909, кн. 2, с. 94—117. Окремий відбиток: Львів, 1909, 24 с.

Рец.: w. i. — «Przeglad powszechny», t. CVI, 1910, s. 374.

1910

Карасек И. История славянских литератур. Перевод с немецкого. СПб., «Вестник знания» [1910].

Про І. Франка, с. 10. Німецький текст цієї праці вийшов у 1906 році: Slavische Literaturgeschichte. Von Dr. Josef Karasek. Erster Teil. Leipzig, 1906. (Sammlung-Cöschen). I. Franko, S. 144.

Див. замітку: «Неділя», 1911, ч. 22, 28 травня, с. 7.

Крушельницький А. [Переднє слово до збірки оповідань І. Франка «В поті чола». Коломия, Видання філії тов. «Учительська громада» в Коломиї, 1910, с. III—XV. (Вибрані твори українського письменства, 4)].

Крушельницький А. [Переднє слово до книги: І. Франко. Вибір поезій. Коломия, Видання філії тов. «Учительська громада» в Коломиї, 1910, с. III—XIX. (Вибрані твори українського письменства, I)].

Kruszelnicki A. Szkice z ukraińskiej literatury współczesnej. — В кн.: Sprawozdanie c. k. gimnazjum z językiem wykładowym polskim za rok szkolny 1909/10, 69 s.

Iwan Franko, s. 7—33.

Рец.: Demiańczuk J. — «Swiat slowiański», t. 2, 1910, s. 173—174.

Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом. (1876— 1895). Зладив Михайло Павлик. Видав д-р Лев Когут.

Том II. (1876—1878). Чернівці, 1910, 317, X с.
Том III. (1879—1881). Чернівці, 1910. 519, XI с.
Том IV. (1882—1885). Чернівці, 1911, 440, VIII с.
Том V. (1886—1889). Чернівці, 1912. 1914, 10 с.
Том VI (1890—1891) Чернівці, 1910. 288, VIII с.
Том VII. (1892—1893). Чернівці, 1911. 343, VIII с.
Том VIII. (1894—1895). Чернівці, 1911, 293, VI с.

Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом є цінним джерелом для вивчення життя і творчості І. Франка. Поряд з листами М. Павлика й М. Драгоманова надруковані також листи інших осіб, в тому числі І. Франка, та ряд інших документів.

Сумцов М. Діячі українського фольклору. Х., 1910. 37 с. Окремий відбиток з XIX т. Сборника Харьковского историко-филологического общества в память проф. Е. К. Редина.

І. Франко, с. 20—21.

Franko Iwan, ruthenische Schriftsteller und Politiker. — В кн.: Herders Konversations-Lexikon. Dritte Auflage. Ergänzungs Band. Freiburg im Breisgau, 1910, S. 597—598.

Франко І. Апокрифи і легенди з українських рукописів. Зібрав, упорядкував і пояснив д-р Іван Франко. Том V. Легенди про святих. Часть перша. Львів, 1910. 297 с.

Рец.: а. Возняк М. — «ЛНВ», т. LII, 1910, кн. 12, с. 630—631. Біб.
б. Гудзий Н. — «Журнал Министерства народного просвещения». 1912, кн. 3, с. 153—161. Окремий відбиток. Рецензія на книгу д-ра Ів. Франка «Пам'ятки української мови і літератури», Том. VI. Львів, 1910. СПб., 1912, 10 с.

Франко І. Батько й дочка. (Із паперів Івана Федоровича). — «ЗНТШ», т. XCIII, 1910, кн. 1, с. 70—89. Окремий відбиток: Львів, 1910, 19 с.

Рец.: а. Крип'якевич І. — «ЛНВ», т. L, 1910, кн. 5, с. 406—407. Біб.
б. M. K[orduba]. — «Zeitschrift für osteuropeische Geschichte», Bd. I, 1910, Heft 2, s. 287.

Франко І. Галицько-руські народні приповідки. Зібрав, упорядкував і пояснив д-р Іван Франко. Том III. Випуск II. Львів, 1910. IX, 301—541 с. (Етнографічний збірник, т. XXVIII).

Рец.: Гнатюк В. — «ЛНВ», т. LI, 1910, кн. 9, с. 567—568. Біб.

Франко І. «Молода Україна». Часть перша. Провідні ідеї і епізоди. Львів, 1910. VI, 142 с. (Писання Івана Франка, IV).

Рец.: а. Крип'якевич І. — «Письмо з Просвіти», 1911, ч. 1, с. 21—22.
б. — r —[Černy A.]. — «Slovanský Přehled», Roč. XIII, 1910/11, N 7—9, s. 388

Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. Львів, 1910. V, 444 с.

Рец.: а. «Діло», 1910, ч. 120, 1 червня (19 травня), с. 7.
б. «Каменярі», 1910, ч. 13—14, с. 13—15.
в. «Рада», 1910, ч. 117, 23 травня (5 червня), с. 3.
г. C[erny Adolf]. — «Slovanský Přehled», Roč. XIII, 1910, N 2, s. 96.
д. Brückner A. — «Časopis pro moderni filologie», Roč. II, 1912, zeš. 3, s. 274.

Франко І. Студії над українськими народними піснями. — «ЗНТШ», т. XCIV, 1910, кн. 2, с. 40—57; т. XCV, кн. 3, с. 30—53; т. XCVIII, 1910, кн. 6, с. 31—54.

Рец.: а. Кревецький І. — «ЛНВ», т. LI, 1910, кн. 9, с. 563—564; т. LIII, 1911, кн. 3, с. 645—646.
б. Крип'якевич І. — «ЛНВ», т. L, 1910, кн. 6, с. 594—596.
в. Horak J.—«Narodopisni věstnik». Roč. VI, 1911, N 7—8, s. 173—178.
г. Polivka G. — «Zeitschrift des Vereins für Volkskunde», 1912 Heft 4, S. 421.
д. Щурат В. — «Діло», 1913, ч. 55, 12 березня, с. 7.

Ягич В. История славянской филологии. СПб. 1910. 691 с. (Энциклопедия славянской филологии, т. I).

Про І. Франка див. за покажчиком імен.

1911

Wasilewski L. Ukraina i sprawa ukraińska. Kraków, 1911. XII, 223 s.

Про І Франка, с. 141—142.

Відчити д-ра Івана Франка. — «Діло», 1911, ч. 236, 11 (24) жовтня, с. 5.

У тексті зміст доповіді І. Франка на тему: «Друковане й живе слово». Див. також: «Рада», 1911, ч. 228, 11 (24) жовтня, с. 3. Відчити д-ра Івана Франка в тов. «Бесіда», у Львові.

Г. В[ойташевський]. [Предисловие к кн.:] Иван Франко. К свету! На промыслах. Перевод с украинского Г. Войташевского и М. Новиковой. М., Книгоиздательство «Польза». [1911]. 91 с. Предисловие, с. 3—8.

У зв'язку з цією передмовою див.: І. Франко. Причинки до автобіографії. — «Неділя», 1912, ч. 9, 3 березня, с. 3—6, а також «Заяву», там же, ч. 11, 17 березня, с. 7.

Герцен А. Спомини з еміграції. З російської мови переклав Іван Франко. Львів, 1911. 62 с.

Рец.: Франко І.—«Діло», 1911, ч. 257, 18 (5) листопада, с. 5. [Авторецензія].

Курцева М. З українського людового театру. —«Народне слово», 1911, ч. 462, с. 12—13.

Замітка про комедію І. Франка «Учитель».

Менандер. Право дитини. Із мудрості Менандра. Переклад і передмова Івана Франка. Львів, 1911. 32 с.

Рец.: «Неділя», 1911, ч. 20, 13 травня, с. 8.

* **Гетман С. [Матвеев В.].** Литературные наброски. II. Иван Франко. — «Заря жизни». (Приложение к газете «Уральский край», 1911, № 31).

Orkan W. [Передмова до кн.:] Antologja współczesnych poetów ukraińskich. Przełożył Sidor Twerdochlib. Lwów-Warszawa, 1911, s. 9—16.

Говориться також про І. Франка.

Рец.: E. Z. — «Swiat słowiański», t. 2, 1911, s. 182—183.

Франко Иван. — В кн.: **Народная энциклопедия научных и прикладных знаний.** Том VII. Языкознание и история. М., 1911, с. 589. (Харьковское общество распространения в народе грамотности).

Франко І. Батьківщина і інші оповідання. К., 1911. 123 с.

Рец.: а. Вороний М. — «Рада», 1911, ч. 158, 1 липня, с. 3.
б. Кміт Ю. — «ЛНВ», т. LV, 1911, кн. 9, с. 437—438. Біб.

Франко І. Вавилонські гімни й молитви. Переклади з поясненнями д-ра Івана Франка. Львів, 1911. 80 с.

Рец.: а. «Неділя», 1912, ч. 4, 28 січня, с. 8.
б. Ющишин І. — «Учитель», 1911—12, ч. 10, с. 316—317.

Франко І. Іван Вишенський. Львів, 1911. 80 с.

Рец.: а. Ж. — «Рада», 1911 ,ч. 152, 7 (20) липня, с. 3.
б. «Письмо з Просвіти», 1911, ч. 5, с. 155.

Франко І. Давнє і нове. Друге, побільшене видання збірки «Мій ізмарагд», Львів, 1911. X, 268 с.

Рец.: а. Франко І.—«Неділя», 1911, ч. 19, 6 травня, с. 1—2. [Авторецензія].
б. Ющишин І. — «Учитель», 1911, ч. 13—14, с. 223—224.

Franko I. Kisoroszok. Irta... «Egyetemes Irodalomtortenet» (Загальна історія літератури), т. IV. Будапешт, 1911. Під ре-

дакцією Густава Гайнріха. Накладом Товариства Франклін. З німецького оригіналу автора переклав проф. О. Ашбот.

Рец.: а. Нарис історії української літератури по-мадярськи. — «Неділя», 1912, ч. 19, 19 травня, с. 8.
б. «Рада», 1912, ч. 106, 10 (23) травня, с. 3.

Франко І. Молитва за ворогів. — «Записки українського наукового товариства в Києві», 1911, кн. VIII, с. 53—61. Окремий відбиток: Молитва за ворогів. К., 1911. 9 с.

Рец.: а. Франко І. Молитва за ворогів. — «Неділя», 1911, ч. 20, 13 травня, с. 7. [Авторецензія].
б. Свєнціцкий І. — «ЛНВ», т. LIV, 1911, кн. 4, с. 178—179. Біб.

Франко І. Панські жарти. Поема з останніх часів панщини. Четверте доповнене видання. Львів, 1911. XV, 148 с.

Рец.: а. Возняк М. — «Неділя», 1912, ч. 4, 26 січня, с. 8.
б. «Діло», 1912, ч. 229, 11 жовтня (28 вересня), с. 8.
в. «Нове слово», 1913, ч. 207, 14 травня, с. 5.
г. «Письмо з Просвіти», 1912, ч. 1, с. 27—28.

Франко І. Студії над українськими народними піснями. — «ЗНТШ», т. CI, 1911, кн. 1, с. 39—62; т. CIII, кн. 3, с. 28—53; т. CIV, кн. 4, с. 38—72; т. CV, кн. 5, с. 18—49; CVI, кн. 6, с. 41—76.

Рец.: а. Крип'якевич І. — «ЛНВ», т. LIV, 1911, кн. 6, с. 532—534; т. LV, кн. 9, с. 432—434; т. LVI, кн. 12, с. 609—611; т. LVII, 1912, кн. 2, с. 384—385; т. LVIII, кн. 4, с. 178—179.
б. Leszczyński J. — «Swiat słowiański», t. 2, 1912, s. 644—649.

Франко І. Учитель. Комедія в трьох діях. Друге видання. К., 1911. 76 с.

Рец.: а. Василько А. — «Рада», 1910, ч. 285, 16 (29) грудня, с. 3.
б. Будай Л. — «ЛНВ», LIII, 1911, кн. 3, с. 646—647.

Франко І. Шевченко по-німецьки. — «Неділя», 1911, ч. 46, 26 листопада, с. 2—3.

Рец.: Микитяк А. У відповідь п. д-рові І. Франкові на його рецензію німецьких перекладів поезій Шевченка. — «Неділя», 1911, ч. 47, 3 грудня, с. 8.

1912

Будзиновський В. Ексгумація і новий похорон. — «Діло», 1912, ч. 78, 6 квітня (24 березня), с. 9—10; ч. 82, 13 квітня (31 березня), с. 1—3.

Спогад з 1890 року. Про те, як була організована українсько-руська радикальна партія та про участь І. Франка.

В справі ювілейного дару І. Франкові. — «Діло», 1912, ч. 94, 27 (14) квітня, с. 5.

У зв'язку з 40-річчям літературної діяльності.

Великому учителеві. — «Нова Буковина», 1912, ч. 102, 2 жовтня, с. 1—2.

У зв'язку з 40-річчям літературної діяльності.

Гюго Віктор. Ватерльо. З французької мови переклав Іван Франко. Львів, 1912. 64 с.

Рец.: а. «Письмо з Просвіти», 1912, ч. 12, с. 377.
б. «Діло», 1913, ч. 3, 3 січня (21 грудня 1912), с. 6.

в. П. Оль. — «Українська хата», 1913, кн. 3, с. 207.

До 40-літнього ювілею літературної діяльності Ів. Франка. — «Дніпрові хвилі», 1912, ч. 5, с. 78.

Для Івана Франка. — «Діло», 1912, ч. 216, 25 (12) вересня, с. 5.

З приводу збору грошей — ювілейного дару І. Франкові.

Комаров М. До «Української драматургії», Збірка бібліографічного знадібку. До історії української драми і театра за 1906—1912. З додатками та поправками до «Української драматургії» до 1906 року. Зібрав і впорядкував М. Комаров. Одеса, 1912. 107 с.

Про І. Франка див. за покажчиком імен.

Концерт на дар ювілейний д-ра Івана Франка. — «Діло», 1912, ч. 106, 13 травня (30 квітня), с. 5; ч. 108, 15 (2) травня, с. 5.

У № 108 про овацію в честь присутнього на концерті І. Франка.

Máchal J. Literatura maloruska. — В кн.: Slovanstwo. Obraz jeho minulosti a přitomnosti. Praha, 1912.

Ivan Franko. s. 478—479. Передрук у кн.: Зв'язки Івана Франка з чехами та словаками. Братіслава, 1957, с. 646—647.

Маковей О. Історія одної студентської громади. Львів, Накладом автора, 1912. 29 с.

Про студентську громаду в академічній гімназії у Львові [тепер середня школа № 1 м. Львова] в 1887—1888 роках. Згадка про І. Франка як про першого видавця творів О. Маковея.

Переклади з української мови. — «Неділя», 1912, ч. 16, 28 квітня, с. 16.

Відомості про переклади творів І. Франка іноземними мовами.

Платон. Сімпозіон. (Бенкет). Переклад і передмова Івана Франка. Львів, 1912. XX, 73 с.

Рец.: Дж. — «Неділя», 1912, ч. 19, 19 травня; с. 8.

Скала в Уричу. — «Неділя», 1912, ч. 27—28 21 липня, с. 16.

Про скалу в селі Урич, таблицю з надписом у честь Т. Шевченка, М. Шашкевича та І. Франка.

Труш І. З поетичних мотивів І. Франка і В. Стефаника.— «Нова Буковина», 1912, ч. 104, 9 жовтня, с. 1.

Труш І. Іван Франко і наша суспільність. Кілька слів з приводу ювілейного дару. — «Діло», 1912, ч. 211, 18 (5) вересня, с. 1—2.

Українці! В р. 1913 минає сорок літ. як виступив на літературне поле найбільший письменник Галицької України — Іван Франко. — «Діло», 1912, ч. 33, 10 лютого (28 січня), с. 3.

Передруки: а. «Дніпрові хвилі», 1912, ч. 3—4, с. 236.
б. «Каменярі», 1912, ч. 5, 10 березня, с. 1.
в. «Нова Буковина», 1912, ч. 16, 18 лютого, с. 2.
г. «Рада», 1912, ч. 24, 29 січня (11 лютого), с. 2.
д. [Окреме видання. Накладом ювілейного комітету. Львів, 1912, 2 с.].

Відозва в справі 40-х роковин літературної діяльності І. Фран-

ка. Відозву підписали: В. Гнатюк, О. Кобилянська, М. Коцюбинський, І. Кревецький, В. Стефаник, І. Труш, Леся Українка і ін.

Іван Франко. — В кн.: Робітничий календар на 1913 рік. Львів, 1912, с. 31—37.

Іван Франко. — «Нова громада», 1912, ч. 50, с. 2.

Франко І. «Жарт непотребний», Історична вірша з р. 1702 на історичнім тлі. — «ЗНТШ», т. CVII, 1912, кн. 1, с. 10—38; т. CVIII, кн. 2, с. 39—56.

Рец.: а. Щурат В. З нашої наукової літератури. — «Діло», 1912, ч. 264, 23 (10) листопада, с. 1—2.

б. «ЛНВ», т. LVIII, 1912, кн. 6, с. 580—581. Біб.; т. LIX, кн. 9, с. 387—388. Біб.

в. М. К [orduba]. — «Zeitschrift für osteuropeische Geschichte», Bd. III, 1913, Heft I, S. 111.

Франко І. Основи нової слав'янської політики Бакуніна. — «ЗНТШ», т. CIX, 1912, кн. 3, с. 155—165.

Рец.: М. К[orduba]. — «Zeitschrift für osteuropeïsche Geschichte», Bd. IV, 1914, Heft 1, S. 129.

Франко І. Причинки до історії України-Русі. Част. І, Львів, 1912. 196 с.

Рец.: Франко І. — «Діло», 1912, ч. 238, 22 (9) жовтня, с. 6. [Аторецензія].

Франко І. Студії над українськими народними піснями. — «ЗНТШ», т. CX, 1912, кн. 4, с. 5—30; т. CXI, кн. 5, с. 25—52; т. CXII, кн. 6, с. 29—58.

Рец.: а. І. К-ий. — «ЛНВ», т. LX, 1912, кн. 12, с. 584—585. Біб.

б. «Česky časopis historycký», t. XIX, 1913, seš. 1, s. 140—141.

Ювілей д-ра Івана Франка. — «Свобода», 1912, ч. 15, 11 квітня, с. 4.

Ювілей Франка а народне учительство. — «Прапор», 1912, ч. 17, 15 червня, с. 285—287.

Ющишин І. Ювілей Івана Франка. — «Учитель», 1912, ч. 11—12, 20 серпня, с. 333—337.

Про завдання, які стоять перед учительством у зв'язку з ювілеєм 40-х роковин літературної діяльності І. Франка.

Ярема Я. Мойсей. Поема Івана Франка. Критична студія. Тернопіль, 1912. 59 с.

Рец.: С...С. — «Неділя», 1912, ч. 16, 28 квітня, с. 8.

1913

Богун О. Франко як поет. — «Шляхи«, 1913, ч. 7, 15 липня, с. 88—90.

* **Bočkovski H.** Ivan Franko. — «Sbornik mladeže social-demokraticke», 1913, № 17, s. 129—131; № 18, s. 139—140.

* **Bočkovski H.** Ivan Franko. — «Besedý narodniho obzoru». 1913. Передрук у кн.: Зв'язки Івана Франка з чехами та словаками. Братіслава, 1957, с. 648—652.

Wasilewski L. Michał Dragomanow. — «Swiat słowiański», t. I, 1913, s. 79—94.

Говориться про зв'язки І. Франка з М. Драгомановим.

Відчит Івана Франка. — «Нова Буковина», 1913, ч. 32, 11 травня, с. 2.

Возняк М. Життє і значінє Івана Франка. У Львові, 1913. 40 с.

Рец.: а. Лук'янович Д. — «Наша школа», 1913, кн. I, с. 51—52.
б. «Нове слово», 1913, ч. 229, 10 червня, с. 5.
в. М. С. — «Дніпрові хвилі», 1913, ч. 7—8, с. 508.
г. Ющишин І. — «Учитель», 1912—1913, с. 219—220.

Возняк М. Іван Франко. З нагоди ювілею сороклітньої літературної праці. — В кн.: Ілюстрований народний календар товариства «Просвіта» на 1913 рік. Львів, 1913, с. 49—67.

З приводу цієї статті, а також ряду інших статей, які появилися у зв'язку з ювілеєм 40-річної літературної діяльності І. Франка, див.: І. Франко. В інтересі правди. — «Учитель», 1913, ч. 3, 20 листопада, с. 85—87. Див.: І. Франко. Твори в двадцяти томах, т. 16, с. 430—433. І. Франко спростовує ряд невірних положень, які мають місце в цих статтях, а також доповнює їх.

Гай С. Іван Франко. (До 40-літнього ювілею славної діяльності). — «Маяк», 1913, ч. 26, 11 липня, с. 2—3. З портр. І. Франка.

Гарматій І. Як найкраще вшанувати ювілей Франка. — «Діло», 1913, ч. 14, 21 (3) січня, с. 13. Додаток.

Гостина Ів. Франка в Турці. — «Нове слово», 1913, ч. 181, 9 квітня, с. 2—3.

І. Франко читає в м. Турка поему «Мойсей».

Дещо про патріотизм наших патріотів. — «Громадський голос», 1913, ч. 19, 8 травня, с. 4—5.

Як у повіті Бережани Тернопільської обл. попи забороняли ювілейні обходи в честь 40-річчя літературної діяльності І. Франка.

До українського студентства. — «Громадський голос», 1913, ч. 23, 5 червня, с. 10—11.

Відозва у справі франківського ювілею.

До ювілею Івана Франка. — «Рада», 1913, ч. 4, 5 (13) січня, с. 1.

Говориться про значення творчості І. Франка.

Другий Всеукраїнський студентський з'їзд. В ювілейнім році 40-літньої діяльності Івана Франка скликає Український студентський союз... II Всеукраїнський студентський з'їзд, що відбудеться у Львові дня 2, 3 і 4 липня 1913 року. Львів, 1913. 4 с.

Запрошення. В числі рефератів, які будуть зачитані на з'їзді, реферат на тему «Українська молодіж останніх 40 літ на тлі діяльності Івана Франка».

Див. також: а. Товариші й товаришки! Рік 1913 — ювілейний рік! — «Шляхи», 1913, ч. 3—5, 1 червня, с. 35—36.

б. Резолюції з'їзду. — «Шляхи», 1913, ч. 7, 15 липня, с. 81—84.

в. «Нове слово», 1913, ч. 248, 3 липня, с. 3—4; ч. 249, 4 липня, с. 4—5; ч. 250, 7 липня, с. 3—4; ч. 251, 8 липня, с. 5.

У роботі з'їзду взяв участь І. Франко, який був присутній також на концерті в його честь.

Думка П. З приводу ювілейного обходу в честь д-ра Івана Франка. — «Громадський голос», 1913, ч. 24, 12 червня, с. 8—9.

З нагоди ювілею Франка. — «Діло», 1913, ч. 150, 9 липня (26 червня), с. 2—3.

Відзначення ювілею студентською молоддю.

Загайкевич В. Поклін Іванові Франкові. Промова на концерті в честь І. Франка в Перемишлі 14 грудня, 1913 р. — «Перемиський вісник», 1913, ч. 29, 19 грудня, с. 1—3.

Заклинський К. Університетська молодіж Австрійської України за останні 40 літ. — «Дніпрові хвилі», 1913, ч. 7—8, с. 468—478; ч. 9, с. 555—563; ч. 10, с. 633—641.

Про І. Франка зокрема с. 472—477 (про його участь у діяльності студентських товариств у 70-х роках XIX ст.).

Заклинський Р. Франко як публіцист. (Проба характеристики). — «ЛНВ», т. LXIII, 1913, кн. 9, с. 293—316.

Івана Франка стрінуло нове нещастя. — «Громадський голос», 1913, ч. 17, 24 квітня; Андрій Франко. — «Народний голос», 1913, ч. 15, 25 квітня, с. 10. Про смерть сина Андрія.

Каталог видань Українсько-руської видавничої спілки у Львові. 1899—1913. Львів, 1913. 107 с.

І. Франко, с. 17—21. Вказуються художні твори та наукові праці І. Франка, видані Українсько-руською видавничою спілкою. Місцями подані обширні анотації.

Колесса О. Наукова діяльність Івана Франка. — «ЛНВ», т. XIII, 1913, кн. 9, с. 260—267.

Крушельницький А. Франко як педагог. — «Наша школа», 1913, ч. 1, с. 1—6. Окремий відбиток: Львів, 1913. 6 с.

Kuzma O. Ivan Franko. 40 jara verxista jubileo. — «Ukraina stelo», 1913, № 11—12, с. 100—103. Мовою есперанто.

Левинський В. Із українського робітничого руху в Галичині. — «Дзвін», т. I, 1913, ч. 6, с. 408—413; т. II, ч. 7—8, с. 95—113; ч. 9, с. 214—228; ч. 10, с. 315—325; ч. 11, с. 411—423; ч. 12, с. 504—522. Окреме видання під назвою «Нарис розвитку робітничого руху в Галичині». К., 1914. XII, 116 с.

Значне місце в роботі приділене І. Франкові.

Марков О. Н. В. Гоголь в галицко-русской литературе. — «Известия Отделения русского языка и словесности Имп. Академии наук», т. XVIII, 1913, кн. 2, с. 37—78.

Про вплив М. Гоголя на творчість І. Франка. Погляд І. Франка на поширення творів М. Гоголя в Галичині. Оцінка франкового перекладу «Мертвих душ» (1882).

* **Матвеев В.** На славном посту. 40-летний юбилей Ив. Франко. — «Утро», 1913, № 2056, 20 августа, с. 5—6.

* **Могилянський М.** Иван Франко. — «Речь», 1913, № 183, 8 (21) июля, с. 3.

* **Могилянський М.** Юбилей Франка. — «Речь», 1913,

№ 170, 25 июня. Уривки: «Рада», 1913, ч. 149, с. 2. З газет та журналів.

Наради XXIV краєвого з'їзду украïнської радикальної партії. — «Громадський голос», 1913, ч. 52, 25 грудня, с. 2—5.

Про участь у нарадах І. Франка. В тексті зміст виступу в дискусії на тему автономії та аграрних реформ.

* **Новицкий Н.** Иван Франко. К сороклетнему юбилею литературной деятельности. — «Южная заря», 1913, ч. 2103, 21 июня.

* **Piniola Rafael.** Iwan Franko. Zum 40-jährigen Jubileum.— «Czernowitzer Tagblatt», 1913, № 3232, 5 Dezember.

Переклад українською мовою І. Франка див.: «Діло», 1913, ч. 275, 10 грудня (27 листопада), с. 7. Там же і уваги І. Франка.

Про життя Івана Франка. — «Учительське слово», 1913, ч. 6—7, с. 98—101.

Програма концерту урядженого дня 12 липня 1913 р. в честь 40-літньої письменської діяльності Івана Франка. 2 с.

На другій сторінці: Дещо з життя Івана Франка.

Сорок літ я трудився. — «Громадський голос», 1913, ч. 12, 20 березня, с. 3—4.

Г. С. Сороклітні роковини. — «Шляхи», 1913, ч. 1, 1 квітня, с. 5—7.

Сосняк А. Під ювілей Івана Франка. (Замітки). — «Відгуки», 1913, ч. 2, с. 8—11.

* **Среди газет и журналов.** Юбилей И. Франко. — «Новое время», 1913, ч. 13388, 21 июня (4 июля).

С. В. [Супранівський Володимир]. Про житє і твори Івана Франка. Львів, 1913. 16 с. З портретом І. Франка.

Твойому генію наш скромний дар весільний. — «Учительське слово», 1913, ч. 6—7, с. 96—97.

Редакційна стаття присвячена 40 роковинам літературної діяльності І. Франка.

Творці нашого відродження. М. Драгоманов, І. Франко, М. Павлик. — «Громадський голос», 1913, ч. 24, 12 червня, с. 12—14.

Українці! В 1913 р. минає сорок літ, як виступив на літературне поле найбільший письменник Галицької України — Іван Франко.— «Діло», 1913, ч. 1, 1 січня (18 грудня 1912), с. 1.

Відозва Львівського комітету по проведенні ювілею 40-річчя літературної діяльності І. Франка.

Передруки: а. «Вісник культури і життя», 1913, № 2, січень, с. 1—2.
б. «Громадський голос», 1913, ч. 2, 8 січня, с. 2—3.
в. «Нова Буковина», 1913, ч. 1, 15 січня, с. 1.

«Учитель» Івана Франка. — «Учительське слово», 1913, ч. 6—7, с. 104—115.

Иван Франко. (К сороклетию юбилею литературной деятельности). — «Голос минувшего», 1913, № 7, с. 288. З портретом І. Франка.

* **И. Франко.** К 40-летию литературной деятельности. — «Одесские новости», 1913, ч. 9053, 20 июня.

Д-р Іван Франко. — «Ранок», 1913, ч. 19, 14 травня, с. 1.

Іван Франко. — В кн.: Український народний календар на рік 1913 (простий). С. Петербург, 1913, с. 54. З портретом І. Франка.

Д-р Іван Франко в Чернівцях. — «Нова Буковина», 1913, ч. 30, 4 травня, с. 3; ч. 31, 7 травня, с. 1.

Франко і діти. — «Учительське слово», 1913, ч. 6—7, с. 115—134

Франко І. До світла. Оповідання. К., (1913). 24 с. (Вид-во «Відродження» № 8). З портр. І. Франка.

Біографія І. Франка, с. 1.

Франко І. Духовна й церковна поезія на Сході й на Заході. Вступ до студій над Богогласником. — «ЗНТШ», т. CXIII, 1913. кн. 1, с. 5—22.

Рец.: M. K[orduba]. — «Zeitschrift für Osteuropeische Geschichte», Bd. IV, 1914, Heft 1, S. 123.

Франко І. Мойсей. Друге видання з передмовою. Львів, 1913, XVII. 63 с.

Рец.: а. «Діло», 1912 ч. 270, 30 (17) листопада, с. 5.
* б. Матвіїв В. — «Утро», 1913, № 2103, 8 октября, с. 7.
* в. «Нове слово», 1913, ч. 203, 9 травня, с. 6.

Франко І. Панщизняний хліб і інші оповідання. Львів, 1913. 47 с.

Рец.: а. Ю. В. — «Житє», 1913, ч. 1, с. 23—24.
б. В. Т. — «Письмо з Просвіти», 1913, ч. 7, с. 215.

Франко І. Панщина та її скасованє в Галичині. Друге поправлене видання. Львів, 1913. 248 с.

Рец.: а. «Громадський голос», 1913, ч. 21, 22 травня, с. 12.
б. «Діло», 1913, ч. 97, 5 трав (22 квітня), с. 5.
в. «Дніпрові хвилі», 1913, ч. 15—16, 25 серпня, с. 244.
г. «Ілюстрована Україна», 1913, ч. 9, с. 15.
д. «Нове слово», 1913, ч. 201, 7 травня, с. 6.
е. «Письмо з Просвіти», 1913, ч. 7, с. 215.

Franko I. Povidky Přelozil V. Charvát. Praha, 1913. 46 s. (Nový Svět. Knihovnička mladeže. Roč. kn. 9).

Charvat V. Ivan Franko, s. 3—11.

60-ті роковини уродин Михайла Павлика. — «Громадський голос», 1913, ч. 38, 18 вересня, с. 1—5. З портретом М. Павлика.

Говориться про дружбу, яка довгі роки єднала І. Франка з М. Павликом.

Ще в справі ювілею д-ра Івана Франка. — «Діло», 1913, ч. 12, 18 (5) січня, с. 2; «Нове слово», 1913, ч. 20, 26 січня, с. 3.

Повідомлення Львівського комітету про хід підготовки до святкування ювілею 40-х роковин літературної діяльності І. Франка.

[Ювілей 40 роковин літературної діяльності І. Франка. Матеріали про відзначення ювілею].

а. «Громадський голос», 1913, ч. 15, 10 квітня, с. 7—8.
Коломийський повіт.

б. «Громадський голос», 1913, ч. 18, 1 травня, с. 9—10.
Бібрецький повіт.

в. «Громадський голос», 1913, ч. 27, 3 липня, с. 8.
Збаразький та Сокальський повіти.

г. «Громадський голос», 1913, ч. 36, 4 вересня, с. 7.
Золочівський повіт.

д. «Громадський голос», 1913, ч. 47, 20 листопада, с. 9—10.
На Тернопільщині.

е. «Громадський голос», 1913, ч. 52, 25 грудня, с. 9.
В селі Карлів, повіт Снятин.

є. Ювілейні вистави в честь д-ра І. Франка. — «Діло», 1913, ч. 68, 27 (14) березня, с. 4.
Дирекція львівського українського театру відзначить ювілей І. Франка виставами двох його найкращих драматичних творів «Украдене щастя» та «Учитель».

ж. «Діло», 1913, ч. 129, 12 червня (30 травня), с. 4.

з. «Діло», 1913, ч. 132, 17 (4) червня, с. 4.
У Львові та Чернівцях.

и. Ювілейні марки з портретом І. Франка. — «Діло», 1913, ч. 143, 30 (17) червня, с. 5.

і. Святочний концерт в честь Івана Франка. — «Діло», 1913, ч. 147, 4 липня (21 червня), с. 6.
У Львові.

ї. «Діло», 1913, ч. 226, 10 жовтня (27 вересня), с. 7.
На Дрогобиччині.

й. «Діло», 1913, ч. 277, 12 грудня (29 листопада), с. 5.
В м. Стрию.

к. Вечір з приводу ювілею І. Франка. — «Дніпрові хвилі», 1913, ч. 17, 20 вересня, с. 261; ч. 19—20, 1 листопада, с. 300; ч. 21—22, 1 грудня, с. 323; ч. 23—24, 25 грудня, с. 344—345.
В м. Катеринославі.

л. «Ілюстрована Україна», 1913, ч. 21—22, 15 листопада.
В номері, який присвячений І. Франкові, ряд відомостей про відзначення ювілею І. Франка. Див. сторінки 12, 14, 19. Див. також ч. 13—14, 15 липня, с. 19. Про ювілейний концерт у честь І. Франка у Львові.

м. «Наша школа», 1913, ч. 1, с. 44.
Відзначення ювілею І. Франка в школах Галичини.

н. «Нове слово», 1913, ч. 206, 13 травня, с. 3.
На Львівщині.

о. «Нове слово», 1913, ч. 327, 9 жовтня, с. 7.
В м. Станіславі.

п. «Нове слово», 1913, ч. 331, 14 жовтня, с. 6.
В м. Дрогобич.

р. «Нове слово», 1913, ч. 376, 9 грудня, с. 2.
Спортивне свято в честь І. Франка у Львові, на якому був присутній письменник з родиною. Див. також: «Вісті з Запорожа», 1913, ч. 86—88, 30 грудня, с. 2—3.

с. «Нове слово», 1913, ч. 377, 10 грудня, с. 5.
В м. Львові.

т. «Перемиський вісник», 1913, ч. 5, 28 лютого, с. 1; ч. 29, 19 грудня, с. 3.
В м. Перемишлі.

у. «Руслан», 1913, ч. 146, 4 липня (21 червня), с. 2.
В м. Львові.

ф. «Украинская жизнь», 1913, кн. 6, с. 100—102.
Про відзначення ювілею в ряді міст Австро-Угорщини.

х. Ювілей Ів. Франка. — «Світло», 1913, ч. 9, травень, с. 51.

Ющишин І. Іван Франко як педагог. З нагоди 40-літнього ювілею літературної діяльності. — «Учитель», 1913—1914, Річ. XXVI—XXVII, ч. 1, с. 7—13; ч. 2, с. 36—47; ч. 3, с. 68—77; ч. 4, с. 99—113; ч. 5—6; с. 132—153; ч. 7—8, с. 197—216; ч. 9, с. 262—272; ч. 10, 296—309.

«Я ж весь вік свій, весь труд тобі дав у незломнім завзяттю...». — «Шляхи», 1913, ч. 2, 15 квітня, с. 17—18.
Редакційна стаття з нагоди ювілею 40-х роковин літературної діяльності І. Франка.

Яцків М. Іван Франко. Промова, виголошена 20 квітня 1913 року на ювілейнім концерті в Бережанах. — «Громадський голос», 1913, ч. 18, 1 травня, с. 4—7.

Яцків М. Іван Франко. В сорокову річницю письменської праці. Львів, 1913, 15 с. З портретом І. Франка.

1914

* **Алчевська Х.** Без хлеба. — «Южный край», 1914. № 12331, 17 октября.
Замітка про злидні І. Франка в роки імперіалістичної війни.

Votruba F. Ivan Franko. — В кн.: Žid a ine rozprávky. Napsal Ivan Franko. Přeložil V. Burian a Fr. Votruba. 1914. Передрук у кн.: Зв'язки Івана Франка з чехами та словаками. Братіслава, 1957, с. 653—655.

[Заборона царським урядом І. Франкові приїзду до Росії]. — «Руслан», 1914, 27 (14) червня, с. 3.

Коломия — Франкові. — «Коломийське слово», 1914, ч. 4, 5 лютого, с. 1—2.
Обширне повідомлення про свято в честь І. Франка 4 лютого 1914 р.

Лозинський М. Ювілей Івана Франка. — «Діло», 1914, ч. 85, 18 (5) квітня, с. 7—8.

* **Милевъ Г.** Иван Франко. (По случай 40-годишнят му писателски юбилей). — «Листопадъ», (Софія), т. I, 1914, кн. 34, с. 253.

О. В. Молодіж в творах Івана Франка. — «Житє», 1914, вип. 1, с. 13—15.

Немирів Ю. Ів. Франко. (В сороклітний ювілей). — «Критика», 1914, ч. 1, січень, с. 11—13.

Особисті вісті. Поворот д-ра І. Франка з Криворівні до Львова. — «Діло», 1914, ч. 190, 26 (13) серпня, с. 7.

У зв'язку з початком імперіалістичної війни І. Франко перервав відпочинок і повернувся до Львова.

Перетц В. Декілька етнографічних даних зі старих рукописів. Присвячується Ів. Франкові. — «Україна», 1914, кн. 1, с. 86—91.

Poeta niedoli. (Iwan Franko). — «Kłosy ukraińskie», 1914, № 12—14, 28 lipca, s. 7—8.

O przedstawicielu kultury ukraińskiej. — «Kłosy ukraińskie», 1914, № 3—4, 29 czerwca (12 maja), s. 19—20. З портретом І. Франка.

Свята в честь І. Франка. — «Житє». 1914, вип. 1, с. 16—25.

Відзначення ювілею в честь І. Франка шкільною молоддю в Заліщиках, Сокалі, Львові, Рогатині, Станіславі та інших місцевостях.

* **Судьба Ив. Франка.** — «Одесские новости», 1914, № 9511. З портретом І. Франка.

* **Судьба Ив. Франка.** — «Утро России», 1914, № 255, 19 октября.

Замітки про злидні І. Франка під час імперіалістичної війни.

* **Trusch I.** Schewtschenko, Franko und Stefanyk. — «Neue Illustrierte Zeitung», 1914, № 4, 30 April.

Д-о. Іван Франко — «Дзвінок», 1914, ч. 9—10, 25 січня, с. 134—135.

Д-р Іван Франко. — В кн.: Календар «Свободи» на 1914 рік Львів, 1914, с. 122—126. З портретом І. Франка.

Ів. Франко. — «Товариш», 1914, ч. I, 1 січня, с. 1.

Р. з Р. Франкові. — «Житє», 1914, вип. 1, с. 1—2.

Про 40-і роковини літературної діяльності І. Франка.

Франко І. Лис Микита. К., 1914, XVI, 152 с.

Рец.: а. Вороний М. — «Рада», 1914, ч. 132, 13 (26) червня, с. 4.
б. Вороний М. — «ЛНВ», т. XVI, 1914, кн. 6, с. 567—569.

Czterdziestolecie. — «Kłosy ukraińskie», 1914, № 5—6, 29 maja (11 czerwca), s. 27.

Про сорокріччя літературної діяльності І. Франка. Побажання доброго здоров'я та слова пошани за довголітню працю на літературній ниві. Спеціально для журналу «Kłosy ukraińskie» І. Франко переклав «Народну пісню» («Глянь на криницю, що із стін могили»), яка надрукована на с. 4.

Ювілейний дар Франкові. — «Рада», 1914, ч. 14, 18 (31) січня, с. 3.

Про засідання ювілейного комітету.

1915

Колодій М. Михайло Павлик. Кілька споминів про останні хвилі життя, смерть і похорони. — «Діло», 1915, ч. 88, 8 листо-

пада (26 жовтня), с. 1; ч. 89, 9 листопада (27 жовтня), с. 1; ч. 90, 10 листопада (28 жовтня), с. 1.

І. Франко біля гробу М. Павлика 28 січня 1915 року.

Колодій М. Іван Франко в роки війни. Кілька споминів і записок. — «Діло», 1915, ч. 81, 1 листопада (19 жовтня), с. 1; ч. 82, 2 листопада (20 жовтня), с. 1—2.

Machal J. Ivan Franko. — «Časopis Musea Kr. Českeho», 1915, s. 85.

Михайло Павлик. [Некролог]. — «Діло», 1915, ч. 214, 13 лютого, с. 1—2.

М. Павлик — найближчий друг і довголітній співпрацівник І. Франка.

* **Pata J.** Ze slovanskeho pisemnictwi Ivan Franko. — «Lumir», 1955, Roč. XLIII, s. 284—285. Уривок передрукований у кн.: Зв'язки Івана Франка з чехами та словаками. Братіслава, 1957, с. 656.

1916

Возняк М. Пам'яті Івана Франка. Опис життя, діяльності й похорону. Відень, 1916. 96 с.

Заклинський Р. Світогляд Івана Франка. (Реферат). Львів, 1016. 31 с. (Бібліотека «Громадського голосу» № 28).

Иноязычная пресса о Франко. — «Украинская жизнь», 1916, кн. 10—11, с. 123—124.

Бібліографічна замітка про відгуки преси на смерть І Франка.

Калинович І. Польські наукові причинки по українознавству за 1914—1916 роки. — «Шляхи», 1916, с. 752—756.

Бібліографічна замітка про відгуки польської преси на книжку «Wielka utrata», видану І. Франком в 1914 році.

К[алинович] І. Преса з приводу смерті Івана Франка. Бібліографічна замітка. — «Шляхи», 1916, с. 593—597 і с. 690—691.

Бібліографічний список некрологів на смерть І. Франка. Про бібліографа І. Калиновича див. статті: З. Ващекина, Е. Лазеба. Украинский библиограф Калинович. — «Сов. библиография», вып. 51, 1958, с. 68—73; Гуменюк М. Бібліографічна діяльність І. Калиновича. — «Жовтень», 1960, № 6, с. 152—157.

* **П. К[арманський].** Таким я його бачу. — «Розсвіт», 1916, ч. 21, 4 червня, с. 5.

Спогад про І. Франка.

Колодій М. В день похоронів Івана Франка. — «Українське слово», 1916, ч. 135, 31 травня, с. 1.

Колодій М. Останні хвилі Івана Франка. — «Українське слово», 1916, № 134, 30 травня, с. 2.

Литературная летопись. — «Украинская жизнь», 1916, кн. 6, с. 86—87.

Бібліографічна замітка про відгуки преси на смерть І. Франка.

Лозинський М. У Івана Франка. — «Діло», 1916, ч. 136, 1 червня, с. 1.

Думки біля гробу І. Франка.

Львів, 30 мая 1916. — «Діло», 1916, ч. 135, 31 травня, с. 1.

Львів, 31 мая 1916. — «Діло», 1916, ч. 136, 1 червня, с. 1.

Передові статті газети «Діло» у зв'язку зі смертю І. Франка.

М[очульский М]. Иван Франко в галицком селе. — «Украинская жизнь», 1916, кн. 6, с. 19—23.

* **Мочульський М.** Про «Лиса Микиту» І. Франка. — «Промінь», 1916, ч. 2—4, с. 25—27.

Одна з останніх праць покійного Івана Франка. — «Громадський голос», 1916, ч. 10, 1 червня, с. 7.

В редакції «Громадського голосу» зберігаються недруковані такі твори І. Франка: а. Стаття «Перший рік видання «Громадського голосу», продиктована 25 лютого 1916; б. Поезія «Буркутська романса», написана в 1905 році з поясненнями до неї з дня 25 лютого 1916 р.

Отклики на смерть Ивана Франка. — «Украинская жизнь», 1916, кн. 6, с. 78—80.

Листи та телеграми, одержані редакцією журналу у зв'язку зі смертю І. Франка.

Пачовський М. Франко — речник правди і науки. — «Українське слово», 1916, ч. 140, 6 червня, с. 1; ч. 141, 7 червня, с. 1; ч. 142, 8 червня, с. 1.

Перетц В. Отчет о деятельности Отделения русского языка и словесности Императорской Академии наук за 1916 год. Петроград, 1916.

Про присудження І. Франкові премії за студію про українські народні пісні.

[Похорон І. Франка].

а. «Діло», 1916, ч. 136, 1 червня, с. 1—2.

Відомості про надіслані співчуття, про підготовку до похоронів

б. «Діло», 1916, ч. 137, 2 червня, с. 1—3; ч. 139, 4 червня, с. 1—2.

Опис похорону.

в. «Діло», 1916, ч. 142, 8 червня, с. 3.

Відомості про надіслані співчуття.

г. «Свобода», 1916, ч. 24, 10 червня, с. 1—2.

Опис похорону.

д. «Українське слово», 1916, ч. 136, 1 червня, с. 2; ч. 137, 2 червня, с. 1—3; 138, 3 червня, с. 1—3; ч. 139, 4 червня, с. 1—3; ч. 140, 6 червня, с. 1—2.

Опис похорону. Про надіслані телеграми зі співчуттями.

е. «Украинская жизнь», 1916, кн. 5, с. 78.

є. «Шляхи», 1916, № 12—14, с. 466—470.

Привіт Іванові Франкові в сороколіте його письменської праці. 1874—1914. Літературно-науковий збірник. Львів, Накладом ювілейного комітету. З друкарні Наукового товариства імені Шевченка, 1916. 183, 390 с.

Зміст: Передмова. В кінці дата «У Львові 29 мая 1916».

За ювілейний літературний комітет: В. Гнатюк, І. Труш, С. Томашів-

ський, І. Кревецький). — Літературна частина. Jan Rokyta. Ivanu Frankovi. «Bud' pozdraven· o bratre z kraje Tarasova. — Из поездки на попелища Дунайской Сичи. Отрывок. «Нирвана» В. Г. Короленка. — Камни. Идилия П. Тодорова. — Лука Чекин М. Горького. — Тріптіх Лесі Українки. — Ювілят. Т. Бордуляка. — Народна ноша, Леся Мартовича. — Кров. (Уривок з повісті на тлі галицьких виборів до парламенту), Л. Журбенка. — Таємниця Іванової душі, К. Галицького. — Чорні птахи, Ю. Кміта. — Спогад, I—II (Уляни Кравченко). — Дещо з моїх австро-руських споминок, Хв. Вовка.— Моя пригода з шибеницею. (Спомин про неймовірний та правдивий епізод). — Невикористаний скарб. Спомин з вакаційних викладів української літератури д-ра Ів. Франка в 1904 р., Б. Ярошевського. — Мадярські переклади творів Івана Франка, Ю. Жатковича. — Порфирій Мартинович. Ескіз до портрета, І. Труша. — Частина наукова. Дещо про вийстя вкраїнської народності, Хведора Корша. — Сліди скитської культури в Галичині, В. Гребеняка. — Две-три заметки из области древнейшего церковнославянского перевода, Ватрослава Ягича. — Нестор Летописец, А. Шахматова. — Гомер в галицькій літописі, Б. Барвінського. — Козаччина в політичних комбінаціях 1620—1630 рр., І. Крип'якевича. — Один момент під Зборовом 1649 р., С. Томашівського. — «Під протекцію курфюрста». До історії політики П. Дорошенка, І. Кревецького. — «Хрістос Пасхон». Львівські віршовані діалоги з 1630 р., В. Щурата. — З старої письменності Угорської Русі, Г. Стрипського, — Epopea bazyliańska. Nieznany okaz literatury rusko-polskiej A. Brücknera. — Два епізоди з історії боротьби Гедеона Балабана з Львівським братством, Ф. Срібного. — Kotlarewskyj's Travestierte Äneide A Jensen. — Українські думи, М. Сумцова. — Запропащена збірка угроруських казок, В. Гнатюка, — Z sennych widziadeł ludzkości, Jana Baudouina de Courtenay. — Український протипапський памфлет XVI в. «Історія о єдиномъ папѣ римскомъ», М. Возняка. — З переписки письменників 1860-х років в Галичині, Т. Реваковича. — Кандидатура Федьковича на посла. Я. Гординського. — Основи відродження білоруського письменства, І. Свєнціцкого. — Povidky lidove o zkrocení zle zeny, Jiřího Polivky. — Ярмарка на дівчата. Причинок до української етнології, З. Кузелі. — Проба упорядкування українських говорів, Івана Зілинського. — Вокатив в українській мові, Е. Тимченка.

Портрет І. Франка мал. І. Труша. Ініціали й орнамент з Біблії Скорини XVI в. і Стратинського Євангелія XVII в.

Наукова частина збірника, присвяченого Іванові Франкові, була надрукована в 1914 році як CXVII—CXVIII томи Записок Наукового товариства ім. Шевченка.

Рец.: а. «Громадський голос», 1916, ч. 13, 1 липня, с. 8.
б. «Діло», 1916, ч. 135, 31 травня, с 1.
в. M[achal] J. — «Časopis Musea Kr. Ceskeho», 1914, s. 358—359.
г. «Česky časopis historický», Roč. XX, 1914. seš. 4. s. 503.

Романович Н. Дни осенние, ненастные. Венок на могилу А. Панькивского, А. Русова, И. Франко. — «Украинская жизнь», 1916, кн. 7—8, с. 58—60.

Романович-Ткаченко Н. У Івана Франка. — «Діло», 1916, ч. 134, 30 травня, с. 1—2.

Уривок із повісті «Манівцями».

Свенцицкий И. Иван Франко. — «Украинская жизнь», 1916, кн. 10—11, с. 19—42.

Зміст: I. Общая характеристика. — II. Поэт-ученый. Некоторые параллели. Поэзия и жизнь. — III. Публицист и критик. Отношение к поля-

кам, к России и славянам. — IV. Франко и Драгоманов. — V. Франко — ученый. Значение его работ в украинноведении. Новые горизонты.

Стефанович Ю. Іван Франко. — «Наша школа», 1916, ч. 4—5, с. 1—4.

Сумцов Н. Памяти Франка. — «Южный край», 1916, № 13416, 10 июня.

Д-р Іван Франко недужий. — «Діло», 1916, ч. 87, 2 квітня, с. 3.

Обширна звістка про стан здоров'я І. Франка.

[Д-р Іван Франко. Некрологи].

* **А. Білоруська преса**

«Homan», 1916, N 36, 16 VI.

* **Б. Болгарська преса**

а. «Камбана», 1916, № 2546, 3 юни.
б. «Утро», 1916, № 1899, 2 юни.
в. «Bulgarische Handelszeitung», 1916, N 113, 2 Juni.

* **В. Німецька й австрійська преса**

а. «Arbeiter Zeitung», 1916, N 149, 30 Mai. Короткий зміст: «Украинская жизнь», 1916, кн. 10—11, с. 124.
б. «Berliner Tageblatt», 1916, N 252, 1 Juni.
в. «Deutsche Volks-Zeitung», 1916, 31 Juni.
г. «Fremden-Blatt», 1916, N 149, 30 Mai.
д. «Illustrierte Wiener Extrablatt», 1916, N 149, 30 Mai.
е. «Kleine Österreichische Volkszeitung», 1916, N 49, 30 Mai, S. 7.
є. «Kölnische Zeitung», 1916, 1 Juni.
ж. «Kreuz-Zeitung», 1916, 2 Juni.
з. «Leipziger Neueste Nachrichten», 1916, 2 Juni.
и. «Leipziger Tageblatt», 1916, 1 Juni.
і. «Lemberger Montags Zeitung», 1916, N 6, 29 Mai.
ї. «Das literarische Echo», Bd. XVIII, 1916, Heft 19, 1 Juli, S. 1206—1208.
й. «Münchener Neueste Nachrichten», 1916, 2 Juni.
к. «Münchener Zeitung», 1916, N 256.
л. «Neue Freie Presse», 1916, N 18596, 30 Mai.
м. «Neues 8 Uhr Blatt», 1916, N 517, 29 Mai, S. 3.
н. «Neues Wiener Journal», 1916, N 8111, 30 Mai, S. 11.
о. «Neues Wiener Tagblatt», 1916, N 149, 30 Mai, S. 13.
п. «Politisches Volksblatt», 1916, 1 Juni.
р. «Die Post», 1916, N 283, 3 Juni.
с. «Prager Tagblatt», 1916, N 150, 31 Mai.
т. «Reclam Universum», 1916, N 36.
у. Kalynowytsch W. — «Reichspost», 1916, N 250, 30 Mai.

ф. Kalynowytsch W. — «Ukrainische Korrespondenzblatt», 1916, N 13, Juni, S. 5—6.

х. «Ukrainische Nachrichten», 1916, N 90—91, 10 Juni, S. 1—2.

ц. «Wiener Bilder», 1916, 29 Mai.

ч. «Zeit», 1916, 29 Mai.

ш. «Zeit», 1916, N 4931, 17 Juni, S. 1—2.

щ. «Vossische Zeitung». Morgenausgabe, 1916, 3 Juni.

ю. «Neue Illustrierte Zeitung», 1916, N 7, 10 Juni, S. 7.

я. «Österreichische Morgenzeitung und Handelsblatt», 1916, N 150, 30 Mai.

* Г. Польська преса

а. «Dziennik Polski», 1916. 30 maja.

б. «Gazeta polska», 1916, N 140.

в. «Gazeta wieczorna», 1916. N 2927, 29 maja; N 2930.

г. «Głos narodu», 1916, N 150, 1 czerwca.

д. «Kurjer Lwowski», 1916. 29, 30 maja, 1 czerwca.

е. «Naprzód», 1916, N 152, 1 czerwca; Emil Haecker. Iwan Franko. — «Naprzód», 1916. N 155—159.

є. «Nowa reforma», 1916, N 273, 31 maja; N 276, 2 czerwca.

ж. «Wiek nowy», 1916, 30, 31 maja.

з. «Czas», 1916, N 277, 2 czerwca, s. 3.

Д. Російська преса

* а. Свенцицкий И. — «Киевская мысль», 1916, № 143, 23 мая.

* б. «Лохвицкое слово», 1916, № 42.

* в. Могилянский М. — «Оборона», 1916, № 96.

* г. Муров А. — «Одесские новости», 1916, № 10076.

* д. Меренин А.—«Одесский листок», 1916, № 138, 22 мая.

* е. «Приазовский край», 1916, № 134.

* є. Могилянский М. Памяти И. Франка. — «Речь», 1916, № 139 (3522).

* ж. Островский С. — «Приазовский край», 1916, № 147, 6 июня.

з. Станский Л. — «Русские ведомости», 1916, № 116.

* и. Чаров Н. — «Рязанская жизнь», 1916, № 144.

і. «Украинская жизнь», 1916, кн. 4—5, с. 5.

ї. Сумцов Н. — «Южный край», 1916, № 13416, 10 июня.

* Е. Угорська преса

а. «Az Est», 1916, 2. VI.

б. «Pester Lloyd», 1916, N 151, 1. VI.

в. «Ukrania», 1916, N 9—10, с. 153—155.

Є. Українська преса

а. «Буковина», 1916, ч. 23, 3 червня.
б. «Господарська часопись», 1916, ч. 11, с. 173—174.
в. «Громадський голос», 1916, ч. 10, 1 червня, с. 1.
г. «Діло», 1916, ч. 134, 30 травня, с. 1—2; ч. 135, 31 травня, с. 1—2.
д. «Українське слово», 1916, ч. 133, 29 травня, с. 1—3.
е. «Учительське слово», 1916, ч. 5, 1 червня.
є. «Свобода», (Львів), 1916, ч. 23, 3 червня.
ж. «Шляхи», 1916, с. 396—399.

*Ж. Хорватська преса

Nedzvetska Ada. — «Hrvatska», 1916, N 1443—1444, 21—22. VII.

*З. Чеська та словацька преса

а. Karasek J. — «Videnský denik», Viden, 1916, 15 červen.
б. «Hlas naroda», 1916, N 149, 31 květen.
в. «Kladenska cvoboda», Kladno, N 46, 7 červen.
г. «Lidove noviny», Brno, 1916, N 148, 30 květen.
д. «Narodni listy», 1916, N 149, 30 květen.
е. «Osveta lidu», Pardubice, 1916, N 23, 3 červen.
є. H. B[očkovski]. — «Pravo lidu», 1916, N 149, 31 květen.
ж. «Severočesky delnik», Teplice, 1916, N 22, 9 červen.

Усі некрологи, надруковані в чеській та словацькій пресі і вказані вище, передруковані в кн.: Зв'язки Івана Франка з чехами та словаками. Братіслава, 1957, с. 657—667.

Некрологи з австрійської, німецької, польської, болгарської, хорватської та російської преси подаються на основі статті І. Калиновича «Преса з приводу смерті Івана Франка».

Щурат В. (Промова на траурному засіданні Наукового товариства імені Шевченка у Львові, присвяченого пам'яті Івана Франка). — «Діло», 1916, ч. 135, 31 травня, с. 2.

Яцків М. Думки і враження з жалібного хороводу. — «Шляхи», 1916, ч. 12—14, с. 438—439.

1917

Коцюбинський М. Іван Франко. Реферат, читаний в Чернігівській «Просвіті» р. 1908. К., Видавниче товариство «Криниця», 1917. 32 с. Передрук: Коцюбинський М. Твори в трьох томах, т. 3, К., 1956, с. 26—42 і в багатьох інших виданнях.

Лукич В. [Володимир Левицький]. Спомини про Івана Франка. Картки з записника. — «Діло», 1917, № 5, 6 січня, с. 3—4.

Лозинський М. Іван Франко. Відень, 1917. 52 с. З портр. І. Франка.

Зміст: Життя і діяльність Івана Франка. — Значіння Івана Франка.— Доля Івана Франка.

Франко И. Мойсей. Поэма. С предисловием автора. Просмотренный автором перевод со второго украинского издания П. Дятлова. Издание П. Дятлова. Вена, 1917. 85 с. (Библиотека пленника, № 1).

Рец.: Зеров М. — «Книгар», 1918, № 14, с. 854—857.

Щурат В. Іван Франко в моїх споминах. 1886—1900. — «Шляхи», 1917, № 5—8, с. 291—295; Передрук у кн.: Іван Франко у спогадах сучасників. Львів, 1956, с. 196—202.

1918

Іван Франко. Посмертна згадка. — «Хроніка Наукового товариства ім. Шевченка», 1918, № 60—62, с. 89—93.

Марковський М. Іван Франко. Спроба його літературної характеристики. — «Шлях», 1918, № 6—7, с. 66—74, № 9, с. 38—53. Окремий відбиток: К., Вид-во «Шлях», 1918. 24 с.

Рец.: Зеров М. — «Книгар», 1919, № 20, с. 1277.

С[венціцкий] І. І. Франко. — К кн.: Іван Франко. Абу Каземові капці. Арабська казка. З переднім словом І. Свєнціцкого. З рисунками Н. Геркен. К., Вид-во «Волошки», 1918, с. 3—4.

Сумцов М. Начерк розвитку української літературної мови. Х., 1918. 40 с.

Про мову І. Франка на с. 38—40.

Рец.: Тимченко Є. — «Книгар», 1918, № 11, с. 643—645.

1919

Гнатюк В. Іван Франко. — Матеріали до української етнології, т. 19—20, Львів, 1919, с. III—IV.

Грунський Н. Хрестоматія нової української літератури. К., 1919.

І. Я. Франко, с. 101—102; Каменярі, с. 102—103; Мій злочин, с. 104—107.

Могилянський М. Іван Франко. Посмертна згадка. Помер 19-го травня 1916 р. Чернігів, Друк. Рад. нар. госп., 1919. 9 с. (Видавничий відділ Губ. Наросвіти).

Рец.: Зеров М. — «Книгар», 1919, № 28, с. 1912.

Модестенко М. [Мочульський М.]. Популярність І. Франка на селі.—«Вперед», 1919, № 126, 23 жовтня і № 127, 24 жовтня.

Автор характеризує І. Франка як борця за щастя трудового народу, зокрема селянства. Своєю літературною чи громадсько-політичною діяльністю І. Франко завоював собі велику популярність у народі.

1920

Каменяр. [Іван Франко]. — «Вісті», 1920, 28 травня.

Верниволя В. [Сімович В.]. Іван Франко. — В кн.: Іван Франко. З вершин і низин. Збірник поетичних творів 1873—1893. Київ—Ляйпціг, Українська Накладня, [1920], с. 15—90.

Франко І. Boa constrictor. К., Державне вид-во України, 1920, XXVIII, 187 с.

Рец.: Дорошкевич О. — «Голос друку», 1921, кн. 1, с. 196—199.

Франко І. Вівчар. Бориславські оповідання. К., Всеукраїнське державне вид-во, 1920. 94 с.

Рец.: Дорошкевич О. — «Голос друку», 1921, кн. 1, с. 198—199.

Франко І. Вічний революціонер. Вірші. (К.), Всеукраїнське вид-во (Київська філія), 1920. 45 с.

Рец.: Дорошкевич О. — «Голос друку», 1921, кн. 1, с. 199—200.

1921

Апостол правды и науки. (К годовщине смерти Ив. Франко). — «Пролетарий», 1921, № 102, 28 травня, с. 1.

Бенкет шляхти. (Уривок з поеми Івана Франка «Похорон»). Інсценіровка Вас. Юша. За редакцією і передмовою І. Кулика. Вінниця, Всеукраїнське державне вид-во. Подільська філія, 1921. 28 с.

В отделениях РАТАУ. — «Вісті». Орган Полтав. губ. Викон. к-ту і Губ. ком. КП(б)У, 1921, № 109, 28 травня, с. 2.

Орг. інструкторський відділ Полтав. РАТАУ розіслав бюлетень, присвячений І. Франку. Бюлетень складається з біографії і уривків поезій Івана Франка. Ілюстративний матеріал подано для використання в стінних газетах РАТАУ.

Гаврилів М. Іван Франко як революційний діяч і пролетарський поет. 1856—1916—1921. — «Вісті», Полтава, 1921, № 109, 28 травня, с. 2—3.

Вступ. Франкова біографія, оцінка його творчості і політичного шляху. Підкреслюється боротьба проти чорносотенно-шовіністичних кіл Галичини.

День Івана Франка. — «Вісті», 1921, № 95, 2 червня, с. 1.

Відзначення 5-річчя з дня смерті І. Я. Франка в Харкові.

Кулик І. Іван Франко. — «Вісті», 1921, 28 травня.

На 5-ті роковини смерті Івана Франка. (Листок). Х., Всеукраїнське державне вид-во, 1921. 2 с. (Вид-во НКО. Редактор В. Коряк).

Зміст: Ремський пролог. — Мужицький син. — Іван Франко і Галицька Україна.

«Не ридать, а добувать». — «Вісті», (Полтава), 1921, № 109, 28 травня, с. 1.

Передова стаття, присвячена п'ятиріччю з дня смерті І. Франка.

5 годовщина смерти И. Франко. — «Коммунист», — 1921, № 115, 28 травня, с. 4.

5-ті роковини з дня смерті Івана Франка. — «Вісті», 1921, № 93, 28 травня, с. 1.

Святкування. — Вісті [Полтава], 1921, № 109, 28 травня с. 2.

Розпорядження Губосвіти, щоб школи м. Полтави відзначили 5-річчя з дня смерті Франка 28. V, а інші культосвітні установи в міру змоги від 28. V до 16. VIII.

Свєнціцкий І. Драгоманов і Галичане. Львів, 1921. 15 с.

Брошура написана на основі листування М. Драгоманова з Галичанами, в тому числі з І. Франком.

Сын мужика. 5 годовщина смерти И. Франко. — «Коммунист», 1921, № 115, 28 травня, с. 3.

Франкове свято на Полтавщині. — «Вісті» [Полтава], 1921, № 109, 28 травня, с. 2.

Ювілейне видання. — «Вісті» [Полтава], 1921, № 109, 28 травня, с. 2.

Повідомлення про те, що губвидав приступив до видання деяких творів Івана Франка.

Юн В. Іван Франко. — (З приводу п'ятих роковин смерті) «Галицький комуніст», 1921, № 1, с. 1—4.

1922

Кон Ф. Драгоманов и Иван Франко в польском движении. — «Грядущий мир», 1922, № 1, с. 237—240.

Участь І. Франка в польському революційному русі.

1923

Сказинський Р. Коментар до поеми «Мойсей» Івана Франка. Значіння і композиція. Зміст і характеристика осіб. Львів, Накладом книгарні А. Бардаха, 1923. 32 с.

Тучапский И. Из пережитого. Девяностые годы. Одесса 1923. 71 с.

Спогади про І. Франка, с. 30—31, 48—64.

1924

Возняк М. До початків співробітництва Івана Франка в «Зорі». Шість листів Івана Франка до Омеляна Партицького. — «Культура», 1924, № 2, с. 105—118.

У статті опубліковані листи І. Франка до редактора «Зорі» О. Партицького з 1880—1883 рр.

Возняк М. Франкова популяризація соціалістичної програми в 1881 р. — «Культура», 1924, № 2, с. 92—104.

У тексті статті публікація праці І. Франка «Чого хоче «Галицька робітницька громада».

Филипович П. Генеза франкової легенди «Смерть Каїна».— В кн.: Іван Франко. Смерть Каїна. К., Вид-во «Слово», 1924, с. 5—24; Передрук у кн.: Филипович П. З новітнього українського письменства. К., Вид-во, «Культура», 1929, с. 51—64.

Рец.: Єрофіїв І. — «Нова книга», 1925, № 3, с. 40—41.

Франко І. Сатири. [Х.], Державне вид-во України, 1924. 90 с.

Рец.: Дорошкевич О. — «Нова книга», 1925, № 3, с. 39—40.

1925

* **Wasilewski Leon.** Moje ukraińskie wspomnienia. Warszawa, 1925.

Українською мовою спогади Леона Василевського про І. Франка, надруковані в кн.: Іван Франко в спогадах сучасників, Львів, 1956, с. 37.

Возняк М. З життя й діяльності Івана Франка в рр. 1881—1883. (Його листи до Івана Белея). — «Культура», 1925, № 1, с. 53—68; № 2, с. 43—77.

Возняк М. На порозі студій над Франком. — «Діло», 1925, № 118, 31 травня.

Автор накреслив обширну програму заходів у зв'язку з відзначенням 10-річчя з дня смерті І. Франка. Вперше в цій статті М. Возняк вжив термін «Франкознавство», сповіщаючи тим самим про нову ділянку в літературознавстві.

Daszyński J. Pamiętniki, t. 1, Krakow, 1925, 268 s.

Спогади про І. Франка, с. 23—24, 33, 68, 73, 206.

Зеров М. Франко — поет. В кн.: Іван Франко. Поезії. К., «Книгоспілка», 1925, с. I—LV.

Рец.: Могилянський М. — «Життя і революція», 1925, № 10, с. 109—110.

Іван Франко. — «Світло», 1925, № 10, 24 травня, с. 1—2. З портр. І. Франка.

Мамонтов Я. П'єси І. Франка. — «Нова книга», 1925, № 2, с. 41—42.

Романович-Ткаченко Н. На порозі до революції. Уривки зі споминів. — «Україна», 1925, кн. 4, с. 103—128.

Спогади про І. Франка на с. 123—124.

Ткаченко І. Нові матеріали про І. Франка. Листування І. Франка з О. Пчілкою.—«Червоний шлях», 1925, № 4, с. 245—251.

Щурат В. Франків «Іван Вишенський». Львів, З друкарні Наукового товариства ім. Шевченка. 1925, с. III—IX. Уривки передруковані в кн.: Іван Франко у спогадах сучасників. Львів, 1956, с. 269—273.

Щурат В. Франків спосіб творення. — «Українська рада», 1925, № 19, 21 червня, с. 2. Передрук у кн.: Іван Франко у спогадах сучасників. Львів, 1956, с. 241—243.

1926

Айзеншток І. Франко як історик письменства. — «Червоний шлях», 1926, № 5—6, с. 205—217.

Багалій Д. До вивчення Франка. — «Культура і побут», 1926, 30 травня.

Звернення директора інституту ім. Шевченка до всіх осіб і організацій з проханням надсилати рукописи І. Франка та інші матеріали.

Багалій Д. Іван Франко — науковий діяч. — «Україна», 1926, кн. 6, с. 21—42. В скороченому вигляді надруковано в газеті «Вісті», 1926, 30 травня.

Берегуляк П. Спомини про Івана Франка. Зі слів Петра Берегуляка записав і подав до редакції І. Кобилецький. — «Іван Франко. Збірник». К., «Книгоспілка», 1926, с. 313—319.

Биковець М. Пам'яті великого борця Ів. Франка. — «Селянський будинок», 1926, № 5, с. 1—3.

Биковець М. Що видано з творів Ів. Франка на Радянській Україні. — «Плужанин», 1926, № 4—5, с. 35—36.

Бібліографічний покажчик.

Біленко З. Познайомилися з Ів. Франком. — «На зміну», 1926, 12 червня.

Відзначення 10-річчя з дня смерті І. Франка в 33 школі м. Харкова.

Білецький В. Спомини про мої взаємини з д-ром Іваном Франком. — В кн.: Спомини про Івана Франка. Львів, 1926, с. 12—16; Передрук у кн.: Іван Франко у спогадах сучасників. Львів, 1956, с. 124—128.

Боровий К. Іван Франко. — «На зміну», 1926, 27 травня.

Brýk Ivan. Ivan Franko. Lístek z dějin ukrajinsko-české vzajemnosti. — «Slovansky přehled», 1926, № 7, s. 489—496, N 8, s. 594—602. Окремий відбиток. Прага, 1923, 15 с.

Бібліографічний огляд праць І. Франка про чеську літературу та критичних праць чеських авторів про І. Франка.

Бузук П. Памяці Франка. — «Полымя», 1926, № 4, с. 145—148.

Величко Г. Спомини про Івана Франка. — «Іван Франко. Збірник». К., «Книгоспілка», 1926, с. 305—311 Передрук у кн.: Іван Франко у спогадах сучасників. Львів, 1956, с. 205—212.

Вергун М. Великий Каменяр Іван Франко. — «Молодий більшовик», 1926, 23 травня.

Вечер памяти Ивана Франко. — «Известия»[Одесса], 1926, 11 мая.

Перший з серії вечорів, присвячених 10 роковинам з дня смерті І. Франка в Одесі.

Вечір пам'яті Івана Франка. [В м. Києві] — «Пролетарська правда», 1926, 22 травня.

Від Комітету для вшанування пам'яті Івана Франка. — «Вісті», 1926, 1 червня.

Подяка всім, хто взяв участь у відзначенні пам'яті І. Франка.

Виставка пам'яті Івана Франка в Одеській бібліотеці. — «Червоний шлях», 1926, № 7—8, с. 285.

Виставка пам'яті Франка у Всенародній бібліотеці УАН. — «Глобус», 1926, № 11, с. 240; «Пролетарська правда», 1926, 21 травня; «Червона Армія», 1926, 28 травня.

Виховський О. До святкування Франкових днів. — «Рад. освіта», 1926, № 5, с. 3—8.

Возняк М. В десятилітні роковини смерті І. Франка. — Календар товариства «Просвіта» на 1926 рік. Львів, 1926, с. 195—198.

Возняк М. До поглядів Івана Франка на українську літературу. — «Життя і революція», 1926, № 9, с. 42—50.

Возняк М. До соціалістичного світогляду Івана Франка. — «Іван Франко. Збірник». К., «Книгоспілка», 1926, с. 126—179.

Возняк М. Енгельс у франковому перекладі. — «Культура», 1926, № 4—9, с. 91—118.

Коротка передмова до публікації праці Фрідріха Енгельса «Початок і теорія соціалізму» в перекладі І. Франка.

[**Возняк М.**]. «Жаби» І. Франка. — «Діло», 1926, № 122, 4 червня, с. 3.

Заклик М. Возняка про передачу до архіву І. Франка при Науковому товаристві ім. Шевченка автографу, копії або переказу змісту комедії Івана Франка «Жаби».

Возняк М. Іван Франко у добі радикалізму. — «Україна», 1926, кн. 6, с. 115—163.

Возняк М. Із зносин М. П. Драгоманова з Галичиною. — «Україна», 1926, кн. 5, с. 137—155.

В тексті неопубліковані листи М. Драгоманова до І. Франка.

Возняк М. [Післямова та пояснення менше зрозумілих слів]. — В кн.: Іван Франко. Пісня і праця. Вибір оповідань і поезій. Львів, 1926, с. 167—174. М. Вознякові належить також загальна редакція збірки.

Рец.: Кияниця П. — «Життя і революція», 1926, № 10, с. 120—121.

Возняк М. Розділ Марксового «Капіталу» в перекладі І. Франка. — «Культура», 1926, № 4—9, с. 54—90.

На с. 61—90: Карл Маркс. Початок і історичний розвиток капіталістичної продукції в Англії. Переклад І. Франка.

Возняк М. Франків розрив з польською пресою. — «Світ» 1926, № 11—12, с. 4—9.

Розрив з польською пресою після опублікування статті «Поет зради» [1897].

Возняк М. Недрукована поема Франка «Святий Валентій». — «Червоний шлях», 1926, № 9, с. 5—7.

Волянський О. Мої спомини про Івана Франка. — В кн.: Спомини про Івана Франка. Львів, 1926, с. 58—81. Передрук у кн.: Іван Франко у спогадах сучасників. Львів, 1956, с. 487—500.

Вороний М. Перша зустріч з Іваном Франком. — «Всесвіт», 1926, № 10, с. 5—6.

Wspomnienia Jana Kasprowicza o Iwanie Franco. — «Chwila», 1926, N 2580, 26 maja, s. 7.

Вулиця ім. Івана Франка. — «Вісті», 1926, 28 травня.

Президія Міськради м. Миколаєва постановила назвати одну з вулиць міста іменем І. Франка.

Вулиця ім. Івана Франка. — «Вісті», 1926, 28 травня.

Постанова Харківського облвиконкому назвати вулицю та площу ім. Івана Франка.

Вулиця імені Франка. — «Пролетарська правда», 1926, 23 травня.

Київський виконавчий комітет ухвалив перейменувати Нестерівську вулицю на вулицю імені Ів. Франка.

Вшанування пам'яті Ів. Франка в Житомирі. — «Червоний шлях», 1926, № 7—8, с. 285.

Вшанування пам'яті Івана Франка. 1. На сесії ВУЦВК; 2. В університеті ім. тов. Артема. 3. Збори пролетарської громадськості м. Харкова. — «Вісті», 1926, 30 травня.

Вшанування пам'яті Івана Франка. — «Комуніст», 1926, 28 травня; 29 травня; «Робітник», 1926, 30 травня.

Повідомлення про відзначення пам'яті І. Франка в містах УРСР.

Гадзінський В. До 10-літньої річниці смерті Івана Франка. Спроба синтези. — «Глобус», 1926, № 10, с. 210—213.

Гадзінський В. Мої спогади про Ів. Франка. — «Плужанин», 1926, № 4—5, с. 20—21.

Гаєвський С. До характеристики Ів. Франка. — «Життя і революція», 1926, № 5, с. 107—108.

Гордієвський М. «Мойсей» — поема Ів. Франка. (Спроба характеристики). Одеса, 1926, 16 с.

Горобій В. Ми святкували. — «На зміну», 1926, 12 червня.

Відзначення 10-ї річниці з дня смерті в харківській 15-й трудшколі.

Гострий П. Франко перший пролетарський письменник України. — «Червона Армія», 1926, 27 травня.

Гренджа-Донський В. В десяту річницю смерті І. Франка. — В кн.: Іван Франко. Збірка оповідань і віршів. З нагоди 10-ї річниці смерті. Ужгород, 1926, с. 5—10. (Видання товариства «Просвіти», в Ужгороді. Ч. 67).

Гуцульщина — І. Франкові. —«Світ», 1926, № 17—18, с. 20.

Покладення пам'ятної таблиці в честь І. Франка в с. Криворівня, Станіславської області.

20-та Трудова школа ім. Івана Франка. — «Вісті», 1926, 1 червня.

Постанова Президії Харківського виконкому про надання імені І. Франка 20-й трудовій школі.

День Франко. — «Харьковский пролетарий», 1926, 28 мая.

Ред. стаття.

10-та річниця смерті Івана Франка. — «Робітник», 1926, 30 травня.

Про вшанування пам'яті І. Франка в Полтаві.

Десятилетие со дня смерти Ивана Франко. — «Звезда», 1926, 26 мая.

Відзначення 10-х роковин з дня смерті І. Франка в УРСР.

10-летие со дня смерти Ив. Франко. — «Известия», 1926, 28 мая.

Коротка біографія І. Франка. Заходи по відзначенню пам'яті І. Франка в УРСР.

10-летие со дня смерти Франко. — «Харьковский пролетарий», 1926, 26 мая.

Відзначення 10-річчя з дня смерті І. Франка в Харкові.

Десятиріччя від дня смерті Івана Франка. — «Комсомолець України», 1926, 25 травня.

Редакційна стаття. Викладені постанови Раднаркому УРСР про вшанування пам'яті І. Франка, зокрема подаються суми асигнувань на стипендії, премії і видання творів І. Франка.

Дні пам'яті Івана Франка. — «Червоний шлях», 1926, № 5—6, с. 241—242.

Про відзначення десятих роковин з дня смерті І. Франка на Радянській Україні.

Дністренко В. Пам'яті Івана Франка. — «Знання», 1926, № 12, с. 22.

До вшанування пам'яті Івана Франка. — «Вісті», 1926, 26 травня.

Засідання Комітету по відзначенню пам'яті І. Франка. Ухвала почати збір грошей на пам'ятник І. Франкові у Львові. Ухвала про видання творів І. Франка, про присвоєння імені І. Франка Державному драматичному театру у Харкові Повідомлення про те, що готується кінофільм «Захар Беркут».

До вшанування пам'яті Івана Франка. — «Життя і революція», 1926, № 8, с. 112—113.

Інформація про виконання урядових заходів по відзначенню 10-річчя з дня смерті І. Франка.

До вшанування пам'яті Ів. Франка. Комітет при Наркомосвіті — «Зоря», 1926, № 17, с. 29.

До 10-річчя з дня смерті Івана Франка. — «Більшовик Полтавщини», 1926, 29 травня.

Виклад постанови ЦК КП(б)У і Ради Народних Комісарів про відзначення 10-річчя з дня смерті І. Франка.

До 10-річчя з дня смерті І. Франка. — «Пролетарська правда», 16, 19, 21, 22, 23, 25, 28 травня.

Добірка повідомлень про заходи по відзначенню пам'яті І. Франка громадськістю Радянської України.

До 10-річчя з дня смерті І. Франка. — «Робітник», 1926, 27 травня.

Виклад постанови ЦК КП(б)У і Ради Народних Комісарів УРСР про вшанування пам'яті І. Франка.

До 10-х роковин з дня смерті Івана Франка. —«Вісті», 1926, 23 травня.

Засідання 21 травня 1926 р. у Відділі мистецтв НКО УРСР з приводу 10-річчя з дня смерті І. Франка.

До десятих роковин смерті Івана Франка. — «Зірка», 1926, 21 травня.

Виклад постанови ЦК КП(б)У і Ради Народних Комісарів УРСР про відзначення 10-річчя з дня смерті І. Франка.

До 10-х роковин смерті Івана Франка. — «Молодий більшовик», 1926, 26 травня.

Виклад постанови ЦК КП(б)У та Ради Народних Комісарів УРСР про відзначення 10-річчя з дня смерті І. Франка.

До роковин з дня смерті Івана Франка. — «Робітник», 1926, 27 травня.

Про урочисте засідання Президії Полтавського обласного виконавчого комітету спільно з Президією міськради, присвячене пам'яті І. Франка.

До роковин смерті Івана Франка. — «Робітничий шлях». 1926, 28 травня.

Про відзначення 10-річчя з дня смерті І. Франка в Чернігові.

До франківських свят. — «Геть неписьменність», 1926, 23 травня.

Про тези Агітпропу ЦК КП(б)У до 10-річчя з дня смерті І. Франка.

До франкових днів. — «Зірка», 1926, 25 травня.

Про тези Агітпропу ЦК КП(б)У до 10-річчя з дня смерті І. Франка.

До франкових днів. — «Кочегарка», 1926, 21 травня.

Про тези Агітпропу ЦК КП(б)У до 10-річчя з дня смерті І. Франка.

До франкових роковин. — «На зміну», 1926, 27 травня.

Передова стаття. Про 10-і роковини з дня смерті І. Франка.

Довгань К. Іван Франко в українській критиці. — «Пролетарська правда», 1926, 30 травня.

Довгань К. Літературно-критичні погляди Івана Франка в 1890—1900 роках. — «Життя і революція», 1926, № 5, с. 93—102.

Документи і матеріали. Доноси царської охранки на Івана Франка. — «Культура», 1926, № 10, с. 78—79.

Два документи знайдені в архіві колишнього царського посольства у Львові з 1893 р. Про участь дружини І. Франка Ольги Франко в пересилці в Росію нелегальних видань.

Дольд Ю. Життя Івана Франка. — «Зірка», 1926, 28 травня; Жизнь поэта революционера. — «Звезда», 1926, 28 мая.

Дорошкевич О. Проза Франка. — «Пролетарська правда», 1926, 28 травня.

Дорошкевич О. Розділ з історії ранніх спроб Франка соціаліста. Передмова. — В кн.: Іван Франко. Борислав сміється. К., 1926, с. V—XLV.

Рец.: Филипович П. — «Життя і революція», 1926, № 5, с. 119—120.

Драй-Хмара М. Ів. Франко й Л. Українка. (З полеміки 90-х років). — «Життя і революція», № 5, с. 109—115.

Дяченко Л. Франко наш, як і Шевченко. — «Робітник». 1926, 26 травня; «Більшовик Полтавщини», 1926, 26 травня.

Коротка біографія І. Франка та аналіз деяких творів.

Житецький Г. Одруження Івана Франка.—«Україна», 1926, кн. 6, с. 172—174. Передрук у кн.: Іван Франко у спогадах сучасників. Львів, 1956, с. 183—185.

Ж[уковська] М. Святкування річниці смерті Франка в Галичині і на Україні. — «Україна», 1926, кн. 2—3, с. 235—236.

Заклинський Р. Громадсько-політичний розвиток Галичини і І. Франко. — Іван Франко. Збірник. К., «Книгоспілка», 1926, с. 43—122.

Збори на підприємствах. — «Вісті», 1926, 28 травня.
Робітничі збори на підприємствах м. Києва з нагоди 10-річчя з дня смерті І. Франка.

Р. Т. І ми святкували. — «На зміну», 1926, 12 червня.
Вечір присвячений пам'яті І. Франка в Трудшколі № 1 м. Гадяч.

Іван Франко. В десяту річницю смерті. — «Воля народа», 1926, 23 травня, с. 1.

Іван Франко. Відчит для сільських читалень з нагоди 10-літньої річниці його смерті. Написав В. П. Коломия, філія «Просвіти», 1926. 24 с.

М. Ю. Іван Франко. — «Глобус», 1926, № 10, с. 209.

Іван Франко. Збірник. За загальною редакцією І. Лакизи, П. Филиповича, П. Кияниці, К., «Книгоспілка», 1926. 367 с.
Зміст: Лакиза І. Передмова. — Кияниця П. Життя й діяльність Івана Франка. — Заклинський Р. Громадсько-політичний розвиток Галичини і Іван Франко. Возняк М. До соціалістичного світогляду Івана Франка. — Филипович П. Шляхи Франкової поезії. — Франко І. Вірші. Проза. Листи. — Спомини про І. Франка. Остапчук Я. Із моїх споминів. — Кобилецький І. Дещо про Франка. — «Панщизняний хліб». — Величко Г. Спомини про Івана Франка. — Новаковський С. Спомини. — Спомини Петра Берегуляка про Івана Франка. — Яцуляк І. Спомини з дитинних літ Франка. — Бібліографія. — Хроніка.

М. Д. Іван Франко. (До 10-х роковин його смерті). — «Зірка», 1926, 28 травня.

Іван Франко. — «Карпатська правда», 1926, № 23, 13 червня, с. 1—2. З портр. І. Франка.

Іван Франко. — «Кочегарка», 1926, 22 травня.

Іван Франко. 15. VIII 1856 — 28. V 1916. З нагоди десятиріччя з дня смерті Івана Франка. 28. V 1916 — 28. V 1926. Х., «Рух», 1926. 24. с.
Зміст: Біографія І. Франка. — Уривки з поезій І. Франка. — Про надання одній із шкіл м. Харкова імені І. Франка. — Про вшанування 10-х роковин смерті великого українського письменника Ів. Франка.

Іван Франко. — «Робітник», 1926, 25 травня.

Іван Франко. (15. VIII 1856 — 28. V 1916). — «Службовець» 1926, № 20, травень, с. 3.

Іван Франко. — «Украинский экономист», 1926, 28 мая.

Иволин В. Поэт, писатель, гражданин. (К 10-летию со дня смерти Ивана Франко). — «Вечернее радио», 1926, 27 мая.

Ільчин—Іванов (піонери). — Франкові роковини. — «На зміну», 1926, 12 червня.
У школі ім. І. Франка в м. Прилуки.

К 10-летию смерти И. Франко. — «Киевский пролетарий», 1926, 18 мая.

Про засідання комісії по відзначенню 10-х роковин з дня смерті І. Франка.

Кабаровська С. Хвилина в хаті генія. — «Жіноча доля», 1926, № 6, с. 3. Передрук. у кн.: Іван Франко у спогадах сучасників. Львів, 1956, с. 52—53. [Уривки].

* **Карманський П.** Мої спогади про І. Франка. — «Український хлібороб», «Уніон да Вікторія», 1926, № 23, 3 червня. Уривки передруковані в кн.: Іван Франко у спогадах сучасників. Львів, 1956, с. 32.

Київський окрвиконком про вшанування 10-річчя з дня смерті Івана Франка. — «Пролетарська правда», 1926, 23 травня.

Організація доповідей про І. Франка на заводах і підприємствах м. Києва. Радіопередачі про І. Франка в днях 25—28 травня.

Киричинський О. Франко в Києві. — «Україна», 1926, кн. 6, с. 170—172.

Кияниця П. Великий пионер И. Франко. — «Киевский пролетарий», 1926, 28 мая.

Кияниця П. Життя й діяльність Івана Франка. — «Іван Франко. Збірник» К., «Книгоспілка», 1926, с. 1—42.

Кияниця П. Співець боротьби й праці. — «Пролетарська правда», 1926, 23 травня.

Киященко В. Співець боротьби. — «Луганська правда», 1926, 28 травня.

Кобилецький І. Дещо про Франка. — «Іван Франко. Збірник». К., «Книгоспілка», 1926, с. 295—303.

Кобилецький І. Мої спомини про Івана Франка. — «Світ», 1926, № 11—12, с. 13—15.

Ковалівський А. З історії української критики. Х., Державне вид-во України, 1926, 162 с.

П'ятий розділ книги: Віршова полеміка І. Франка та М. Вороного з приводу модернізму.

Рец.: Дорошкевич О. — «Життя і революція», 1926, № 10, с. 126—127.

Комунікат головного комітету для вшанування 10-ліття смерті Івана Франка. Львів, 21 квітня, 1926, — «Світло» 1926, № 18—19, 1 травня, с. 16.

Коряк В. Вічний учень. — «Всесвіт», 1926, № 10, с. 2—4.

Коряк В. Іван Франко. (Як працював Франко). — «Комуніст», 1926, 20 травня.

Коряк В. Іван Франко, поет з країни Ботокудів. — «Культура і побут», 1926, 16 травня.

Коряк В. Іван Франко. З приводу десятиріччя з дня смерті, — «Народний учитель», 1926, 19 травня.

Коряк В. Франкові дні в школі. — «Зоря», 1926, № 17, с. 7—8; «Народний учитель», 1926, 28 квітня.

Коряк В. Франкові дні. — «Плужанин», 1926, № 4—5, с. 20.

Косак І. Дещо про Івана Франка. Уривок зі спогадів. — «Вісті», 1926, 28 травня.

Косак І. Іван Франко та його брати. Уривок зі спогадів. — «Україна», 1926, кн. 6, с. 164—169.

Косів. Свято Ів. Франка. — «Воля народа», 1926, ч. 305, 24 жовтня, с. 3.

Про відзначення пам'яті І. Франка в Косові, Станіславської області.

Коцюба Г. Франків день. — «Культура і побут», 1926, 17 серпня.

Кравців С. Дещо про вплив Ів. Франка на світогляд української молоді. Зі спогадів. — «Плужанин», 1926, № 4—5, с. 18—19.

Кримський А. До історії нашого письменства 1890-х рр. Чи справді до Росії адресував Ів. Франко свої тюремні сонети № XLIV і XLV? — Записки історично-філологічного відділу Української Академії Наук, кн. 7—8, 1926, с. 407—409.

З цензурних причин у збірці «З вершин і низин», Львів, 1893, в сонетах XLIV—XLV з циклу «Тюремні сонети» слово «Австрієї» замінено на «Росіє», хоч цілком зрозуміло, що тільки Австрію поет мав на увазі.

Куровець І. Іван Франко в моїх згадках. — В кн.: Спомини про Івана Франка. Львів, 1926, с. 17—29.

Лакиза І. Як Радянська Україна мусіла б вшанувати пам'ять І. Франка. — «Пролетарська правда», 1926, 7 травня.

Лизанівський І. Два роки з Іваном Франком. Спомини. — «Всесвіт», 1926, № 10, с. 6—7.

Лизанівський І. Франко в роках 1911—1912. Уривок із споминів. — «Україна», 1926, кн. 6, с. 175—179.

Літвечірка пам'яті Івана Франка в Києві. — «Вісті», 1926, 1 червня.

Літературний вечір у Київському ветеринарному інституті. Вечір у 57-й Трудовій школі м. Києва, де в свій час проживав І. Франко.

Літературна бібліотека. — «Нова громада», 1926, № 11—12, с. 37.

Про видання творів І. Франка в 30 томах.

Лович П. Мужицкий сын. — «Харьковский пролетарий», 1926, 28 мая.

Лукич В. [**Левицький Володимир**]. Спомини про Івана Франка. — В кн.: Спомини про Івана Франка. Львів, 1926, с. 5—11. Передрук. у кн.: Іван Франко в спогадах сучасників. Львів, 1956, с. 110—115.

Мамонтов Я. Українська драматургія передреволюційної доби. 1900—1917. — «Червоний шлях», 1926, № 11—12, с. 176—203.

Про І. Франка, с. 178—179.

Марусик М. Великий Каменяр. — «Молодий більшовик». 1926, № 10, с. 4—5.

Мороз В. Іван Франко на склоні літ. Спогади. — «Всесвіт», 1926, № 10, с. 8—9.

Мороз В. Іван Франко як соціаліст. — «Вісті», 1926. 28 травня.

Музичка А. Життєва путь Івана Франка. — «Життя і революція», 1926, № 5, с. 70—83.

Не культ, а живий образ борця-революціонера. — «Комуніст», 1926, 28 травня.

Ненадкевич Є. Франко і проблема читачівства. — Записки (Волинський інститут народної освіти ім. І. Франка), кн. 1, 1926, с. 17—35.

Рец.: Харлампович К. — «Україна», 1928, кн. 4, с. 151.

Непохитний революціонер. — «Зірка», 1926, 28 травня.

Новаковський С. Спомини [про І. Франка]. — «Іван Франко. Збірник» К., «Книгоспілка», 1926, с. 311—313.

Овчаренко І. Пам'яті великого Каменяра. (До 10-х роковин смерті Івана Франка). — «Комсомолець України», 1926, 27 травня.

Озерський Ю. З нагоди роковин Франкових. — «Вісті». 1926, 28 травня.

Остапчук Я. Із моїх споминів. [Спогади про І. Франка]. «Іван Франко. Збірник». К. «Книгоспілка», 1926, с. 279—295.

Охримович В. Причинки до біографії і характеристики Івана Франка. — В кн.: Спомини про Івана Франка. Львів, 1926, с. 44—54. Передрук у кн.: Іван Франко у спогадах сучасників. Львів, 1956, с. 232—238.

Пам'яті Івана Франка. — «Більшовик Полтавщини», 1926, 22 травня.

Відзначення 10-х роковин з дня смерті І. Франка в УРСР.

Пам'яті Івана Франка. Постанова III сесії ЦВК України (про увічнення пам'яті І. Франка). Братерська солідарність з трудящими Західної України. Телеграма до громадського комітету в справі вшанування пам'яті Франка у Львові. Урочисті збори з нагоди 10-річчя смерті Івана Франка. — «Вісті», 1926, 29 травня; «Комуніст», 1926, 29 травня.

Памяти Ивана Франко. — «Вечернее радио», 1926, 28 мая.

Про надання імені Івана Франка 20-й Трудшколі. Про франківські премії з ділянки літератури.

Памяти Ивана Франко. — «Вечернее радио», 1926, 29 мая.

Про засідання ювілейної комісії по відзначенню 10-річчя з дня смерті І. Франка в Харкові.

Пам'яті Івана Франка. — «Вісті», 1926, 23 травня.

Інструкція Харківського відділу наросвіти про відзначення 10-річчя з дня смерті І. Франка.

Пам'яті Івана Франка. — «Вісті», 1926, 1 червня.

Повідомлення про відзначення 10-річчя з дня смерті Івана Франка в установах м. Харкова.

Пам'яті Івана Франка. — «На зміну», 1926, 17 серпня.

Редакційна стаття, присвячена 70-річчю з дня народження І. Франка.

Пам'яті Івана Франка.—«Нове мистецтво», 1926, № 22, с. 6.

Памяти Ивана Франко. — «Рабочий», 1926, 26 мая.

Про заходи по відзначенню пам'яті І. Франка в робітничих клубах.

Памяти Ивана Франко. —«Харьковский пролетарий», 1926, 29 мая.

Інформація про III сесію ВУЦВК.

Пам'яті Івана Франка.— «Червона Армія», 1926, 19 травня.

Редакційна стаття.

Пам'яті Івана Франка. — «Селянка України», 1926, № 10, с. 7.

Панов А. Поэт рабочего класса. — «Харьковский пролетарий», 1926, 28 мая.

Панщизняний хліб. — «Іван Франко. Збірник». К., «Книгоспілка», 1926, с. 304. Передрук. у кн.: Іван Франко у спогадах сучасників. Львів, 1936, с. 278—279.

Спогад невідомого автора про те, як було написане оповідання Івана Франка «Панщизняний хліб».

Перший український робітничо-селянський письменник. — «Робітничий шлях», 1926, 26 травня.

Пилипенко С. Великий Каменяр. — «Нове мистецтво», 1926, № 21, 25 травня, с. 1—2.

Пилипенко С. Вшанувати ім'я Франка. — «Культура і побут», 1926, 18 квітня.

Пилипенко С. Вшануймо роковини смерті Івана Франка. — «Селянський будинок», 1926, № 5, с. 4—5.

План літературної вечірки для вшанування пам'яті І. Франка по селах.

Пилипенко С. Іван Франко. Пам'ятка про життя й діяльність. 1856—1916—1926. [Х.,], Державне вид-во України [1926]. 31 с. (Державний науково-методологічний комітет Наркомосвіти УРСР рекомендував до вжитку в книгозбірнях соцвихову).

Пилипенко С. Франків день. — «Сільськогосподарський пролетар», 1926, № 15, с. 1—2.

Погорецький І. Франко в гімназії. — «Діло», 1926, № 125, 8 червня, с. 2. Передрук. у кн.: Іван Франко у спогадах сучасників. Львів, 1926, с. 96—98.

Полферов Я. Франко в музиці. — «Червоний шлях», 1926. № 5—6, с. 230—234.

Попів О. Іван Франко як письменник. (Доповідь на святі Франка в Харкові). — «Вісті», 1926, 30 травня.

Постанова Раднаркому та ЦК КП(б)У про увічнення па-

м'яті Івана Франка. — «Зірка», 1926, 28 травня; «Пролетарська правда», 1926, 20 травня.

Про утворення фонду ім. Івана Франка за кращі наукові та художні твори, створення комітету на увічнення пам'яті І. Франка, асигнування коштів для побудови пам'ятника І. Франка у Львові, видання тез та доповідей, про видання творів І. Франка.

Постанова Київського окрвиконкому про утворення комісії по відзначенню 10-річчя з дня смерті Івана Франка. — «Пролетарська правда», 1926, 16 травня.

Приходько К. До десятих роковин смерті Івана Франка. — «Зірка», 1926, 25 травня.

Про заходи по відзначенню ювілею І. Франка по селах.

Революціонер духу. — «Знання», 1926, № 11, с. 12.

Робітники Львова Франкові. — «Вперед», 1926, № 2, 1 липня.

10-річчя з дня смерті І. Франка.

Романовський М. В пути. — «Харьковский пролетарий», 1926, 28 мая.

Про поему І. Франка «Мойсей» у перекладі російською мовою П. Дятлова.

Ростиславський В. Великий поэт-гражданин. — «Харьковский пролетарий», 1926, 28 мая.

Рудницький М. Жінка в творчості Франка. — «Нова хата», 1926, № 6, с. 1—6.

Рудницький М. Поет професором поневолі. Моя розмова з Каспровичем. — «Світ», 1926, № 15—16, с. 14—15.

Спогад Яна Каспровича про І. Франка.

Сарайлов Г. Іван Франко. — «Кочегарка», 1926, 28 травня.

Святкування річниці смерті Франка в Галичині і на Україні. — «Україна», 1926, № 2—3, с. 235—236.

Святкування ювілею І. Франка в Галичині. — «Глобус», 1926, № 15, с. 312—313.

Свято української пролетарської культури. — «Червона Армія», 1926, 28 травня.

Редакційна стаття з приводу 10-х роковин з дня смерті І. Франка.

Свято Франка в Добрянах. — «Воля народа», 1926, ч. 296, 1 серпня, с. 6.

Свято Франка в Дрогобичі. — «Воля народа», 1926, ч. 294, 4 липня, с. 3.

Свято Франка у Львові. — «Воля народа», 1926, ч. 289, 30 травня, с. 3.

Відзначення 10-х роковин з дня смерті І. Франка.

Сегодня Харьков чтит память Франко. — «Харьковский пролетарий», 1926, 28 мая.

Сигорский А. Иван Франко. Жизнь и творчество. — «Книгоноша», 1926, № 44—45, с. 12—13.

Спогади про велетня письменника-борця. (До 10-х роковин смерті І. Франка). — «Кочегарка», 1926, 23 травня.

Це не особисті спогади, а літературна стаття про творчість І. Франка.

Спомини про Івана Франка. Львів, Накладом «Нового часу», 1926. 91 с. (Бібліотека «Нового часу», № 7).

Зміст: Лукич В. Спомини про Івана Франка. — Білецький В. Спомини про мої взаємини з д-ром Іваном Франком. — Куровець І. Іван Франко в моїх згадках. — Чайковський А. Мої спомини про Івана Франка. — Охримович В. Причинки до біографії і характеристики Івана Франка. — Озаркевич Л. Мої спомини про Івана Франка. — Волянський О. Мої спомини про Івана Франка. — Студинський К. Як я став учеником Івана Франка?

Стипендії ім. Івана Франка. — «Вісті», 1926, 28 травня.

Постанова Полтавського й Харківського окрвиконкомів про встановлення стипендій ім. І. Франка.

Строитель новой жизни. (К 10-летию со дня смерти Ивана Франко). — «Пролетарий», 1926, 28 травня.

Студинський К. Іван Франко і товариші в соціалістичному процесі 1878 року. — «Україна», 1926, кн. 6, с. 74—114.

Студинський К. Як я став учеником Івана Франка? — В кн.: Спомини про Івана Франка. Львів, 1926, с. 82—91.

Сук П. Співець українського робочого люду. Кілька замітток з приводу десятиліття смерті Ів. Франка. — «Культура», 1926, № 4—9, с. 119—121.

Сьогодні 10-ті роковини смерті Івана Франка. — «Червона Армія», 1926, 28 травня.

Коротка біографія І. Франка.

Твори Ів. Франка.—«Селянський будинок», 1926, № 5, с. 76.

Проспект видання творів І. Франка в 30-и томах.

Тези ЦК КП(б)У. (До 10-річчя з дня смерті Івана Франка). — «Пролетарська правда», 1926, 21 травня; «Харьковский пролетарий», 1926, 27 мая.

Тимашевский М. [Иван Франко]. — В кн.: Иван Франко. Есть ли дружба и другие рассказы. Л., Раб. изд-во «Прибой», с. 3—6. (Библиотека для всех, № 153).

Ткаченко І. Іван Франко 15. VIII 1856 — 28. V 1916. Науково-популярний нарис. Х., «Рух», 1926. 69 с. (До десятиріччя з дня смерті).

Увічнення пам'яті Івана Франка. — «Червоний шлях», 1926, № 11—12, с. 242.

Українське робітництво І. Франкові [в Дрогобичі]. — «Вперід», 1926, № 2, 1 липня, с. 1—2; «Світ», 1926, № 13—14, с. 8.

Ушанування пам'яті І. Франка з нагоди 10-річчя з дня смерті. — «Життя і революція», 1926, № 5, с. 94—95.

Федорчук С. Спомини про Івана Франка. — «Народна воля», 1926, 23 грудня. Передрук у кн.: Іван Франко у спогадах сучасників. Львів, 1956, с. 274—277.

Филипович П. Поезія І. Франка. — «Пролетарська правда», 1926, 28 квітня.

Филипович П. Франко — поет. — «Життя і революція», 1926, № 5, с. 82—92.

Рец.: Л. Езо. — «Пролетарська правда», 1926, 10 червня.

Филипович П. Шляхи франкової поезії. — «Іван Франко. Збірник». К., «Книгоспілка», 1926, с. 181—224; у кн.: Филипович П. З новітнього українського письменства. Історично-літературні статті. К., «Культура», 1929, с. 5—51.

Франко — борець за кращу долю працюючих. — «Карпатська правда», 1926, № 23, 13 червня, с. 2—3.

Франкові дні в Катеринославі. — «Зоря», 1926, № 18, с. 29.

Франковские дни на Украине. — «Коммунист», 1926, 1 червня.

Вшанування пам'яті І. Франка в ряді міст УРСР.

Хроніка (вшанування 10-літніх роковин з дня смерті Івана Франка). — «Іван Франко. Збірник». К., «Книгоспілка». 1926, с. 359—365.

Зміст: Постанова Рад Народних Комісарів УРСР про відзначення 10-х роковин від дня смерті великого українського письменника-революціонера Івана Франка. — Тези Агітпропу ЦК КП(б) України. — В Наркомосі. — Урочисте засідання Всеукраїнського громадського комітету. Телеграма до громадського комітету в справі вшанування пам'яті Франка у Львові. Постанова III сесії ЦВК України. — 10-ті роковини з дня смерті Івана Франка в Харкові. — Святкування 10-х роковин у Києві. — В історично-літературному товаристві. — Вистава літератури з творів Івана Франка та про Франка. — Франківські вечори та засідання. — Музлітература до роковин Івана Франка. — Покажчик статей, що їх уміщено в періодичній пресі Харкова та Києва з нагоди 10-х роковин смерті І. Франка.

Хоткевич Г. Зі споминів про Франка. — «Плужанин», 1926, № 4—5, с. 15—16.

Хоткевич Г. Непотрібні ж люди... непотрібна робота. Недрукована досі стаття з 1908 року з приводу хвороби І. Франка. — «Плужанин», 1926, № 4—5, с. 17—18.

Чаговец В. Иван Франко. К десятилетию со дня смерти. — «Харьковский пролетарий», 1926, 27 мая.

Чайковський А. Мої спомини про Івана Франка. — В кн.: Спомини про Івана Франка, Львів, 1926, с. 30—43.

Черняк Є. І. Франко, Ботокудія і Радянська Україна. — «Життя і революція», 1926, № 5, с. 60—70.

Автор характеризує тогочасні суспільно-економічні та політичні умови, пише про переслідування письменника з боку австрійського уряду та націоналістичних ботокудів.

Чествование памяти И. Франко. — «Правда», 1926, 30 мая.

Повідомлення про відзначення в Харкові 10-х роковин з дня смерті І. Франка.

Шевчук А. Франкові твори в сучасній радянській школі. — «Радянська освіта», 1926, № 9, с. 1—10.

Що читати. [З творів Івана Франка та критичної літератури про письменника]. — «Життя і революція», 1926, № 5, с. 124—127.

Бібліографічний покажчик складений Виставочно-консультативним відділом Всенародної бібліотеки України в складі: О. Карпінська, Д. Балико, Ф. Максименко та Б. Зданевич.

Щупак С. Пам'яті Івана Франка. — «Пролетарська правда», 1926, 28 травня.

Щурат В. Іван Франко й тайні кружки в академічній гімназії у Львові. — «Українська школа», 1926, № 13—15, с. 6—12.

Щурат В. Ян Каспрович. З взаємин Франка з Каспровичем. — «Діло», 1926, № 172, 6 серпня, с. 3.

Як святкують пам'ять І. Франка (в Харкові, Києві і Галичині). — «Карпатська правда», 1926, № 23, 13 червня, с. 4.

Якимчук Л. Поет-революціонер. — «Геть неписьменність» 1926, 23 травня.

Як не треба видавати франкових творів. — «Вісті», 1926, 28 травня.

Про невдалі пояснення галицької говірки у примітках до видання творів І. Франка в 30-и томах.

Як Полтава відзначить пам'ять Ів. Франка. — «Робітник», 1926, 27 травня.

Про заходи по відзначенню 10-річчя з дня смерті І. Франка.

Ярославенко А. Пам'яті Івана Франка. —«Рабочий», 1926, 28 травня.

Біографія І. Франка і характеристика творчості. Відзначення 10-х роковин з дня смерті.

Яцуляк І. Спомин з дитинних літ Франка. — «Іван Франко. Збірник». К., «Книгоспілка», 1926, с. 319—321. Передрук. У кн.: Іван Франко у спогадах сучасників. Львів, 1956, с. 77—80.

1927

Бігеляйзен Генрих. Мої спомини про Івана Франка. — «Літературні вісті», 1927, № 1—2, с. 3; № 3—4, с. 5; № 5—8, с. 2; № 9, с. 2. Передрук. у кн.: Іван Франко у спогадах сучасників, Львів, 1956, с. 295—303.

Відзначення франківського дня [на Радянській Україні]. — «Світло», 1927, № 22, 5 червня, с. 4.

Возняк М. До діяльності Михайла Комарова. — «Бібліологічні вісті», 1927, № 4, с. 12—46.

У тексті листи М. Комарова до І. Франка й його дружини.

Возняк М. З листування Івана Нечуя-Левицького з Галичанами. — Науковий збірник Всеукраїнської Академії наук за 1927 рік. (Записки Українського наукового товариства в Києві, тепер історичної секції Української Академії наук, т. 26), с. 96—133.

В тексті лист І. Нечуя-Левицького до І. Франка.

Возняк М. Журнальні плани Франка. — «Україна», 1927, кн. 3, с. 17—88.

Мова йде про плани І. Франка в 1884—1886 роках.

Возняк М. З нескінченої повісті Франка «Не спитавши броду». — «Червоний шлях», 1927, № 1, с. 5—8.

На с. 8—54: Іван Франко. Не спитавши броду.

Возняк М. Іван Франко. «Терен у нозі». — «За сто літ», 1927, кн. 1, с. 266—273.

Публікація поеми І. Франка «Терен у нозі», написаної в 1907 р. і закінченої в 1913—1914.

Возняк М. Листи Івана Франка до В. Левицького [Василя Лукича]. — «Україна», 1927, кн. 5, с. 99—105.

Возняк М. Матеріали до життєпису І. Франка. — «За сто літ», 1927, кн. 1, с. 166—186.

Опубліковані дані з документів про народження та освіту письменника і тексти двох автобіографій.

Возняк М. Нездійснений план українського журналу з 1883 р. — «Бібліологічні вісті», 1927, № 2, с. 61—65.

Про замір А. Полянського видавати літературно-науковий журнал при співпраці І. Франка.

Возняк М. Перша любов Івана Франка. — Календар українського народного союзу на рік 1927. Джерсей Сіті, 1927, с. 35—55.

Возняк М. Тринадцять листів Ів. Франка до Ол. Конисько-го. — «Життя і революція», 1927, № 4, с. 84—98; № 5, с. 233—242.

Вшанування пам'яті Франка. [На Радянській Україні]. — «Комуніст», 1927, 20 травня.

Гук М. Іван Франко.—«Робітнича газета», 1927, 28 травня.

День Франка в Харкові. — «Робітнича газета», 1927, 28 травня.

Довгань К. Літературно-критична діяльність Івана Франка. — «Літ. газета», 1927, 6 червня.

Записки (Волинський інститут народної освіти ім. Івана Франка). Кн. 1—2, Житомир, 1925—1927, с. 81—118. Франківський семінар.

Зміст: Ненадкевич Є. Із студій над стилем Франкової і Стефаникової новели. [«Хлопська комісія» І. Франка і «Злодій» В. Стефаника]. — Дубченко, Шлапак, Кирилишин. Розгляд збірки поезій Франка. «Із літ моєї молодості». 1. Джерело й літературні впливи; літературні жанри і стиль збірки. 2. Ідейні інтереси Франка в збірці. 3. Художні засоби стилю. Рима та евфоніка.

«Захар Беркут» на екрані — «Зоря», 1927, № 12, с. 33.

Іван Франко. До одинадцятих роковин з дня смерті. — «Селькор України», 1927, № 5—6, с. 44.

Іван Франко. — «Комуніст», 1927, 28 травня.

Іван Франко. — «Робітничо-селянський календар «Карпатської правди» на 1927 рік». Рік видання 3. Ужгород, 1927, с. 70.

Конкурс на проект нагробника Івана Франка. [У Львові].— «Світло», 1927, № 20, 22 червня, с. 4; «Діло», 1927, № 102, 11 червня, с. 4, і продовження конкурсу: № 287, 24 грудня, с. 4.

Крушельницька М. Свято Франка. — «Жіноча доля», 1927, № 10, с. 2.

Матвеев В. Чело с печатью тяжелых дум. Из воспоминаний о встрече с Ив. Франко. — «Красное слово», 1927, № 2—3, с. 131—137. Передрук. у кн.: Іван Франко у спогадах сучасників. Львів, 1956, с. 453—459.

Музичка А. Шляхи поетичної творчості Івана Франка. Х. — Одеса, 1927. 202 с.

Зміст: Замість передмови. — Зв'язок творчості з життям і літературою та наукою. — Декілька уваг щодо форми.

Рец. а. Василенко В. Франківський день і франкознавство. — «Комуніст», 1927, 29 травня.

б. Майфет Г. — «Червоний шлях», 1927, № 6, с. 264—266.

в. Марковський М. — «Україна», 1927, кн. 3, с. 188—190.

На батьківщині Франка. — «Робітнича газета», 1927, 28 травня.

Ненадкевич Є. Із студій над стилем Франкової і Стефаникової новели. «Хлопська комісія» І. Франка, «Злодій» В. Стефаника. — Записки (Волинський інститут народної освіти) ім. І. Франка, кн. 1—2, Житомир, 1925—1927, с. 81—109.

Неоголошений лист І. Франка. — «Червоний шлях», 1927, № 5, с. 189—190.

Лист від 16 жовтня 1909 року до учительки з Проскурівщини з поясненнями, як записувати фольклорні матеріали.

Пам'яті Франка. — «Зоря», 1927, № 6, с. 28.

Полторацький О. Соціологія тропів Франка. Цикл оповідань про хижаків. — «Життя і революція», 1927, № 6, с. 367—376. Передрук у кн.: Полторацький О. Літературні засоби. Спроба соціологічної аналізи. Х., Державне вид-во України, 1929, с. 81—88.

Романович-Ткаченко Н. Доктор Іван Франко. (Малюнки зі споминів). — «Україна», 1927, кн. 4, с. 151—155.

Самусь М. Співець робітництва й селянської голоти. — «Селянка України», 1927, № 11, 10 червня, с. 9.

Святицький І. 50-ліття процесу Івана Франка. — «Культура і побут», 1927, № 21, 11 червня, с. 1—2.

Співець боротьби й праці. — «Знання», 1927, № 10, с. 24—25.

Флюнт З. Мої спогади про д-ра Івана Франка. — «Діло», 1926, № 117, 28 червня, с. 2. Передрук у кн.: Іван Франко у спогадах сучасників. Львів, 1956, с. 220—222.

Франківський збірник. За загальною редакцією франківської комісії при Харківській 20-й Трудовій школі ім. Івана Франка. Х., «Рух», 1927. 144 с.

Зміст: Сосюра В. І. Франкові. [Вірш]. — Яцуляк І. Спомин з дитинних лі Франка. — Франкові поезії. З недрукованих поезій Франка. — Проза Франка. — Учні франківської школи про Франка: Шеншина. Десяті роковини. — Кошкарівна Н. Іван Франко. — Гіренківна. Франко. — Кошкарівна Н. Франко. — Горецька К. На смерть Франкові.— Промінь. Іван Франко. — Мірошниченко. Літературна діяльність Івана Франка. — Галина. Становище робітників в бориславських копальнях. — Горецька О. «Boa constrictor». — Мірошниченко. «Борислав сміється». — Єфременко. Казка про батька, що хотів вивчити свого сина на коваля.

Франко І. Зів'яле листя. Х., «Рух», 1927. 104 с.

Рец.: Савченко Ю. — «Плужанин», 1927, № 8, с. 61—62.

Франко І. [Твори, (Видання «Рух»). Томи VII, VIII].

Рец.: Музичка А. — «Червоний шлях», 1927, № 2, с. 264—265.

Франко І. [Твори, (Видання «Рух»). Том IX].

Рец.: Шиманський О. — «Плуг», 1928, № 3, с. 68—70.

Франко І. [Твори, (Видання «Рух»). Том XV. Для домашнього вогнища].

Рец.: Майфет Г. — «Червоний шлях», 1927, № 3, с. 215—217.

Франко І. [Твори, (Видання «Рух»). Том XXIV. Поеми].

Рец.: Качанюк М. — «Критика», 1928, № 6, с. 139—144.

Франко Т. Іван Франко і спорт. — «Світ», 1927, № 8, с. 7—8.

Щурат В. Франків закон про риболовство. — «Діло», 1927, № 204, 13 вересня, с. 2, № 205, 14 вересня, с. 2.

Якубовський Ф. Іван Франко й сьогоднішні поети. До 11-х роковин з дня смерті Ів. Франка. — «Пролетарська правда». 1927, 28 травня.

1928

Антирелігійні твори Івана Франка. — «Безвірник», 1928, № 3, с. 75—77.

Білий В. Українська література і царська цензура. — Записки історично-філологічного відділу (Всеукраїнська Академія наук), т. 18, К., 1928, с. 263—279.

Царська цензура про збірку «Зів'яле листя» І. Франка, с. 278—279.

Великий Каменяр. — «Червоний клич», 1928, № 9, с. 4.

Возняк М. З діяльності Ів. Франка як етнографа. — «Первісне громадянство», 1928, кн. 1, с. 145—163. Передрук у кн.: Возняк М. З життя і творчості Івана Франка, К., Вид-во Академії наук УРСР, 1955, с. 220—245 під заг. « З діяльності Івана Франка як фольклориста».

Возняк М. Ів. Белей і Ол. Конiський. До зв'язків Галичини з Наддніпрянщиною в 80 рр. XIX в. Львів, Накладом видавничої спілки «Діло», 1928. 45 с.

В листуванні О. Конiського з І. Белеєм згадується І. Франко. Іде мова про літературну й громадську діяльність І. Франка у 80-х роках XIX ст.

Возняк М. «На вершку» Івана Франка. «За сто літ», кн. 2, К., 1928, с. 251—272.

Wollman Frank. Slovesnost slovanů, Praha, «Vesmir», 1928. І. Франко, с. 171—172.

Гординський Я. Кулішеві переклади драм Шекспіра. — «ЗНТШ», т. 148, 1928, с. 55—164.

І. Франко — редактор Кулішевих перекладів драм Шекспіра.

Житецький І. «Киевская Старина» сорок років тому (Історичні нариси та спомини). — «За сто літ», 1928, кн. 3, с. 125—146.

Про співпрацю І. Франка в «Киевской Старине», с. 137—133.

Іван Франко. — «Народний учитель», 1928, № 22, с. 4.

Іван Франко. 28. V 1916 — 28. V 1928.— «Сельроб», 1928. № 42, 17 червня, с. 2.

Стаття була повністю сконфіскована, але опісля суд відмінив конфіскату, і статтю надруковано в незміненому вигляді в № 49, 22 липня, с. 1.

Іван Франко. 1856—1916. — «Селянський календар Мелітопольщини на рік 1928», Мелітополь, «Радянський степ», 1927, с. 82—83.

П. К[оструба]. Івана Франка «Boa constrictor» (Генеза, характеристика осіб, зміст). [Б. м. і б. р.]. 23 с.

Петро Кос. [Коструба П.] Івана Франка «Борислав сміється». (Генеза, характеристика осіб, зміст). [Б. м. і б. р.]. 32 с. (Літературно-критична бібліотека, № 3).

Петро Кос. [Коструба П.] Івана Франка «Захар Беркут». (Генеза, характеристика осіб, зміст). [Б. м. і б. р.]. 28 с. (Літературно-критична бібліотека, № 4).

Петро Кос. [Коструба П.]. Івана Франка «Панські жарти». (Генеза, характеристика осіб, зміст). [Б. р. і б. м.]. 23 с. (Літературно-критична бібліотека, № 5).

Петро Кос. [Коструба П.]. Перехресні стежки. (Генеза, характеристика осіб, зміст). [Б. м. і б. р.]. 34 с. (Літературно-критична бібліотека, № 6).

Вказані вище брошури П. Коструби призначені для користування молоді середніх шкіл в кол. Польщі при вивченні творчості І. Франка.

К[оцюба Г.] Відроджений Франко. — «Комуніст», 1928, 27 травня.

Кримський А. Розвідки, статті та замітки. К., 1928, 410 с. (Збірник Історико-філологічного відділу (Всеукраїнська Академія наук), № 57).

Про І. Франка — видавця журналу «Житє і слово», с. 205—214.

Крушельницький А. «Громадський друг» у житті і творчості Ів. Франка.—«Життя і знання», 1928, № 10—11, с. 311—314.

Крушельницький А. Дитячий вік Івана Франка. — «Життя і знання», 1928, № 7, с. 195—198.

Крушельницький А. Іван Франко в часі університетських студій. — «Життя і знання», 1928, № 8, с. 245—247.

Крушельницький А. Іван Франко. Львів, Накладом товариства «Просвіта», 1928, 47 с. (Видання товариства «Просвіта», ч. 733).

Зміст: Дитячий вік Івана Франка. — Іван Франко в часі своїх університетських студій. — «Громадський друг» у житті й творчості Івана Франка.

Крушельницький А. Повість Івана Франка «Boa constrictor», Критичний нарис, Львів, 1928. 32 с. («Самоосвіта», № 1).

Матеріали для культурної й громадської історії Західної України. Видає Комісія Західної України Всеукраїнської Академії наук. Т. І. Листування І. Франка і М. Драгоманова зібрано з автографів Наукового товариства імені Шевченка і Українського національного музею у Львові. К., 1928. IV, 508 с. (Всеукраїнська Академія наук. Комісія Західної України. Збірник Історико-філологічного відділу, № 52).

Зібрав і до друку підготував М. Возняк.

Рец.: а. Слабченко М. — «Червоний шлях», 1928, № 11, с. 293.
б. Костюк Г. — «Червоний шлях», 1929, № 4, с. 193—197.
в. Зеров М. — «Життя і революція», 1929, № 4, с. 166—171.
г. Свєнціцкий І. Доба великих можливостей. З приводу листування Івана Франка з Михайлом Драгомановим. — «Нові шляхи», 1929, № 1, с. 117—124, № 2, с. 333—340.

М. Я-кий. Мойсей. Поема Івана Франка. (Коментар: генеза, характеристика, зміст). Львів, [б. р.]. 28 с. (Літературно-критична бібліотека, № 1).

Мочульський М. З останніх десятиліть Івана Франка. — «За сто літ», 1928, кн. 3, с. 226—284.

Рец.: а. Назаревський О. — «Червоний шлях», 1929, № 5—6, с. 290.
б. Зеров М. — «Життя і революція», 1929, № 4, с. 169—170.

Педагогічні думки Франка. — «Друг дітей», 1928, № 2, с. 10—14.

Свєнціцкий І. Дещо про науку, літературу і мистецтво Галицької України за останніх 40 літ. — «Діло», 1928, № 10, 14 січня, с. 15—16.

Згадується також І. Франко, його творчість.

Семенів М. Переклади Ів. Франка з Менандра.— «Slavia», Roč. VII, 1928, seš. 2, s. 430—432.

Сірий Д. Драматичні твори І. Франка. — «Культробітник», 1928, № 12, с. 19—21.

Сірий Д. П'єси Івана Франка. — «Молодняк», 1928, № 6, с. 134—136.

Стасюк І. Франко і робітничий рух у Галичині. — «Червона преса», 1928, № 6—7, с. 26—29.

Степняк М. Про історію франкової повісті «Boa constrictor», (З приводу 50-річного ювілею її надрукування: 1878—1928). — «Червоний шлях», 1928, № 11, с. 135—150.

Сторінка класиків. Про Івана Франка. — «Шквал», 1928, № 51, 16 грудня, с. 2.

Суржко О. Іван Франко. — «Комунарка України», 1928, № 10, с. 16—17.

Франкові дні. В 12-річчя смерті. Свята в Харкові. — «Вікна», 1928, № 7, с. 10.

Франкові дні в Харкові. — «Молодняк», 1928, № 6, с. 130—131.

Франкові дні. — «Червоний шлях», 1928, № 7, с. 241.

Ч[апля] В. Франкова літературна спадщина. — «Зоря», 1928, № 6, с. 18—21.

Шевченко Й. Українські драматурги. Театрально-критичні нариси про старі й нові п'єси, придатні для клубної та професійної сцени. Х., «Український робітник», 1928. 134 с.

І. Франко, с. 91—94.

Рец.: Кравченко К. — «Життя і революція», 1929, № 5, с. 160—164.

Щурат В. Про Франкові «Панські жарти». — В кн.: Іван Франко. Панські жарти. Львів, 1928, с. 3—15. (Бібліотека «Літературних перлин», № 3).

1929

Богатирьов П. З листування Франтішка Ржегоржа. (Листи І. Франка, М. Павлика, Б. Грінченка). — «За сто літ», 1929, кн. 4, с. 269—299.

В роковини смерті письменника-революціонера.—«Шквал», 1929, № 21, с. 12.

Великий Каменяр. (В тринадцяті роковини смерті Івана Франка). — «Сяйво», 1929, № 2, 15 липня, с. 9—14; те саме № 4, 20 листопада, с. 2—7.

Возняк М. «Громадський друг» (1878—1928). — «Червоний шлях», 1929, № 4, с. 128—155.

Возняк М. «Гутак». Недрукований початок повісті Івана Франка. — «За сто літ», 1929, кн. 4. с. 201—224.

Публікація повісті «Гутак» з короткою передмовою М. Возняка.

Возняк М. До історії місії М. Драгоманова. — «Україна», 1929, заг. числа кн. 32, с. 48—72.

Говориться також про взаємовідносини М. Драгоманова з І. Франком у 80-х рр. XIX ст.

Возняк М. До публіцистичної діяльності І. Франка в рр. 1879—1883. — «За сто літ», 1929, кн. 4, с. 225—268.

На с. 225—228 вступна стаття і на с. 228—268: Іван Франко. Культурні образки з Галичини. (Публікація).

Возняк М. Іван Франко. «Лель і Полель», сучасна повість. В кн.: Іван Франко. Твори, т. XXX, К., «Рух», 1929, с. 5—13. Передрук у кн.: М. Возняк. З життя і творчості Івана Франка.

К., Вид-во Академії наук УРСР, 1955, с. 164—168, під заг. «З історії «Леля і Полеля».

Возняк М. «Не спитавши броду». Невикінчена повість Івана Франка. — «Діло», 1929, № 99, 5 травня, с. 4—5.

Возняк М. Спроба відбудови незакінченої повісті Івана Франка «Не спитавши броду». — «Червоний шлях», 1929, № 1, с. 5—9. Передрук у кн.: М. Возняк. З життя і творчості Івана Франка. К., Вид-во Академії наук УРСР, 1955, с. 158—160, під заг. «Незакінчена повість Франка» [в дещо переробленому вигляді].

Возняк М. Франкові «Три князі на один престол». — «Діло», 1929, № 182, 16 серпня, с. 2—3.

Волинський П. [Передмова до повісті Івана Франка «Перехресні стежки]. — В кн.: Іван Франко. Перехресні стежки. К., Вид-во «Сяйво», 1929, с. 5—14.

Гавлічек-Боровський К. Вибір поезій. Переклад Ів. Франка. Прага, 1929. 192 с. з ілюстр.

Рец.: č[erný A.]. — «Slovanský Přehled», 1929, s. 777.

Гавлічек-Боровський К. Хрещення святого Володимира. З чеського переклав Іван Франко. Х., «Рух», 1929, 40 с.

Рец.: С. С. «Червоний шлях», 1930, № 10, с. 192—195.

Гаєвський К. Еволюція соціально-літературного світогляду Франка. — «Зоря», 1929, № 5—6, с. 13—16.

Гаєвський К. Життя й літературна діяльність Івана Франка. — «Зоря», 1929, № 4, с. 18—20.

До світла. Журнал Харківської 20 трудової школи ім. Івана Франка. № 3(5), травень, 1929.

Зміст: К-й І. 13 річниця смерті Івана Франка. — З. Т. І. Франко. — Д. Т. Про мову Ів. Франка. — Гапоненко-Тохава. Навчання в школах за творами Франка — Мірошниківна. Іван Франко в добі радикалізму.— Р-ко Д. Великий Каменяр. — Марговська. Ріпники. — Старикова. Шкільні роки Франка. — К. О. Із споминів. — Афіногенова. Про Івана Франка.

Іван Франко переміг Качковського. — «Сельроб», 1929, № 112, 26 травня, с. 3.

Читальня імені Качковського переіменована на читальню імені Івана Франка.

Козій Д. Старохристиянські джерела поетичних мотивів у Івана Франка. Із студії над мотивами Франкових поезій. — «Нові шляхи», 1929, № 4, с. 290—296; № 7, с. 108—111.

Колесса Ф. [Переднє слово до збірника]: Матеріали до етнології. Видає Етнографічна комісія Наукового товариства ім. Шевченка у Львові. Т. 21, част. 1. Збірник праць присвячений пам'яті Володимира Гнатюка. Впорядкував Ф. Колесса. Львів, 1929, с. III—XII.

І. Франко-фольклорист; В. Гнатюк — друг і близький співробітник І. Франка.

Коряк В. Нарис історії української літератури. Буржуазне письменство. Х., Державне вид-во України, 1929. 620 с.

Іван Франко, с. 354—437. Див. також покажчик імен.

Крушельницький А. Революціонерові й Каменяреві. (Промова на святі для вшанування пам'яті Івана Франка, уладженому філією «Просвіти» у Львові для 16 червня 1929.— «Нові шляхи», 1929, № 4, с. 85—96.

Крушельницький І. Іван Франко й Іван Кирило Геник в Березові Нижнім. — «Плуг і гарт», № 6, с. 18—20, додаток до «Громадського голосу», 1929, № 1,

Кудрявцев П. Єврейство, євреї та єврейська справа в творах Ів. Франка. — Збірник праць єврейської історико-археографічної комісії (Всеукраїнська Академія наук), т. 2, 1929, с. 1—81.

Лагодинська Я. Жінка в творах Івана Франка. — «Нова хата», 1929, № 6, с. 4—7.

Лукич В. [**Левицький Володимир**]. В обороні літературного імені. — «Діло», 1929, № 195, 3 вересня, с. 5.

З приводу видання брошури «Іван Франко. Кілька спогадів і кілька здогадів його сучасника і співробітника», Філядельфія, 1927, яку написав Василь Панейко, запозичивши літературний псевдонім Володимира Левицького «В. Лукич».

Омельченко Г. Карло Гавлічек-Боровський та Іван Франко. — В кн.: Карло Гавлічек Боровський. Вибір поезій. Переклад Івана Франка. Прага, 1929, с. 66—78.

Очинський І. Естетичний світогляд Івана Франка. — «Прапор марксизму», 1929, № 5, с. 56—74.

Перший робітничо-селянський письменник України. — «За грамоту», 1929, № 4—5, с. 4.

Степняк М. Іван Франко та Б. Прус. Ще до історії «Boa constrictor». — «Червоний шлях», 1929, № 1, с. 174—186.

Степняк М. 50 років української соціальної повісті. — «Всесвіт», 1929, № 11, с. 15.

Троцюк Є. Педагогічні питання в художніх творах Ів. Франка. — Записки (Вінницький педагогічний технікум ім. І. Франка), т. 1, 1929, с. 1—26.

1930

Будзиновський В. Смішне в поважнім. — «Нові шляхи», 1930, № 6, с. 219—226; № 7—8, с. 177—181.

Спогади. Про І. Франка. № 7—8, с. 178—180. Спогад з 1890 року.

Відзначення пам'яті Івана Франка на Радянській Україні.— «Сельроб», 1930, № 195—196, 22 червня, с. 4.

Відзначення пам'яті Івана Франка. [На Радянській Україні]. — «Західна Україна», 1930, № 6, с. 54; «Червоний шлях», 1930, № 7—8, с. 185.

Возняк М. Драгоманів у відновленій «Правді». — «За сто літ». 1930, кн. 6, с. 229—330.

Говориться також про взаємозв'язки М. Драгоманова з І. Франком.

Возняк М. З приводу двадцятиліття «Кобзаря» в редакції В. Доманицького. — «За сто літ», 1930, кн. 5, с. 272—304.

В тексті листування І. Франка з В. Доманицьким.

Возняк М. Шевченко в німецьких перекладах Франка. — Шевченко. Збірник. Річник 2. Х., 1930, с. 205—220. Передрук у кн.: М. Возняк. З життя і творчості Івана Франка. К., Вид-во Академії наук УРСР, 1955, с. 266—303 під заг. «Поезії Шевченка в німецьких перекладах Франка».

Возняк М. [Передмова до публікації статті І. Франка «Руcько-український театр. Історичні обриси»]. — Річник Українського театрального музею, т. 1. К., 1930, с. 41—42. На с. 42—75: Руcько-український театр. Історичні обриси Івана Франка.

Гординський Я. До літературно-наукової діяльності Івана Франка в 1912—1913 рр. — «Україна», 1930, заг. числа кн. 41, с. 154—172.

Горецький О. До взаємин Михайла Коцюбинського та Івана Франка. — «Металеві дні», 1930, № 3, с. 70—73.

Дутчак А. Із споминів про Івана Франка. — «Західна Україна», 1930, № 5, с. 51—52.

Квітка. Каменяр соціалізму. — «Комунар України», 1930, № 21, с. 11.

Кобринська Н. Я і жіноче питання. (Недруковані спогади Н. Кобринської). — «Західна Україна», 1930, № 5, с. 44.

Згадується І. Франко.

Козоріс М. Моя зустріч з Іваном Франком. — «Західна Україна», 1930, № 5, с. 45—46.

Колесник П. Іван Франко. — «Літ. газета», 1930, 10 червня.

Колесса О. Фольклорні праці Івана Франка. — В кн.: Pamiętnik II Zjazdu słowiańskich geografów i etnografów w Polsce w roku 1927, t. 2. Kraków, 1930, s. 173—174.

Мамонтов Я. Золотий обруч. За романом І. Франка «Захар Беркут». Лібретто музичної драми Б. Лятошинського на 4 розділи 9 одмін. Передмова П. Козицького. Х., «Рух», 1930, с. 64. Пор. також: Мамонтов Я. Драматург Я. Мамонтов про «Золотий обруч». — «Мистецька трибуна», 1930, № 16, с. 18.

Máchal Jan. Slovanské literatury. Dil III. Praha, 1930. Část II. Literatura ukrajińská.

Ivan Franko, s. 273—283.

Бібліографія українською мовою, с. 283. І. Франко, див. також іменний покажчик, с. 765.

Микитенко І. На інтернаціональному фронті. — «За марксо-ленінську критику», 1930 № 11, с. 3—28.

І. Франко як попередник українських радянських письменників, с. 4—6.

Москаленко А. Як ріс письменник Франко. — «Зоря», 1930, № 4, с. 23—24.

Мочульський М. Одно видіння Івана Франка. — «Україна», 1930, заг. числа кн. 39, с. 97—104.

Пленум міжнародного бюро революційної літератури. — «Вікна», 1930, № 12, с. 48. Культурна хроніка.

Замітка про доповідь І. Микитенка.

Про оповідання Ів. Франка. Збірка статтів. Х., «Рух», 1930. 63 с.

Зміст: Степняк М. Про «тюремні оповідання» І. Франка. — Ненадкевич Є. До стилю Франкової новели 70—80 років.

Вказані вище статті надруковані також у другому томі збірки оповідань І. Франка, Х., 1930, с. 543—602.

Пчілка О. Автобіографія. — В кн.: О. Пчілка. Оповідання. К., «Рух», 1930, с. 5—46.

Згадується І. Франко.

Рублевська Л. Франко та Золя. — «Червоний шлях», 1930, № 3, с. 124—136.

Свенціцкий І. Суспільне тло творчості Івана Франка. — «ЗНТШ», т. 99, 1930, с. 261—289 і окремий відбиток: Львів, 1930. 29 с.

Смілянський Л. Робітництво в українській літературі. І. Нечуй-Левицький та І. Франко. Критичний огляд. Х., Державне вид-во України, 1930. 68 с.

Про І. Франка, с. 34—68.

Рец.: Підгайний Л. — «Життя і революція», 1930, № 6, с. 210—212.

Тарнавський В. Соціалістична утопія Івана Франка «Захар Беркут». — В кн.: Іван Франко. Захар Беркут. Образ громадського життя Карпатської Русі в XIII віці. Х.—К., «Книгоспілка», 1930, с. III—XXX. Друге видання: Х., «Література і мистецтво», 1932, с. 3—20.

Ткаченко І. Листи Ів. Франка до Олени Пчілки. — «Літературний архів», 1930, № 3—6, с. 285—312.

Трегубова А. Дещо з життя Ольги Франко. — «За сто літ», 1930, кн. 5, с. 264—271. Передрук у кн.: Іван Франко в спогадах сучасників. Львів, 1956, с. 186—195.

Франко И. Борыславские рассказы. Перев. с укр. под. ред. Опанасенко. М.—Л., 1930. 240 с.

Рец.: Ямпольський І. — «Червоний шлях», 1931, № 7—8, с. 138—141.

Франко І. Захар Беркут. Інсценізація Л. Пахаревського. Вірші Миколи Вороного. Х.—К., Державне вид-во України, 1930. 80 с.

Франко П. Без праці. Чарівна казка в 3 діях і 14 відслонах. Після твору І. Франка. Коломия, 1930. 71 с.

Франко П. Борислав сміється. Драма в 4 діях. Після повісті «Борислав сміється» Івана Франка. Тернопіль, 1930. 56 с. (Подільська театральна бібліотека).

Рец.: а. «Вікна», 1930, № 2, с. 59—60.
б. «Театр», 1930, № 5, с. 41.

Чапля В. Сонет в українській поезії. Історично-теоретичний нарис. До соціології українського вірша. Одеса, Державне вид-во України, 1930. 80 с.

Сонети І. Франка, с. 16—17, 28—33, 55, 65.

Рец.: а. Степняк М. — «Червоний шлях», 1930, № 7—8, с. 205—208.
б. Якубовський Ф. — «Критика», 1930, № 5, с. 95—99.

Якубовський Ф. Шляхи української поезії. — В кн.: Антологія української поезії, т. 1. К., «Книгоспілка», 1930.

Про І. Франка, с. XXX—XL.

1931

Байка і притча в українській літературі XIX—XX в. Вибір і примітки М. Зерова. Х.—К., 1931. 348 с.

Вступна стаття М. Зерова. Аполог в українській літературі XIX—XX в., с. 3—72.

Притчі І. Франка, с. 217—222.

Великий Каменяр на шляху поступу. —«Сила», 1931, № 18, 24 травня, с. 1. З портретом І. Франка.

Стаття була сконфіскована.

Возняк М. З першого заарештування Ів. Франка. — «Нові шляхи», 1931, № 1, с. 53—58, № 2, с. 176—182. Передруковано в кн.: М. Возняк. З життя і творчості Івана Франка. К., Вид-во Академії наук УРСР, 1955, с. 50—67 під заг. «Знахідка з часу першого ув'язнення Івана Франка».

В тексті статті публікація сатиричного оповідання «Сморгонська академія», декількох поезій, написаних І. Франком у зв'язку з першим арештом, та інших матеріалів, які походять з цього часу.

Zaderecki Tadeusz. Pseudo Mickiewiczowski dramat polityczny na tle powstania 1831 r. t. zw. «Wielka utrata». — «Pamiętnik literacki», Rocz. XXVIII, 1931, zesz. 2, s. 213—230.

Окремий відбиток: Lwów, 1931. 20 с.

Збори, присвячені 15-ій річниці з дня смерті Франка, в Науково-дослідчому інституті ім. Т. Шевченка. Доповіді: П. Колесник. Франко й Галичина; Т. Якимович. Франко й Золя. — «Пролетарська правда», 1931, 28 травня.

Іван Франко 15. VIII 1856—28. V 1916.— «Сельроб», 1931, № 233, 31 травня, с. 3.

Стаття місцями сконфіскована.

Каменяр соціалізму. — «Сельроб», 1931, № 233, 31 травня, с. 1.

Карпинець І. До справи арештувань у Львові 1877 р. — «ЗНТШ», т. CLI, 1931, с. 205—216.

У статті подаються деякі нові матеріали про судовий процес проти І. Франка і його товаришів з 1878 р.

Колесник П. Франко й Галичина. — «Пролетарська правда», 1931, 5 червня.

Кравченко У. Уривки спогадів. [Про Н. Кобринську]. — Жіноча доля. Практичний календар — порадник на 1931 рік. Коломия, 1930, с. 38—46.

У спогадах У. Кравченко про Н. Кобринську згадується також І. Франко.

Матвієв-Сибіряк В. [Передмова до кн.]: Іван Франко. Борислав сміється. За редакцією та з передмовою В. Матвієва-Сибіряка. Х.—К., «Молодий більшовик», 1931, с. 7—12.

Співець українського робучого люду. — «Сяйво», 1931, № 4—6, 1 червня, с. 5—7.

Якубовський Ф. За справжнього Івана Франка. — «Пролетарська правда», 1931, 28 травня.

П. К. Язикові та стилістичні поправки Франка в тексті літературно-критичної студії «Темне царство». — «Літературний архів», 1931, № 1—2, с. 118—129.

1932

Білецький О. Гете з погляду нашої сучасності. — «Червоний шлях», 1932, № 7—8, с. 103—115.

І. Франко — перекладач творів Гете.

Боротьба попа з Франком. — «Сила», 1932, № 31, 19 липня, с. 4.

Уніатські попи проти вшанування пам'яті І. Франка.

Возняк М. Франкові вісті з краю Ботокудів. — «Вікна», 1932, № 9, с. 26—48.

Публікації недрукованих уривків поеми «Ботокуди». Є вступна стаття.

Возняк М. Юнацька драматична картина Франка «Послідний крейцар». Драматичний образ в одній дії. — «Вікна», 1932, № 7—8, с. 35—54.

Заклинський Р. Перша повість Івана Франка. — В кн.: Іван Франко. Твори, т. 5, (Х.), «Рух», 1932, с. 195—260.

«Петрії і Добощуки» І. Франка.

Рец.: Кирилюк Ю. — «За марксо-ленінську критику», 1934, № 1, с. 105—107.

Знову українські фашисти глумляться над Ів. Франком. — «Сельроб», 1932, № 288, 21 серпня, с. 3.

Ів. Франко. — «На барикадах п'ятирічки». Рік V. Х., 1932, с. 153.

Коротка біографія І. Франка.

Іван Франко як громадянин. — «Сельроб», 1932, № 276, 29 травня, с. 1.

Іван Франко. 27. VIII 1856 — 28. V 1916. — «Наша земля», 1932, 22 травня, № 4, с. 2.

Іван Франко. — «Життя й література», додаток до газети «Сила», 1932, № 1, травень.

Коротка біографія та уривки з поезій.

Кирилюк Є. Соціалізм Івана Франка. — «За марксо-ленінську критику», 1932, № 3, с. 36—61.

Матяш С. [Передмова до кн.]: Іван Франко. На дні. Оповідання. З передмовою С. Матяша. Х., «Література і мистецтво», 1932, с. 3—13.

Панасюк О. До творчої методи Івана Франка в повістях з робітничої тематики («Boa constrictor», «Борислав сміється»). — «Життя й революція», 1932, № 2—3, с. 87—93.

Свято Івана Франка в Рубе [Франція]. — «Червоний шлях», 1932, № 7—8, с. 152.

Суспільно-політичні погляди Івана Франка в світлі його творів та листування. Збірна студія. За загальною редакцією К. Осипа та А. Березинського. (Х.), «Рух», 1932, 200 с.

Книга складається із вступу і двох розділів: 1. Соціалістично-пролетарський світогляд Франка і 2. Еволюція світогляду Франка. В цьому розділі є ряд неправильних тлумачень світогляду І. Франка. Автори з невірних, вульгарно-соціологічних позицій характеризують суспільно-політичні та філософські погляди І. Франка.

У 16-ті роковини смерті І. Франка. — «Сила», 1932, № 19, 29 травня, с. 3.

Черговий глум над Іваном Франком. Як шанують пам'ять Франка українські буржуазні патріоти. — «Сельроб», 1932, № 279, 19 червня, с. 2.

Як українська буржуазія шанувала Франка. — «Наша земля», 1932, № 10, 3 липня, с. 2.

Про те, як українська буржуазія використовує ім'я І. Франка в своїх цілях.

1933

Боротьба за Франка. — «Гарт», 1933, № 1—2, 20 травня, с. 2.

З приводу відкриття надгробника І. Франкові. Критика клерикально-націоналістичних писак з газет «Діло» та «Нова зоря».

Великий Каменяр. На 17-ту річницю смерті Івана Франка. — «Боротьба», 1933, № 2, 21 травня, с. 1.

Відкриття пам'ятника Івана Франка. — «Гарт», 1938, № 4, 4 червня, с. 1.

Відкриття нагробника на могилі Івана Франка. — «Ілюстрована газета», 1933, № 8, 11 червня, с. 3.

Відкриття нагробника І. Франкові у Львові. — «Літ. газета», 1933, 27 травня.

Воюючі фашисти вдають протиугодовців. — «Ілюстрована газета», 1933, № 8, 11 червня, с. 5—6.

Про події при відкритті нагробника І. Франкові.

Haecker Emil. Historja socjalizmu w Galicji i na Ślązku Cieszyńskim. T. 1. 1846—1882. Kraków, Makładem Towarzystwa

uniwersytetu robotniczego oddziału im. Adama Mickiewicza w Krakowie, 1933. 296 s.

Про І. Франка зокрема в розділі третьому: Secjaliści ruscy: Michał Pawlik i Iwan Franko. Pierwszy wielki proces socjalistów we Lwowie. Ożywienie ruchu, wzrost literatury i założenie «Pracy», s. 135—159. На с. 137 портрети І. Франка і М. Павлика.

Гординський Я. Сучасне франкознавство. 1916—1932. — «ЗНТШ», т. CLIII, 1933, вип. 2, с. 83—97. Окремий відбиток: Львів, 1933. 15 с.

У праці перераховуються і характеризуються найважливіші дослідження, подаються статистичні дані про кількість статей про І. Франка, опублікованих у 1916—1933 рр. Автор приділяє мало уваги досягненням радянського франкознавства.

Іван Франко. — «Гарт», 1933, № 3, 28 травня, с. 3.

Див. коротку замітку: Літературний Гарт. Львівський орган робітничої думки «Гарт». (Додаток, присвячений 17-им роковинам смерті І. Франка).— «Літературна газета», 1933, № 8, 11 червня, с. 7.

І. Франко. 1856—1916—1933. — «Праця», 1933, № 3, 24 червня, с. 1.

З приводу відкриття нагробника І. Франкові.

Комуністичні відозви на святі Франка. — «Літературна газета», 1933, № 8, 11 червня, с. 1.

Про листівки з відозвою комуністів «До робітників, селян і працюючої інтелігенції», з протестом проти українських буржуазних націоналістів, які самовільно присвоїли собі право урочистого обходу 17-ї річниці з дня смерті І. Франка.

Кораблев В. Украинский вопрос в прошлом и русские академики.—«Вестник Академии наук СССР», 1933, № 5, с. 19—26.

Позиція російських академіків щодо кандидатури І. Франка на члена Імператорської Академії наук.

Крушельницький А. Політичний світогляд Івана Франка. — «Критика», 1933, № 4, с. 3—24.

Лук'янович Д. Промова в честь Івана Франка в українській гімназії у Львові 27. V 1933 р. — В кн.: Звідомлення державної гімназії з українською мовою навчання у Львові за шкільний рік 1932/33. Львів, 1933, с. 15—20.

Народні маси складають поклін Іванові Франкові. — «Боротьба», 1933, № 4, 4 червня, с. 2.

Пам'ятник Іванові Франкові. — «Ілюстрована газета», 1933, № 6, 16 травня, с. 3.

Радикальні партійні порахунки під іменем Франка. — «Боротьба», 1933, № 8, 2 липня, с. 3.

Критика газети «Громадський голос» за наклепницькі статті про І. Франка.

Свенціцкий І. Місце Івана Франка в історії філології. — «Діло», 1933, № 138—139, 31 травня і 1 червня. Окремий відбиток: Львів, 1938, 8 с.

Про велику роль Франка у розвитку філологічної науки.

17-ті роковини смерті І. Франка. 28. V 1916 — 28. V 1933. «Гарт», 1933, № 1—2, 20 травня, с. 2.

Соціалізм І. Франка. — «Ілюстрована газета», 1933, № 6, 15 травня, с. 7.

Фашистівські порахунки в день свята Івана Франка. — «Боротьба», 1933, № 5, 11 червня, с. 3.

Про виступ українських буржуазних націоналістів у день відкриття нагробника І. Франка.

Филипчак І. Спомини про великого бойка [Івана Франка]. 1. Іван Франко в Самборі. 2. Справа арештування Франка в Дидьовій у правдивому світлі. — «Літопис Бойківщини», 1933, № 2, с. 64—70.

Франківська академія — музичний фестиваль. — «Критика», 1933, № 3, с. 71—73.

Франко і «патріоти». — «Ілюстрована газета», 1933, № 7, 4 червня, с. 2.

З приводу фальсифікації українськими буржуазними націоналістами франкової творчості.

Що пишуть «патріоти». — «Ілюстрована газета», 1933, № 9, 18 червня, с. 6.

З приводу статей в буржуазній пресі про І. Франка. Стаття спрямована на захист творчості Ів. Франка від буржуазно-націоналістичних фальсифікацій.

1934

Вільде І. У Андрія Чайковського. [Спомини письменника про Івана Франка]. — «Світ молоді». 1934, № 6, червень, с. 2—4.

До всіх робітників, селян і трудової інтел!генції. В справі будови пам'ятника Іванові Франкові в с. Нагуєвичі. Відозва комітету. — «Праця», 1934, № 22, 3 червня, с. 10.

Заклик до трудящих мас організувати комітети будови пам'ятника І. Франкові.

Іван Франко. В річницю смерті Каменяра поступу. — «Праця», 1934, № 21, 27 травня, с. 2.

Передова стаття присвячена І. Франкові з нагоди 18-х роковин з дня смерті.

Середний В. В справі будови пам'ятника Іванові Франкові в Нагуєвичах. Віддайте справу в певні руки. — «Праця», 1934, № 10, 11 березня, с. 4.

Критикується ініціативний комітет за зволікання встановлення пам'ятника І. Франкові.

Сінько Г. Проти націоналістичної фальсифікації І. Франка. — «За марксо-ленінську критику», 1934, № 11, с. 67—83.

З приводу ряду книг і статей про творчість І. Франка (Єфремова, Євшана, Річицького і ін.), в яких намагалися зобразити І. Франка як «національного пророка», фальсифікуючи спадщину письменника.

Стебничани. Довкруги справи будови пам'ятника І. Франка в Нагуєвичах. — «Праця», 1934. № 21, 27 травня, с. 2.

Чарнецький С. Нарис історії українського театру в Галичині. Львів, Накладом фонду «Учітеся брати мої», ч. 11 (1), 1934. 255 с.

І Франко, див. за покажчиком імен. Праця С. Чарнецького надрукована також у кн.: С. Чарнецький. Вибране. Львів. Книжково-журнальне вид-во, 1959, с. 99—200.

Шаховський С. Боротьба і вагання. — «Літ. газета», 1934, 24 травня.

Стаття присвячена 18-річчю з дня смерті І. Франка.

1935

Возняк М. У століття «Зорі» Маркіяна Шашкевича. (1884—1934). Нові розшуки про діяльність його гуртка. Частина І. Львів, 1935. 145 с. Частина ІІ. Львів, 1936, с. 146—324.

Краледворський рукопис в українському письменстві, с. 125—145. Про переклади І. Франка Краледворського рукопису та про його статтю «Дещо про рукопись короледворську».

М. Ф[уртак]. [**Деркач М.**] Ольга Рошкевич. — «Нова хата», 1935, № 13—14, с. 4, 28.

Іван Франко. 1856—1916. — «Піонервожатий», 1935, № 17, с. 29—31.

Козій Д. До генези франкових легенд. — «Наша культура», 1935, № 8, с. 475—482.

Автор статті дошукується тих джерел, з яких користався І. Франко при написанні легенд «Смерть Каїна», «Арот і Марот», «На постівнику», «Рука Івана Дамаскина», «Життя і смерть преподобного Селедія» та ін.

Колесник П. Боротьба Івана Франка за реалізм у літературі XIX століття. — «Літ. газета», 1935, 9 вересня.

Колесник П. Життя і творчість Івана Франка. — В кн.: Іван Франко. Вибрані твори в п'яти томах, т. 1, К., Державне вид-во України, 1935, с. V—XXVIII.

Колесник П. Іван Франко. — «Літ. газета», 1935, 30 травня.

Колесник П. Суспільно-політичні погляди І. Я. Франка і їх еволюція. — «Під марксистсько-ленінським прапором», 1935, № 5, с. 114—135. Окремий відбиток: К., 1935, с. 114—135.

Олесницький Є. Сторінки з мого життя. І Частина. Львів, 1935. 252 с. ІІ частина. Львів, 1935. 124 с.

У книзі ряд спогадів про І. Франка (80—90-і роки XIX ст.).

Пидгайный Л. Франко Иван Яковлевич. — «Большая Советская Энциклопедия», т. 58, М., 1935, с. 391—392.

Рошкевич Ольга. [Некрологи]. — «Громадський голос», 1935, № 25, 6 липня, с. 7; «Діло», 1935, 1 червня, с. 7.

Г. Т. І. Франко. — «Литературный Донбасс», 1936, № 3, с. 151—153.

До 20-річчя смерті І. Франка. — «Літ. газета», 1936, 18 травня.

Про нові видання творів І. Франка.

Іван Франко. — «Комсомолець-активіст», 1936, № 8, с. 3, обкл.

Іван Якович Франко. Пам'ятка читачеві. К., 1936, 12 с. (Центральний бібліотечний колектер України. Київська обласна державна бібліотека ім. ВКП(б)). Склала О. Панасюк. Редактор Л. Ойслендер.

Карманський П. Українська Богема. З нагоди тридцятьліття Молодої музи. Львів. 1936. 118 с. (Видавництво «Краса і сила». Сторінки вчорашнього).

Спогади про І. Франка в розділі «Український Мойсей», с. 13—19. Передрук в кн.: Іван Франко у спогадах сучасників. Львів, 1956, с. 483—486.

Козій Д. Франкові моралістичні поезії на старій основі. — «Наша культура», 1936, № 4, с. 257—265.

Автор доводить, що І. Франко, запозичаючи теми й мотиви з давніх збірників, не наслідував сліпо джерела, а переосмислював їх відповідно до свого світогляду.

Колесник П. Життя і творчість Івана Франка. — В кн.: Іван Франко. Вибрані твори в одному томі. За редакцією Е. Кулика. К.—Х., Держлітвидав УРСР, 1936, с. 5—16.

Колесник П. Іван Франко. — «Комуніст», 1936, 28—29 травня; «Комсомолець України», 1936, 28 травня.

Колесник П. Пам'яті Івана Франка. До 80-річчя з дня народження. — «Комуніст», 1936, 15 серпня.

Колесник П. Творчість Івана Франка. — «Пролетарська правда», 1936, 28 травня.

Колесник П. Франко і російська класична література. — «Літ. газета», 1936, 18 серпня.

Колесник П. Франко — сатирик. — «Літ. газета», 1936, 30 травня.

Колесник П. Художня спадщина Івана Франка. — «Літературна критика», 1936, № 1, с. 103—142.

Кравченко Уляна. Моя дружба з Іваном Франком. — «Жінка», 1936, № 11—12, с. 4—5.

Кравченко Уляна. Спогади учительки. Коломия, 1936. 314 с. (Загальна книгозбірня, ч. 33).

Ряд спогадів про І. Франка.

Лук'янович Д. Іван Франко і жіноче питання. — «Жінка», 1936, № 11—12, с. 2—3.

Народний Каменяр. Уривки Франкової спадщини і статті про його значіння у 20-і роковини його смерті. Львів, [Вид-во] «Громадський голос», 1936. 32 с.

Зміст: Пролог до поеми «Мойсей». — Живий пам'ятник Франка. — Франкова соціалістична програма (Чого хоче галицька робітницька громада). — Як малі людці обходилися з великим поетом. — Ботокуди. — Найважливіші дати з життя Франка.

Пеленська І. Іван Франко про жіночі народні пісні. —«Нова хата», 1936, № 11—12, с. 2—3.

Підгайний Л. Іван Франко. Літературна біографія. — «Літ. газета», 1936, 30 травня.

Підгайний Л. Франко і Золя. З циклу «Питання поетики натуралізму». — «Літературна критика», 1936, № 8, с. 60—68.

Сінько Г. Іван Франко. — «Вісті», 1936, 28 травня.

Сінько Г. Співець поневоленого народу. — «Комсомолець України», 1936, 18 липня.

Сінько Г. і Сукачов Л. Іван Франко. — «Вісті», 1936, 15 серпня.

Студинський К. Із редакційної теки Івана Франка. — «Наша культура», 1936, № 1, с. 12—17; № 4, с. 308—309.

У тексті: «Не виростеш», поезія М. Бучинського в переробці І. Франка, а також лист І. Франка М. Бучинському.

Художне видання повісті «Борислав сміється». (До 20-річчя з дня смерті І. Франка). — «Літ. газета», 1936, 18 травня.

Хуторян А. Іван Франко. — «Пролетарська правда», 1936, 15 серпня.

Čejchan Václav. Havliček v Ruské a Ukrajińske literatuře. — «Slovanský přehled», 1936, № 6, s. 181—194.

І. Франко — перекладач поезій К. Гавлічка-Боровського.

Чехович К. Постання Мойсея в творчості І. Франка, Львів, 1936. 16 с.

Шаховський С. Іван Франко. — «Літ. газета», 1956, 28 травня.

Яворський І. Іван Франко. — «Чорноморська комуна», 1936, 15 серпня.

Якубовський Ф. Іван Франко. — «Колгоспниця України», 1936, № 19, с. 3, обкладинки.

1937

Ленин В. И. Материалы по национальному вопросу. Тетрадь «Национальный вопрос», 1912, Краков. — «Ленинский сборник», т. 30, М., 1937, с. 7—26.

Конспект книги С. Щеголева «Украинское движение, на современном этапе южнорусского сепаратизма».

Згадки про І. Франка, с. 11, 12, 17.

Возняк М. Франко та його батько. — «Життя і знання», 1937, № 5, с. 130—132.

Возняк М. Як дійшло до першого жіночого альманаху. Львів, 1937. 88 с.

Заслуги І. Франка у виданні альманаху «Перший вінок». [Львів, 1887].

Рец.: а. Деркач М. Ті, що творили «Перший вінок». — «Жінка», 1937, № 8—9, 1 травня, с. 2—4.

б. Кравченко Уляна. Новим шляхом. — «Нова хата», 1937, № 13—14, 1 липня, с. 3—4.

в. Залізняк О. Перше враження. — «Нова хата», 1937, № 13—14, с. 6—7.

г. Навроцька-Паліїв С. П'ятдесят літ тому. — «Нова хата», 1937, № 13—14, с. 6.

Hölzl Izydor. Ze wspomnień o bibliofilach. 1870—1936. Lwów—Warszawa, 1937. 14 s.

Спогади львівського букініста Ізидора Гельцля про І. Франка, с. 2—3. Примірник цієї брошури є в рукописному відділі Львівської бібліотеки Академії наук УРСР.

Горький М. [Лист А. П. Чехову (квітень 1899)]. — В кн.: М. Горький и А. Чехов. Переписка, статьи и высказывания. М.—Л., 1937, с. 24. Див. також: Максим Горький. Собрание сочинений, т. 28. М., Гослитиздат, 1954, с. 74—76.

«Потом еще о вас написал Франко, галициец, в своей газете. Говорят, удивительно задушевно написано. Мне пришлют, хотите, перешлю вам». [З листа М. Горького А. Чехову].

Крук І. [Кравчук К.]. Народний Каменяр. Життя і праця Івана Франка. І частина. Львів, 1937. 71 с.; 2 частина. Львів, 1937, 48 с. («Самоосвіта, відділ мистецтва», № 92—94).

Мушак Ю. Грецький байкар Айсоп [Езоп] і Франко. — «Життя і знання», 1937, № 5, с. 153—154.

Франко П. Іван Франко зблизька. Львів, 1937. 32 с. (Бібліотека «Рідної школи», вип. 7). Передрук з журналу «Рідна школа», 1937, № 10, с. 134—137, № 11, с. 150—152, № 12, с. 166—172. Передруки: «Вільна Україна», 1956, 24 липня; В кн.: Іван Франко у спогадах сучасників. Львів, с. 381—388.

Франко Т. «Лис Микита». Критичний розбір поеми Івана Франка. Львів, 1937. 101 с. (Збірник філологічної секції Наукового товариства ім. Шевченка, т. 23).

Рец.: Гординський Я. — «Сучасне й минуле», 1939, № 1, с. 105—106.

Чехович К. Чеські впливи на Франкового «Мойсея» та «Івана Вишенського». Прага, 1937. 8 с.

Szczurat Wasyl. Wówczas było to jeszcze mrzą nką.—«Chwila», 1937, N 6601. 5 serpnia.

Спогад про І. Франка й Теодора Герцля. Причинок до генези поеми І. Франка «Мойсей».

1938

Кирилюк Є. Іван Франко. — «Літ. газета», 1938, 30 травня.

Колесса Ф. Українська усна словесність. І Загальний огляд. Із портретами українських етнографів та народних співців.

2. Вибір творів із поясненнями та нотами. Львів, 1938. 645 с.

В першій частині говориться про І. Франка як про визначного фольклориста. Портрет І. Франка, с. 83.

Рец.: Петров В. Академік Ф. М. Колесса і його книга «Українська усна словесність». — «Народна творчість», 1940, № 6, с. 17—27.

Левін Б. Іван Франко. — «Більшовик», 1938, 15 серпня.

Мочульський М. Іван Франко. Студії та спогади. Львів, Вид-во «Ізмарагд», 1938. 212 с.

Зміст: З останніх десятиліть життя І. Франка. (1896—1916). — Одно видіння Івана Франка.

Окремі розділи передруковані в кн.: Іван Франко у спогадах сучасників. Львів, 1956, с. 422—443.

Рец.: Деркач М. — «Жінка», 1939, № 11—12, 15 червня.

Orzeszko Eliza. Listy, t. II, część 2. Do literatów i ludzi nauki, Warszawa, 1958.

Листи до І. Франка, с. 251—280. Українською мовою листування І. Франка з Елізою Ожешко надруковане в праці М. Возняка «Еліза Ожешко й Іван Франко у взаємному листуванні».— «Літературна критика», 1940, № 6, с. 27—41. Передрук у кн.: М. Возняк. З життя і творчості Івана Франка. К., Вид-во Академії наук УРСР, 1955, с. 111—135.

Чехович К. Постать Івана Вишенського і Мойсея в творчості Івана Франка. — «Слово», 1938, кн. 4, с. 81—120. Окремий відбиток: Львів, 1939. 40 с.

ПРИЙНЯТІ СКОРОЧЕННЯ

«ЗНТШ» — Записки наукового товариства імені Шевченка.
«ЛНВ» — Літературно-науковий вісник.
«Матеріали» — Матеріали для культурної й громадської історії Західної України. Том І. Листування І. Франка і М. Драгоманова. К., 1928.
«Переписка» — Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом (1876—1895). Зладив Михайло Павлик. Томи II—VIII. Чернівці, 1910—1912.

П. КРАВЧУК

МАТЕРІАЛИ І СТАТТІ ПРО ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ ІВАНА ФРАНКА НА СТОРІНКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОГРЕСИВНОЇ ПРЕСИ В КАНАДІ

На сторінках українських прогресивних газет, журналів і календарів-альманахів у Канаді за останніх 45 років (1916—1960) було опубліковано понад 300 статей і віршів, присвячених життю і творчості Івана Яковича Франка.

В перших роках, до встановлення Радянської влади на Україні, українська прогресивна преса часто передруковувала на своїх сторінках статті про І. Франка, які публікувалися в соціал-демократичних газетах і журналах, що виходили у Львові, — «Земля і воля», «Вперед», «Громадський голос», «Добра новина».

Після Великої Жовтневої соціалістичної революції українська робітничо-фермерська преса передруковувала статті про І. Франка, які публікувалися на сторінках радянських газет і журналів, що виходили в Харкові і Києві. І тепер українська прогресивна преса в Канаді передруковує такі статті з радянських газет і журналів або публікує статті, які прямо одержує від радянських літературознавців і публіцистів.

Крім того, українська прогресивна преса опублікувала багато статей про Великого Каменяра, які були написані канадсько-українськими публіцистами.

У складеному списку охоплені всі статті і вірші, присвячені І. Франку, що друкувались в «Робочому народі» («РН»), «Робітниці», «Українських робітничих вістях» («УРВ»), «Фармерському житті» («ФЖ»), «Народній газеті» («НГ»), «Українському житті» («УЖ») і «Українському слові» («УС»).

Крім того, твори Івана Франка і статті про нього друкувались в газеті «Ukrainian Canadian» англійською мовою. Список цих творів і статей буде підготовлений окремо для чергового збірника «Іван Франко. Статті і матеріали».

1916

Ів. Франко умер. [Повідомлення]. — «РН», 1916, 10. VII.

1917

І. Ш. Про життє Івана Франка. Загальний календар на 1917. Накладом «Української робітничої книгарні» у Вінніпегу, ст. 1—17.

1918

Іван Франко. [Передова стаття]. — «РН», 1918, 5. VII.

Лозинський М. Іван Франко. (Скорочений біографічно-літературний нарис). — «РН», 1918, 5. VII.

1924

Іван Франко. [Осьмі роковини його смерти]. — «Робітниця», 1924, № 6, с. 14—15.

Могилянський М. Із споминів про Івана Франка. — «Робітниця», 1924, № 16, с. 11—13.

1925

Васильченко С. До світла [Драматизація оповідання Івана Франка]. — «Робітниця», 1925, № 19, с. 10—14.

1926

Велитень слова й думки. [Передова стаття]. — «УРВ», 1926.

Ткаченко І. Співець пролетаріату Іван Франко. [До десятих роковин смерті]. — «УРВ», 1926, 15, 18 і 20. V.

Нові матеріали про Івана Франка. — «УРВ», 1926, 22, 25, 27 і 29. V.

Іван Франко в поезії. [За Ол. Дорошкевичом]. — «УРВ», 1926, 27. V.

Українське робітництво святкує десяті роковини смерті І. Франка. [Звідомлення з місцевостей].— «УРВ», 1926, 19. VI.

Радянська Україна — Франкові. — «УРВ», 1926, 22. VI.

Мусій. [Шатульський М.]. Єзуїти й Іван Франко. — «УРВ», 1926, 26. VI.

Радянська Україна Ів. Франкові. — «УРВ», 1926, 17. VIII.

Мусій. [Шатульський М.]. Іван Франко і єзуїти. — «УРВ», 1926, 9. X.

Іван Франко. [З приводу десятої річниці смерти Великого Каменяра]. — «Робітниця», 1926, № 11, с. 2—5.

1927

Бобинський В. Зів'яле листя. [Уривок з поеми «Смерть Франка»]. — «Робітниця», 1927, № 4, с. 105.

1928

Герилевич А. Поет-письменник Франко. — «УРВ», 1928, 26. V.

1929

Ш. М. [Шатульський М.]. Співець боротьби й праці. [До тринадцятих роковин смерті Івана Франка]. — «УРВ», 1929, 28. V.

1930

Іван Франко. [З приводу 14-річчя смерти]. — «Робітниця», 1930, № 10, с. 10—12.

Мороз В. Іван Франко на склоні літ. [Спогад]. — «Робітниця», 1930, № 10, с. 17—19.

1931

В п'ятнадцяті роковини смерти Івана Франка. [Передова стаття]. — «ФЖ», 1931, 10. VI.

1933

Сімнадцяті роковини смерти І. Франка. — «Робітниця», 1933, № 6, с. 15—16.

1936

Лисець П. Пам'яті вічного революціонера. [З приводу двадцятих роковин смерті Івана Франка].—«УРВ», 1936, 28. V.

Колесник П. Іван Франко. — «УРВ», 1936, 18. VI.

Колесник П. Пам'яті Івана Франка. [До вісімнадцятиріччя з дня народження]. — «УРВ», 1936, 5. IX.

1937

Таран Ф. Панська поправка до конституції. [Про Івана Франка]. — «УРВ», 1937, 24. VII.

1938

Іван Франко і фашистські ботокуди. [Передова стаття]. — «НГ», 1938, 28. V.

Арсен П. [Кравчук П.]. «Український голос» і голова СУС[1] глумляться з творчості Івана Франка. — «НГ», 1938, I. VIII.

Шатульський М. В обороні честі і творчості Івана Франка. — «НГ», 1938, 15. VIII.

1939

Кирилюк Є. Великий письменник українського народу. — «НГ», 1939, 29. V.

Шкловський В., Златопольський З. Трудящі Львова біля могили Івана Франка. — «НГ», 1939», 9. XI.

Малишко А. Іванові Франкові. [Вірші]. — «НГ», 1939, 13. XI.

1940

Дяченко М. Революційна поезія Івана Франка. — «НГ», 1940, 3. I.

Франків пам'ятник. (Вірш без подання автора). — «НГ», 1940, 29. II.

Іван Франко. (Передова стаття). — «НГ», 1940, 28. V.

1941

85 років від народження Івана Франка. [Передова стаття]. — «УЖ», 1941, 11. IX.

1942

І. С. Пам'яті Каменяра. (До 26-річчя смерті визначного українського письменника Івана Франка).—«УЖ», 1942, 28. V.

Косарик Д. Мечем Івана Франка по голові фашистського удава. — «УЖ», 1942, 27. VIII.

Кирилюк Є. Слово Івана Франка кличе до бою. — «УЖ», 1942, 27. VIII.

Крицевий О. Гнів Івана Франка. — «УЖ», 1942, 17. XII.

1943

Носенко О. Гнівом клекоче земля українського поета Івана Франка. — «УЖ», 1943, 25. XI.

---

[1] СУС — Союз українців-самостійників (націоналістична петлюрівська організація у Канаді). — *П. К.*

1944

Кумка М. Пам'яті великого Каменяра. [З приводу 28 роковин смерті Івана Франка]. — «УЖ», 1944, 24. V.

Іван Франко. — «УС», 1944, 24. V.

Кобилецький Ю. Іван Франко проти войовничого германізму. — «УС», 1944, 31. V.

Полторацький В. Німці ограбили садибу Івана Франка в Нагуєвичах. — «УС», 1944, 4. X.

Полторацький В. В родиннім селі Івана Франка. — «УЖ», 1944, 12. X.

Іван Франко. [Біографічна довідка]. — «УЖ», 1944, 7. XII.

1945

Бражнін І. На батьківщині Івана Франка. — «УС», 1945, 26. IV.

Живов М. Еліза Ожешко і Іван Франко. — «УС», 1945, 11. VII.

1946

Шатульський М. Твори Івана Франка російською мовою. — «УС», 1946, 13. II.

К. П. [Кравчук П.]. Іван Франко про роль католицизму в Галичині. — «УЖ», 1946, 9. V.

Іван Франко — поет-письменник, великий вчений і громадський діяч. — «УС», 1946, 5. VI і 12. VI.

Мельниченко О. Іван Франко. [Реферат]. — «УЖ», 1946, 23. V.

Іван Франко — Великий каменяр українського народу. [З приводу 30-річчя смерті Івана Франка]. — «УЖ», 1946, 30. V.

Басенко П. На батьківщині Івана Франка. [З подорожніх вражень]. — «УЖ», 1946, 22. VIII.

Кров рідні Івана Франка на руках бандерівців. — «УС», 1946, 16. X.

Прокопчак П. На батьківщині Івана Франка. [Кореспонденція з Борислава]. — «УС», 1946, 20. XI.

Іван Франко і Радянська Україна. — «УС», 1946, 27. XI.

1947

Іван Яковлевич Франко. [31 рік з дня смерті]. — «УС», 1947, 21. V.

Карманський П. Іван Франко і слов'янство. — «УС», 1947, 28. V.

Дольд Ю. Іван Франко і російська література. [Скорочена стаття]. — «УЖ», 1947, 30. X.

1948

Стебун І. Іван Франко і російська література. — «УС». 1948, 19. V.

Іван Франко збирав народні казки і пісні. — «УЖ», 1948, 20. V.

Іван Франко — Великий Каменяр. [Біографічна довідка].— «УС», 1948, 26. V.

Іван Франко. [Біографічна довідка]. — «УЖ», 1948, 27. V.

Борець за волю народу. [До 32-х роковин з дня смерті Івана Франка]. — «УЖ», 1948, 27. V.

Іван Франко і російська література. — «УЖ», 1948, 27. V.

Іван Франко збирав народну творчість. — «УС», 1948, 21. VII.

1949

Пам'яті Великого Каменяра. [Передова стаття]. — «УС», 1949, 25. V.

Іван Франко. [З нагоди 33 роковин смерті письменника].— «УЖ», 1949, 26. V.

1950

Коцюбинська-Єфименко З. Криворівня — де творили Франко і Коцюбинський. — «УС», 1950, 18. I.

Франко. З. Наша дійсність перевершила найсміливіші мрії Каменяра. — «УЖ», 1950, 3. III.

Романченко І. Іван Франко в боротьбі з українським буржуазним націоналізмом. — «УЖ», 1950, 25. V.

Повне видання творів І. Франка. [Повідомлення з Києва].— «УС», 1950, 20. IX.

Іван Франко про еміграцію. — «УЖ», 1950, 2. XI.

Степаненко Т. Повість Івана Франка «Захар Беркут». — «УС», 1950, 8. XI.

Франко З. Лист до земляків в Америці. [Про здійснення мрій Івана Франка]. — «УС», 1950, 13. XII.

1951

В університеті Івана Франка. — «УЖ», 1951 I. II.

Юра Г. Співець мужності, волі, боротьби. — «УС», 1951, 16. V.

Марко Черемшина про Івана Франка. — «УС», 1951, 23. V.

Іван Франко. — Великий Каменяр. [До 35-х роковин смерті]. — «УС», 1951, 23. V.

Пільгук І. Шлях боротьби революціонера-демократа — І. Франка. — «УЖ», 1951, 24. V.

Іван Франко — письменник, борець, патріот. [До 95-річчя з дня народження]. — «УЖ», 1951, 30. VIII.

Франко Т. Особиста бібліотека І. Франка. — «УЖ», 1951, 30. VIII.

Франко і російська культура. [Замітка]. — «УЖ», 1951, 30. VIII.

1952

Іван Франко. [Біографія]. — «УЖ», 1952, 22. V.

Чаговець В. Пам'яті Великого Каменяра.—«УС», 1952, 28. V.

Зубков С. Нові автографи Івана Франка та Василя Стефаника. — «УС», 1952, 7. VIII.

Твори Т. Шевченка, І. Франка, В. Стефаника на Україні. [З промови М. Бажана на з'їзді Комуністичної партії (б) України]. — «УС», 1952, 22. X.

1953

Роковини смерті Івана Франка. — «УС», 1953, 20. V.

Пам'яті Великого Каменяра. — «УС», 1953, 27. V.

І. Франко — великий поет і борець українського народу. [До 37-х роковин з дня смерті]. — «УС», 1953, 27. V.

1955

Гідно відзначім 100-річчя з дня народження Івана Франка. [Постанова шостого з'їзду Товариства Об'єднаних Українських Канадців]. — «УЖ», 1953, 25. II.

Карабутенко І. Полум'яний борець за дружбу українського і російського народів. — «УЖ», 1955, 27. IV.

Семенова А. Українці у Вінніпегу готуються до роковин Івана Франка. — «УС», 1955, 11. V.

Прокопчак П. Готуймося гідно відзначити великі роковини. [До 100-річчя з дня народження І. Франка]. — «УС», 1955, 24. VIII.

Масляк С. Книги про Івана Франка в Чехословаччині. — «УС», 1955, 25. V.

Кравчук П. Громадський діяч Іван Франко і канадські українці. — «УЖ», 1955, 26. V.

Чачковський М. Читаймо твори Івана Франка. — «УС», 1955, 25. V.

Кисельов О. За глибоке вивчення творчості Івана Франка. [Передрук з «Радянської України» за 17 червня 1955]. — «УЖ», 1955, 7. VII.

Засенко О. Співець дружби братніх народів. — «УЖ», 1955, 21. VII.

Тарновський М. Українці США готуються вшанувати пам'ять Великого Каменяра. — «УЖ», 1955, 22. IX.

Мистецькі сили Східної Канади візьмуть участь у фестивалі. [Започаткування підготовки до відзначення 100-річчя з дня народження Івана Франка]. — «УЖ», 1955, 29. IX.

Мокрій М. До сторіччя з дня народження Івана Франка. — «УС», 1955, 9. XI.

Возняк М. Іван Франко і Микола Лисенко. — «УЖ», 1955, 17. XI.

Рильський М. Франко. [Вірш]. — «УЖ», 1955, 17. XI.

Нападій Є. Іван Франко про Тернопільщину. — «УЖ», 1955, 1. XII.

Петренко М. Іван Франко — дослідник народної поетичної творчості. — «УЖ», 1955, 8. XII.

Вервес Г. Адам Міцкевич і Іван Франко. — «УЖ», 1955, 15. XII.

1956 рік — рік ювілею І. Франка. (Передова стаття). — «УС», 1955, 26. XII.

1956

Трансконець П. Будем Франка споминати. [Вірш]. — «УС», 1956, 18. I.

Франко Т. Пам'яті Івана Франка. — «УЖ», 1956, 19. I.

Науменко І. В музеї Івана Франка. — «УЖ», 1956, 26. I.

Гідно відзначім 100-річчя з дня народження Івана Франка. [Звернення сьомого з'їзду Товариства Об'єднаних Українських Канадців]. — «УС», 1956, 8. II, «УЖ», 1956, 9. II.

Братунь Р. Серце Каменяра. [Вірш]. — «УЖ», 1956, 9. II.

Кияшко І., Стецьків В. Іван Франко в боротьбі проти католицизму. — «УЖ», 1956, 9. II.

Рильський М. Франко—поет. — «УС», 1956, 15, 22, 29. II.

Вір І. Спадщина Івана Франка — зброя в боротьбі народу. [Промова на VII з'їзді Товариства Об'єднаних Українських Канадців]. — «УЖ», 1956, 16. II, «УС», 1956, 7. III.

Пархоменко М. Іван Франко і російська література. — «УЖ», 1956, 16. II.

Кардаш М. Ювілей Івана Франка. — «УС», 1956, 22. II.

Видання у зв'язку з 100-річчям з дня народження Івана Франка. [Повідомлення]. — «УЖ», 1956, 25. II.

Піккієв Й. М. О. Некрасов та І. Я. Франко. — «УЖ», 1956, 25. II.

Вервес Г. Поборник дружби українського і польського народів. — «УЖ», 1956, І. і 8. III.

Чачковський М. Вінніпег в підготовці до сторіччя з дня народження Івана Франка. — «УС», 1956, 7. III.

Українці Канади, спільними зусиллями вшануймо Івана Франка! [Звернення Ювілейного комітету]. — «УЖ», 1956, 8. III.

Павличко Д. Сонет. [Про Івана Франка]. — «УЖ», 1956, 8. III.

До ювілею Великого Каменяра. [Повідомлення]. — «УЖ», 1956, 8. III.

Вони проти святкування 100-річчя з дня народження Івана Франка. — «УЖ», 1956, 15. III.

Левченко М. Іван Франко і революція 1905 року. — «УЖ», 1956, 15. III.

Циба П. Про перебування Івана Франка в селі Криворівня. — «УС», 1956, 21. III.

Циба П. Любов народна. — «УЖ», 1956, 22. III.

Перекотиполе Д. Я бачив Івана Франка на вічу в Кулачківцях. — «УЖ», 1956, 29. III.

Коцюбинський М. Іван Франко. [Уривки з реферату, прочитаного у 1908 році в м. Чернігові]. — «УЖ», 1956, 29. III.

Франко Т. Кілька слів про батька. — «УС», 1956, 4. IV.

Ми їхали до Канади з творами Т. Шевченка й І. Франка. [Кореспонденція з м. Гемилтон]. — «УЖ», 1956, 5. IV.

Франко Т. Спогади сина про батька. — «УЖ», 1956, 5. IV.

Куриленко Й. Іван Франко проти соціал-шовінізму. — «УЖ», 1956, 5. IV.

Глуханюк В. Ювілей Івана Франка і «Українське слово».— «УС», 1956, 11. IV.

Лукіянович Д. «З уваги на політичне минуле». — «УЖ», 1956, 12. IV.

Михайлюк Є. До сторіччя Івана Франка і 65-річчя українців в Канаді. — «УС», 1956, 18. IV.

Кравченко У. Франкові. [Вірш]. — «УЖ», 1956, 19. IV.

Неверлі М. Вшанування Івана Франка в Чехословаччині. — «УЖ», 1956, 26. IV.

Прокопчак П. Перетворім ювілей Івана Франка в демонстрацію єдності. (Промова на фестивалі в Торонто 29 квітня 1956). — «УЖ», 1956, 10. V.

Костенко М. Сучасники Великого Каменяра розповідають. — «УЖ», 1956, 3. V.

Кравчук П. Братня слов'янська солідарність. [Кореспонденція з Праги про відзначення ювілею Івана Франка в Чехословаччині]. — «УС», 1956, 9. V, «УЖ», 1956, 10. V.

Односельчани про Івана Франка. — «УС», 1956, 9. V.

Широко і урочисто відзначатиме ювілей І. Франка народ України. [Повідомлення]. — «УС», 1956, 9. V, «УЖ», 1956, 10. V.

Кияшко І. Музей Івана Франка у Львові. — «УЖ», 1956. 10. V.

Франко Т. Іван Франко про Богдана Хмельницького. — «УС», 1956, 12. V.

Кравчук П. «Іван Франко рідний і дорогий російському народові». [Кореспонденція з Москви]. — «УС», 1956, 16. V, «УЖ», 1956, 17. V.

Кравчук П. Франківські дні в СРСР. [Кореспонденція з Москви]. — «УЖ», 1956, 17. V, «УС», 1956, 29. V.

Погребенник Ф. Іван Франко і питання музичного мистецтва. — «УЖ», 1956, 17. V.

Дубина Д. В роковини смерті Івана Франка. [Вірш]. — «УС», 1956, 19. V.

Спогади канадських українців про Івана Франка. — «УС». 1956, 23. V.

Христич Є. Останні роки життя і діяльності Івана Франка. — «УС», 1956, 23. V.

Для гідного відзначення сторіччя з дня народження Великого Каменяра. [Заклик Ювілейного Комітету]. — «УЖ», 1956, 24. V.

Кравчук П. Україна готується до великого ювілею. [Кореспонденція з Києва]. — «УЖ», 1956, 24. V, «УС», 1956, 30. V.

У річницю смерті Івана Франка. — «УЖ», 1956, 24. V.

Кисельов О. Іван Франко про еміграцію українських селян. — «УЖ», 1956, 24. V, «УС», 1956, 30. V.

Поклін українських поетів Великому Каменяру. [Добірка віршів: Л. Дмитерко. Карпатський обеліск; У. Кравченко. Франкові; А. Малишко. Іванові Франкові; М. Тарновський. На меморіальному святі; З колективного твору західноукраїнських поетів. Франків пам'ятник]. — «УЖ», 1956, 24. V.

Самченко П. Слово Великого Каменяра. — «УС», 1956, 26. V.

Прокопенко Ф. Ювілей в Чернівцях. — «УЖ», 1956, 31. V.

«Друзі» Івана Франка. [Передрук з «Українських щоденних вістей» (США)]. — «УЖ», 31. V.

Колесник П. Іван Франко у боротьбі проти декадентства. — «УЖ», 1956, 31. V.

Особисті спогади про Івана Франка Семена Пернаровського, Анни Собкович, Нестора Кінаха. — «УЖ», 1956, 31. V.

Лебедєв-Кумач В. Біля могили Івана Франка. [Вірш]. — «УЖ», 1956, 31. V.

Петрук І. Чим був і є для нас Іван Франко. [Вірш]. — «УС», 1956, 6. VI.

Сусак А. Думки про Івана Франка. [Вірш]. — «УС», 1956, 6.VI.

Маціевич С. Як «австріяки» з «НШ»[2] перекручують Івана Франка. — «УЖ», 1956, 7. 6.

Богданович С. На батьківщині Великого Каменяра. — «УС», 1956, 13. VI.

Шимчишин І. Але духа у Франка вороги не вбили. [Вірш]. — «УС», 1956, 13. VI.

Твори Івана Франка польською мовою. [Повідомлення].— «УС», 1956, 13. VI.

Кравчук П. Львів готується до великого ювілею. [Кореспонденція зі Львова]. — «УЖ», 1956, 14. VI.

Досенко І. В Літературно-меморіальному музеї Івана Франка у Львові. — «УЖ», 1956, 14. VI.

Кравчук П. В селі Івана Франка. [Кореспонденція з Дрогобича]. — «УЖ», 1956, 14. VI, «УС», 1956, 4. VII.

Твори Франка англійською мовою. [Редакційна стаття].

Костенко М. Народ шанує великого співця. — «УС», 1956, 20. VI.

Семенова А. Франко — драматург. — «УЖ», 1956, 21. VI.

За названння вулиці у Вінніпегу ім'ям Івана Франка. — «УС», 1956, 27. VI.

Михайлюк Є. Австрія, а не Росія. [До питання про два тюремні сонети Івана Франка]. — «УС», 1956, 27. VI.

Гринчишин М. Музей Івана Франка у Вінніпегу — новий культурний здобуток українців в Канаді. — «УС», 1956, 27. VI, «УЖ», 1956, 5. VII.

Семенова А. Фестиваль одноактних драм Івана Франка у Вінніпегу. — «УЖ», 1956, 28. VI.

Члени делегації з України на Франківський ювілей в Канаді. — «УЖ», 1956, 28. VI.

Маціевич С. Австріякам з «Нового Шляху». [До дискусії про тюремні сонети Івана Франка]. — «УЖ», 1956, 28. VI.

Основні дати життя і творчості Івана Франка. — «УС», 1956, 4. VII, «УЖ», 1956, 5. VII.

Шимчишин І. Борець за щастя і долю народу. [Вірш].— «УС», 1956, 4. VII.

Дубина Д. Великий син України. [Вірш]. — «УС», 1956, 4. VII.

Семчишин А. Іван Франко. [Вірш]. — «УС», 1956, 4. VII.

Франко Т. Деякі питання франкознавства. — «УС», 1956, 4. VII.

Дочка Івана Франка про батька. — «УС», 1956, 4. VII.

---

[2] «НШ»—«Новий шлях» (націоналістична газета у Вінніпегу). — *П. К.*

Велике свято українців в Канаді. [Про відзначення 100-річчя з дня народження Івана Франка]. — «УС», 1956, 4. VII.

Співець праці і боротьби. [Уривок з редакційної статті газети «Радянська Україна»]. — «УС», 1956, 4. VII.

Ювілей Івана Франка. [Передова стаття]. — «УС», 1956, 4. VII.

Кравчук П. «За вічне братерство чехів, словаків і українців». [Франківська конференція в чехословацькому місті Пряшів]. — «УЖ», 1956, 5. VII.

Кравчук П. Привітання від канадських українців. [Промова на франківській конференції в Пряшеві]. — «УЖ», 1956, 5. VII.

Франко Т. Творче обличчя І. Франка. — «УЖ», 1956, 5. VII.

Шимків М. Франківський фестиваль фортвильямської округи. — «УЖ», 1956, 5. VII.

Закаляк А. Франко і прогресивна молодь. — «УЖ», 1956, 5. VII.

М. Я. [**Манчурак Я.**] Іванові Франкові. [Вірш]. — «УЖ», 1956, 5. VII.

Гарбузюк О. Борислав в творах Івана Франка. — «УЖ», 1956, 5. VII.

Мороз О. Франко в боротьбі проти буржуазно-націоналістичної ідеології. [Передрук з газети «Радянська Україна»]. — «УС», 1956, 11. VII.

Привітання з України. [Від Українського Республіканського Комітету по підготовці і проведенню сторіччя з дня народження Івана Франка, Українського Товариства культурного зв'язку з закордоном, сім'ї Івана Франка, Президії АН УРСР, Спілки радянських письменників України]. — «УС», 1956, 11. VII.

Привітання від Слов'янського Комітету СРСР. — «УС», 1956, 11. VII.

Привітання від Слов'янського Комітету Чехословаччини. — «УС», 1956, 11. VII.

Главачек Ф. Мої зв'язки з Іваном Франком. — «УЖ», 1956, 12. VII — 30. VIII.

Дей О. Риси Великого Каменяра. — «УЖ», 1956, 12. VII.

Тарновський М. Вперед, до світлих і радісних днів. [Промова на відкритті музею Івана Франка у Вінніпегу 7 липня 1956]. — «УЖ», 1956, 12. VII.

Титикайло Є. Іванові Франкові. [Вірш]. — «УЖ», 1956, 12. VII.

Привітання. [Від журналу «Жовтень», Львівського державного літературно-меморіального музею Івана Франка, Товариства канадсько-радянської дружби, Федерації росій-

ських канадців, Секретаріату Світової Федерації Демократичної Мслоді]. — «УС», 1956, 18. VII.

Величне відкриття пам'ятника і музею І. Франка у Вінніпегу. — «УС», 1956, 18. VII.

Прокопчак П. Слава канадським українцям! [Промова на відкритті Музею Івана Франка у Вінніпегу 7 липня 1956]. — «УЖ», 1956, 19. VII.

Добровольський С. Наша гордість. [Промова на відкритті Музею Івана Франка у Вінніпегу 7 липня 1956]. — «УЖ», 1956, 19. VII.

Ендікотт Дж. Мрії Івана Франка починають здійснюватись. [Промова на відкритті Музею Івана Франка у Вінніпегу 7 липня 1956]. — «УЖ», 1956, 19. VII.

Свистун В. Один український народ і один Іван Франко. [Промова на відкритті Музею Івана Франка у Вінніпегу 7 липня 1956]. — «УЖ», 1956, 19. VII.

Демченко С. Символ дружби і братерства. [Промова Радника Посольства СРСР в Канаді на відкритті Музею Івана Франка у Вінніпегу 7 липня 1956]. — «УЖ», 1956, 19. VII.

Рильський М. Іван Франко і слов'янство. — «УЖ», 1956, 19. VII.

Відвідайте Музей Івана Франка. [Передова стаття]. — «УС», 1956, 25. VII.

Гринчишин М. Відкриття літературно-меморіального музею І. Франка в Нагуєвичах. [Кореспонденція з Радянської України]. — «УС», 1956, 1. VIII.

Кріль Й. Іван Франко у спогадах земляка. — «УЖ», 1956, 2. VIII.

Тарновський М. Як українські націоналісти в Канаді зневажали Івана Франка. — «УС», 1956, 8. VIII.

Привітання діячів культури України: Миколи Бажана, Олександра Білецького, Луки Кизі, Тараса Франка, Павла Тичини, Зиновії Франко, Наталії Ужвій, Дениса Лукіяновича, Станислава Людкевича, Зої Гайдай, Ростислава Братуня, Онуфрія Солюка. — «УЖ», 1956, 9 і 16. VIII.

Чого злякались у Канаді? [Передрук статті з «Радянської України» про недопущення делегації з Радянської України на Франківські святкування в Канаді. Стаття підписана Максимом Рильським, Володимиром Сосюрою, Денисом Лукіяновичем, Остапом Вишнею, Михайлом Яцківом, Левом Ревуцьким, Василем Касіяном, Анатолем Монастирським, Михайлом Рудницьким, Амвросієм Бучмою, Марією Литвиненко-Вольгемут, Маріяном Крушельницьким, Гнатом Юрою]. — «УС», 1956, 22. VIII.

Видання творів Івана Франка на Україні. [Повідомлення]. — «УС», 1956, 29. VIII.

Рудницький М. Творчі будні Івана Франка. — «УС», 1956, 29. VIII.

Ясинчук І. І. Франко у Чернівцях. — «УС», 1956, 29. VIII.

Заклинська О. Слухаючи «Мойсея». — «УС», 1956, 29. VIII.

Лисенко О. Іван Франко і Микола Лисенко. — «УЖ», 1956, 30. VIII.

Хай славиться ім'я Каменяра серед народів світу! [Відзначення 100-річчя з дня народження Івана Яковича Франка на Радянській Україні]. — «УЖ», 1956, 6. IX.

Відзначення ювілею І. Франка в Москві. [Повідомлення]. — «УС», 1956, 12. IX.

Франківські святкування на Україні. (Повідомлення за київським радіо). — «УЖ», 1956, 13. IX.

Скрипник М. На батьківщині Івана Франка. [Кореспонденція з Радянської України]. — «УЖ», 1956, 13. IX.

Закладка пам'ятника І. Франка у Львові. [Повідомлення]. — «УС», 1956, 19. IX.

Трансконець П. На святі І. Франка у Вінніпегу. [Вірш]. — «УС», 1956, 26. IX.

Павличко Д. Гімн Каменяреві. [Вірш]. — «УС», 1956, 3. X.

Відзначення ювілею І. Франка в Китаї. [Повідомлення]. — «УС», 1956, 3. X.

Сосюра В. Іванові Франкові. [Вірш]. — «УЖ», 1956, 5. XII.

Шпорта Я. Так батько говорив. [Вірш]. — «УЖ», 1956, 5. XII.

Павличко Д. Франківські святкування в Канаді. [Вірш]. — «УЖ», 1956, 5. XII.

1957

Білецький А. Музей Івана Франка у Вінніпегу збагачений новими експонатами. — «УС», 1957, 6. II.

Бондарчук С. Моя праця над роллю у фільмі «Іван Франко». [Виступ по київському радіо]. — «УЖ», 1956, 2. III.

1958

Лебедев-Кумач В. Біля могили Івана Франка. [Вірш]. — — «УС», 1958, 28. V.

Відзначили 2-у річницю відкриття пам'ятника і музею Івана Франка. — «УС», 1956, 4. VI.

Кріль Й. Іван Франко у спогадах студентки. — «УЖ», 1958, 27. VIII.

Роздольська О. Мої зустрічі з Іваном Франком. — «УС», 1956, 10. IX.

Назаренко Ю. Твори Івана Франка ідуть по світу. — «УС», 1956, 26. XI.

Білецький О., Вервес Г. З приводу брошури В. Дорошенка про Івана Франка. — «УЖ», 1958, 3. XII і 6. XII.

1959

Герасименко С., Науменко М. В селі Івана Франка. — «УЖ», 1959, 24. VI.

1960

Роль Івана Франка в розвитку української літературної мови. — «УЖ», 1960, 24. VIII.

Д. ШАНДРО

І. ФРАНКО В РУМУНІЇ

Творчість Великого Каменяра була відома прогресивному українському читачеві Румунії ще до другої світової війни, хоч українська прогресивна книга в ті часи там була рідкістю.

Сьогодні в народно-демократичній Румунії творчість І. Франка стала відома широким колам трудящих румунів, угорців, українців та інших національностей, що живуть на її території.

Вперше сучасна українська шкільна молодь РНР познайомилась з творчістю І. Франка з шкільних підручників, які почали виходити її рідною мовою після шкільної реформи в 1948 році. Тоді, як відомо, для національних меншостей Румунської Народної Республіки було запроваджено навчання в школах рідною мовою. Зацікавлення життям і творчістю І. Франка серед української інтелігенції викликали лекції і доповіді радянського літературознавця Леоніда Новиченка, який кілька разів бував у Румунії, а в 1949 році викладав навіть українську мову і літературу на вчительських курсах у місті Бакові.

Найбільшу популярність здобув І. Франко серед широких мас Румунії своєю п'єсою «Украдене щастя», яка багато разів ставилася в румунському перекладі артистами-аматорами в будинках культури українських сіл Румунії Негостинь, Балківцях, Щербівцях, Данилі, Марицей, Кочиць, а також у міських театрах Бухаресту, Сигету, Тулчі, Радівців, Серету та інших румунських культурних центрах.

Спочатку в оригіналі, а потім у перекладах твори І. Франка появились в Румунській НР після 1945 р., але зауважимо, що найбільша кількість перекладів художньої спадщини І. Франка на румунську мову припадає на 1954—1958 роки.

У 1949 р. було видано оповідання І. Франка «Муляр» у перекладі румунською мовою, зробленому Мандряну. У 1913 р. Веску і Джорджеску перекладають на румунську мову його

оповідання «До світла» і «Свинська конституція». Останнє появилось під назвою «Дві конституції». Три роки пізніше у видавництві «Картя руса» вийшла під редакцією К. Флореску і М. Міхаїла збірка Франкових оповідань, куди ввійшли «Моя зустріч з Олексою», «Між добрими людьми», «Панщизняний хліб», «Гострий-прегострий староста», «Сам собі винен», «Задля празника», «У кузні».

У передмові до збірки В. Крестовський наголошував, що матеріал до цих творів І. Франко брав з життя трудящих, і ці оповідання, як і вся його творчість, сприяли розвиткові революційної свідомості поневолених народних мас.

У 1958 р. Державне видавництво літератури і мистецтва Румунії видало збірку творів І. Франка під назвою «Коли ще звіри говорили», в яку ввійшло 20 оповідань. Упорядник збірки Валерій Кордун у передмові до неї писав, що в цих «сатиричних науках» І. Франко зривав маску з австрійських буржуазно-конституційних порядків. Ця книга І. Франка дуже поширена серед українського населення Румунії: її люблять і діти, і дорослі, і старики.

Популярності І. Франка в Румунії сприяла також преса, особливо українська газета «Новий вік» — орган Генеральної Ради АРЛУС (Румунське Товариство дружніх зв'язків з СРСР).

Так, ця газета у № 78 за 16 травня 1955 р. вміщує статтю Є. Кирилюка «Іван Франко», а в № 98 за 16 березня 1956 р. публікує під рубрикою «До 100-річчя з дня народження І. Франка» статтю П. Цимби «Любов народна», в якій наводяться спогади мешканців Криворівні про Великого Каменяра. 1 липня 1956 р. «Новий вік» (№ 105) друкує статтю-репортаж Л. Стецюка «На батьківщині великого письменника», в якій говориться про дружні зв'язки І. Франка з людьми праці та про сьогоднішнє життя земляків Каменяра.

Під рубрикою «До ювілею Великого Каменяра» появляється 1 серпня 1956 р. в цій же газеті (№ 107) стаття Ю. Назаренка «Його знав весь світ», передрукована із журналу «Зміна» (№ 6, 1956). У цій статті підкреслювалось, що художні і публіцистичні твори І. Франка мали величезний вплив на демократичний рух 80—90-х років минулого століття в Галичині, в західнослов'янських землях та в інших країнах світу.

Урочисто відзначав румунський народ 100-річчя з дня народження Івана Франка. Згідно з рішенням Надзвичайної сесії Всесвітньої Ради миру в Стокгольмі Франківський ювілей проходив по всій Румунії.

З цією подією була пов'язана в Румунії декада української літератури і мистецтва. В Бухаресті та інших містах

проходили урочисті збори, на яких зачитувались доповіді про українську літературу і мистецтво, декламувались художні твори І. Франка.

В середніх школах та вищих учбових закладах Румунії також проводились вечори, на яких були прочитані доповіді про життя і творчість І. Франка, про культурне життя на Радянській Україні. Тут на книжкових стендах і за вітринами показувалися твори І. Франка та інших українських дореволюційних і радянських письменників. У районах з українським населенням організовувались літературно-музичні вечори, фестивалі під відкритим небом та інші культурні заходи в честь декади української літератури і мистецтва та І. Франка.

АРЛУС видав збірку творів І. Франка в перекладі румунською мовою, а редакція газет «Вяк ноу» («Новий вік») і «Новий вік» випустили спеціальні номери, присвячені І. Франкові. Центральна румунська преса і радіо також присвятили І. Франкові спеціальні статті і передачі.

З матеріалів, присвячених Великому Каменяреві в румунській центральній пресі, слід відмітити вірші І. Франка «Україна — любов моя», «У долині село лежить» та оповідання «Красне писання», опубліковані в перекладі румунською мовою у 8 номері за 1956 р. «УРСР азь» (УРСР сьогодні»).

Журнал «Флакара» («Полум'я») у цьому ж номері за 1956 р. вміщує вірш І. Франка «Не люди наші вороги», перекладений румунською мовою Джентеміровим.

А ось перелік інших матеріалів про І. Франка, опублікованих у румунській періодиці:

«Вяк ноу» (№ 32, 1956) — «Місяцю, князю», «До моря сліз, під тиском пересудів», « Нехай і так, загину я» — вірші І. Франка в перекладі О. Масікевича.

«Вяк ноу» (№ 33, 1956) — «Каменярі» (переклад Н. Богдана).

«Новий вік» (№ 108, 1956) — вірші О. Масікевича «Великий Каменяр», стаття О. Дуди «Великому Каменяреві».

«Новий вік» (№ 109, 1956) — вірші Р. Братуня «Бути як він», П. Тичини — «Франка Івана голос чути» та Л. Шпорти— «Наказ каменяреві».

«Новий вік» (№ 111, 1956) — стаття С. Лахусти «Мої спогади про І. Франка».

«Новий вік» (№ 122, 1957) — стаття М. Мундяк «Селянська тема в творчості І. Франка».

«Скрісул банацян» (липень 1956 р.) — вірші І. Франка «Безмежнеє поле» в перекладі О. Масікевича.

«Газета инвацамантулуй» («Газета освіти» № 380, 1956) — стаття Й. Антохія «Іван Франко. Життя і творчість».

Ми не можемо тут охопити всю бібліографію франківських матеріалів, що появилися в Народній Румунії, однак зауважимо, що вони допомагають широкому розповсюдженню слова Каменяра в нашій країні.

З приємністю відзначимо, що трудящі Народної Румунії знають і шанують ім'я великого українського письменника, вченого та громадського діяча. Його твори знаходяться в бібліотеках, і в книгозбірнях Бухаресту.

Ім'ям І. Франка названі навіть будинки культури, клуби в ряді сіл Румунської Народної Республіки (с. Русково Вишавського району та інші).

Все це сприяє зміцненню дружби між румунським і українським народами.

Нісіпіт, 1960 р.

Я. І. ШУСТ

(1913—1961)

Колектив філологічного факультету Львівського університету зазнав тяжкої втрати. 25 грудня 1961 року помер колишній випускник і довголітній працівник філологічного факультету, відповідальний секретар університетського збірника «Іван Франко. Статті і матеріали», кандидат філологічних наук Ярослав Іванович Шуст.

Ярослав Іванович Шуст народився 18 квітня 1913 р. в Скалі-Подільській на Тернопільщині в сім'ї робітника. Закінчивши початкову школу у 1926 р., переїхав до Львова продовжувати своє навчання в гімназії. Після її закінчення в 1934 р. вступив на філологічний факультет Львівського університету, навчаючись у той же час і у Львівському музичному інституті ім. М. Лисенка.

Після звільнення Львова від фашистських окупантів Ярослав Шуст працює старшим лаборантом кафедри української літератури ЛДУ, а з липня 1945 р. стає аспірантом цієї ж кафедри, спеціалізуючись одночасно з давньої української літератури під керівництвом дійсного члена АН УРСР М. С. Возняка та з фольклору при кафедрі фольклору і етнографії під керівництвом дійсного члена АН УРСР Ф. М. Колесси. Після смерті Ф. М. Колесси керівником Ярослава Івановича призначено завідуючого кафедрою слов'янської філології професора І. С. Свєнціцкого.

У 1948 р. Ярослав Шуст закінчив аспірантуру, а в 1953 р. захистив дисертацію на тему «Кобзарі і лірники України на фоні слов'янського епосу». Після закінчення аспірантури Ярослав Іванович був науковим працівником Львівського державного музею українського мистецтва, а від березня 1954 р. — завідуючим кабінетом франкознавства Львівського університету. У лютому 1960 р. перейшов на роботу старшого викладача кафедри української літератури ЛДУ.

Наполегливо працюючи під керівництвом таких видатних учених, як академік Ф. М. Колесса, академік М. С. Возняк і професор І. С. Свенціцкий, Ярослав Іванович здобув глибокі знання з фольклору, давньої української літератури та слов'янських літератур, добре вивчив українське образотворче мистецтво, музику.

Ентузіаст у роботі, Ярослав Іванович з надзвичайною сумлінністю виконував кожну доручену йому справу, нехтуючи часто своїм здоров'ям. Він залишив понад 20 друкованих праць з франкознавства, питань українського і слов'янського фольклору, давньої української літератури та мистецтвознавства.

Колектив університету втратив в особі Ярослава Івановича Шуста чесного трудівника, здібного і сумлінного науковця та чуйного товариша.

ЗМІСТ

СТАТТІ І ДОСЛІДЖЕННЯ

Стор.

М. Рудницький. Франко на сторожі Шевченкового слова 6
Т. Романченко. Іван Франко — редактор і видавець «Кобзаря» Т. Г. Шевченка 18
Я. Шуст. До питання традицій Т. Шевченка у поетичній творчості І. Франка 33
І. Бацула. Іван Франко про роль свідомості в процесі поетичної творчості 46
А. Войтюк. Іван Франко про єдність почуття і мислення у поетичній творчості 61
З. Кирилюк. З творчої лабораторії Івана Франка . . 70
І. Сірак. Місце І. Франка у розвитку українського дореволюційного оповідання 79
М. Пчелінцева. Іван Франко — дослідник творчості Степана Руданського 95
О. Мороз. Опікун і вчитель молодих талантів (І. Франко, У. Кравченко та К. Попович) 106
М. Косів. Іван Франко проти реакційних критиків (з виступів на сторінках «Kurjera Lwowskiego») 130

ПУБЛІКАЦІЇ І МАТЕРІАЛИ

М. Мороз. Документи, зв'язані з габілітацією Івана Франка у Львівському університеті в 1894—1895 роках 143
М. Мороз. Уривок передмови Івана Франка до задуманого «Пюрадника для читачів» 164
О. Дей, Є. Яцкевич. До історії села Івана Франка . . 169
Х. Паляниця. Невідомий переклад Ів. Франка з поезії Віктора Гюго 175
А. Пашук. Питання Франкового авторства деяких статей і кореспонденцій у галузі «Praca» 176

БІБЛІОГРАФІЯ

О. Мороз і М. Мороз. Матеріали до бібліографії критичної літератури про Івана Франка (1875—1938) 191
П. Кравчук. Матеріали і статті про життя і творчість Івана Франка на сторінках української прогресивної преси в Канаді . . 319
Д. Шандро. І. Франко в Румунії 334
Я. І. Шуст 338

Редактор І. Л. Моторнюк
Технічний редактор Т. В. Саранюк
Коректор В. М. Денисенко

Львовский государственный университет.
Иван Франко. Статьи и материалы.
Сборник девятый.
(На украинском языке)

БГ 03460. Здано до набору 21. IV. 1961 р. Підписано до друку 24. I. 1962 р. Формат 60x92¹/₁₆. Паперов. арк. 10,75. Друк. арк. 21,5 + 1 вклейка. Обл.-вид. арк. 22,8. Тираж 1000. Ціна 92 коп. + оправа 15 коп. Зам. 320.

Друкарня видавництва ЛДУ
Львів, Університетська, 1

ВИДАВНИЦТВО ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ВИПУСТИЛО ТАКІ КНИГИ З ФІЛОЛОГІЇ

М. Возняк, Нариси про світогляд Івана Франка, 1955. Ціна 50 коп.
М. М. Пархоменко, Драматургія Івана Франка, 1956. Ціна 42 коп.
П. К. Яременко, Іван Франко про літературно-естетичне виховання, 1957. Ціна 30 коп.
В. Дмитрук, Сторінки вікової дружби, 1958. Ціна 20 коп.
А. М. Халімончук, Нарис української літератури XIX ст., 1958. Ціна 41 коп.
Іван Франко, Статті і матеріали, зб. 6, 1958. Ціна 1 крб 11 коп.
Іван Франко, Статті і матеріали, зб. 8, 1960. Ціна 1 крб. 20 коп.
Іван Франко, Із секретів поетичної творчості, 1961. Ціна 25 коп.
Пісні на слова М. Шашкевича, 1961. Ціна 19 коп.
Питання романо-германської філології, 1961. Ціна 54 коп.

Книги, що вийдуть у 1962 році

Питання українського мовознавства, кн. 5.
Вісник Львівського університету, серія романо-германської і класичної філології, вип. II.
Менандр, Відлюдник. Комедія (перекл. із старогрецької).
В. Т. Дмитрук, Історична повість Івана Франка.
Питання слов'янського мовознавства, кн. 7—8.
Питання українського мовознавства, кн. 6.
Питання класичної філології, вип. 3.

Ці книги можна придбати накладною платнею. Замовлення надсилайте на адресу: м. Львів, Університетська, 1, Видавництво.

8

30

7495

Ціна 1 крб. 07 коп.